Sigitas Parulskis

Nuogi drabužiai

esė rinkinys

baltos lankos

UDK 888.2-4
Pa 296

Redaktorė
Loreta Urtė Urbaitė

I viršelyje: Šarūnas Sauka. Sakmė apie Sigitą Parulskį. 1998
IV viršelyje: Sigitas Parulskis. 2002. Nuotr. iš leidyklos archyvo

© Sigitas Parulskis, 2002
© Baltų lankų leidyba, 2002
ISBN 9955-429-55-0

Turinys

Kūnas

Taip jau susiklostė istorinės aplinkybės, kad visų mūsų giminės vyrų iš tėvo pusės nosys išaugdavo didesnės, nei siūlo auksinio vidurio taisyklė ir kiti saiko bei proporcijų matai. Mes visai pagrįstai, sekdami romėnų pavyzdžiu, galėtume vadintis *Nazonais*, tai yra Nosiečiais arba Nosininkais.

Horoskopai ir kiti moterų smalsumą bei vaizduotę kurstyti skirti šaltiniai apie tokias kaip mūsų nosis kalba su tam tikra intymia potekste – esą *didelės nosies savininkas savo kūne turėtų* turėti kažkokį tokios didelės ataugos veide giminaitį, nosis esanti tarsi jo *alter ego* arba, paprasčiau tariant, akivaizdžiai styranti užuomina apie paslėptą lobį. Manyčiau, jog tai mitas, prie kurio sukūrimo ir paskleidimo mūsų giminės vyrai tikrai neprisidėjo, nebent prosenelis, kuris mėgo griežti violončele, o iš žmonių, sugebančių priversti paklusti tokį instrumentą, galima *tikėtis* ko tik *nori*.

Galiu būti tikras tik tuo, jog senelis, o po to tėvas prosenelio nosį man perdavė kaip pereinamąją taurę, indą, kurio paskirtis gali apimti funkcinę amplitudę nuo šiukšliadėžės *iki Gralio* ar mišių metu naudojamos, nemirtingumo sklidinos taurės, tačiau apie kokią nors specifinę jos paskirtį jokių žinių nepaliko.

Taip pat pakankamai tvirtai žinau, jog mūsų giminės vyrų nosys negali būti lyginamos su iš minios norinčiu išsiskirti kretinu, kuris visuomet išsikiša į priekį, ketindamas tapti tos minios pranašu arba auka. Mūsų nosys ne styro, ne kyšo, jos tiesiog dunkso kaip išlikę kolonų fragmentai Kretos saloje.

Mūsų giminės vyrų ausys irgi nepanoro atsilikti nuo nosies – jos nėra kuo nors ypatingos, neatlėpusios, nenusmukusios, bet labai vešlios. Moterų vaizduotę ir intymųjį smalsumą kurstančiuose šaltiniuose apie ausis taip pat yra kalbamos įvairios nešvankybės – esą tokių ausų nešiotojai pasižymi jausmingumu, jautrumu, gležnumu, o gal atvirkščiai, neatsimenu, be to, netikiu nė vienu žodžiu – kūno dalys paprastai nė velnio nežino apie savo savininkus, jos kaip šunys ištikimai jam tarnauja, prisitaiko prie jo keistenybių ir blogų įpročių, o vėliau susidėvi, pasensta ir tarnauti nebenori. Ką gali mano vešlios ausys pasakyti apie mane? Nieko. Nebent į jas įsikibusiai moteriai lengviau suvaidinti seniai prarastą, o gal niekad ir nepatirtą orgazmo džiaugsmą. Guodžiuosi bent tuo, kad su tokiomis ausimis Indijoje nesunkiai padaryčiau šventiko karjerą.

Tokių ausų savininkui kartais iškyla netikėtų keblumų, kadangi jos ne tik vešlios, bet ir ganėtinai talpios: maudantis ir nardant – tai svarbus, kone kertinis žodis šiame pasakojime – į jas visuomet patenka neįtikėtinai gausūs kiekiai skysčių. O kadangi minėtosios ausys puikuojasi savo vešliu masyvumu, tai ir jų išlaikymas reikalauja iš organizmo pakankamai daug energijos – ausyse ima gamintis tam tikros nesunaudoto kuro atliekos, iš kurių susidaro vadinamieji sieros kamščiai.

Apie tai, kad į tokių ausų galingą lapiją gali nesunkiai įlįsti koks nors parazitas, pavyzdžiui, skruzdė arba tarakonas – ko gera, nediduké pelytė taip pat jose jaustųsi kaip namie, – geriau nė nekalbėsiu, nes tai tiesiog kokčiai nemalonu. Esu girdėjęs

istoriją apie žmogų, vidurnaktį su tarakonu ausyje per visą miestą lėkusį pas daktarus, ir man to visiškai pakanka, kadangi nesu iš tų, kurie būtinai viską turi patirti savo kailiu.

Sėdėdamas ausies ligų poliklinikos laukiamajame ir klausydamasis, kaip mano vis dar kilmingose – kaip sau norit, kažkada jos galėjo prakalbinti violončelę! – ausyse šnypščia kažkoks boro šarmas (nepanoręs žemintis prieš gydytojus, mėginau kamščius iškrapštyti rankiniu būdu, ir jie pasistūmėjo dar giliau, tad teko juos tirpdyti), prisiminiau vieną savo niekuo ypatingu nepasižyminčio gyvenimo epizodą, susijusį su nardymu. Dėl prakeikto nardymo ir kamščiai pajudėjo iš savo vietų – kaip gali neprisiminti.

Kadangi esu tokios nosies ir tokių ausų nešiotojas, keliauti po pasaulį man dažniausiai kančia. Kad ir kur nuvažiuočiau, svetima aplinka provokuoja mane sadistinei savianalizei, o ši visuomet pateikia pačių bjauriausių rezultatų. Stengiuosi keliauti kuo mažiau, nes kam trenktis tūkstančius kilometrų, kad sužinotum, jog esi niekam vertas prietranka ir mizantropas.

Taigi dėl tam tikrų priežasčių (galbūt net dėl nosies) buvau pakviestas į Vokietijos miestą Štutgartą, atlikau ten man skirtą menkutę funkciją, o po to mane globojęs kone dešimčia metų jaunesnis lieknutis, nedidukas vokietukas nusivežė Baden Badeno (ten jau romėnai buvo įkūrę mineralinių vandenų gydyklas) kryptimi parodyti įspūdingųjų, tiesiai iš žemės trykštančių Bioblingeno šiltųjų mineralinių šaltinių, kurie tvarkingai įrėminti į baseinus po atviru dangumi.

Kai manęs klausia apie mano kūno padėtį erdvėje, sakau „atletiškas“ ir nedaug prasilenkiu su tiesa, tačiau vis dėlto buvusio sportininko formos jau šiek tiek apiblukusios. Ypač prarasta atrodo viena vieta, kuri yra žemiau krūtinės ląstos, tiksliau – po saulės rezginiu – tą vietą mano atletišką kūną iš granito pastaraisiais metais kalantis skulptorius kažkodėl

paliko neužbaigtą, lyg būtų pavargęs, o po to ir visai užmiršęs. Susitikęs jį, tikrai turėčiau dėl ko priekaištauti.

Taigi vieną pakankamai apniukusią ir beveik lietingą kovo pabaigos popietę mineraliniu vandeniu kunkuliuojančiame baseine po atviru dangumi pasirodo du personažai: vienas smulkutis, šlakuotas, kaip ir dera vokiečiams, kitas, be abejo, nosies, ausų bei apiblukusių atleto formų savininkas. Pora, tiesą sakant, verta dėmesio. Vokiečiai korektiški, sėdi mineraliniame šiltame vandenyje kaip marinuoti agurkai po atviru dangumi (oro temperatūra ne daugiau kaip penkiolika laipsnių, tiesą sakant, vėsi temperatūra) ir apsimeta, kad jų dėmesys sutelktas tik į euro ir markės santykius.

O po to atėjo akimirka, kai aš labiausiai norėjau būti senas barzdotas žydas, na, jei ne žydas, tai bent kad nors lazdą turėčiau ir priminčiau Joną Krikštytoją, nes mano „krikštijamasis“ ėmė elgtis labai keistai: jis pradėjo nesiliaudamas nardyti, ir nardė taip, kaip delfinas patinas elgiasi poravimosi metu šokdamas prakeiktus vandens šokius aplink geidžiamą patelę. Norėjau sušukti vokiečiams „aš ne toks“, bet kas gi patikėtų šaukiančiu žmogumi, tiksliau, šioje situacijoje, – kas patikės spiegiančia patele, jog ji ne tokia ir nenori patino dėmesio? Niekas. Ir aš pats nepatikėčiau. Šiaip ar taip, juk romėnai pirmieji Baden Badene pradėjo turkštis natūraliuose mineraliniuose šaltiniuose, o kadangi jiems patelės tais laikais būdavo be lyties, arba – lytis neturėjo jokios lemiamos reikšmės, tai ir šaukti turėjau nedaug argumentų. Be to – prakeikta nosis. Net ir vokietis, pamatęs tokią nosį, galėjo ramiai pasakyti – romėnas, ko norėti, Nazonas, o romėnai, kaip žinome... Ir taip toliau.

O manasis vokietukas vis nardo. Kartais paneria netoli nuo mano kojų ir tūno po vandeniu išsproginęs akis. Man pikta, nes patelės vaidmenyje esu pirmą sykį, ir nesuprantu, kaip man derėtų elgtis – gal panerti šalia ir taip pat išsproginus akis žiūrėti

į jį? O gal atvirkščiai – nerti tolyn, vilioti jį paskui save, į kokį nors ramesnį užutėkį. Vokiškai susikalbėti man sunku, negaliu paklausti aplinkui korektiškai mirkstančių agurkų – velniškai nekorektiška padėtis. Kai jis pagaliau išnyra, sakau jam, Štefanai, gal nebūk taip ilgai po vandeniu, jis, ko gero, nelabai švarus. O Štefanas ir vėl neria, ir išneria, neria ir išneria, rituališkai, parazitas, nardo, suka mįslingus, kone masoniškus ratus vandenyje aplink mane, šalia manęs, o kartais beveik net po manimi. Man, romėnui, telieka nutaisyti Senekos veidą ir galvoti apie sudrėkusius laiškus Lucilijui. Gal ir manyje yra dalis patelės, tik aš bijau ją pažadinti, tiesiog tradiciškai jaučiuosi esąs vyras, o mano esmė galvoja visai ką kita, ir galbūt net visos bėdos mano gyvenime būtent dėl to, jog nesu suvokęs tikrosios savo lyties paskirties. Galbūt tas pats tinginys skulptorius perkirsdamas pusiau mano gimtąjį androginą irgi ką nors supainiojo? Aš ne toks – juk tai visiškai nieko nereiškiantis argumentas. Moterims lyties pasirinkimo keblumą nulemia galimybė gimdyti, o vyrams, – vyrai, ko gero, apsisprendžia tik valios dėka.

Po vieno tokio panirimo Štefanas paaiškina, jog yra dirbęs gelbėtoju, todėl po vandeniu gali tūnoti galybes laiko. Man palengvėja. Bent jau jis normalus.

Pažink save! Vienintelis vyras, su kuriuo esu bučiavęsis, buvo mano tėvas. Nemalonus pojūtis. Tėvai neturėtų bučiuoti savo sūnų. Juk bučiuodamas moterį, sieki suartėti visai ne su apskritai žmogumi, bučiuoji visų pirma lytį, priešingą tau, skirtingą, ir traukia visų pirma būtent tas skirtingumas, o ne panašumas. Tačiau teiginys, kad visuose mumyse vienokia ar kitokia forma slypi homoseksualumas, negali nejaudinti. Esu galimybių laukas, ir lygiai kaip galėčiau tapti kunigu arba samdomu žudiku, galėčiau būti homoseksualus. Perversijos, iškrypimo galimybė, priartėti prie ribos, mėgautis rizika, provokuoti save ir jos

neperžengti – nė vienas tikrojo savęs pažinimo siekiantis to negali išvengti. Kad ir ką kalbėtų seksualinių mažumų atstovai apie vyro grožį, manęs tai nejaudina, ir realus fizinis kontaktas kelia tik pasibjaurėjimą, tačiau galimybė, neišnaudota, bet potenciali – ar ji kuo nors blogesnė už mintis apie savižudybę, kuriomis savigailos valandėlę mes taip linkę mėgautis?

Kai nepaprastasis tirpalas suminkštino kamščius, man tiesiog praplovė smegenis (kadangi vis dėlto esu totalitarinio režimo palikimo dalis, tai iš milžiniško švirkšto gausiai į ausis leidžiamas vanduo man siejasi tik su smegenų plovimu, su niekuo kitu) ir gerokai palengvėjo, praėjo noras taip giliai save pažinti, keisčiausiomis perversijomis maištauti prieš viskam seniai abejingą miesčionių ir patriotų bendruomenę. Net jeigu tai ir nelabai malonus procesas, smegenis reiktų prasiplauti dažniau. Tačiau organizmas ir toliau nepaliaujamai gamina mintis apie beribes savęs pažinimo galimybes. Štai koks jis, organizmas, kūnas, nuolatos galandantis ašmenis infantei sielai.

2001 m.

Turgaus kelias

Išvakarės

Yra žmonių, kurie bijo naktį eiti į kapines. Negeri tai žmonės, sąžinė jų nešvari, nes žmogus švaria sąžine neturi ko slėpti nuo mirusiųjų, gali atvirai, nemirksėdamas žiūrėti jiems į akis. Aš bijau ne tik į kapines, aš dar labiau bijau eiti į turgų. Todėl, kad esu negeras, gal net pats blogiausias. Tiesa, tokį garbingą titulą būtų begėdiška taip lengvabūdiškai prisiskirti, bet turiu svarių argumentų: Woody Alano filme „Išnarstytas Haris" – tai pati geriausia Federico Fellini, visą kūrybą skyrusio froidistinėms savosios asmenybės studijoms, parodija, – taigi minėtame filme rašytojas Blokas (jį vaidina pats režisierius) prisipažįsta juodaodei prostitutei, jog yra pats blogiausias visame pasaulyje. Mergina ramina, kad buvo blogesnių, pavyzdžiui, Hitleris. Taip, sutinka rašytojas Blokas, – Hitleris, Goebbelsas, Goeringas, o jis esąs ketvirtas. Vadinasi, man lieka penktoji vieta. Gal ne tokia garbinga, bet patikima.

Stalino laidotuvės

Pažiūrėti į karste gulintį Staliną plūdo milijonai žmonių. Kad viskas vyktų tvarkingai ir kryptingai, kariuomenė su

sunkvežimiais atitvėrė visus išėjimus iš Puškino gatvės Maskvoje, vienintelis išėjimas buvo toje pusėje, iš kur plūdo vis nauji nekrofilai, o gal ir šviesūs žmonės, savo akimis norėję įsitikinti, jog monstras tikrai negyvas. Tikslių duomenų nėra, bet manoma, kad buvo sutraiškyta apie pusantro tūkstančio žmonių. Lavonus sukrovė į sunkvežimius ir, kaip įprasta, išvežė nežinoma kryptimi.

Jeigu net tokie faktai manęs nesustabdė, įsivaizduokite, kokios nuomonės buvau apie save, sekmadienį įžengęs pro „Dzeržinskio" turgaus vartus. Nors Kalvarijų pavadinimas jam taip pat tinka.

Socialinis faktorius

Pilnas turgus pamišusių Juozapotų, kurios neklausinėja savo Petriuko, jos visiškame transe kartoja sakralinę prekeivių mantrą: *možet mišočik kupitie*. Aš slenku kaip pelenais pavirtusio japono iš Hirosimos šešėlis, aš žinau, ko man reikia, o viskam kitam esu kurčias, aklas ir egoistas. Minia dirba nelyg išpampusi milžino širdis: susispaudžia – pauzė – išsiplečia. Pauzės metu perskaitau: „Quality, Taste and Satisfaction... Everytime". Pauzė baigėsi, pajudu, nespėjęs pamatyti, kokia ten prekė ant polietileninio maišelio tokia skani ir teikianti pasitenkinimą. Kitos pauzės metu išgirstu – moteris, kurios abi per alkūnes sulenktos rankos užklotos puskojinėmis, moteriai, kurios rankose kažkoks blizgantis gyvulys, o gal puodas: „Varo nuskurdinimo politiką, ne kitaip". Ką atsakė moteris su kažkuo blizgančiu, neišgirdau.

Motiniškas kanibalizmas

Vienos pauzės metu esu prispaustas prie solidžios ponios, kuri tokiam pat solidžiam, tik už ją visa galva mažesniam ir perpus lieknesniam vyrui piktai šnypščia: „Nepasiėmiau vaiko

kojos, kaip aš pamatuosiu". Norėjau surikti motinai žmogėdrai į veidą kokį nors prakeiksmą, bet minios tvinksnis nubloškė mus į skirtingas puses.

Turgaus valstybinė kalba

Kai pamatau savo ieškotą objektą, tenka patirti dar keletą pauzių, kol jį pasiekiu. „Ty što, parienj, och... jiel", – išgirstu atsakymą į savo klausimą, ar yra mano numerio sportbačių. Ir tonas toks geraširdis, truputį prikimęs, stipriai pavargusio žmogaus balsas. Matydamas mano sutrikimą, paaiškina: „U nas sičas zimniaja obuvj idiot". Pirmojo sakinio išversti neįmanoma, nes yra vienas žodis, kurio lietuvių kalba nepripažįsta. Kartais tai vadinama „daiktu", bet minėtąjį žodį išvertus išeitų: „ką tu, vaikine, sudaiktėjai". Visiška nesąmonė. Turiu keletą daiktų, bet ir tie ne mano.

Moteris turguje, pardavėja

Pamačiusi, kad rimtai domiuosi sportiniais batais, ji pakviečia mane pas save, į prekybinės palapinės gilumą. Oazė, tai tikriausia oazė, nes be mudviejų, dar lieka vietos ir trečiam, aš galiu nestumdomas pasimatuoti. Be liaudiško obsceno turguje, žinoma, niekaip. Kai suabejoju, ar įkišiu pėdą – tokios didelės mano pėdos! – į siūlomą apavą, ji šypteli ir progiesmiu, Marlène Dietrich balsu: „Toks vyras, ir – neįkišit". Įtikino.

Jau sumokėjęs pinigus, dėl viso pikto – „ar tikrai man namuose jie neišteš?" „Manote, kad jeigu turguje, tai jau ir sukčiai", – tik dabar pajuntu, kad nuo jos stipriai „neša" šnapsu. Aš pasijuntu nepatogiai, lyg atsiprašydamas pradedu vapėti, kad šiandien man gyvenimas atrodo šlykštus, o pats jaučiuosi kaip srutų duobė, depresija ir panašiai, o ji vėl šypteli girta šypsena, paliečia švelniai švelniai mano petį nuo šalčio paburkusiu rausvai melsvu delnu ir jau kviečia užeiti kitus pirkėjus pas ją, į oazę.

„Viešpatie, – galvoju minkomas prekių išalkusios minios, – tik jos, tik tokios moterys išganys šį prakeiktą pasaulį, ne mes, išsiskėtėliai vyrai."

Su meile ir neganda

Tai buvo paskutinioji pauzė, jau visai netoli išėjimo. Ji už prekystalio, nukrauto kažkokiais siūlais, macheromis ir kitomis Aukso vilnomis, stambi, didžiakrūtė, plačių skruostų, energinga kaip atominė elektrinė, tikra Medėja. Jis, vadinasi, Jasonas, pabalusiais piršteliais įsikibęs prekystalio krašto, kad nenuneštų srautas, tamsiai rudu trumpučiu paltuku, keletą dienų nesiskutęs, pliktelėjęs, apačioj – lyg kelnės, lyg pižama ar šiaip kolconai, įnyrantys į kerzinius batus nupjautais aulais. Matyti, kad ji nervinasi, nes taiso ir taiso ir taip jau tvarkingai suklotas prekes, ir kalba ji garsiai, užtikrintai, lyg skelbdama mirties nuosprendį: „Niet, Lionia, prošlava nievirnutj, nada smatrietj, kak sčas vyžitj, i nienačinai..." Ir mane nusinešė srautas. Ir buvo gaila Lionios, nelaimingo Jasono, nes nebeatgaus jis savosios Aukso vilnos, pavargs laibi piršteliai, ir nusineš jį srautas, ir nuneš gal net toliau nei mane. Gal mes net susitiksim su juo kada nors, ir mūsų išbalę pirštų galiukai bus įsikibę į tą patį, tik jau ne minkštais ir kvepiančiais siūlais nuklotą prekystalį.

Tik išėjęs į laisvę pamačiau, kad virš vartų puslankiu išsilenkusi iškaba: „Įeidami čionai prarasit pinigus ir viltį."

P.S.

Nemėgstu plauti savo automobilio – per daug rūdžių išlenda. Aš ir pats nelabai mėgstu švarą. Gal kai esi purvinas, jautiesi saugesnis, o gal visi blogi žmonės mėgsta gyventi savosios smarvės apvalkale. Ir poetų nemėgstu – grįžęs iš turgaus prie automobilio, pamačiau pirštu nuterliotą užrašą per visą „Fordo" šoną: „VAKAR RADAU TAVO PALIKTUS SAUSAINIUS

VALGIAU IR GALVOJAU KAD VALGAU TAVO LŪPAS". Eleginio disticho grafika. Sentimentalu ir kiauliška. Dabar teks plauti. Sausainiai! Įdomu – su kmynais, razinomis ar jūros kopūstais.

1999 m.

Bloga knyga

Į klausimą, ką atima blogos knygos, galima atsakyti klausimu – o ką gauname iš gerų knygų? Pasak V. Nabokovo, rašytoją galima vertinti trimis aspektais: kaip pasakotoją, kaip mokytoją ir kaip burtininką. Didis rašytojas sulydo visus tris klodus, bet reikšmingiausias vis dėlto paskutinysis. Geras pasakotojas įvilioja į savo sukurtas pinkles ir taip suteikia pramogų, išmintingas mokytojas visuomet pažeria įvairiausių žinių, netikėčiausios informacijos, o burtininkas sužavi savo individualia magija – stiliumi, įvaizdžių sistema, kūrinio struktūros ypatingumu. Vadinasi, blogos knygos neįstengia aprėpti nė vieno iš šių aspektų. Neįdomus pasakojimas trukdo sutelkti dėmesį ir „pramogauti" norisi visai neliteratūrinėje terpėje, agresyvi propaganda ar lėkštas „amžinųjų tiesų" traktavimas suprimityvina bet kokią pasaulėžiūrą, nuvalkioti įvaizdžiai ir beviltiškų klišių dailinimas neteikia jokio estetinio pasitenkinimo. Blogos knygos atima galimybę patirti kūrybos magiją – galimybę pasijusti apgautam, kad egzistuoja visiškai kitoks pasaulis, įdomesnis ir įvairesnis už tą, kurį skaitytojas manė turįs savo galvoje.

Kita vertus, blogos knygos vis dėlto labai reikalingos. Kūrybingam protui jos dažnai gali tapti netgi įkvėpimo šaltiniu ir

kūrybine medžiaga. Anot W. Gombrowicziaus, „Prastas menas gali kur kas geriau atspindėti liaudį. Lenkų grafomanijos istorija, ko gero, gali papasakoti apie mus gerokai daugiau negu Mickevičių ir Prusų istorija." Jokios abejonės, kad lietuvių grafomanijos istorija apie mus papasakotų tikrai įdomių dalykų. Todėl blogos knygos, parašytos ar tik rašomos, yra lygiai taip pat reikalingos kaip ir geros.

Dabar dar vienas patarimas malonumo siekiantiems skaitytojams, – niekados neskaitykite skolintų knygų, nesvarbu, geros jos ar blogos. Aš jau nekalbu apie tai, jog svetimų knygų paraštėse negali prirašinėti įvairių, susižavėjimą arba pasibjaurėjimą atspindinčių šūkių (pavyzdžiui, „b... tau į akį", „neraštingas asilas", „grafomanų popiežius", „genialu", „juk tai mano mintis!!!" ir t.t.). Sakote, rašyti pieštuku? Nesąmonė, nes paskui reikia ištrinti, o tai jau nedovanotina nepagarba savo triūsui.

Dar blogiau, kad skaitydamas svetimą knygą negali nei valgyti, nei gerti, nei rūkyti, nes visi šie pagalbiniai skaitymo procesai kažkokiu neįtikėtinu būdu palieka savo pėdsakų šlykščiais spaustuvės dažais alsuojančiuose knygos puslapiuose. Negana to, reikia nuolat nelyg chirurgui (o kas gi mėgsta daktarus?) plautis rankas, nes visagalės dulkės (jos, o ne erdvė, užima antrąją vietą po laiko kategorijos) būtinai nusėda ant pirštų pagalvėlių ir rezultatas būna apgailėtinas – bjaurios dėmės puslapių pakraščiuose. Grąžinti tokią knygą sunku ne dėl to, kad būsite suprastas kaip nevalyvas žmogus, tamsuolis, negerbiantis „išminties šventovės" – knygos; ne, į tai galite ramiai nusispjauti, koks jums skirtumas, ką apie jus pagalvos. Bet visi tie atspaudai yra jūsų identiteto intymi, netgi sakyčiau, privati teritorija, tai akimirkų, kuriomis jūs išgyvenote malonumą, atspaudai, tai kaip jūsų paklodė po meilės nakties su mielais prisiminimų pėdsakais, ir dabar įsivaizduokite, jog visa tai negrįžtamai atiteks knygos savininkui. Nesiskolinkite knygų.

Arba jeigu pasiskolinote gerą knygą, stenkitės jos kuo ilgiau negrąžinti, visaip vilkinti laiką, gal savininkas užmirš, susirgs skleroze, emigruos visam laikui į užsienį arba dar toliau.

Paklausite, kuo čia dėtos blogos knygos? Visiškai niekuo. Arba, jeigu manysime, kad knygą parašyti yra poelgis, tai net ir blogos knygos, atsiradusios nesąmoningai, gali būti vertingos. Juk poelgiai prasmingi ir įdomūs tik tuomet, kai jie visiškai beprasmiški, kartais net visiškai kiauliški, atsitikę negalvojant nei apie pasekmes, nei apie atsakomybę, nei pagaliau apie malonumą.

2000 m.

Liga

Dažnai tekstas atsiranda dar prieš jį užrašant: jis iškyla vaizduotės tikrovėje ne kaip erdvinis, o tik nuojautomis paramstytas statinys, turintis apytikslį tūrį, bet dar pakankamai migloto tankio, atpažįstamas pagal ryškėjančias individualias savybes, bet dar nevaržomas prižeminančių įsikūnijimų, tarsi visa tai vyktų daiktų rojuje, kur greitai atsirasiančiam daiktui ruošiama jo formos esatį užpildysianti dvasia.

Šis teksto pamatymas nesietinas su antgamtiniais reiškiniais, su mistiniais įsijautimais ir šv. Jono regėjimais Patmo saloje, jis viso labo tėra mano smegenų pilkosios masės pilkųjų darbų rezultatas, kurį likimo ironijos dėka dažniausiai matau kaip tam tikrą žanrinį įsikūnijimą, išsipildymą kalbos tankmėje, kalbos, kurią paskui reikia nuobodžiai ir kantriai rankioti anos vaizduotės tikrovės gelmėje ir klijuoti prie šios tikrovės šiurkštaus ir nelankstaus paviršiaus. Tiesą sakant, pastarasis procesas yra ne itin įdomus, labiau varginantis, lydimas griovimo ir naikinimo pojūčių, galbūt net prarandamo rojaus nuoskaudų.

O štai šio teksto niekaip negaliu pamatyti, kad ir kiek stengčiausi, nuteikinėčiau save, meilikaučiau, kažkas man jį už-

stoja, kažkas didesnio yra užslinkę tarp šios ir anos, vaizduotėje plevenančios, tikrovės.

Visų pirma tai aukšta kūno temperatūra, kuri manęs nebuvo ištikusi jau nuo vaikystės, kai motinos ar močiutės prisergėtas taip bijodavau iškišti koją ar ranką iš po limpančios prie odos, nuo prakaito pridrėkusios antklodės, o tuo metu, kai mama keičia negalia persisunkusias, sunkias ligos įkapes šviežiomis, krakmolu traškančiomis paklodėmis, – koks siaubas mane apima, kaip liepsna mane nutvilko naujų patalų vėsa ir kvapas, o paskui pamažu vėl grįžta raminanti šiluma, ir ankstyvo žiemos pavakario saulė – ant didelės, nuo kambario mano lovą atitveriančios užuolaidos išryškėja gerojo Dievo profilis, didžiulė, gelsvose, gėlėtose klostėse linguojanti galva, ir aš jau žinau, kad sveikstu, kad būtinai pasveiksiu, o mama man pažada metalinį rublį su Lenino galva, jeigu aš ir vėl mokysiuos Katekizmo tiesų, nes pavasarį jau reiktų prieiti pirmosios Komunijos, reikia pamažu brautis į dangaus kariaunos gretas. Ir greitai aš pasveikdavau.

O gal kliūtis slypi kur kas anksčiau, kliūtis, neleidžianti mano regėjimui prasibrauti prie teksto, kurį norėjau čia užrašyti, kurį man tiesiog būtina surasti, nes nieko daugiau aš ir neturiu šį drumzliną rytą, abejoju, ar ką nors prašmatnesnio turėsiu vakarop arba rytoj, arba velniai žino kada. Man atrodo, tai galėtų būti statinė, didžiulė, suveržta gal net penkiais metalo lankais, gili ir talpi, bet dabar negaliu joje pasislėpti, nes ji pritrombuota šviežių čečkuotų kopūstų, pabarstytų raudonomis ir neskaniomis, nes baisiai rūgščiomis spanguolių uogomis, akmeninė girnapusė ant viršaus, rūgštus, gerkle kylantis ligos skonis, nors man dar tik treji metai, ir aš lyg šventųjų paveiksluose baltapūkis sėdžiu močiutės lovoje, o iš koridoriaus pro sunkias, veltiniu apmuštas duris virsta žiemos garas, tai dėdė grįžo iš kariuomenės, o gal iš kalėjimo, kur sėdėjo už

muštynes, – taip jau mūsų giminėje susiklostė: vieni kariuomenėj, kiti kalėjime, dar kiti ant patalo, o dar – ir kapuose, visą gyvybės ciklą aprėpianti mūsų giminė; mudviem su dėde linksma, jis geria alų iš butelio geltona etikete, jis užkanda rasotais ką tik atpjauto kumpio kubeliais, kumpis šviesiai raudonas kaip helenistinis marmuras, ir jis trupa tarp baltų dėdės dantų, nes dėdė jaunas ir sveikas, jis duoda man gurkšnį alaus, – toks vyras, man dar tik treji, mūsų giminėje visi vyrai! – ir aš verčiuosi stačia galva žemyn iš močiutės lovos, ant grindų palikdamas gerą kuokštą šviesių kaip sniegas plaukų, nors močiutė kitokios nuomonės, ji sako, kad prieš Kalėdas angelai meta plunksnas, ir tą kuokštelį perrišusi kaspinu paslepia savo paslaptingose dėžutėse po sieniniu, vieną koją tabaluojančiu laikrodžiu. Laikrodžio švytuojanti koja baigiasi blausiu, geltoniu spindinčiu apskritimu, jis didelis kaip banginio akis, jis nenumaldomas ir išdidus nelyg nemirtingumas, o jo geltonis kartus kaip žuvų taukai.

Užstoja tarsi dugną ledas, pirmasis rudens ledas, tolydžio storėjantis, augantis į apačią, į centrą, žemyn, tarsi būtų veikiamas ne šalčio, o žemės traukos dėsnio, – ant jo atsigulus galima valandų valandas spoksoti į dugno žolėse besiblaškantį vandens pasaulį, kuriame kuo daugiau ledo, tuo mažiau deguonies, ir didžiulių kuojų oro pūslės nebeišlaiko, jos kyla į paviršių, o ledas jas pamažu apvelka savo kietų kristalų įkapėmis, ir dabar aš jau turiu keisčiausią pasaulyje natiurmortą, gyvosios gamtos galerijoje demonstruojamas mirusios gamtos fragmentas, žuvys lede, ledo žuvys. Už raudonų plytų lentpjūvės stovi priešgaisrinis skydas su dviem smailiadugniais piltuvo formos kibirais, skersai kybo keistas kablys medine rankena, primenantis kazokų ietį, bet man labiausiai rūpi kirvukas, kurio ašmenys siauri, o vietoj penties – ilga smailėjanti skiauterė. Tokiais ginkluoti indėnai kovoja su baltaveidžiais, su tokiu aš tikrai

galėčiau iš ledo iškirsti tas milžiniškas inkrustacijas, mirusias kuojas, bet priesakas „nevok“ stipresnis už indėnus, stipresnis už norą nors trumpam rankose palaikyti neregėto dydžio ežero gyventojas, ir jos lieka ledo atmintyje visam likusiam laikui. Daug vėliau, Kaukaze, Kabardino Balkarijoje, užsiropštęs ant vienos perėjos aš ir vėl gulėsiu prisispaudęs prie ledo veidu, tik ten apačioje bus ne žuvys, o Alpių šauliai, likę čia nuo pasaulinio karo, su pilna ekipuote, kietai suspaustais smakrais, burnomis, užbetonuotomis tyla, užmerktomis akimis, pilnomis tamsos ir šalčio, amžinybės ledo įkapėse, o už raudonų plytų lentpjūvės jau seniai nebestovi priešgaisrinis skydas, indėniškas kirvukas jau seniai kažin kur nusimetė, ir Alpių šauliai taip pat liks ledo atmintyje visam likusiam laikui.

Ledas, uždėtas ant karščiuojančios kaktos, greitai tirpsta, atsiranda properšos, spragos vielinio tinklo tvoroje, pro tokią spragą gali pralįsti tik vaikas, jam tikrai kur kas mažiau metų nei toms žvaigždėms, kurios spragsi gruodžio danguj kaip šaltosios ugnys ant kalėdinės eglės; vaikas kumštinėmis pirštinėmis skubiai prakasa pūpsantį sniego kalną, atsivėrusiuose viduriuose miega juoda akmens anglis. „Nevok“ šnypščia žvaigždės aukštai, bet vaikas skubiai krauna snieguotus, sušalusius anglies gabalus į kibirą, mažas prakeiktas nykštukas milžiniško nakties šulinio dugne, o žvaigždės kvailos, jos nežino, jog tarybinis turtas yra visų nuosavybė, visų, vadinasi, niekieno. Vaikas tai žino, nors ir nėra visiškai tikras, kad juodasis auksas gali būti niekieno, bet kai juodieji anglies gurvuoliai patenka į krosnį, kai šnypšdami įsiliepsnoja ir nuo iki melsvumo įkaitusių metalinių krosnies durelių ima sklisti nebeapskundžiamas karštis, jis apie tai nebegalvoja, jam darosi šalta, akyse trykšta ugnies fontanai, tarsi žvaigždės viena po kitos leistųsi žemėn ir sprogінėtų savo ledine ugnimi tiesiai jam prieš veidą, o paskui žvaigždės iš tamsos, iš ilgos gruodžio nakties nusileidžia liga,

aitriai kvepianti eglišakiais, priplėkusiais šiaudais ir saulėgrąžų aliejumi.

Mūsų namuose nebuvo mirties atvaizdo, nors ir nereikėjo – aš atmintinai žinojau jos bruožus, kaip ji atrodo ir netgi kaip vaikšto: kaulėtas pailgas veidas toks raudonas, tarsi jos kaukolės dugne nuolatos kūrentųsi ugnis, juoda, pasmakrėje tvirtai suveržta skara, tamsiai žalias odinis lietpaltis, skvernais braukiantis žemę, o rankoje ji visuomet nešiodavosi lagaminą su nekaltų kūdikėlių kūnais.

Paskutinį kartą ją mačiau labai keistomis aplinkybėmis: kaimynė, trenkta ir durnaropes auginanti mokytoja, pakeltu balsu prašė pagalbos, esą jos draugė pateko į bėdą, ir mudu su draugu privalome ją išgelbėti. Kažkokiu būdu ta senė pateko į pelkės vidurį, nuo kalno buvo gerai matyti šlapioje aukštoje žolėje paliekama šliūžė, ji suko ratus kaip vabalas pamušta koja, ir tie siaurėjantys ratai pamažu veržėsi į centrą. Kai mes ją vilkome už pažastų į sausumą, senė atrodė apgailėtinai: veidas tiesiog permatomai baltas, vietoj odinio lietpalčio permirkęs vatinukas, o apie kokį nors lagaminą negalėjo būti nė kalbos. Tik senė, pažiūrėti menka ir sudžiūvusi, buvo tokia sunki tempti, jog atrodė, kad mes traukiame paskui save pusę pelkės. Valandėlę atsikvėpę, su mokytoja ėmėme derinti užmokesčio klausimus (prieš žygdarbį ji mums žadėjo tris rublius, o kai jį atlikome, ėmė siūlyti atpildą dangaus karalystėje, ir mums tai atrodė šiek tiek netikėta), o kai atsisukome pasižiūrėti, kaip laikosi senė, pastaroji buvo išgaravusi. Tiesiog – nė ženklo. Mokytoja mus dar sykį apdovanojo šventųjų vardais ir dideliais žingsniais nužirgliojo į savo durnaropių sodus.

Nuo to laiko ėmiau manyti, jog mirtis žmogišku pavidalu yra prasimanymas.

Ant kurios sienos kabojo Dievo Motinos paveikslas, aš jau nebežinau. Bet gerai prisimenu tetos Marytės portretą virš

močiutės lovos. Teta mirė nuo vėžio aštuoniolikos metų, ir man visuomet atrodė, kad šventosios aureolė jai taip pat priklauso kaip ir švenčiausiajai panelei, o gal net ir labiau – juk Dievo Motina turi sūnų, ir dar kokį sūnų, garsenybę, o teta nepaliko nieko, tik nuotrauką. Neteisybės jausmas, nuo kurio ir susirgti ne gėda.

O kas bus su tekstu, kurio niekaip negaliu pamatyti, kas bus su liga, kurios neįvardijęs niekados neišgydysi, kas bus su mano nemirtinga siela, kuri slapstosi ir nesileidžia išganoma, dabar, tiesą sakant, man nelabai ir rūpi.

2000 m.

Kelionė į Praharą

I

Koks siaubas išvažiuoti už Lietuvos ribų. Manęs čia niekas labai ir nelaiko – nei gintaras, nei tremtiniai, nei cepelinai, bet siaubas neapsakomas, lydimas sadistinių košmarų, daugiapakopio viduriavimo ir nesveikai tuštėjančių cigarečių pakelių. Niekuo nepaaiškinama kelionių baimė, savo kūno baimė svetimoje, nepažįstamoje erdvėje – jis ten nežino, kaip elgtis, kur dėti rankas, kur dėti tas prakeiktas rankas. Ir įspūdžiai – kur dėti įspūdžius, jie visi skirtingi, visi iš esmės banalūs, grūdasi vienas per kitą, tačiau niekaip nesuranda teminių branduolių, aplink kuriuos galėtų suktis idealiausiomis trajektorijomis.

Dviaukštis autobusas – nuostabus išradimas. Bent čia gali į visus žiūrėti „iš aukšto" ir nesikankinti dėl tuščiagarbystės. Kažkas bonapartiško yra – važiuoti aukštai visiems virš galvų autobusu, kuriame du vairuotojai, tamsinti stiklai ir tualetas.

Kažkoks gyvulys autobuso gale išsitraukia agurką ir ima kramsnoti. Krumst krumst krumst sklinda garsas, palydimas specifinio, tik šviežiems agurkams būdingo, gausias seiles gaminančio kvapo. Tuomet ir tu, gyvulys, išsitrauki savo agurką

ir sukuri tą patį garsą krumst, kaip estafetę perduodamas žalumos kvapą. Priekyje sėdinti susivėlusi galva neturi agurko. Galima lengvai atspėti, kokios mintys toje galvoje tavo adresu. Tačiau galva staiga lošteli atgal ir pasirodo kažkokio vermuto butelis, įstatytas į galvos burną 45 laipsnių kampu. Gyvulys, pagalvoji, ir tavo mintys pamažu nuslysta į vaikystės daržus, kuriuose rudenį užaugdavo dideli agurkai, žalsvai geltoni peraugėliai. Išskaptavus tokio agurko vidurius išeidavo puiki taurė, iš kurios paežerės krūmuose taip lengvai ir nekaltai buvo geriamas pigus tarybinis vermutas, kvepiantis svaigiausia pasaulyje agurko gyvybe...

Ir tegul susikiša savo pyragaitį Proustas... jis žino kur.

Maxą Frischą visą gyvenimą kankino šizofrenija – visi jo veikėjai nuolatos dvejinasi, trejinasi, slapstosi nuo savojo aš. Arba atvirkščiai – M. Frischas nenori apgaudinėti savęs ir išpažįsta žmogaus bejėgiškumą, ironizuoja pastangas dangstytis kokiu nors „aš" kiaukutu, taip niekados ir nesugebant sutapti su savo esme, su „pats". Ir vis dėlto – šizas tas Frischas.

Nebegaliu skaityti jo *Tarkim, aš Gantenbainas*, nes artėjame prie muitinės, o savo pasu, kaip mano tapatybės įrodymu, aš nepasitikiu. Jis kiekvieną akimirką gali pasirodyti netikras, netvarkingas, be kokio nors antspaudo ar su korektūros klaida. Kaip galima išleisti žmogų iš Valstybės tik su tokia menkaverte brošiūrėle. Juk pase nieko neparašyta apie mano įpročius, manijas, nuodėmes, nė užuominos apie tikėjimą, partiškumą, priklausymą sektoms, tik kažkokie skaičiukai ir nuotrauka, į kurią sutrikęs dabar žiūri lenkų pasienietis, kadangi pažvelgęs į mane jis nesuprato, kad žmogus, padavęs jam pasą, gali būti toks įžūlus akiplėša. Aš drėgnomis akimis stengiuosi kuo nekalčiau žiūrėti į pasienietį, o galvoje nuolat malasi kažkokia neva lenkiška košė – mžem mžem mžem mžem. Man atrodo,

kad tai patys tinkamiausi garsai, kuriems galiu leisti skambėti savo galvoje sutrikusio pasieniečio akivaizdoje. Taip, pase ne mano nuotrauka, bet aš nieko geresnio negaliu sugalvoti, išskyrus mžem mžem. Ir kuo ilgiau pasienietis žiūri čia į pasą, čia į mane, tuo aiškiau, kad aš – jau seniai nebe tas, kuo mane laiko artimieji, pažįstami ir pardavėjos, netgi nebe tas, kuo aš pats save laikau. Taip, mirkčioju žiūrėdamas į pasienietį, aš ir pats nepažįstu daugelio savo nuotraukų, nebeįskaitau savo rašto, o jau apie tai, kad viena galvoju, o darau visai kita, net kalbėti neverta. Todėl neišleisk manęs iš šios valstybės, pusbroli lenke, neišleisk bent jau vardan žečpospolitos, išlipęs sudeginsiu pasą, nuotraukas, išmoksiu kaligrafiško rašto, – man nusibodo gyventi svetimą gyvenimą, bijoti veidrodžių, nuotraukų, aš noriu sugrįžti... Bet pasieniečiui nusibodo antropologinė restauracija, ir jis man grąžino pasą, atimdamas viltį pajudėti savosios tapatybės link. Šunsnukis. Ir nebegaliu skaityti Frischo. Jis irgi šunsnukis. Talentingas, skvarbus, negailestingas galvijas.

Apsilynojusios Lenkijos laukai pribarstyti juodmargių karvių. Juoda ir balta, balta ir juoda. Sėdžiu pasipūtęs iš pykčio – kodėl nespalvoto vaizdo televizorių niekas nevadina juodmargiais? Kodėl? Vaikystėje būtent toks, juodmargis pakaitomis transliuodavo „dailųjį čiuožimą" ir TSKP CK suvažiavimus, plenumus. Kažkodėl žiūrėdavau ir tą, ir tą, nes nebuvo iš ko rinktis, o judančių paveikslėlių magijai sunku atsispirti. Sovietinės tikrovės forma ir turinys – čiuožėjai ant ledo, politbiuro mumijos po ledu. Juodai baltos karvės po žaliuojančio lietaus dryžiais.

Įdomios rungtynės vyksta pakelėse, artėjant prie Varšuvos. Grumiasi katalikiškų kryžių ir kelio ženklų komandos. Nors

kryžiai gražesni, papuošti iš gėlių supintais vainikėliais, vis dėlto pirmauja ženklai. Apytiksliai – 5 : 1 jų naudai.

Nuostabus dalykas – dviaukštis autobusas su dviem vairuotojais priekyje ir tualeto būdele gale. Ten viskas tikra, nors šiek tiek miniatiūriška: ir neveikiantis vandens čiaupas su mažyte balta geldele, ir pritūpęs klozetas, dvokiantis kažkokiom domestom. Tik aš toks pat, kaip ir prieš patekdamas į šią būdelę, tingus ir nerangus, kairiąja ranka įsirėmęs į sieną, dešinioji (esu dešiniarankis) ten, apačioje, o akys nukreiptos pro langą, į tolį. Tipiškas Lenkijos peizažas. Tipiška J.J. Rousseau poza. Visi, kas skaitė jo *Išpažintį*, prisimena tą vietą. Kartais atrodo, kad niekas nieko daugiau iš vargšo Rousseau ir neprisimena, tik tą vienintelę vietą, kur jis parodo, o po to kenčia. Sunki didakto lemtis. Autobusas kaip tyčia nuolatos patiria turbulenciją, ir aš niekaip negaliu susikaupti. O čia ir sankryža, ir nustebusios autobusą praleidžiančio vairuotojo akys šalutiniame kelyje. Jeigu aš mačiau jo akis, vadinasi, ir jis matė – mano? Jaučiuosi tarsi būčiau pakeliui į Damaską, bet niekaip savyje nerandu vietos į ką nors atsiversti. O kilimų audėjas Saulius – rastų. Ir iš būdelės jau grįžtų Paulius.

Atsisėdęs į krėslą ir nusiavęs batus – jie dar nauji, pėdos su jais dar kovoja dėl vietos – prisimenu, kad ir prieš kirsdamas Valstybės sieną buvau nusiavęs. O tik pamačiau pareigūnus – ir iškart į batus. Kaip kovoti su vergu, gyvenančiu batuose?

Svetimi kraštai, žvelgiant pro autobuso langą, visuomet atrodo kažkokie nepilnaverčiai – kaip jie gali čia gyventi, vienoje vietoje, sėsliai, nuo parduotuvės iki namų, nuo namų iki kapų. Kažkokie seni potyriai – kai esi „namuose", žiūrėdamas į pravažiuojančius autobusus galvoji, kaip jie gali kažkur važiuoti, be vietos, tokie laikini, tokioje mažoje erdvėje, gyvenantys tik

pro langus. Nesutampa judėjimo ciklai – viena yra keliaujantis, judantis žmogus, visai kita – kasdieniškas, į pirkinių rezginę įsikibęs žmogus, šventė ir rutina.

Svetimi kraštai pro autobusą langą liūdni – kaip vaikai niūrią vakarėjančią gegužės popietę ant tilto, ir rudeniškai tamsūs vandens verpetai apačioje.

Vienas Frischo veikėjas apsimeta neregiu. Tiesiog užsideda neregio akinius, pasiima lazdelę, gauna pažymėjimą, netgi veda ir gyvena su žmona kaip neregys. Visa tai, be abejo, nesąmonė, bet mene tokia nesąmonė – turtas. Jis mato, kaip jį apgaudinėja žmona, gali pasakyti tiesą šunsnukiams į akis, nes jis juk neregys, jis nežino, su kuo šnekąs, ir t.t. Kiek sutikau gyvendamas žmonių – daugelis jų buvo neregiai, nors tvirtino labai gerai matą, jiems nereikia netgi akinių, jokių linzių. Kiek žmonių, kuriuos buvau sutikęs, pagalvojo, kad kalbasi su neregiu? Visi, parazitai, visi. Ir menininkai, ir šventieji nuolatos kalba apie praregėjimą. Tik kiek iš jų sako tiesą, o kiek taip ir numiršta primelavę, akli. Savo veidmainišką, bet visuomenės noriai palaikomą, netgi bukai garbinamą išskirtinumą naudojantys kaip nuolatinį bilietą važinėtis maršrutu žemė – dangus.

Kunigas Česlovas Kavaliauskas džiaugiasi Oscaro Wilde'o atsivertimo istorija. Praradęs vardą, padėtį, laisvę ir turtą O. Wilde'as kalėjime perskaito Naująjį Testamentą ir atranda Kristų Gelbėtoją. Kokia kiaulystė! Viskas suprantama, žmogiška, pamokoma, bet kaip neteisinga. Juk jis išdavė save tą, buvusįjį, besišaipantį iš krikščioniškosios moralės, išdavė save – antimoralistą, ironišką estetą. Galbūt jis prieš patekdamas į kalėjimą ir buvo savimi, autentiškas, natūralus, o atsiversti jį privertė dvasios silpnumas, ištežimas, baimė ir neviltis. Ar tai labai patikima dorybė? Kodėl Kristaus griebiasi tik viską praradę,

mirštantys sifiliu, sergantys nepagydoma liga, ir tuojau pat pelno Bažnyčios pagarbą. Ir ar tie, kurie atsiverčia, yra tikrai teisingesni, geresni už tuos, kurie galbūt net neturi galimybės atsiversti, nes prieš mirtį nespėjo net pagalvot apie Išganytoją? Lageriuose, koncentracijos stovyklose, atominės bombos sprogimo epicentre – kas jiems padavė į rankas Naująjį Testamentą? O tie, kuriem nė nereikia atsiversti, – tik banda, pilka masė, romūs idiotai, kurių negali pasitelkti kaip pavyzdžio, įrodinėdamas atsivertimo didybę?

Sėdžiu, žiūriu į temstančią Lenkiją – didelė Lenkija. Ir aš didelis, moralizuojuosi, moralizuojuosi, moralizuojuosi, didėju kaip pučiamas prezervatyvas. O spyglys, bliūkšdantis visą mano didybę, visai šalia: ištikus rimtai bėdai, stversiuosi Kristaus ir visos šventųjų komandos, belsiuosi kruvinais krumpliais atgal priimamas, žeminsiuos ir seilėsiuos, keliais šliaužiosiu maldaudamas nors bent dienai dar pratęsti, dar neatimti, dar nors bent truputį pasivartyti ašarų pakalnės paplūdimiuose.

Be reikalo žmonės aprauda savo praeitį. Raudoti reiktų dėl savęs būsimųjų.

Varšuvoje autobusas sustoja tokioje vietoje, iš kurios atsidaro bjaurus vaizdas: dešinėje pusėje matyti *Palac kultury i sztuki*, o kairėje „McDonalds" restoranas. O tiesiai, tiksliau, žemyn – kartas nuo karto pradunda traukinukai, atvira niša į lenkišką sabvėjų. Nebloga vieta savižudybei, nors ir neromantiška, bet patogi. Katalikas, konformistiškai tūnantis manyje ir laukiantis tos akimirkos, kai galės išeiti į viešumą triumfuodamas ant mano savigarbos ir pasirinkimo laisvės griuvėsių, šaiposi iš mano minčių apie savižudybę – nedrįsk kelti rankos prieš save... Tuomet susinervinu ir per snukį jam, per snukį W. Gombrowicziumi, kurį palikau autobuse šalia nebaigto valgyti agurko: „Ak, toji religija... šiandien neleidžianti pakelti

prieš save rankos, vakar ne mažiau garsiai draudusi nuskausminimą... užvakar leidusi vergų prekybą, persekiojusi Koperniką ir Galilėjų... toji Bažnyčia, kuri griausmingai smerkia, o paskui tylutėliai, diskretiškai atsitraukia... kokią turite garantiją, kad po kelių dešimčių metų šiandieninis savižudžio pasmerkimas netaps minkštesnis ir apskritai nepranyks be pėdsako? O kol kas turime mirti kaip šunys, tampomi traukulių ir gargaliuodami, – turime kantriai laukti, tą lėtą kelią nuklodami milijonais baisių agonijų, apie kurias nekrologuose rašoma: ‚Po ilgos ir sunkios ligos?'"

Manasis katalikas inkščia, bet vis tiek veblena apie artimųjų meilę. O man, žiūrinčiam į požeminio traukinio bėgius, kaip niekad aišku, kad artimo meilė tėra prakeiktos naudos forma, naudos sau siekimas, nieko, nieko daugiau. Tai kuo aš geresnis už vargšą žydą, garbinantį Aukso Veršį? Gal net blogesnis, nes jis bent neapsimetinėja, nedangsto savo gėdos metafiziniais apatiniais. O aš Dievo meilę tikiuosi panaudoti racionaliai, siekdamas pačios primityviausios naudos, kaip dantų krapštuką!

Žvaigždė pro langą – spindinti Opolės kryptimi. Žvaigždės – kiek banalybių, kiek neįtikėtinų pastangų ir laiko iššvaistyta joms aprašyti, garbinti ir apseilėti. Ir vis dėlto gerai, kad jos mirguliuoja naktį dangaus vandenuos, be jų nebūtų kur akiai užkliūti. Mažyčiai gelsvi pūlinėliai ant abejingo Visatos kūno. „Ir esu kaip žvaigždė begalinis..." – dar nugriaudėja eilutė gęstančioje sąmonėje. Kaip ledynas užslenkantis nuovargio miegas nušluoja pastangas kontempliuoti naivią problemą – kas lengviau: teigti ar neigti, kartu išsaugant teisingumo, teisingos laikysenos pojūtį... Besapnis miegas – kol kas pati tobuliausia nebūties forma, labiausiai amžinybė, kokią tik gali patirti gyvas žmogus, mirtingasis.

II

Stoviu abiem rankom įsirėmęs į autobuso galą, stoviu tarsi būčiau sušaudymui prie sienos pastatytas Popiežius. O autobusas stovi ką tik kirtęs Čekijos sieną, pirmoje pasitaikiusioje degalinėje. Ir nors vairuotojas sakė kažką panašaus į „tepla voda" (ten, kažkur viduje), aš stoviu ir žiūriu į pamišėliškai geltona spalva žydintį lauką (rapsas?). Velniai žino, kas tai per kultūra, bet žydi taip pat, kaip žydėjo Van Goghui – jis per tą geltoną ausis nusipjaustė. O man tarsi pjautų kas kojas. Bent jau pėdas, kurios nelenda į batus. Nauji batai (!) – džiaugiuosi pirkiniu, mėgindamas apeiti aplink autobusą, bet jaučiuosi kaip legendinis rusų karo lakūnas Meresjevas, kuriam vokiečiai nupjovė kojas, tačiau jis nepalūžo, prisitaisė medines, sušoko kažkokiai komisijai „kalinką" ir vėl pakilo į dangų triuškinti fašistų ir t.t. O aš tuoj tuoj palūšiu. Šioje kelionėje, atrodo, man teks patirti daugelį ydų, kankinusių žymiąsias istorines asmenybes.

Be garso į degalinę įšliuožia nauja „Škoda", ir nužvelgdamas iš jos iššokusią jauną savininkę pamažu pradedu jaustis žiūrįs Lavrentijaus Berijos akimis. Ir viskas dėl tos paklaikusios geltonos spalvos. O, kad rapso aliejum pateptų kas nors mano kojas...

Jeigu palyginimo atskaitos tašku pasirinksime slavų gentį, tai lenkai yra labiau slavų rusai, o čekai – slavų germanai. Taip skiriasi vaizdai pro autobuso langą. Lenkija apšepusi ir apsmukusi, o štai Čekija pasitempusi, susiveržusi diržus. Namai stovi pozicijoje „lyyygiuok... raaamiai!" Lenkija apskritai labai mėgdžioja Ameriką (reklaminiai skydai ir apipavidalinimas atrodo tiesiai perkelti iš nusmurgusių Čikagos pakraščių). O Čekijoj... nebežinau, su kuo palyginti, nes žodis „Europa" šiuo metu – dėl ištinusių kojų? dėl neišsimiegojimo? juk dabar penkta va-

landa ryto! – atrodo tiesiog nepadorus. Keiksmažodis. Vulgarybė. Netaktas.

Tik pasigirk važiuojąs į Prahą, visi palaimingai primerks akis, loštels galvą, išleis iš burnos dailų rožinį burbulą ir svajingai atsidus – Praaahahaha... *Die Goldene Stadt*... auksinis miestas. O kur tas auksas – nematau. Žiūriu išsproginęs akis – jokio aukso. Duokite man aukso – jau beveik noriu rėkti, bet žinau, kad niekas neišgirs, o jei išgirs – trenks per galvą. Nebūk tu tarybinis turistas, tramdau save, kokio dar aukso, juk tai tik metafora, metonimija, sinekdocha ir chorėjas su anapestu. Iš kur šiais laikais auksas ir kur jis turėtų būti – ant šaligatvių, ant sienų, ant stogų? Seniai jau viską nulaupė rusų tankistai 1968-siais. Ir ką aš su tuo auksu veikčiau?

Tai tiesiog nervinis šokas, užsienio, svetimos vietos fobijos siaučia mano viduriuose kaip nesibaigiančios Bacho fugos. Kas dabar bus, velniam aš beldžiausi į šitą užsienį – jaučiu, kaip tarpviete teka negailestingas, staiga tapęs įžūlus ir man visiškai svetimas prakaito lašas. Kūnas visuomet išduoda. Ir kaip gali tikėti gandais, kad mirtino pavojaus akimirką žmogus gali peršokti trijų metrų sieną, perkąsti dantimis virvę, pirštu atidaryti konservų dėžutę. Konservų dėžutę reikia ilgokai trinti į kokį nors kietą paviršių, pavyzdžiui, akmeninį, ir nudilus kraštams dangtelis pats iškrenta. Bet aš – Prahoje! Velniop konservus. Būsiu, būsiu turistas.

L., kuris jau ganėtinai pramokęs čekiškai, vaišina kažkokiais ravolių pusfabrikačiais ir trumpai išdėsto elgesio kursą. Namas, kuriame jis gyvena, padoraus pobūdžio, todėl ant laiptų sutiktus jo gyventojus reikia pasveikinti. Valgydamas zylės akies dydžio koldūnyčius tuojau pat išmokstu porą mandagumo frazių: „dbr den“ ir „dekuju“. Žodis „atsiprašau“

man neįveikiamas. Klausiu L., kodėl ant daugelio vartų Prahoje užrašyta „Pozor", ką jie taip stengiasi sugėdinti. L. su pedagogo kantrybe aiškina, kad aš klystu, lengvabūdiškai ieškodamas analogijų su rusų kalba. „Pozor" reiškia „dėmesio", kaip ir, pavyzdžiui, nuostabą čekai išreiškia žodžiu „užasno". Dar pasidomiu, kaip čekiškai šūdas, ir ekspromtu sukuriu pirmąjį savo sakinį: Pozor! Užasno hovno. Jokios taikomosios vertės, tik gryniausioji estetika.

Miestai, kuriuose važinėja tramvajai, dvelkia solidumu. Ir visuose miestuose, kur tik išgirsdavau tramvajų tin-dilin-dilin, prisimindavau bažnyčią, didelę erdvę po skliautais, sugeriančiais pakylėjimo varpelių skambėjimą. Miestai, po kuriuos šmižinėja daug numeruotų bažnyčių ant bėgių.

Su L. išsiskiriame didžiulėje, į kalnelį kylančioje aikštėje prie kažkokio senio, sėdinčio ant arklio. Prie šio paminklo susidegino Janas Palachas – ant postamento paminklinė lenta, aptverta grandine. L. sakė, kad tai dėl amerikonų – jie niekaip nerasdavo geresnės vietos išgerti Coca Colos, kaip tik ant Palacho pelenų.

Aikštė Vaclavo, galbūt ir tas iš pykčio pažaliavęs senis – Vaclavas, karžygys, riteris, grįžtąs iš Šventosios Žemės. Arklys žemiau, geriau matomas, toks panašus į tikrą, netgi su pimpalu ir iššokusia kraujagysle ant užpakalinės kojos.

Lietuvoje mažėja arklių. O gal ir ne. Mano tėvo kumelė Širmoji jau brandaus amžiaus, aštuoniolikos metų. Pasikartojantis sapnas: Širmoji nukanda man keturis rankos pirštus, o po to virsta žirgu, ant kurio Kristus pasirodys Apokalipsės šviesoj. Kodėl keturis pirštus, o ne tris, septynis, devynis? Nežinau, su sapnais nepasiginčysi. Visus pasaulio arklius lyginu su tėvo Širmąja, nors vaikystėje jų buvo daug: Meška, Sartis, Juodis,

kitų ir vardai išsitrynė. Vyrai po darbo mums leisdavo juos nuvaryti raitom į ganyklą. O prieš tai dar tekdavo juos iškinkyt iš vežimų, grėbiamųjų, pjaunamųjų. Arklio iškinkymas rituališkas ir jaudinantis – jautiesi taip, lyg nurenginėtum moterį – didelę, drovią, atsidavusią, kvepiančią prakaitu ir nuovargiu, žiūrinčią į tave kapo tamsumo motiniškom akim.

Karžygys Vaclavas sėdi ir, matosi, nieko nesupranta apie arklius. Lietuvoje, ko gero, nėra nė vieno karžygio, kuris sėdėtų ant arklio – Perlojoj Vytautas stovi, Kaune irgi stovi, Vilniuje Gediminas kaip Kašperovskis rankas atkišęs hipnotizuoja turistus. Nežinau iš kur, bet lenda į galvą įkyri mintis, tarsi turinti kažką pateisinti – juk Lenino ant arklio taip pat neteko matyti. Prisimenu ir S. Gedą, rašiusį, kad senovės jotvingiai netgi vaikus padarydavo pakeliui, jodami į karą. Tai kur mūsų raiteliai ant akmeninių arklių? Kodėl mūsų atmintis tokia nuolanki ir taiki? Argi tai ne veidmainystė, – mosuoti kardais „nuo jūros ligi jūros“, o ant žirgo nepasodinti nė vieno valdovo. Viena moteris, norėdama mus, vaikus, sugėdinti dėl tinginystės, rūsčiai drėbdavo: eikit jūs, žilamašniai!

Mano kojos, ak mano kojos. Kojinių gumelės siurbte įsisiurbė į ištinusią mėsą, ir mano kojos atrodo siaubingiau nei barokinės dešros, bet aš atkakliai angažuojuosi kaip turistas, nors norisi miego, alaus ir nusispjaut į visą ištinusios architektūros didybę. L., žinodamas, kad šiandien, po kelionės, turistiniai maršrutai nebus labai ambicingi, pataria nueiti bent prie senamiesčio Rotušės laikrodžio, esą ten kažkas išlenda ir vėl įlenda.

Žiūriu į tūkstantinę minią, laukiančią išmušant vienuoliktą valandą, ir jaučiuosi beveik husitų sukilėlių jūroje, reikalaujančioje komunijos visiems duonos ir vyno pavidalu. Jie taip pamaldžiai žiūri į laikrodį, kuris kažkada gal ir rodė saulės

judėjimą bei laiką, bet dabar nieko neberodo, ir aišku, kad tai nėra koks nors originalas iš šešioliktojo amžiaus, o paprasčiausia kopija. Bet minia nepritaria mano mintims ir staiga pratrūksta tokiais orgazmo šūksniais, lyg dalyvautų grupinės masturbacijos seanse. Išmušė vienuoliktą, ir virš sferinio saulės laikrodžio iš kairės į dešinę pravažiavo keletas figūrėlių. Stoviu gana toli, bet vis tiek tos figūrėlės, net jei man leistų jas pačiupinėti, nekelia jokio pasitikėjimo. O štai japonų, rusų, lenkų, vokiečių, amerikiečių miniai tai prilygsta Švč. Mergelės apsireiškimui. Jie sveikina vieni kitus, bučiuojasi, dalija pinigus čigonams ir pabėgėliams ir nė nesiruošia skirstytis. Jie lauks čia ištisą valandą, kad vėl galėtų pamatyti kairėje laikrodžio pusėje išlendančias, o dešinėje pasislepiančias figūrėles. Figūrėlės turbūt kokie nors šventieji ar kankiniai, bet net jeigu šį garbingą „iš kairės į dešinę" ratą suktų iš paprasčiausio ąžuolo išdrožta subinė, jie patirtų nė kiek ne menkesnį orgazmą.

Štai kas yra tikrieji turistai, štai koks turi būti tikrasis turistinis tikėjimas (mokėjau pinigus, vadinasi, viskas turi kelti orgazmą), ir man truputį liūdna, kad aš į juos nepanašus. Kažkas mano auklėjime buvo ne taip, ir Lietuvoj, matyt, reikalai prasti, – nemoku džiaugtis nuostabiais senovės vaizdais, protėvių išradimais, nemoku būti paprastas, atviras, nuoširdus, o vis galvoju kažkokias skeptiškas mintis, vis neįsileidžiu gaivaus naivumo gūsio į prirūgusią sielą.

Dieve, koks *užasno hovno* tas jūsų laikrodis, pasišalinu iš aikštės jau kentėdamas labiau nei J. Husas ant laužo. Bet jeigu prie šios vėlyvosios gotikos Rotušės degintų gyvą žmogų, tuomet aš... ši mintis manyje vėl prikelia turisto šešėlį.

Kažkas nepadoraus ir vulgaraus šiame mieste – jis toks pamaldžiai turistinis, jis taip atnašauja turizmui, ir visas toks europietiškas, toks senovinis, kad net baisu eiti grindiniu – gal tai

irgi muziejinės vertybės? Ne, ir į kiemus įėjus matyti, kad šis miestas nėra vien fasadų paradas. Įspūdingas miestas, net jeigu kelia blogus įspūdžius – *tuo labiau puikus miestas*. Bet kodėl jis taip kekšiškai atsiduoda, leidžiasi alinamas pamišusių, viską savo kelyje nušluojančių videokameromis ir fotoaparatais raguotų minių. Kas mane erzina – masinis skonis? Grožis, kurį garbina minios, man svetimas? Noriu būti virš minios, *über alles*? Nieko aš nenoriu, bet viskas čia taip teisingai gražu, kad pamažu pradeda pykinti. Tačiau ir mano pykinimas, mano „*priešinimasis*" *masiniam skoniui* – *banalybė*. Kaip banalybėje įžvelgti grožį, kad jis neerzintų tavęs ir kad kitiems neatrodytų vien tuščia pretenzija, manieringumas. Neįkandama. Patenku į teorinį labirintą, kuriame kuo toliau, tuo labiau dvokia.

Lipdamas į tramvajaus vagoną, piktai nutrenkiu nuorūką po kojom ir akies krašteliu dar spėju pamatyti žmogystą, skubančią nustverti tai, kas liko iš cigaretės. Pagaliau. Pamačiau *nors vieną nenormalų žmogų*. Visi kiti – normalumo įsikūnijimas ir man tarp jų nejauku. Bijau aš jų. Nors nenormalius taip pat mėgstu tik per saugų atstumą.

Nieko apie tai neprasitariau L. Ką apskritai šnekasi du vyrai, kai tarp jų stovi toks kvepiantis sutiktuvių nuotaikomis „Bllntn". Kas naujo Lietuvoje? Aš nežinau, nes L. už mane žino daug daugiau. Vis tiek kažką suveblenu, kad žmonės bulves jau pasodino, o Ministrą Pirmininką nuvertė. Stulbinančios naujienos. Apie literatūrą, kultūrą? L. viską žino, ir žino kryptingai, sistemingai, turi *savo nuomonę*. Aš turiu dešimt nuomonių, bet nežinau, kuri iš jų – mano. Kiekvienos galiu išsižadėti, nes, gindamas vieną, prieštarauju kitai, stverdamasis trečiosios, paneigiu ketvirtąją ir t.t. Nuostabus tas „*Bllntn*". Jeigu Galilėjos žvejys Simonas, paskui virtęs į Petrą, išsižadėjo Kristaus, tris kartus parazitas išsižadėjo, tai kodėl aš turėčiau nagais

kabintis į kažkokią neva savo nuomonę. Aš juk nepretenduoju tapti net paskutiniu Romos vyskupu, kaip kad Petras tapo pirmuoju. Be abejo, tai, kas naudinga teologams, jie perskaito simboliškai, veidmainiai susmirdę egzegetai. Galima juos suprasti – kiekvienas iš paskutiniųjų gina savo srities gyvybinį reikalingumą, kad ir pats liktų šiame pasaulyje nors kiek prasmingas.

Ar galiu savo gyvenimą perskaityti ir aiškinti simboliškai? Nė velnio negaliu. „Ne aš pirmas trokštu surasti Dievybę tame, ko negaliu pakęsti... todėl, kad negaliu pakęsti..." stveriuosi W. Gombrowicziaus minties. Bet argi tai padeda. Dabar galbūt ir palengvės, tačiau po keleto dienų aš jau nebegalėsiu šia mintim pasiguosti, nes jos paprasčiausiai neatsiminsiu, ir vėl ištiks isterija dėl kažkokių suakmenėjusių Biblijos personažų negarbingos elgsenos? Vaikiška. Simuliuoju „mažutėlį", kuriam Kristus žadėjo nemokamą bilietą.

Jaučiu, kaip visas aptenku kažkokiais rausvais infantilizmo glitėsiais, ir noriu šukų, kuriomis šukuojami arkliai. Tik ar išsišukuočiau? Štai kaip aš supratau, kad žmogus – dar ir dvasinė būtybė, nes jeigu būtų vien gyvulys, visa tai atrodytų kur kas padoriau.

Artėja liūtis, audra, *Sturm und Drang*, atrodo, kad ties horizontu susikaupė visas romantizmas ir dabar taikosi sutraiškyti mane, galvojantį, kad tai jie, romantikai, dėl visko kalti – ėmė klejoti apie senovę, ėmė tempti už barzdų senelius iš kapų milžinų, bet juk nė vieno senelio nė nepaklausė, ar jis nori vaidinti šiame istorinės atminties maskarade. Kur pažiūrėsi – restauruota: namai, bažnyčios, pilys, šarvai, statulos – viskas geriausiu atveju iš devynioliktojo amžiaus, kopijos, kopijos, kopijos. Tokiam analfabetui kaip aš galima pakišti prieš dešimtį metų gamintą skulptūrą – susendinimo technologijos prog-

resuoja kaip ir visos kitos – ir pasakyti, kad čia XVI a. pradžios šedevras. Aš linkčiosiu galva, dūsausiu, slegiamas senovės svorio, aiškinsiu pajutęs šimtmečių vėsą, *sruvenančią iš akmeninės* kūrybos gelmės... ir dar visokį mėšlą. Neteisinga taip kankinti mane senove, negailestinga.

Ne, audra jau tikrai praeis pro šalį. Dabar jau tikrai. Taip *visuomet* – prasilenkiu su viskuo, kas mane traukia, domina, žavi, su viskuo, ko man tuo metu labiausiai trūksta. Ir su audra – prasilenkiame mes su ja, esame visiškai skirtingų sferų dievybės. Ji – dangaus, o aš – purvinom *panagėm, visas chtoninis, tiesiog* chroniškai chtoninis. Joje viskas taip neapčiuopiama, nepasiekiama, nesupurvinama, o manyje – sliekai ir sraigės, manyje nieko aukšto, išskyrus kraujo spaudimą. Gal tik lietus mus šiek tiek dar sieja, bjaurus, stiklinis, šlubas ir aklas pavasario lietus.

Kas sakė, kad verkiantis vyras gražu – šlykštus vaizdas: snukis apkibęs vis dar teberiedančiais jausmų lavonais. Siaubingas *vaizdas*.

III

Baroko *meistrai, statydami bažnyčias, mažiausiai* galvojo apie Dievą. Atrodo, kad labiausiai jiems rūpėjo moterys. Paslaptingos, glebios, pilnos, nuo riebumo beveik varvančios formos. Ar dera dievobaimingumas su geidulingumu? *Čia* įsiterps žeminanti mūsų orumą sublimacija... Koks nors italas, raitydamas nesibaigiančius makaronus aplink kolonas ir karnizus, tikrai buvo labai žemiškas, konkretus, gal dėl to barokas šiek tiek *ištvirkęs, net bažnyčioje*, Šv. Mikalojaus bažnyčioje. Tačiau ką tie makaronai, ką tas moteriškumas daro su statika – iš erdvės paleidžia į laiką. Būtų kvailoka samprotauti apie barokinių linijų „muziką", tačiau pačia *primityviausia prasme barokinėje* bažnyčioje laikas eina greičiau, – ne, ne taip, – jis čia intensyvesnis, jis čia į gylį, akimirksniu skrodžiantis du tūkstančius

metų. Moteris čia suprantama ne vien tik kaip kūnas, vien tik nuodėmės prisigėrusios linijos. Vyrai moters juk ieško už jos kūno, braunasi pro jį, tikėdamiesi į kažką atsitrenkti, turbūt į vyriškumo esmę, paskirtį, tikėdamiesi įveikti kūniškumą kaip žemės trauką.

Ir tuomet krikščionybės istorijos pradžia tampa dviprasmiška – Kristus žemėje paliko savo Kūną – Bažnyčią, o pats nukeliavo į Dangų. Kokios lyties Kristaus kūnas? Ne, be erotikos joks tikėjimas – niekam tikęs. Be formų, be laiko erotikos. Net geidulingumas čia netinka – aistra, pirmiausia aistra. Senstančio žmogaus tikėjimas – iš inercijos, beaistris, nuobodus. Aistringas, nuoširdus piktžodžiavimas – skausminga, tačiau neišvengiama alternatyva.

Brautis pro Bažnyčios kūną iki dieviškumo esmės, iki esencijos, iki švytėjimo, – tik todėl barokas ne visuomet panašus į lašinius.

Visa krikščionybė laikosi ant kūno, vyro kūno. Slaptas vyrų kerštas, kad negali gimdyti. Kūnas, kuris bejėgis be moters.

Šv. Mikalojaus (o gal Mykolo) bažnyčioje, be baroko, dar yra keista, bet įsimintina skulptūrinė grupė ant sakyklos stogelio. Keista, kodėl sakyklos su stogeliais – gal tai eina iš senų laikų, kai bažnyčiose būdavo begalė gyvulių ir ypač – paukščių? Ant to stogelio du klūpo, vienas stovi. Stovintis pažįstamas – Kristus. Kas klūpo, galima tik spėlioti. Ir štai Kristus, laikantis rankose kažkokį ilgakotį samtį, staiga užsimoja ir kad žiebs vienam iš klūpančiųjų per galvą. Ir vėl lyg niekur nieko – du klūpo, vienas stovi. Bažnyčiose yra paprasčiausiai gražu. Kristaus kūnas turi būti gražus, niekas nesimels bjauriam kūnui. Nukryžiuotasis – juk tai narciziškumo įsikūnijimas. Gailesčio ir dėmesio per gailestį provokavimas. Asketai paprasčiausiai neturi skonio, jų skonis iškrypęs.

Karlo tiltas per Vltavą, kuriuo keliaujama į ant kalno stūksantį Pražskij Gradą, atrodo kaip nugriuvusi Kalėdų eglutė – kelios dešimtys skulptūrų styro palei ir ant jo turėklų. Įdomiausia skulptūrinė grupė kairėje pusėje, kurią sudaro kažko prisidirbę krikščionys (trys) ir juos saugantis turkas (vienas). Kaliniai įkišti į tokią siaurą, ankštą celę, kad iš karto nusipelno pagarbos. Be abejo, jų suakmenėjusi, iš aštuonioliktojo amžiaus spoksanti kančia nėra labai jaudinanti, labiau – standartinė, nebent – ankštuma: vienas į kitą besitrinantys, prakaituoti, smirdintys biustai. Juos gelbsti tik storas, matyt, skersvėjo beveik į virvutę susuktas voratinklis, jungiantis visų trijų įkalintųjų akmenines nosis. Banali laikinumo metafora. Bet kaip ji gelbsti, kaip įprasmina... Gaila, kad niekas nesugalvojo padaryti akmeninio snarglio. Apsisnarglėjęs šventasis. Psichologiškai motyvuota – verkiančiam žmogui teka nosis... Ar šventieji neverkia? Vulgaru primesti jiems tokias nereikšmingas žmogaus silpnybes? O mėgautis jų dar žmogiškesnėmis kančiomis? Argi titulas, antpečiai gali pakeisti buvusios biografijos faktus, fiziologiją, ląstelės struktūrą? Niekai visa tai – šventumas visuomet kitoje, nekūniškoje dimensijoje – idėjinėje, ideologinėje. Tačiau, kad ši – ideologinė dimensija – atsirastų, kūnas ir ypač jo pažeminimas, išniekinimas būtini.

Karalių rezidencija, Pražskij Grad, kone tūkstantį metų formavęsis kompleksas, rūmai, rūmai, bažnyčios, soborai, viskas vienoje vietoje, miestas mieste. Kuo galingesni senieji statiniai, tuo labiau pabrėžtinas žmogaus menkumas, laikinumas. Kur tie visi karaliai, jų valdingumas, galia, šimtmečiais šlifuoti etiketai, nukariavimo planai, ambicijos... Vienas japonas su miniatiūrine videokamera ir tokia pat miniatiūrine sudžiūvusia žmona čia reiškia daugiau nei visi pastatai, vėliavos, herbai. Jis kruta. Ir ji kaip šešėlis – iš paskos.

Prie visų vartų – o jų mažiausiai ketveri – stovi karabinais ginkluota sargyba, jauni prakaituojantys kareiviai, iš tolo panašūs į medinius. Tik medžio kantrybę turintis žmogus gali ištverti visus tuos besimaivančius turistus, kurie būriais ir po vieną, po du nori nusifotografuoti šalia sargybinių. Žiūriu į blizgantį karabino durtuvą ir esu beveik įsitikinęs, kad šis metalas, net jeigu ir nelabai „durtuvinis", kada nors perskros turisto pilvą. Būtinai. Antono Čechovo religija to reikalauja.

Švento Vito soboro ilgis – 124 metrai. Jeigu neklystu, ieties metimo rekordas buvo būtent toks – 124 m. O gal mažiau, bet nedaug. Tuomet sklendžiančią įrankio konstrukciją pakeitė – perkėlė svorio centrą į priekį, nors metimai vėl artėja prie šimto. Beje, standartinis lengvosios atletikos stadionas – tik 110 metrų. Tokia, stadioninė, gotika įspūdinga – su visom savo prakauliom, gal tiesiog kaulingom kolonom (kaulai iš Kristaus), prietema, skurdu, priplėkusiu oru, nesibaigiančiom koplytėlėm, antkapiniais sarkofagais, turistais. Tikėjimo aistrą pakeitęs sportinis azartas. Amerikiečių grupei gidė aiškina apie vitražą, vaizduojantį Šventosios Dvasios apsireiškimą. Beveik 34 metrų aukštyje, pačioje paskliautėje matau sparnais įnirtingai plakantį laukinį karvelį. Neįtikėtina. Ar jie čia gyvena, ar tai tik turistams? Tokioje vietoje gyvendamas nevalingai tapsi eksponatu. Erdvūs gotikos viduriai, gotika iš vidaus kažkodėl man asocijuojasi su plaučiais, nesveikais, bet vis dar galingais. Ne išorinio panašumo prasme, bet aštrumo. Kai kiekvienas įkvėpimas nutvilko krūtinę skausmingais dūriais, kai labai aiškiai jauti aukštyn kylantį skausmą, kylantį ir vis nepasiekiantį skliauto.

Ir Šv. Vito soboras mane, beveik nebekvėpuojantį, išvemia lauk drauge su margaspalve minia. Vargšas apsivėmęs gotikinis Polifemas. Jeigu kas nors čia įleistų mane vieną, niūrią apyvakarę, – o, kaip sudrebėtų mano ironijos šaltiena.

Antikinio atleto pagoniška ietis, perskrodusi gotikos vidurius, įsminga į katalikišką tabernakaulį. 124 m.

L. nusivežė į Višegradą. Nuo apžvalgos aikštelės Praha matoma iš kitos pusės. L. rodo tiltą, kuriuo ką tik stukseno mūsų traukinukas virš milžiniškos daubos. Kadangi apačioje nėra vandens, šį tiltą labai mėgsta vietiniai savižudžiai. Miesto valdžia paaukštino tilto šonus, bet savižudžiai vis tiek ropščiasi aukštyn ir šoka žemyn iš dar aukščiau. Žaviuosi atkaklumu siekiant tikslo.

Teniso aikštelė šalia buvusios pilies pamatų. Rausvas gruntas. O, kaip atmušdamos teniso kamuoliuką vaitoja merginos. Aimana veržiasi iš gilumos, raumeningas, gilus, nors ir trumpas garsas, garsas, kurį jos galbūt prisimins gimdydamos, o gal ir anksčiau, žiūrėdamos į žvaigždėtą Prahos dangų pro kažkieno petį. Atmušdamos kamuoliuką jos taip įnirtingai šokteli aukštyn, kad minėtasis garsas, trumpam sijonėliui plastelėjus, susilieja su akinamo baltumo apatinėmis kelnaitėmis... Įžūlu ir nekalta, rausvo grunto dulkėse...

Gaila, kad teniso aikštelė šiandien tuščia.

Nevykėlio menininko likimas: už jaunystės klaidas, didybės maniją, garbės, šlovės, išskirtinumo troškimą mokėti gyvenimu, kepenimis, smegenimis, pomirtiniu populiarumu, kuris pačiam nebereikalingas. Išsišokėliai, juokdariai – daugiau ar mažiau visi menininkai nevykėliai, išimtys labai retos. Menininku būti iš inercijos, iš įpročio, tik šis įprotis žalingas. Ir įgyjamas nesunkiai, panašiai kaip išmokstama plaukti – nebegali to užmiršti, net jei pusę amžiaus gyvensi dykumoje. Ne, menininkas turi plaukti, ir dar ne bet kur, o šūdų Venecijos kanalais.

Prahos Nacionalinėje galerijoje daugybė tokių nevykėlių, nors jie – garsenybės, jų paveikslai įkainojami šimtais tūkstančių,

bet vis dėlto – „popsas" ir todėl – nevykėliai: ir Cézanne'as, ir Gauguinas, ir Monet su savo susmulkintom salotom. Gal dėl to, kad prieš tai skaičiau Gombrowiczių: „... jeigu jie ir tapo gerais mūsų pažįstamais, tai tik todėl, kad biografai užpildė milžinišką tuštumą, kurią paliko saulėgrąža ir obuolys. Jeigu žodis nebūtų mums perteikęs jų gyvenimo, tie autoportretai nedaug mums būtų tereiškę." Ar gali būti baisiau – asmeninė mitologija reiškia daugiau nei visa kūryba! Picasso ar Braque'as – po keletą jų darbų iš kubistinio laikotarpio, – nesuprasi, kuris nuo kurio nusižiūrėjęs, be fantazijos, skurdas spokso iš rėmų. Na, Bonnard'as, – šį, kaip ir kitus impresionistus ir postimpresionistus, vertino Radauskas; autoriteto spiriamas pavertinu ir ima žiovulys. Jeigu kuris nors iš šių šedevrų kabotų mano namuose, aš pripraščiau, apžiūrinėčiau jį įvairiais gyvenimo atvejais, prisijaukinčiau, tiksliau, jis prisijaukintų mane, nusimesdamas savo klasiškąją didybę ir idiotišką prekinę vertę; tuomet paveikslas taptų gyvenimo dalimi, taptų natūralia, kiek tai įmanoma tokiam dirbtiniam dalykui, detale, galbūt netgi interjero prasme, galbūt tik tam, kad uždengtų skylę ar dėmę, bet užtat tarp manęs ir dėmės visuomet būtų estetinė distancija. Muziejuose jie atrodo begėdiškai nereikalingi, skirti visiems, vadinasi – niekam.

Čekų modernistai turėjo linksmus plaučius. Emilis Filla ir jo paveikslas „Dostojevskio skaitytojas": ant stalo guli knyga su užrašu „Dostojevskij", ant sienos kryžius, pro langą matyti bažnyčios varpinė. Pats skaitytojas sėdi ant kėdės šonu į žiūrovus, rankos nuleistos, galva atkraginta, akys užmerktos. Beje, be knygos, ant stalo dar stovi butelis. Nuostabus dalykas – siužetinė tapyba... O štai garsusis Rodinas, nors ir turėjo skonį pasirinkdamas merginas, savo skulptūrų modelius, tačiau vieno dalyko jam atleisti negalima – kokios klaikios tų merginų blauzdos, ypač į apačią, artėjant prie pėdos. Lyg jos sirgtų

dramblialige ar būtų visą parą važiavusios autobusu iš Vilniaus į Prahą. Su naujais batais.

Daug visokių minčių, kiek dar galėčiau visko pasakyt, bet pasijutau sekamas. Kur tik einu – iš paskos krypuoja prižiūrėtoja, neaiškaus amžiaus, neiššifruojamų kontūrų moteris. Ir kuo greičiau stengiuosi eiti, tuo greičiau iš paskos ji krypuoja. Sulėtinu – ir ji sulėtina. Kažkoks pingvinas-žudikas. Ir šypsosi, lyg jai būčiau skolingas. O mano kojos ilgos, žingsnis – galingas, aš žengiu, žengiu, atsisuku atgal – *ji neatsilikusi nė per milimetrą*, krypuoja sau ir krypuoja... Kas tai – Cézanne'o dvasia? Manasis *alter ego*? Schiele's paveikslo „Tehotna žena i smrt" („Nėščia moteris ir mirtis") personažas? Pirmą kartą gyvenime taip ilgai ilgai ir rūpestingai rūpestingai tualete ploviau rankas.

Bjauru, kai normaliai pašnekėjęs su žmogumi – atvirumo, *silpnumo akimirkos? – po to kur nors visa tai perskaitai, ir* viskas iškreipta, šaržuota, sumeluota. Todėl S. ir jo žmoną N. miniu tik dėl išskirtinio, ypatingo atvejo – jie supažindino su absentu. Nors abudu galėtų tapti romano personažais. Pavyzdžiui, S. labai panašus į Marloną Brando, neegzistuojančios mafijos krikštatėvis. Labai linksmas, savo gyvenimą pasakoja kaip nesibaigiančių anekdotų virtinę. Man labai smagu, kad nereikia kalbėti apie kūrybą, situaciją, ateities planus etc. Juokiuosi ir tiek. L. diskretiškai primena S., kad šios juokingos istorijos galėtų tapti naujo romano pagrindu. Gal ir taps, bet šį vakarą – *relax and enjoy*, naktinė Praha. Jau atlikę kone visus formalumus, kai ėjome iš jaunimo baro, kur muzika – vienintelė bendravimo priemonė, kur nuorūkos metamos ant grindų, kur pardavinėjama „žolė" ir galbūt šis tas daugiau, užsukome dar į vieną, – tai, rodos, N. sumanymas, – čia galima paragauti absento. Mitologinis gėrimas, amžiaus pradžios Paryžiaus bohemos įkvėpimo šaltinis. Absentą lakė Modigliani, ir Hemingway'aus

kūryboje ši rūšis minima, ir Picasso paveikslas „Absento gėrėja“ – apsupti šių nuostabių personažų, mes imamės gėrimo ritualo: šaukštelį cukraus reikia sudrėkinti absentu, po to uždegti, ir kai cukrus pavirsta sirupu, išmaišyti ir išgerti. S. sako, kad šis sirupas sumažina aitrumą, kuriuo septyniasdešimties laipsnių stiprumo absentas tikrai pasižymi. Nors uždraustas jis buvo ne dėl stiprumo, jį dažnai geriantis paprasčiausiai apakdavo. Aš neapanku, o atvirkščiai – po keleto taurelių matau viską taip aiškiai, kad galėčiau būti mažų mažiausiai Mikelangelo, – jei tik norėčiau, sukonstruočiau kokią nors skraidyklę ar išrasčiau parašiutą, bet aš nenoriu. Aš einu ir matau savo galvą aukštai, tarp bokštų, einu ir riaumoju kažkokias eiles, kurios man atrodo parašytos aramėjų kalba ir transliuojamos man tiesiog iš Kumrano, po to mes šokame su N. polką „Bitute pilkoji“ stiliumi, po to N. sutinka kažkokį bėgiką, kuris antrą valandą nakties pasiryžęs siekti olimpinio aukso, po to S. sako, esą girdėjęs, kad eterį gerti dar geriau, ir kai L. iškelia rankas į viršų, kaip romėnų legionierius pirštais rodydamas ženklus „V“, suprantu, kad mes nugalėjom. Galutinai, neatšaukiamai, verti banalybės – „nugalėtojai neteisiami“.

Kopiant į bet kokį kalną, kai landšaftas ima rimtai priešintis kūno judėjimui pirmyn, iš kur pirmiausia ateina parama – iš Jėzaus Kristaus. Jo klajonės, nenoras turėti namus, lėbavimas su sėbrais, šeimos, artimųjų atsisakymas, neapykantos savo paties gyvenimui skatinimas, ir dar – tyčiojimasis iš tų, kurie rūpinasi rytdiena, ėdesiu, o ne dvasia. Dėl šių prieštaravimų jis labiausiai žmogus, pirmiausia žmogus, o ne dievažmogis, ir dar: savo gyvenimu žemėje jis duoda nevykėlio pavyzdį, perspėja, kad toks anarchisto, reformatoriaus kelias – tik vienetams; tai jokiu būdu negali būti pavyzdys visiems. Burdamas aplink save minias, save jis iškelia virš minios, priešina save miniai. Jo

gyvenimas – klišės griovimas, šablono sunaikinimas, logiškai atvedantis tik į susinaikinimą. Jis žino, kad yra kitoks, kad yra „normalumo" antinomija, ir pripažįsta, kad už tai vertas bausmės. Tik todėl jis „išgeria kančių taurę ligi galo" ir tik todėl atsisako išgerti tuo metu Judėjoje nuteistiesiems teisėtai priklausiusio narkotizuojančio gėrimo prieš nukryžiavimą.

Jo gyvenimo „sukosminimas" visuomet gali tapti parama mums, iliuzine prasme šiame kasdienės beprasmybės krematoriume.

1999 m.

Veikiantis, bet nereikalingas

Skiriama jaunųjų kino scenaristų seminarui Jaunpilyje atminti

Iš alfa į beta ritmą

Baisiai šalta, nors už lango dar pakankamai prieblandų, kad galėtum nekeikti laiko, – to, kuris pernelyg ankstyvas keltis iš lovos. Atsikelti galima, bet kur eiti – prie maurais apžėlusio tvenkinio, kuriame be kompleksų turškiasi gulbių sutuoktinių pora ir keletas (apie 6) jų palikuonių bjauriųjų ančiukų? Prie vandenį ryjančio vandens malūno, nors jo įsčios bergždžios (M. pasakė, kad jis veikiantis, bet nereikalingas)? Prie išgriuvusios užtvankos, per kurią permestas tiltas, nors ir su turėklais, ir pakankamai platus, vis tiek tragiškai veikia visus mano vestibiuliarinio aparato dirgiklius? Į parką, kuriame stovi dažnam provincijos miesteliui būdinga „estrada" su stogeliu, lentų grindimis ir prarastomis paauglių nekaltybės plėvelėmis? Ne. Geriau likti pilyje, t.y. lovoje. Mineralinis vanduo be skonio, tualete dvokia kaip skerdykloje ar kailių raugykloje. M. pasakojo, kad jam ekskursijos po pilį metu pasakojo, neva senieji šaltiniai (kronikos, legendos, liaudis) pasakoja, jog viduramžiais pilies baronas žiemą šikdavo apsirengęs kailiniais, o jo kilmingos

atmatos krisdavo į apačioje stovinčius kubilus. Iš kokių dviejų metrų aukščio. Baronas! Aš savo vaikystės „viduramžiais" tuštindavausi iš medžio. Iš dviejų metrų aukščio. Bombarduodavau „Tod Kopf" tankų divizijas. Nenusakomas laisvės pojūtis. Nesvarumo būsena, kai visa, kas žemiška, garma žemyn. Lieki tu – dieviškas, bombonešio su kulkosvaidininko bokšteliu vadas. Angelas – bombarduotojas. L. Buñuelio – Naikintojas.

Man šalta, nėra kailinių, patalynėje knibždėte knibžda blakės, mandavoškės ir sliekai. Prakeikta pilis. Primenanti iš vienuolyno perdarytą Ž.Ū. technikumą. Esu veikiantis, bet niekam nereikalingas.

Batai

Jie yra lingvistinės nevilties priežastis. Abstrakcijos visuomet kelia neviltį. Neviltis – taip pat abstrakcija. Jie itin plonapadžiai, labai lengvi, su tokiu apavu žmogus, nepasitikintis savimi, dažnai atsiduriantis ties psichologinės pusiausvyros praradimo riba, jaučiasi negerai. Nestabiliai. Tarsi kalnų takelyje, kur reikalingi labai tvirti, storapadžiai batai. Sutrūkinėję, sumazgyti permazgyti raišteliai taip pat liudija apie šio apavo savininko komplikuotą ryšį su aplinka, t.y. su pilimi. Ne batai, o lengvi itališki vasariniai... pusbačiai? sandalai? Koks šūdas. Ant pado užrašyta „The original California system". Kalifornija Italijoje? Visi pardavėjai melagiai. Visos kalifornijos ir italijos baigiasi Lenkijoje. Lenkija... Lenkija... Vienas Eduardo Cinzo veikėjas prisipažįsta pasigėręs kaip visa Lenkija. Pasigerti kaip visa Rusija – blogiau. Bet šitie „itališki lengvi vasariniai..." daug matė: vaikščiojo oro uostų, terminalų grindimis, trypčiojo boingų 767 salonuose, slidinėjo Niujorko sabvėjuose, žingsniavo Klyvlendo, Baltimorės žeme, o dabar numesti šalia lovos Latvijos pilyje, Jaunpilyje, apie 70 km nuo Rygos. Ir dabar jie niekur nenori eiti. Guli kaip kiaulės mano sielos purve. Guli taip, lyg

stovėtų prispaudę smegenis. Jų snukis toks gudrus, toks klastingas, kad prašosi į jį užgesinamos nuorūkos. Ilgai mėgaujantis, su „išlaikymu". Nesinori rūkyti. Norisi enciklopedijos – kada atsirado batai, kada atsirado buteliai, kas išrado šviesą ir vigilijas.

Nėra enciklopedijos. Nėra nė vienos knygos, kuri atidarytų galvos dėžę. Iškuoptų. Jau sukalbėti po tris kartus „Tėve mūsų", „Sveika, Marija", „Tikiu Dievą Tėvą". Veikia kaip marihuana. Laikinai sutvarko vaizdinių maišalynę, atstato vertikalę, atsiranda blausiai žydros spalvos. Marxas buvo teisus. Opijus liaudžiai. Aspirinas būtų geriau.

Ištrauka iš beviltiškos

VASIA: Ty čevo smotriš na mienia?

TASIA: Ja niesmotriu. Ja sliepaja.

Tapatybė (ištrauka iš kitur)

– Kodėl pagiriomis kai kuriems vyriškosios lyties atstovams kyla toks nenumaldomas noras masturbuotis? – girdžiu klausimą ir akimirksniu pasijuntu kaltas. Aš nežinau atsakymo. Apsimetu, kad užsnūdau. Mane palieka ramybėje, bet nesu tuo visiškai tikras, todėl atidžiai klausausi, kad netikėtai užkluptas, tuojau pat užtikrintai atsikirsčiau – aš miegojau, kas atsitiko?

– Tai tapatybės problema, – tęsiasi pokalbis.

– Sėklos sauja?

– Apmirus visiems fiziologiniams procesams, ta individo dalis, kurią jis suvokia kaip savo asmenybę, praranda savęs identifikavimo sistemą, kadangi receptoriai, kurių dėka jis bendrauja su aplinka, nebeveikia. Didysis uolos nervas, *n. petrosus major*, atskyla ties veidinio kanalo pirmuoju posūkiu, kur yra *ganglion geniculi*, ir per *hiatus canalis n. petrosi majoris* išlenda ant piramidės priekinio paviršiaus. Eidamas bendravarde vaga, jis pasiekia *canalis pterygoideus*, per jį įeina į sparninę gomurio

duobę ir pasibaigia sparniniame gomurio mazge. Čia didysis uolos nervas atsitrenkia į išdegusią gleivinę ir kelias baigtas. *Ant tokios uolos jokios bažnyčios nepastatysi.*

– Skamba didingai.

– Labai mažai žmonių numano, kas juose slypi.

– Nuklydom. Vadinasi, individas tokiu būdu pasitikrina, ar dar tebėra asmenybė?

– Greičiau – gyvybė.

– Kūryba? Jis nori save susikurti, prisikelti iš mirusiųjų?

– Tam tikra prasme taip. Tačiau svarbiausia veiksmas. Kiekviena kūryba atsiranda esant tam tikrai trinčiai. Herojų tarpusavio trintis sukūrė idealus, idealai, trindamiesi tarpusavyje, pagimdo stabą. Stabas netenka galimybės trintis, nes nebeturi antagonisto. Stabo ir tuštumos trintis baigiasi dekadansu. Prometėjui pagailo žmonių, trinančių pagalį į pagalį, jis jiems davė idealą – ugnį, t.y. nepriklausomybę nuo dievų malonės. Tuomet žmonės jį prikalė prie uolos, tokiu būdu susikurdami stabą.

– Prometėją prikalė dievai, tai buvo Dzeuso įsakymas.

– Suprantama, *tačiau visi dievai yra žmonių šiukšliadėžės.* Visus savo neigiamus ir teigiamus būdo bruožus jie meta tenai, į dievų pusę, kad išvengtų dualizmo keliamos kančios.

– Ir vėl, apsukę istorijos ratą, grįžtame prie Heraklito Efesiečio, teigusio, kad Dievas yra ugnis.

– Virsmas. Mumyse yra gimimas ir mirtis, ugnis ir vanduo, kūdikis ir lavonas. Niekas mumis neprasideda, ir niekas mumis nesibaigia.

– Bet tu neatsakei į klausimą – ar viskas yra ugnis?

– Kad tu galėtum tvirtinti, jog viskas yra Dievas? Ne, viskas yra kūryba.

– Vadinasi, kūryba yra viskas.

– Bet ne Dievas.

– Arba trintis.

– Trintis – geriau.

– Kodėl Lietuvoje yra trintis, bet nėra kūrybos?

– Šią problemą patariu tyrinėti su tuo, kuris apsimeta, kad miega.

– O vis dėlto – kaip tapatybė?

– Pirmiausia pagirios. Sunkiai apsinuodijusį individą ištinka smegenų minimali disfunkcija. Jis nebesugeba normaliai kalbėti, skaityti, rašyti, painioja skaičius, spalvas ir t.t. Vienintelis dalykas, ką jis dar gali daryti, tai judinti vieną ranką, taip išgyvendamas tapatybės aktą, patirdamas savęs pratęsimo iliuziją, jeigu akto rezultatas teigiamas.

– Jeigu neigiamas?

– Tuomet jo socialinė adaptacija užtruks daug ilgiau nei įprastai.

– Girdi tu, kuris apsimeti, kad miegi. Kas ten juda po tavo antklode?

Taip ir maniau. Prisiminė mane. O man niekas nejuda. Aš nenoriu niekur adaptuotis, ir nusišvilpt man į jūsų disfunkcijas. Prie Prometėjo prikibo. Man jis – prikaltas ir nelaimingas – visai nieko. Tik kepenys, kodėl būtent kepenis kapoja Prometėjui erelis? Taip, čia slypi kepenų cirozės mitologema. Siaubas, kokios laikinos mūsų gyvybinės sistemos.

Plaukai (operetė)

Plaukai, jie želia nosyje, kaip pasilenkt prie žmogaus, prie vaiko, kaip sveikintis arba bučiuotis su tokiais plaukais, jie auga iš nosies, jie auga ir auga, apsiveja krūtinę, rankas ir kojas, ir šaltį, apsiveja vijokliniu būdu plaukai iš nosies, jie pasiekia langą, jie šliaužia žemyn pilies siena, jie rangosi, plaukai iš nosies, iki senovinės, idiotiškos patrankos, plaukai, jie uždega dagtį, ir šauna patranka į tolumoj dunksantį pastatą su užrašu „Partika“. Iš tos pusės pasirodys Juodasis Riteris, jo nuleistu

antveidžiu ropinės mėlynos kirmėlės, tačiau jis įteiks dokumentą, kad iš pilies išeiti niekam negalima, net plaukams.

Mano prosenelis turėjo plaukų, statė Žemaitijoj bažnyčią, mėgo groti violončele, dabar suragėjusiais ūsais vietoje stryko braukia ir braukia per ištemptas proanūkio žarnas, džyrina, džyrina, džyrina, trankosi...

Kažkas beldžia į duris. R. pataria eiti pusryčių. Kaip galima valgyti prie vieno didelio stalo? Kabinti samčiu iš vieno indo, imti daugiau, nei tau skirta, nuolat jausti alkūnę ties šaukštą laikančia ranka. Kramtyti, judinti žandikaulius, antakius, ausis, ryti ir ryti. Koktu. Valgyti apskritai koktu. Tegu ryja Rabelais. Jis paskutinis tą mokėjęs daryti. Ryti.

Laiškas į V.

Pašiurpsta gulbių nugaros
Vandenų rudi ašmenys kerta
stiprėjantį vėją
Žvilgsnį gelbsti siūbuojančios klevų
galvos
Girdžiu
vos vos šnabždasi mūsų
dantų šepetukai.

Latviai

Tik viena. Raudonplaukė, balsas kaip giedančios Achmatovos (niekados negirdėjau), figūra nimfetės, paaugliškas šlaunų tarpas, o galvą atlošia kalbėdama, kaip sakoma, likimiškai. Dar sakoma, kad raudonplaukės turi nesuvaldomą temperamentą, o jų odos baltumas – raganiškas. Kiek raganų sudegino Inocentas VIII Latvijoje, Jaunpilio pilies kieme? Pabrėžtinai atsiskyrusi, nuošaly. Kūrėja. Snobo poza. Drauge – būsena, kurios galima pavydėti. Nereikia pavydėti tik ligos. Atsiskyrėlį patik-

rina gyvenimas, laikas. Po mirties. Ar buvo tikras. Camus sakė, kad kūrėjo darbai irgi tik po mirties įgauna galutinę prasmę. Kiekvienam kūrėjui lemtinga mintis – bl... , aš gi nieko nesukūriau.

Raudonplaukės kūryba – laikysena. Ragana Kornelija, patiesusi ant samanų raudonus plaukus ir išsirinkusi stipriausią kaimo berną. Kiekvienas norėtų būti stipriausias. Net ir su ragana. Puspročiai, tuščiagarbiai pasipūtėliai vyrai. Kvaili kaip karosai.

Atsakymas iš V.
Apačioj
balkone
tebepūva
rūkytos kaimynų
ausys

Estas (interviu)

LIT. Čto ty dumajieš pra žiznj?

EST. My utram šli s adnim litovcem v magazin, i on skazal, čto kagda prasypajietsia utram, byvajiet grusna.

LIT. A patom?

EST. Patom my kupili try butylki chančkvara... Vykliuči eta... (tišyna...)

R. aikčioja, kad tai nuostabiausias estas, kokį teko sutikti. Mėgstamiausi jo žodžiai *nipomniu* ir *niznaju*. Labai geras rašytojas, romanistas. Net jeigu jis nebūtų parašęs nė eilutės. Geras savaime. Estas savyje. Kupinas galėjimo būti savimi. Dirba reklamos srityje. Pats geriausias estas pasaulyje. Greitai jo kūrybos ištraukos turėtų pasirodyti Lietuvoje. Visi laukia su nekantriu virpuliu, kuris apima prieš būsimą malonumo potyrį.

Litovcy

Sėdi Rygos autobusų stoties kavinėje. Jie daug galėtų pasakyti apie Latviją (komparatyvizmas): kava skysta ir rūgšti, keliai katastrofiški, alus tiesiog šlykštus. Į pilis geriau iš viso neiti. Sėdi ir pabrėžtinai geria kavą. S. pasakoja apie automobilius. Profanuoja, bet stengiasi atsipirkti juokeliais. Žinoma, nuotykiai kelyje visai kas kita. R. juokiasi. M. irgi apie automobilius, bet neprofanuoja. Nieko neišmano ir tiek. Nuotykių taip pat nėra. H. visai nieko nepasakoja. Dėbčioja kaip ruonis, bet nepiktai. Jie ištrūko. Kiekvienas provincijos užkampis pradvisęs Kafka. O jeigu dar patenki į pilį tokiame užkampyje – telieka melstis. Jeigu ne išganytojas R. su savo „mersu"... Jie drauge pašiurpsta nuo šios minties... .

Atsistoja. Metas. Paaiškėja H. elgesio priežastis – jam klaikiai karšta ir jis jaučiasi sergąs. Pasirodo, visiems čia tvanku ir karšta, ir H. pralinksmėja. Kaip visuomet būna tokiais atvejais, palengvėja visiems.

Konfabuliacija

Psichopatologinis reiškinys – atminties spragų užpildymas išgalvotais įvykiais, fantazijomis; pramanyti dalykai dažnai įterpiami į tikrai buvusių įvykių pasakojimą. Ypač būdinga ligoniams, turintiems Korsakovo sindromą. Pastarasis būdingas sergantiems alkoholizmu, kai yra organinių centrinės nervų sistemos pažeidimų. Visiems rašytojams būdingas „atminties spragų užpildymas". Ergo, visi rašytojai serga...

1998 m.

Vieta, kur būta medžio

Viduržiemį, nugara į vakarus, į ežerą, ant kurio pilkšvai juosvo ledo pritūpę juodų, į apgamus ant nesveikai išpurtusio kūno panašių įkaušusių žvejų, kapoju medį. Aš jo nesodinau, jis už mane šimtu metų vyresnis, nežinau, kaip jis vadinasi, jau nebeatsimenu jo žaliuojančio, – begėdiškai milžiniškas nuogas stuobrys, kurį paguldė vidutinio stiprumo Aukštaitijos vėtra. Kaladės didžiulės, pakraščiais apledijusios, vos užverčiu vieną ant kitos, kad galėčiau iš peties užsimoti menku, siauraašmeniu, žabams kapoti tetinkamu kirviu. Jeigu tai būtų gyvo medžio kaladės, – vienas nesusidoročiau, dabar – pakraščiai stipriai patrūniję, trupa nelygiais briaunotais gabalais, lyg būtų ne medis, o minosvaidžio (120 mm) minos skeveldros.

Kapoju, kertu, o paširdžius kutena kažkokia eucharistinė nuojauta – lyg dalyvaučiau kultiniame akte, lyg su kiekviena nuo kaladės atskylančia pliauska atšoktų man labai gerai pažįstamas veidas, gyvenimo, įvykio fragmentas, detalė, lyg į šį medį kaip į kompaktinį diską būtų įrašyta informacija, ilgus metus laukusi, kol kirvio ašmenys ją išlaisvins iš kietai suvyniotų laiko rievių. Ir ši informacija ypatinga ne kokiu nors metafiziškumu, ne atsiminimų gausa ar jų unikalumu, bet ji tokia

intensyvi, tokia gręžianti, kad mano pakankamai sumedėjusios smegenys staiga subyra į akinamai ryškų vitražą, tiksliau, jo fragmentus, kur kiekvienas gabalėlis pretenduoja į savarankiškumą ir drauge niekuo nenusikalsta visumai. Nežinau, tai dangiška ar pragariška polifonija, bet per prakaitu srūvančią nugarą čiūžteli šiurpas: vienu ypu matyti keletą vaizdinių, vykstančių skirtingais laikais ir skirtingose erdvėse. Ir tuo pačiu metu girdėti bejėgišką savo inkštimą – tiesą sakant, juk nieko nevyksta, net sau pačiam negalėčiau papasakoti, kas tai yra, o pasidalyti su artimu... Kaip tai atrodytų – atlaužti, atkirsti gabalėlį dvasios? Bjauriai atrodytų, literatūriškai.

Gal dėl to kalta mama, vakar papasakojusi istoriją apie neseniai mirusį jos bendradarbį Masį. Jo vardo nežinau, prisimenu tik nuolatos paburkusį, tarsi raupsų išėstą veidą ir tai, jog jis vienas pirmųjų šiuose kraštuose nusipirko motorinį dviratį, kurio benzino bakas buvo ne kaip įprasta prieš vairuotoją, o gale, įtaisytas virš užpakalinio rato, po bagažine.

Po Masio laidotuvių viena mamos bendradarbė, – jos vyras jau kelintą sykį sėdi kalėjime už vagystes, – taigi gyvanašlė bendradarbė su aplinkybėms būtinu reikšmingumu sako mamai: „Masys dirba". Mano mama, katalikė labiau iš tradicijos nei iš pašaukimo, teisingai stebisi – ką jis po žemėmis gali dirbti? O gyvanašlė, kiek patylėjusi, tvirtina – dirba. Pasirodo, tai aiškiaregė iš netoliese esančių Kriaunų miestelio mačiusi regėjimą: Masys nemėgęs bažnyčios, todėl dabar jam skirtas darbas – skaityti Bibliją, ir kai perskaitys, tada jį perkels į geresniąsias vietas. O dabar – dirba...

Ar ši istorija atitinka, tiksliau, ar ji prilygsta mane apėmusiam dvasiniam nesvarumui, nežinau. Manęs tai ir nedomina, aš tam net neturiu laiko, nes su naujai atskilusia pliauska prieš akis iškyla nauja figūra – televizorių meistras iš Kriaunų, kurio pavardė mane visuomet glumindavo savo oksimoronišku gau-

desiu – Ašmega. Vaikas niekaip negalėjau suprasti, kaip viename žodyje gali sueiti dvi tokios skirtybės – ašmenys ir miegas (čia prisimintinas ir akcentologijos-dialektologijos niuansas – rytų aukštaičių pomėgis iš galo atitraukti kirtį). Su juodu lagaminėliu, juodai apsirengęs, jis būdavo laukiamas labiau nei daktaras, ir kažkas faustiško ar mefistofeliško būdavo jo veikloje, nes jam pasikrapščius aparato nugarėlėje juodai baltas ekranas vėl įsižiebdavo, o meistras Ašmega dingdavo taip pat mįslingai, kaip ir atsirasdavo. Ir baugus pavardės dviprasmiškumas tik sustiprindavo mistiškąjį (vaiko akimis) Meistro veiklos pobūdį.

Miško pakraštyje, palaukėse, vėjų pagairėse augę medžiai skyla sunkiausiai – jų mediena būna vyte susivijusi, net ne skyla, o plyšta suktais liežuviais. Maniškio, ant ežero kranto augusio, medienos mėsa nesusivijusi, bet labai jau kilmingai šakota. Mosuoju kirviu ir esu tikra antinomija ant ledo žvarbstantiems žvejams: nuo manęs kyla prakaito garas, ir ne tik, ne tik, ir dar kažkas iš manęs veržiasi.

Apie medžio skilimo paslaptis man pasakojo dėdė Povilas.

Baigiantis vasarai, tėvas iškrito iš ratų ir susilaužė ranką, visai šalia alkūnės sąnario. Ratai – tai vienkinkis, arklio traukiamas vežimas ant sumaniai pritaikytų senų vokiško „Opel" ratų su nekamerinėm, beveik iki tėvo viršugalvio blizgesio nusitrynusiom padangom. Kodėl iškrito – toks, ypač motiną kankinantis, klausimas gali pasirodyti keistas, nes žemės traukos ir tėvo amžiaus santykis neišvengiamai gerėja pirmosios naudai, o ne atvirkščiai. Ligoninėje aplankytas tėvas su įmantriu kaulą tempiančiu prietaisu, keistais šarvais apjuosusiu krūtinę, atrodė panašus lyg į kiborgą Švarcnegerį, lyg į viduramžių riterį Lancelotą, nors abiem atvejais tokiems agresyviems vyriškumo simboliams labai nederėjo pižaminės ligoninės kelnės.

Motinai talkininkauti ūkyje ateidavo dėdė Povilas. Rugsėjis Aukštaitijoje visuomet sklidinas graudumo. Panašiuose į

koncentracijos stovyklas laukuose žmonės visais įmanomais būdais atidaro žemės vidurius ir gena iš ten apnuogintų, neturinčių kuo prisidengt savo gėdos bulvių minias. Gal apimtas rugsėjo graudumo, o gal dėl to, kad gavo iš sesers šiokį tokį užmokestį už talką, dėdė Povilas porai dienų pradingo, ir man teko jį pavaduot. Trečią dieną radau jį, sėdintį palangėje, bulvinio graudumo prisigėrusiomis akimis liūdnai žiūrintį į pradedantį dažytis ir drauge plikti klevą.

Dėdė turėjo gerą laikrodį ir dirbtinį žandikaulį, vadinamuosius dantų protezus, ir štai šį rytą, palangėje, rūkydamas su retai matomu sūnėnu, dėdė niekaip negali suprasti, kur dingo jo turėtos vertybės.

Tokį pasimetusį mačiau tik sykį gyvenime, – prieš keletą metų aplankiau jį Santariškių onkologiniame skyriuje. Nesidomėjo dėdė Povilas nei mano atneštais apelsinais, nei sultimis, spaudė virpančiais pirštais lūpas deginančią nefiltruotos cigaretės nuorūką ir kažkaip tęsiamai, su aiškiai juntamu daugtaškiu kartojo: ir viskas, tai negi ir viskas...

Dabar dėdę kankino paprastesnės, bet nė kiek ne linksmesnės problemos – kur dingo žandikaulis ir laikrodis? Žandikaulio dingimui pateisinti buvo keliamos dvi versijos: arba išvemtas, arba prarytas. Bet dėdė tvirtina, kad pirmoji jam jau nebebūdinga, o antroji – nieko tokio jis nevalgęs, kad būtų drauge su maistu nurijęs daugiau kaip tris šimtus litų kainuojantį prietaisą. Kad praryčiau tokį brangų daiktą, – piktinosi dėdė...

Viduržiemį skaldydamas storas medžio kalades, apimtas keistojo polifoniškojo regėjimo, pamačiau ir dėdę Povilą, tiksliau, ne pamačiau, o jutau jį egzistuojant kažkokioj istorinėj erdvėj, ir jo vardas buvo ne Povilas, o Petras, ir tas Petras buvo prarijęs ne dirbtinį žandikaulį, o laikrodį, ir nežinia kokiu būdu šalia jo, – prieš du tūkstančius metų, – atsiradęs aš, pridėjęs ausį prie jo pilvo klausiausi, kaip ima suktis jo viduriuose

negailestingi, ėdrūs laiko dantratukai, švytuoti rodyklių kalavijai, kaip pradeda savo laiką skaičiuoti krikščioniška mirtis, atmesdama sąlygiškai sąmoningą Sokrato pasirinkimo kelią ir primesdama nesąmoningą mazochistinės Kristaus mirties plagiatą – dviem tūkstančiams, dviem.

Nepatogus kirvio kotas sutrynė bjaurias pūsles, pūslės pratrūko, ir kūniškasis skausmas mane labai lengvai grąžino į paežerę, prie aptrūnijusių, storom kaladėm supjaustytų bevardžio medžio palaikų. Tiesiog prietaringai tikiu, jog medį ir žmogų sieja daugiau nei tik naudos siekis iš žmogaus pusės. Pjūklo atvertose ir kirvio prakalbintose rievėse buvo ir ta informacija, kurios dar negaliu ar nepajėgiu įgarsinti, o gal tiesiog nenoriu klausytis, nes tai vis – giminės, jų sunkūs gyvenimai ir nejaukios, neprijaukintos mirtys, ligos, neviltys, šunybės... O gal ir medis to dar nenori atiduoti kiekvienam, pirmam pasitaikiusiam.

Gėdindamasis sentimentalumo, su glėbiu šviežių, nors ir drėgnų malkų pasukau į namus, skindamasis kelią per stirksančių kiečių ir balandų sumedėjusius ražus. Balandos – valandos, balandos – valan... Tokios niekų dainelės vedamas, grįžau į situaciją, susijusią su militaristine vaikyste. Tarpukario nepriklausomos Lietuvos kariuomenė tikrai negalėtų pasigirti tokiu laimėtų mūšių skaičiumi, kokiu galime didžiuotis mes, septintajame dešimtmetyje gimę vaikai. Iš tos vaikiškos karo patirties (žinoma, mes būdavome rusai ir įnirtingai kaudavomės prieš vokiečius) geriausiai atsimenu savo žūtį viename ypač aršiame mūšyje dėl apdegusios kiaulidės griuvėsių. Mane nušovė, ir aš gulėjau balandose, simbolizuojančiose kapus. Mano bendražygiai nusivijo priešus kažkur tolyn, net į kitą vieškelio pusę, o gal jie tiesiog norėjo nusikratyti manimi, ir nubėgo maudytis į upelį. Karo lauke likome trise: aš nušautas, balandose, ir dvi kareivių žmonos, dvi mergaitės, žaidžiančios „namus“. Jos bu-

vo prikepusios daugybę smėlio pyragų, bet kareiviai vis negrįžo iš karo, ir kad maistas neprapultų, jos ėmė šaukti mane ateiti pavalgyt pietų. Ir aš, pažeisdamas visus nebūties įstatymus, kėliausi iš mirties balandų ir grįžau „namo“, ir valgiau smėlio pyragus, trupinau drėgną smėlį tarp pirštų, šiek tiek drovėdamasis tokio nesaikingo apetito ir gėdindamasis, kad dėl mergaičių užgaidų palikau žuvusiojo postą.

Niekad gyvenime daugiau neteko ragauti skanesnio ir prasmingesnio maisto nei tie mergaičių kepti smėlio pyragai.

Gal tik tuomet, kai skaitysiu Bibliją, laukdamas perkėlimo į geresnes vietas, gal tik tuomet...

2000 m.

Nužudymas

Ankstyvojo kovo dienos šviesa dar potrumpė, jeigu nori nuveikti rimtus darbus. O kiaulė šį sykį užaugo didelė didelė, – net nežinau su kuo palyginti. Kai griovėme ant šono, ji savo gelsvais, į amžinybę apsinešusį varį panašiais nagais sudraskė abiejų kojų blauzdas ir aš truputį kentėjau. Dar didesnė kančia – į delnus kone iki žaizdų įsigeriančios virvės, kurių nė akimirkai nevalia atleisti, nes gyvulys kaip matant atsistos, ir tuomet jau reiktų kviesti visus, mėgstančius instaliacijų meną (projektą pavadinčiau „Kiaulė, Lietuvos Laukuose Širdies Krauju Rašanti Laišką Li Po").

O iš ryto ką tik pasnigo. Sniegas purus kaip vaiko plaukai. Bejėgis ir pažeidžiamas. Gali tokią akimirką pavydėti paukščiams, kad jiems nereikia vaikščioti žeme.

Tėvas išėjo į tvartą galvijų reikalais, o aš žmogiškųjų reikmių verčiamas truputį toliau – į būdelę už malkinės. Taip ir einame – vorele palei tvartą, – žiūriu į tėvo aukštaaulių guminių batų niekinamą sniegą ir matau, kaip jo pėdos pamažu ima rausti, rausvumas intensyvėja ir akimirksniu pėdos tampa raudonos. Kruvini pėdsakai baltame sniege. Toks netikėtas literatūriškumas itin buitiškoje aplinkoje nepadoriai glumina.

Nieko nesakęs apsisuku ir apeinu tvartą iš kitos pusės, kartkartėmis atsigręždamas į savo pėdsakus nekaltybe triumfuojančiame sniege.

Tupėdamas būdelėje suprantu, kad kritinio racionalizmo požiūriu čia nėra jokios mistikos: šiaudų, mėšlo ir purvo sluoksnis, esantis priešais tvartą, vakarykščių skerstuvių metu prisigėrė didelės kiaulės kraujo, iš ryto iškritęs sniegas, veikiamas tėvo svorio, paprasčiausiai nuo to kraujo ir paraudo. Bet kodėl man virpa keliai? Asmeniniai kompleksai ir jų provokuojamų archetipų kerai? Tėvo ir sūnaus istorija, kuri baigiasi tuo, kad Izaokas papjauna Abraomą? Baigiasi ir prasideda? Ontologiniu požiūriu mudu su tėvu esame žudikai. Motina visuomet labai gaili kiaulės ir guodžiasi tik tuo, kad gyvulėlis sutvertas maistui. Abejoju, ar tai ramiai pro ausis praleistų gyvūnų globos komitetai su Brigitte B. priešaky. Mudu su tėvu atėmėme gyvybę, kurią ne patys sukūrėme. O ir Dekaloge ties penktuoju įsakymu nėra pataisos, kad gyvulius žudyti galima. Viešpats gali naikinti pasaulį, nes tai jo kūrinys. Gali siųsti nelaimes, užleisti karus, badus, marus, pažeminimus ir patyčias, stichines nelaimes ir t.t. Visos žmogaus kančios – Jo rankraščio braukymas, mėginimas pataisyti, perrašyti silpnas vietas, pakeisti siužetą, tobulinti vadinamąsias menines priemones ir kt.

Bet kiaulės nužudymas... Aido M. eilėraštis „Radausko nužudymas“. A.J. Greimo apie Radauską: „Poetai, kurie rašo, rašys po jo, galės duoti ką nors naujo tiktai perlipdami per jį, bet ne apeidami aplinkui“. Didelės galimybės kalbėti apie tėvažudystę literatūroje. Tačiau kiekvienas „nusikaltimas“ literatūros visuomenėje reikalingas liudytojų, o tokių Lietuvoje kol kas negausu. Ir man, tupinčiam medinėje būdelėje už tvarto, iš galvos neišeina kiaulė, o ne literatūra. Nes į žmogiškųjų (giminystės, kraujo) ryšių plotmę šis nužudymas pereina kur kas lengviau ir baisiau. Keliai man virpa dar labiau ir ima atrodyti, kad jau

niekad nebeišeisiu iš šios būdelės, dvokiančios mano „filosofinėmis“ išskyromis.

Beje, šio krašto žmonės pateikia labai keistą interpretaciją, kodėl žydų tautybės žmonės nevalgo kiaulienos. Esą bibliniais laikais žydai sumanę pasityčioti iš Kristaus, statine apvožę moterį su vaikais ir paklausę Mesijo – jeigu esi tas, kuriuo skelbiesi esąs, pasakyk, kas po šia statine. Kristus atsakęs, kad ten kiaulė su paršeliais. Kilo didelis juokas, tačiau kai statinė buvo atvožta, juokas akimirksniu nutilo – ten tikrai buvo kiaulė su paršeliais.

Mintys šokčioja, įsiplieskia ir šnypšdamos gęsta kaip nuodėguliai sergančios dvasios srutose. Kiaulė, Radauskas, tėvo kruvinos pėdos ką tik iškritusiame sniege galutinai pribaigė mane, – ir ne tik kaip personažą, bet ir kaip žmogų. Keliai, mano kelių sąnariai manęs nebelaiko. Visą laiką norėjau būti Dangaus sąnarys, bet pasiklydau tarp dviejų Gerosios Naujienos citatų: „Kaip mane Tėvas mylėjo, taip ir aš jus mylėjau“ (Kristus), „Dievas taip pamilo pasaulį, jog atidavė savo viengimį sūnų...“ (Jonas). Mirtingasis neturi teisės taip pamilti savojo kūrinio (net jeigu tai jam vienintelį kartą skirtas gyvenimas), kad galėtų, pateisindamas jo netobulumą, paaukoti savo viengimį sūnų...

Mane paaukojo Tėvas. Aš aukoju Sūnų. Ir nežinau, kokia jėga gali sustabdyti šią tamsą. Kruvinas pėdas ant ką tik iškritusio sniego. Šviesaus ir puraus kaip sūnaus plaukai.

1998 m.

Banginio šonkaulis

Nežinau, negaliu pasakyti, kodėl taip nenumaldomai norisi vemti. Ir tai nėra apsinuodijimas svaigalais arba maistu.

Apsinuodijimas gyvenimu – vien jau toks žodžių junginys siutina ir kelia šleikštulį. Šleikštulys nenusakomas: nuo ideologinių sistemų iki pirštų galų, baksnojančių rašomosios mašinėlės klavišus. Bet geriau nevardyti, kas vimdo: tuomet reiktų arba prisipažinti, kad dar liko šiame pasaulyje kas nors šventa, arba konstatuoti, kad niekas nebegali padėti – net Evangelija. Nei vieno, nei kito daryti nesinori, nėra jėgų, šlykštu.

„Tai ne menininko, ne žmogaus, ne šiaip gyvos būtybės skausmas. Tą skausmą aš kenčiu ne kaip katalikas, ne kaip mahometonas ir ne kaip ateistas. Šiandien tiesiog aš kenčiu". Nežinau, ar galėčiau pritarti šiems C. Vallejo žodžiams. Aš negaliu pasakyti, kad kenčiu ar nekenčiu, man tiesiog nyku. Man nyku ne kaip menininkui, ne kaip žmogui, ne kaip vyrui ar moteriai, ne kaip tėvui ir ne kaip rutinos užspeistam tarnautojui. Ir ne kaip katalikui, ir ne kaip mahometonui, ir ne kaip lietuviui, ir ne kaip Bosnijos frontų kareiviui. Man nyku, bet tai nėra galingas, visa apimantis, sunkus iki sąmonės praradimo nykumas. Jeigu pasakyčiau, kad tai maudžiantis,

įkyriai, kiaurai smegenis gręžiantis nykumas, taip pat būčiau neteisus. Jeigu pasakyčiau, kad tai nei šiltas, nei karštas nykumas, kad tai kažkas labai drungna ir todėl varo šleikštulį, – ar aš būčiau teisus? Tuomet juk galėčiau pasakyti, kad esu išsiilgęs dieviškosios vėsos, nes mane supa tik daiktų drėgmė, tik perdžiūvę knygų lapai. Bet tuomet man tektų kalbėti apie prasivėrusio dangaus akimirkas, ir aš jau nebeturėčiau ką pasakyti. O jeigu imčiau žiūrėti į prasivėrusią žemę, aš jau kalbėčiau apie mirtį. Ir jeigu dar pasitelkčiau logikos peršamus argumentus, turėčiau prisipažinti, kad šleikštulį man kelia mirties baimė.

Bet aš to nenoriu. Nenoriu, kad mano šleikštulys būtų suprantamas kaip J.P. Sartre'o parafrazė, aš nenoriu, kad mano, pykinamojo, būsena būtų siejama su kokia nors filosofijos ar literatūros srove. Aš visiškai nenoriu, kad žodis „vemti" būtų suprantamas kaip šokiravimo, pozos, bravūros įrankis. Ir kuo daugiau sykių aš jį vartoju, tuo jis neutralesnis tampa, lyg sakyčiau „batas" arba „vėjas".

Vidury kambario, ant šventinio, valgiais bei gėrimais nukrauto stalo guli lavonas. Jo veidas mėlstelėjęs, smakras atsikišęs, švarko rankovė ištepta torto kremu. Esantys kambaryje stengiasi kalbėti tyliai, bet svaigalai atpalaiduoja liežuvius, ir šnekama jau atvirai, garsiai, stengiantis perrėkti pašnekovą. Jie visiškai nesidrovi numirėlio. Tiksliau, jie visiškai nesivaržo savęs. Ir tik dėl to, kad negyvėlis yra tikras. Realus, paliečiamas kaip stalas ir valgiai. Čia susirinkę žmonės, kurie simbolių bijo labiau už tikrovę. Jie tiki tuo, kas netikra, kas aiškiai padirbta, suklastota, tuo, kas skirta jiems apgauti. Tuo jie tiki. Pilnas kambarys, sausakimšos gatvės tokių žmonių. Tikinčių televizoriais, laikraščiais, iškamšomis.

Nekonkretumas, nemaloniais garais gaubiąs nuo pat pradžios ir šį rašinį, yra taip pat tik viena iš pykinimo priežasčių, o

gal net ne priežastis, o tik menkas fonas, nes apie priežastį kalbėti nepakenčiama.

Nekonkrečiai, užuominomis, apeliuodami į antirealybę, kalba daugelis tų, kurie, nepaisydami savo galimybių ribotumo, stengiasi atrodyti protingesni, giliau jaučiantys, gyvenantys ant pranašavimo ribos. Jie vengia priežasties-pasekmės spaudimo, tačiau daug įdomesni ir gyvesni tie, kurie apgauna logiką jos pačios priemonėmis, realiais vaizdiniais, natūralaus kalbėjimo intonacijomis, bet kalbėti jie moka taip, lyg stovėtų prieš Viešpatį. Ir be jokių advokatų.

Ar gali būti šleikštulio priežastimi mano religinio jausmo, religinių išgyvenimų (kada ir kokie jie buvo?) krizė, nusivylimas jais? Ar galėsiu pasakyti kaip A. Mackus: homoseksuališkieji angelai?.. Homoseksualizmas, bevaisė dykra ten, kur nebeegzistuoja giminės sąvoka, nebėra pratęsimo, nebėra vietos tradicijai. Ji pasidaro beprasmė, nes baigiasi su individo baigtimi. Žmogus – tradicija. Vienatvė su dievybės apkaustais.

Nebetenka prasmės ir kreipiniai į dieviškąjį Absoliutą, nes tai jau kreipimasis ne į tradiciją (kuri savaime yra ir besikreipiančiojo tęstinumo laidas). Tai kreipimasis į save patį, apeliavimas į savo paties gailestį arba neapykantą sau pačiam. Atsisakius vertybių hierarchijos, kvaila bijoti ir mirties. Mirtis tokia vertybė, kurios niekaip negali ištikti jokia infliacija: ji gali būti niekinama arba garbinama, bet niekados nebus atmesta kaip susidėvėjusi, neoriginali, nebeveiksminga.

Šlykščiausiai užsikerta rašomoji mašinėlė, ji tyčiojasi iš mano protingumo, jis atrodo išlaužtas iš piršto, primestas, leistas aukštesniųjų mokslo, juridinių, ideologinių instancijų. Būk protingas, būk išmintingas, būk įžvalgus, ir mes tave priversim tarnauti mums, mes turime tavo protui nesuvokiamą organizmą, į kurį protaudamas tu išsyk ir patenki. Mes turime sterilius įrankius – visuomenės normas: į juos tu piktai šnairuoji, bet jais naudojiesi, net jeigu juos ir daužai, laužai kaip įsiutęs vergas.

Aš vis keliu klausimus, aš vis klausinėju, žinodamas, kad nėra, kad nereikia laukti atsakymų. Bet ir klausti jau seniai nebereikia. Ne dėl to, kad nebūtų ko paklausti. Nebėra kam klausti. Nes mano asmenybė subyrėjusi, suplaišiojusi į daugybę sunkiai besusisiekiančių salelių salelyčių. Plaukiojančių, siūbuojančių salų. Kokie vandenys jas skalauja? Kalbos? Tylos? Įtampos? Nei kalbėti, nei tylėti, nei kentėti. Net ir šleikštulys – koks jis amorfiškas, konformistinis; taip, šleikštulys būtų labai patogi kaukė. Aš norėjau, aš svajojau, aš meldžiau Protėjo kaukės?! Vadinasi – išprotėti? Antanas Škėma *Baltoj drobulėj* jau kalbėjo apie tai, kas dabar ištiko mane. Tikrai? Šleikštu nuo literatūros, bet šis šleikštulys yra paskutinė, tiksliau, priešpaskutinė vertybių sunaikinimo stadija. Paskutinė ta, kurios sunaikinti, atmesti neįmanoma.

Aš galiu sakyti tik „aš", nes kas yra „mes" – jau nebežinau. Tarkime, L. Tolstojus buvo romanų, epinio pasakojimo specialistas, N. Gogolis meistriškai išsitekdavo apysakose, A. Čechovui pakako novelės rėmų. Mes jau subyrėję į fragmentus. Ką galiu pasakyti apie fragmentus? Tik tiek, kad aš esu vienas iš tų fragmentų ir tik savo vardu galiu fragmentiškai fiksuoti savo fragmentiškos sąmonės spjūvius.

Fragmentiškumą liudija ir šis rašinys. Pirmasis sakinys jau gerokai nutolo, o temos iki šiol dar nėra. Iki šiol neapčiuopti jokie giluminiai, tekstą į priekį varantys prasminiai ryšiai. Ko vertas toks tekstas? Nieko. Beveik nieko. Nes jį skaitys tokie pat fragmentai, tarp šių fragmentų įsprausdami ir savo fragmentus. Ar gali tai guosti?

Ar guodžia tai, kad šitokią formą lemia amžiaus pabaigos, mitinio laiko baigties situacija? Nejau negali būti šlykštu nuo to, kad man teko gyventi tokiu laiku, košti per savo sielos sąnarius tokį laiką ir erdvę. Atsakymas (taip, žinoma) galėtų patenkinti, jeigu į šiandien judantį laiką žiūrėtum jau kaip į praeitį.

Bet dabar, dabar turi gyventi jame, juo maitintis ir jį šerti savimi. O tai nepakenčiama, nuo šio jausmo norisi vemti.

Nenatūraliai suintensyvėjęs laiko švytavimas atima iš žmogaus perspektyvos jausmą, ir tai baisiausia XX a. pabaigos rykštė. Dingusi ir praeitis, ir ateities perspektyva, dvasinė perspektyva. Nesvarumo būklė, riksmas tuštumoje.

„Bailumas, susilaikymas rašytojui yra nuodėmė. Nors jis ir atsako už tai, privalo sakyti, ką mano iš tikrųjų." E. Canetti žodžiai, žodžiai, kurie man turėtų reikšti beveik revoliuciją. Aš nemanau, kad susilaikymą sąlygoja vien tik totalitariniai režimai. Taip pat nemanau, kad lietuvių literatūros istorija – ištisinis susilaikymas. Bet dabar, šiandien, vakar, rytoj šis susilaikymas man atrodo pats nuodingiausias aplinkoje, kurioje gyvenu, dirbu, dauginuosi ir noriu apsivemti.

Susilaikymas – dorybė. Tokius žodžius girdėjau visą gyvenimą, bet viską, ką padariau arba galėjau padaryti, buvo tik nesusilaikymas. Net jeigu aš ir nieko nepadariau, jeigu tik apčiuopiau savo asmenybės įbrėžas, – tai jau ne taip mažai. Bet va – iš dantenų ėmė sunktis kraujas, ir šleikštulys, sukeltas ryjamo kraujo skonio, pasklinda po visą virtuvėlę, šaltą drėgną patalpą, kurioje rašau, susimaišo su verkiančiu už lango lenkės vaiko balsu, žvelgia į mane bukais nuorūkų vyzdžiais, kapoja man akis spausdinamomis, besidauginančiomis raidėmis, kableliais, sakiniais, taškais.

Rašantysis yra mažiausiai dvilypė būtybė. Norėdamas sakyti tiesą, jis neišvengiamai turi pasirinkti: rašytojas ar žmogus. Nors čia glūdi kvailas paradoksas: rašytojas privalo išduoti žmogų vardan tiesos, vadinasi, vardan to paties žmogaus. Rašytojas yra visuotinai garbinama ir lygiai taip pat neapkenčiama Judo personifikacija. Ir tai ne simbolis, tai simbolio mirtis.

Šiame rašinyje yra su kaupu visko, nuo ko norisi apsivemti. Pavyzdžiui, sofistikos.

Bet kaip paskui rašytojui, pasakiusiam tiesą apie žmogų, gyventi tarp žmonių? Tarp tų žmonių, kurie, pavyzdžiui, šlykščiausiai šlerpia šaltibarščius arba šlapindamiesi nepataiko į klozeto gerklę? Pasakyti jiems – nešliurpkite, nes aš apsivemsiu. Pasakyti jiems – nemyžkite ant grindų, nes mane jau pykina. Taip, pasakyti jiems viską, pasakyti tiesą, atsakyti už savo žodžius, būti rašytoju, bet nebūti tarp žmonių. Ir su savimi – žmogumi – gyventi vienas prieš vieną, o ne vienas šalia kito.

Taip, rašytojams negalima teikti jokių lengvatų, nes jie gali pasakyti per daug tiesos. Ne, tai neteisingas požiūris. Rašytojai, naudodamiesi lengvatomis (ypač materialinėmis), apskritai užmirštų, ką jie gali pasakyti. Ir jeigu jie būtų apsaugoti nuo žmonių įniršio, nuo jų šlerpimo, nuo jų tuštinimosi, nuo jų geidulingo seilėjimosi, tiesos sakymas nebetektų prasmės. Paprasčiausiai nebebūtų kam to sakyti. Rašančiojo asmenyje vykstanti kova tarp rašytojo ir žmogaus būtų visiškai bevaisė. Atrodo, kaip tik tai ir stengiausi visą laiką čia pasakyti. Tad argi, atspėjus savo paties ketinimą, kuris iki šiol buvo toks neapibrėžiamas, nepagaunamas, net sunkiai tikėtinas, negali pasidaryti bloga? Nejau čia per maža priežastis apsivemti? Bet aš griežtai atsisakau priežasčių, net jeigu jos ir pateisintų šitą bjaurų, netikusį, sunkiai sulaikomų vėmalų įvaizdį.

Šviesa tunelio gale – koks tai guodžiantis, idiotų savimeilę glostantis įvaizdis: pastangos nebus bergždžios, ėjimas yra prasmingas. Tunelis, tačiau be jokios šviesos, nes tai yra tunelis be pradžios ir be pabaigos, tai netobulo ovalo formos urvas. Kapstykitės savo pačių laužavietėse aikčiodami: ak, kokių būta kultūrų! Ak, kokių būta minties galiūnų! Į jūsų vietą atėję pasakys tą patį, bet ir jie nežinos, kad kapstosi savo pačių pelenuose.

Ne, aš negaliu net dorai apsivemti. Negaliu pasakyti tiesos net pats sau. Nes žinau, kad vis dar esu tarp žmonių.

Būti rašytoju žmogumi, bet tarp gyvulių.

Nes atsakomybė už savo žodžius irgi numirė tuomet, kai aš neišdrįsau pasakyti tiesos apie save, apie žmogų. Kas pasakys tiesą apie patį rašytoją?

Verčia vemti viskas, kas priklauso visuomenei, kas priklauso žmonijai, žmogui, kurio sargas ir kalinys esu.

Ėjau į rūsį ir mane išgąsdino iš po kojų staigiai šmurkštelėjusi žiurkė. Kur tuomet buvo mano šleikštulys, mano vėmalų puikybė, mano ypatingoji, nenusakoma (bet man turbūt labai patinkanti) būsena?

Kas tai – dar viena dvasinių vertybių krizės iliustracija?

Labiausiai dabar norėčiau parašyti eilėraštį apie banginio šonkaulį, riedantį Didžiosios gatvės grindiniu, žemyn, žemyn, jis rieda bildėdamas, tas bildesys primena į getą varomos minios trypimą; banginio šonkaulis apsivelia dulkėmis, nuorūkomis, kačių ir šunų plaukais, suplyšusiais banknotais, laikraščių skiautėmis, štai šonkaulis jau bilda Pilies gatve, ištaško kraujo klaną, ištėškia spuoguoto paauglio smegenis, ritasi toliau, jau Katedros aikšte, išlinksta kaip kartis šuoliams į aukštį ir zvimbdamas įsminga Jonui Krikštytojui į paširdžius.

Parašyčiau, bet tuomet neišvengčiau moralo, neišvengčiau reziumė. Tačiau kaip to išvengti? Net per pusę nutrūkęs sakinys, jeigu jis yra paskutinis, gali būti traktuojamas kaip... O jeigu dar pasitelksime interpretacijos galimybes, tuomet jau bus visai nesunku įrodyti, kad visas šis rašinys yra specialiai sumanyta struktūra su netikusiom arba, atvirkščiai, – su labai mįslingom išvadom. Jeigu tiesa, kad J. Kerouacas rašė savo romaną *Kelyje* be juodraščių, „tiesiai į eterį", tai tokia pat tiesa tinka ir šitoms mintims. Ne mąstymo, o užrašymo rezultatas. Kas buvo prieš žodį?

1993 m. gegužės 3–4 d., temsta

Tyla

Kokios nors tau primygtinai siūlomos temos atsisakydamas, vėliau nesąmoningai jautiesi jai skolingas. Tarsi tema būtų pasidariusi sau vietos, kurią būtinai kuo nors turi užpildyti, kitaip – pilkojoje smegenų masėje atsiras vakuumas, ir jo sprogimas žudys niekuo dėtas neuronų skaidulas baisiau nei alkoholis.

Atsisakiau rašyti apie tylą, keletą sykių, sunkiai, bet atsisakiau. Ir dabar atsisakau.

Atrodytų, viskas paprasta. Atrodytų, kad tai tokia pat abstrakcija, poetizmas kaip ir daugelis kitų, nuvalkiotų, bet neišvengiamų, nuolat kenčiančių pasipriešinimą ir drauge slapta garbinamų – visų, kurie susiję su kalba, jos vartojimu egoistiniams „saviraiškos" ar saviplakos tikslams.

Migančio vaiko tyla. Sergančio vaiko. Tik keletas sekundžių, kai atrodo, kad nebegirdi jo alsavimo. Keletas pašvinkusių, tačiau visą pasitikėjimą ir vyrišką pasipūtimą triuškinančių akimirkų, kurias galima pavadinti chrestomatinėmis tylos akimirkomis. Miegančio vaiko tylos.

Akcentų tyla. Tu sakai „aš myliu" kirčiuodama galūnę, „aš myliu" sakau, kirčiuodamas šaknį. Pamažu tarp šių dviejų kirčių

plečiasi tai, kas neįvardijama „charakterių nesutapimais“, kas nepaaiškinama froidistinėmis nešvankybėmis, kas nepateisinama buitinės širdies nepakankamumu. Plečiasi nesveikai išpampęs tylos kūnas, tylos byla, kurios nebegali išnarplioti net ir tauriausiais garsais virstantys žodžiai. Slegianti dviejų nebesusisiekiančių indų tyla. O noras dar kartą mėginti kokiais nors užkeikimais įvardyti tą prakeiktą tylą tik dar labiau išplečia jos negailestingai paralyžiuojančią zoną, ji nesitraukia nuo žodžių, ji jais maitinasi, ir pagaliau triumfuoja. Dviejų žmonių tarpusavio nesupratimo tylos negali įveikti nei karas, nei filosofija. Deja, net religija.

Skruzdės niekados nemiega. Turėtų gamtoje egzistuoti kokia nors gyvybės forma, kurios atstovai niekados neatsibunda. Kokia nors patelė, kuri gimsta miegodama, gyvena, palieka palikuonių ir miršta miegodama. Teoriškai tai galėtų būti mano, žmogaus, siela. Kurios nepažadina Velykų varpai, kurią vargu ar pažadins Paskutinio Teismo šurmulys. O be vimdančios patetikos – ar egzistuoja niekados neatsibundanti gyvybė? Turėtų, jeigu yra niekados nemieganti. Juk to reikalauja simetrijos poreikis. Ir kaip tai susiję su tylos kategorija? Kokie niekai, kokios kvailystės. Kvailio tyla – kilnus poelgis.

Kalnuose žvaigždės arčiau. Ypač kai išlindęs iš miegmaišio eini „už kampo“. Ir į tave žvelgia iš dangaus rūsčios visų Senojo Testamento pranašų akys. O tu, šioje sakralinėje tyloje, jausdamas visą savo žmogiškąją niekybę, vis dėlto apšlapini dangiškos šviesos skalaujamą uolos fragmentą. Ak, menkybė ir didybė iš karto, ak, šventvagystę ir prometėjišką žygdarbį lydinčių išgyvenimų mišinys. Ir staiga – tolimas, bet tolydžio visą tarpeklį užpildantis dundesys. Neištvėrė pranašai.

Sniego lavina kalnuose prasideda tuomet, kai puraus sniego sluoksnis dėl savo svorio nebeišsilaiko ant apačioje esančio sukietėjusio sniego paviršiaus. Laviną smagu stebėti, kai esi

kitoje tarpeklio pusėje, ant priešingo šlaito. Iš pradžių tai būna tik vaizdas – maža sniego srovelė, neįtikėtinai greitai virstanti milžiniška plėšrūno letena su vis labiau į šalis išsiskečiančiais nagais. Ir tik po keleto akimirkų pasigirsta garsas – dunda sniego masės šluojami rieduliai. Akimirkos „tarp", kai tyla virsta kūnu. Tarpeklio šlaitai veidrodžio principu daugkart atspindi garsą, ir jis nutyla taip pat staiga kaip prasidėjęs, lyg nukirstas. Didelis tylos kirvis.

1982 metais lankiausi Bresto tvirtovėje. Legendinis Antrojo pasaulinio karo pradžios rusų pasienio punktas, anot gidės, įnirtingai kovęsis, kai frontas jau buvo pajudėjęs toli į šalies gilumą. Likusi saujelė tvirtovės gynėjų buvo kankinama troškulio, ir naktimis jie šliaužendavę prie vandens. Keletą šimtų kartų padidinta žmogaus kareivio skulptūra iliustruoja vieną iš tokių žygių. Jis šliaužia, vienoje rankoje laikydamas ginklą, o kitoje šalmą – vandeniui. Skulptūra vadinasi „Troškulys", o gal ji niekaip nepavadinta, neatsimenu. Akmeninio kareivio veidas labai rimtas, kaip ir dera veidui, degančiam neapykanta priešui ir nuolankumu troškuliui. Bet ypatingo dėmesio verta pasirodė burna. Didelė burna, stulbinamai tylinti. Kas būtų, jeigu ji staiga prašnektų? Kokie tai būtų žodžiai, koks garsas!!! Labai gerai, kad visi šie akmeniniai guliveriai tyli. Jeigu kalbėtų, tektų juos kokiu nors būdu užčiaupti. Palaiminga atminties tyla.

Niekur tyla. Žmogaus „vidinėje ausyje yra ir pusiausvyros receptoriai, kuriuos dirgina kūno bei jo dalių padėties erdvėje kitimo dirgikliai, priklausantys nuo svorio (gravitacinės jėgos)". Savo kūną erdvėje suvokiame ir klausa. Rusų karinio transporto skraidantieji aparatai, šiuo atveju sraigtasparniai MI-8 ir dvimotoriai AN-24, kelia baisų triukšmą ne tik „už borto", bet ir „salone". Užtenka keliolikos minučių, kad, paskraidintas šiais aparatais, jaustumeisi lyg gerokai parūkęs žolės. Ir kai sulaukęs signalo atsispiri nuo lėktuvo gale esančios rampos, kai žengi į

sąlyginę tuštumą, po akimirkos triukšmas dingsta, ir staiga pasijunti esąs niekur. Akimirksnį nejauti nei žemės traukos, nei tėvynės ilgesio, nei motinos meilės jėgos. Apie Viešpaties malonės jėgą pagalvoji taip pat vėliau, kai parašiutas išsiskleidžia. Egzistencinio vakuumo tyla. Bet irgi – tik akimirksnį, kai lėktuvo triukšmas dingsta, o dirgikliai dar nespėja įsijungti. Tibeto mitologijoje yra mirusiųjų rūšis (*cchun* ar *tschun*), kurie gyvena kapuose. Ne miega, ir ne ilsisi, net ne pūva, bet gyvena. Esu tikras, jų gyvenimas ir yra akimirka iššokus iš siaubingai blerbiančio lėktuvo į Niekur tylą. Visi mirusieji – desantininkai.

Tylos bergždumas. Kaip ir visose neišsivysčiusiose struktūrose, Lietuvos telefoninio ryšio tinkle yra sąvoka „dubliuotas telefonas". Nesidomint techninėmis šio reiškinio problemomis, galima teigti, kad tai – skurdo grimasos. Ir štai tuomet, kai tavo „sieloje šventė", kai jautiesi galįs spręsti tokias problemas, kokios paklusdavo tik karaliui Saliamonui, kai gali laimėti mūšį dėl bet kokių Holano aukštumų, o Balkanų konfliktus išgydyti kaip slogą, tuomet, pakėlęs telefono ragelį, išgirsti tuštumą. Ir visas tavo gyvenimas staiga virsta Alyvų giraite, kurioje tu sėdi riaumodamas į dangų, o dangus šlykštaus ragelio pavidalu – tyli. Tyli penkias dešimt minučių. Bet po to, kai signalas atsiranda, tu jau nesi nei Saliamonas, nei Zaratustra, o paprasčiausias, bejėgis Onano palikuonis, visas savo pranašystes ir svaiginančias atvertis išdrabstęs kaip sėklą pavėjui. Tos niekingos penkios – dešimt minučių tylos – kiek pranašysčių, kiek tiesos sėklų pavertė bergždumo įsikūnijimu. Ir šioje penkių dešimties minučių tylos žemėje ima keroti nusikalstamos savo paties atžvilgiu mintys – esi toks nykus, kad neužgyvenai nė vieno įdomaus telefono numerio.

Sargybos tyla. Jau nuo pradinės mokyklos man tekdavo stovėti garbės sargyboje. Suprantama, prie mirusiųjų, kurie gulėdavo karstuose. Nežinau kodėl, gal mano beviltiška veido

topografija labai tiko numirėliams. Pirmoji mokytoja, kuri pasirinko traukinio ratus, porą metų jaunesnis berniukas, pakėlęs ant žemės gulėjusį elektros laidą, pagyvenęs mokytojas, rodos, rašęs eilėraščius, kurių neatsimenu nė eilutės. Vėliau, jau kariuomenėje, be viso kito marazmo, dar teko pabūti ir linijiniu (tie, kurie paradų metu stovi su karabinais, ir su šiais gremėzdiškais, sunkiais šautuvais dar išdarinėja visokius figūrinius triukus, juda sinchroniškai etc.). Su karabinu, kojas keliant aukštai, į bambos lygį, vėžlio žingniu lydėjau rusų karo lakūnų kaulus per visą Rytų Vokietijos miestą Kotbusą į karių kapines. Mirusiųjų akimis žiūrėjau į daugybę tylinčių žmonių, ir daugeliu atvejų jų tyla man neatrodė nuoširdi, dažniausiai priverstinė, o gedulas jų veiduose veikiau buvo kančios grimasa dėl tuščiai ir nejaukiai leidžiamo laiko. Nežinau, ar dėl to, kad atstovėjau tiek garbės sargybų, tapau garbingesniu žmogumi. Dar labiau abejoju, ar mirusiesiems, prie kurių stypsodavau, laukdamas, kada gi pagaliau mane pakeis, iš to buvo nors lašas garbės. Bet dabar kiekvienas „analitinis protas“ turės galimybę konstatuoti – štai iš kur jo nekrofilija ir tanatofobija.

Valerkai, kai jis, važiuodamas motociklu „Minsk“, galva trenkėsi į stulpą, buvo šešiolika, man penkiolika. Jis buvo komos būsenoje dar savaitę, galbūt jį dar bandė išgelbėti, o gal eksperimentavo su „gyvu egzemplioriumi“, nes kai parvežė iš Vilniaus ir pašarvojo, ant plikai skustos galvos pūpsojo keletas bjaurių melsvų siūlių. Jo lūpos buvo taip pat bekraujės, melsvos, ir man pasirodė, kad jos siaubingai sukramtytos. Ši sukramtytų lūpų tyla išbloškė mane į lauką. Akimirksnį viskas buvo aptemę, ir tarsi iš šalies save mačiau apsipylusį ašaromis, staugiantį ir dūstantį nuo raudos, bėgantį nusmurgusia buvusio dvarelio alėja ir kažkam nežinomam, negailestingam, abejingam grūmojantį pabalusiais bekraujais kumštelių krumpliais.

Daugiau aš jo nelankiau. Net nelydėjau į kapines. Tai buvo pirmoji, pati baisiausia Tylos Dievo iniciacija.

Tyla gali būti švelni, gailestinga, netgi mylinti, tyla gali būti žiauri, ciniška, abejinga, kurčia, ji yra visur ir niekur, Visatoje ir kiekviename gyvame sutvėrime, ir daiktuose, ir žodžiuose, ir sapnuose. Galbūt yra kokių nors nustekentų tylos dievybių kokiose nors turtingose, merdėjančiose mitologijose, tačiau nė viena pasaulio tauta nesimeldžia Tylos Dievui. Kadangi visi didieji dievai yra valdingi pasipūtę rėksniai.

Nieko negaliu pasakyti apie tylą vien dėl to, kad mano, kaip ir visų girdinčiųjų, vidurinėje ausyje yra būgnelis, plaktukas ir priekalas. Ir ši pragaro kalvė nenuilsdama dirba dieną ir naktį, iki pat tos akimirkos, kol, gavęs ženklą, žengsiu į sąlyginę tuštumą, ir mane pasitiks Niekur tyla. Tik parašiutas neišsiskleis.

2000 m.

Vakaras su Ganytoju

Skiriama Venedikto Jerofejevo atminimui

Nusipirkau degtinės ir kažkokio dažyto skysčio – užsigerti. Jau buvo vakarop, už lango nei pavasaris, nei purvas. Taip būna tik galvoje. Sumuštinių nutariau nedaryti. Pats aš dabar kaip sumuštinis, vis krentu, ir vis snukiu į purvą. Purvas, pasirodo, irgi ne šiaip sau, o mėšlas. Ir kas skaudžiausia, kad tai savas, gimtasis mėšlas. Netgi nuoširdus, bet dėl to ne mažiau dvokiantis. Tai aš kaip sumuštinis veidu – į jį. Kam man tie sumuštiniai. O agurkiukų marinuotų užmiršau nusipirkti. Mažutėlių, stangrių, kaip tik degtinei užkąsti. Užmiršau ir viskas. Nebeisiu gi dar sykį vien tik dėl agurkiukų. Nors jie to ir verti, vis tiek nebeisiu. Maktelėjau, pauosčiau, užsigėriau. Vieniša pasidarė. Labai. Ir šiluma dvasinė, bet nuo jos tik dar labiau širdį kausto. Ir tuomet taip keiktis norisi. O keiktis tarsi nėra iš ko. Visi keiksmai šlykštūs, užsienietiški, argi gali nuo tokių palengvėti. Ir ne žodžiais norisi keiktis, ne kalbos dalimis, o taip iš esmės, *de profundis*, kaip sakoma, ontologiškai. Užsirūkiau, ir žodis „ontologiškai" kažkaip staiga susipainiojo su „onkologiškai". Tai koks gi čia „dūmas

širdį ramina"... Neramina, tik dar labiau sudrumsčia, ir nepalengvėja, jokios prošvaistės sieloje, visai kaip banginio pilve pranašui Jonai. Jis ten sėdėdamas pranašauja, užkeikimus visokiausius švaisto, pragaro liepsnomis, Paskutiniu Teismu grūmoja, o banginiui nusišvirkšt ant viso šito. Kas jam, banginiui, tos liepsnos, jeigu jis nuo galvos iki uodegos vandenyje tūno. Ir dar sūriame vandenyje, kaip marinuotas agurkiukas... Bet jau neisiu aš dabar dėl jų...

– Eik, žioply! Tu juk kasmets dėl ėdesių skundies. Kas tau kalts? Eik, žioply! – staiga pasigirdo man už nugaros. O balsas toks evangelinis, skamba taip pat kaip „Stok! Šausiu!"

Atsisukau, diedas ant sofos sėdi, kareivišką milinę apsivilkęs, be antpečių, be jokių atpažinimo ženklų, tik skvernai atspurę, siūlgaliai iki pat grindų nutįsę. Iš po siūlgalių kažkas kyšo.

– Kas čia, – klausiu atsargiai, tarsi tik tai mane dabar labiausiai ir domintų.

– Sopagai, – išdidžiai atšauna diedas ir nedviprasmiškai žiūri į stiklinę su turiniu.

– Sopagai, – kažkodėl apsidžiaugiau, paimdamas iš jo rankų stiklinę jau be turinio. Ir tuomet mano galvoje prasidėjo nesibaigiantys Šiluvos atlaidai – štai kaip keikiamasi ontologiškai!

– Ko išsišiepei, – klausia mano ontologinis kareivis be atpažinimo ženklų. – Mažu pečenkos vėl iš pilvo veržiasi laukan?

– Veržiasi veržiasi, viskas man dabar veržiasi, bet nuotraukose tu visai nepanašus į save, greičiau į kažkokią Egipto faraono mumiją ar sfinksą, o ten, kur prie Universiteto tave pasodino, apskritai primeni suanglėjusį tankistą, o gal Pirčiupių motiną, tik sėdinčią. O gal tavo paminklas pavargo? Bet kokį čia „sopagą" esi užsivilkęs? Didelis audimo ir drapanų specialistas, o še tau.

– Kokio audimo, – prašneko mano svečias jau nebe „stokšausiu" balsu. – Matai, niekad nesu girdėjęs tokios nesąmonės,

kad pilvas žmogui dėkodamas nusilenktų: todėl jums pilvai nuogi didei pasiklonios, kad jūsų mylista juos vėl padengt nepatingot.

– Tai ar čia poezija, – klausiu, paduodamas jam stiklinę su turiniu.

– Poezija, – atsako jis, grąžindamas jau be turinio.

– Iš meilės, vadinasi, – gėriuosiu, nes esu slaptas poezijos mylėtojas ir netgi su lengvais, nepavojingais, bet vis dėlto iškrypimais.

– Iš, – sako jis.

– Jeigu jau myli, tai galima ir su pilvu?

– O kaipgi be jo, – sako, ir vėl „stokšausiu" intonacija: – Rods, tiesa! visaip reik pilvui reikalą provyt...

Ir nutilo, nes, mėgindamas pirštu atsignybti pašteto „apvalkale", numetė atgnybtąjį ant žemės, atsargiai pakėlęs pauostė ir susiraukė:

– Vėmalais dvokia. O tu agurkiukų tingi, snargly!

Ir vėl man atlaidų varpai per sielą ritasi – žodžio meistras!

– Atsimenu, – šaukiu bijodamas, kad tuojau pat užmiršiu: – Ir girti kits kitą prie galvos nusitvėrę, nei razbaininkai ant aslos vemdami tąsos, kad vemalai visur per visą karčemą teška.

– Želėk Dieve, – susimąstė mano svečias, – jaunas būdamas daugsyk nesvietiškai vėmiau... Bet ne visi, – susizgribo, – ne visi kaip razbaininkai, daugiau buvo tokių, kurie šventoms dienoms bažnyčion bėgdavo greitai.

– Koks vaizdas, – man gražu, net paširdžius gelia. – Mes, atsimenu, bėgdavom tai nuo gintarinės baltijos, tai iki olimpinės maskvos, tai nuo infarkto, o jūs – į bažnyčią! Nuostabu, neįtikėtina. Betgi smirdėdavo subėgę visi, ar ne?

– Tai bjaurybė, kad plaukai pasišiaušia begirdint, – sukikeno mano sielos ganytojas, – nenaudėli, nesvietiškai glūpas akis užsipylęs zauniji niekus, – ir grąžino be turinio.

Mane ištiko įkvėpimas, ir aš ėmiau paistyti kažką apie sušiktą švietimo sistemą, kad mums liepdavo mokytis visai neįdomias ištraukas iš jo kūrybos, apie saulelę, kuri, tarsi kosmonautas Gagarinas, lipdama į dangų kažkodėl juokiasi, apie ratus, kurie nesijuokia, nes braška, apie nukvakusius gandrus, kurių lizdas su sparais ar be špalų, o jie dirba, kažkokius rąstus kaip Leninas per komunistinį subotniką tampo, žodžiu, atvėriau sielą iki pat gelmių, net pačiam tų gelmių baisu pasidarė.

Ganytojas tik išbalo kaip stomatologinis kabinetas, tik pasipurtė ir vėl pradėjo „stokšausiu":

– Ką dirbi? Ar jau visai nesigėdi? Juk tu jau kaip šūdvabalis mėžinyj pasirodai, ar girdi, kaip šūdvabalis jau šūde pasmirdai!

– Ganytojau, nesuprantu. Sieloje mano karalius su karaliene tuokiasi, ir sulig kiekviena tavo ontologine kolione filosofinį akmenį gimdo, bet ko tu ant manęs rėki? Degtinę mano geri, paštetas „apvalkale" tau vėmalai. Nepatinka, apleisk mano vienišą būstą ir, taip sakant, skirkimės ir vapėti paliaukim!

– Stui, nešvankėli, – švelniai sumurmėjo mano sielos gidas šį vakarą, ir aš supratau, kad jis mane truputį myli.

– Žmogaus ir gamtos simetrija, – minkydamas laimingo pašteto rutuliuką susimąstė ganytojas, – manai, aš šiaip sau apie gandrus ir kitus žvėris. Lizdas – mažoji geometrija, bet ji idealiai atspindi didžiąją dvasios geometriją. Jeigu nemoki susikrauti lizdo, tai kas gali būti tavo galvoje, šūdvabali.

– Prašnekai... . Benedictas Baruchas de Spinoza, – sukleketavau kaip gandras ant kraigo. – Bet man gražiau, kai koliojiesi. Koliojiesi, o atrodo, garbini ir šlovini. Su visais vėmalais, šūdais, sopagais ir smirdais!!!

Ir vėl pradėjau nusišnekėti, samprotavau apie maldos panašumą į keiksmus, t.y. atvirkščiai, – kad koliojimasis yra tam tikras dvasinis išsituštinimas, o kai išsituštini – palengvėja, vadinasi, apsivalęs, sielai šviesiau, tai argi ne garbė Aukščiausia-

jam. Po to mudu dar sykį pasidalinome dvasine šiluma, ir aš prikibau prie jo, ar jis tiki Dievą (sakė, tiki), ėmiau priekaištauti, kad jie, protestantai, sudergė savo religiją, nes atsisakė Bažnyčios tarpininkavimo tarp Dievo ir žmogaus, o kartu sugriovė apsaugines sienas, sunaikindami šventuosius vaizdinius, kurie atspindėjo svarbias pasąmonės sferas.

– Nei jums Kazimiero, nei jums Jurgio, nei Mergelės Marijos, štai kokie surūkėliai esat, – pritrūkau išminties ir nedelsdamas išgėriau.

– Ak, broleliai, – sučiulbo ganytojas, mėgindamas į burną susiversti artipilnės peleninės turinį, – ak, išbuskim irgi pajuskim, kaip visur išsižioję peklos plyšta bedugniai ir kaip pekliškas razbaininks mūsų gadynę su savo mokslais velniškais sudūkina visą. Vogt, klastuot, išplėšt ir su gvoltu pasisavint, šelmystes pramanyt, kekšaut bei Dievą paniekint... Taip pons Kristus pats bei jo mokintinių raštai, ir visų šventųjų prarakų žodžiai mus guodžia...

Aš atėmiau iš jo peleninę ir įbrukau stiklinę su turiniu.

– Būtent, prarakų žodžiai, prarakų, ganytojau. Poną Kristų turit, prarakų jūs turit, o Mergelę – prakišot. Ir vis per savo darbštumą, smalsumą, racionalizacijas... Pats pažiūrėk, – graudinau savo išmintimi ganytoją, – kokie nuobodūs tavo veikalo specialistai, kurie labai teigiami kaip komsomolcai – tik čirška spirga, šokinėja, į baudžiavą bėga greitai, į bažnyčią – dar greičiau. O kurgi nubėgs? Va, tau ir prarakai, teisybę jie, parazitai, sakė, mokslas – velniškas dalykas. O štai Slunkius – tikras katalikas, su juo aš būtinai į žvalgybą eičiau, ir į kalnus, ir dar kur nors, tik kad nešaudytų niekas ir nemokintų moralės arba meilės tėvynei.

Pasinėręs į teologinius apmąstymus nepastebėjau, kad mano pašnekovo kambaryje nebėra. Taip, pagalvojau, diskusija pasiekė apogėjų, Sizifas užritino savo uolos gabalą į viršų, ir

dabar jau pradės bildėt į pakalnę. Ganytojau, sušnibždėjau nuolankiai, ar tai jau viskas, ganytojau, šaukiausi pagalbos kaip laivas jūroje, pilnas girtų matrosų, negi dabar jau arkliai pasirodys? Negi niekas nebeišgelbės mano sielos, avelės, kuri ir yra ta, būtent ta vienintelė, dėl kurios reikia mesti devyniasdešimt devynias ir eiti ieškoti vargšės paklydėlės, drebančios ir mekenančios?

– Taipgi bežiūrint man jau dūšiai pikta pastojo. Ir aš, pro duris iššokęs, vemti pradėjau. Taip nesvietiškai nusivėmęs, vėl pasirodžiau, – pasigirdo „stokšausiu" ganytojo balsas tarpduryje ir man palengvėjo. Kaip man palengvėjo, net užmiršau visas religines nesantaikas ir dar sykį išpažinau ganytojui meilę bei ištikimybę, pažadėjau susitvarkyti, išsišluoti, išsiplauti, išnešti tuščius butelius, žodžiu, kapitalinį kūno ir dūšios remontą. O jis, žaltys, man į tai:

– Juk dar čėso yra, ir mes atliksime darbus. Žinom juk, kad ratas sens, pamaži besisukdams, tą daugsyk apgauna, kur vis ritasi šokdams... – Ir atsisėdo išsproginęs akis kaip pelėda, ir visai kaip pelėda galvą į šalis sukinėja, nieko nebekalba, tik sukinėja ir sukinėja, lyg jam apykaklė graužtų.

– Bene į katalikybę atsivertei, ganytojau, – susigraudinau ir nei iš šio, nei iš to (tiesą sakant, „moterų klausimas" visuomet iškyla kulminacijos metu) lepteléjau: – ganytojau, tu ir apie sopagus, ir apie prarakus visko daug žinai. Pasakyk, man, idiotui, kaip ten su Adomu ir Ieva, kuris vis dėlto iš jų buvo viršuje, kai jie pirmą sykį suėjo. Juk vadovėlių tuo metu nebuvo, gerbiamas Kamasutra dar net vystykluose negulėjo, pats Sutvėrėjas šiuo klausimu net Mozei nieko aiškaus nepasakė, vis kažkokios užuominos, metaforos, akmenys... O klausimas svarbus – komunizmas, fašizmas, feminizmas, – iš proto galima išeiti, kiek visokių judėjimų buvo, ir vien tik dėl to, kad neaišku – kas turi būti viršuje, o kas apačioje?

Ganytojas valandėlei sustabdė savo pelėdiškus judesius, pažvelgė į mane kaip Abraomas į Izaoką, žagtelėjo, vieną ranką ištiesė į priekį, o kita nusitvėrė už sprando. Šoks „kalinką", pamaniau, bet baimės nejaučiau nė trupinėlio. O jis žagtelėjo ir vėl „stokšausiu" balsu:

– Ak Adom!... pirms žmogau išdykusio... svieto. Tu su savo Ieva... sode... pavasarį... ir gėrybes uždraustas slaptoms... paragaudams... Dievs, tave koliodams... žemę visą prakeikdams... dėl raspustos... iš rojaus išmetė... laukan.

Ganytojas, nors ir įtempęs visas likusias jėgas, kalbėjo žagtelėdamas labai jau harmoningai, ir man nuo tokio dieviško hegzametro sieloje nesiliaudami skambėjo prisikėlimo varpai. Bet po to jis ėmė koliotis vis minėdamas kažkokį Ruigį ar Rūgį, ir dar vokiškai, kad aš jau nieko nebesupratau, išskyrus „šaize", kurį dėl viso piktoverčiau kaip lietuvišką „šūdas".

Taigi mes su ganytoju jau ritomės nuo kulminacijos viršūnės kaip to sukčiaus Sizifo uolos gabalas, išmintimi ir kolionėmis smagiausiai švaistėmės, Heraklitas už lango po tamsią upę nosim šniurkščiodamas braido, o mums – nors iš muškietų varnas šaudyk, nusišvirkšt dabar mums Heraklitas, mes į savąjį vandenį įbridom, mes dabar „kaip žuvys vandenyje". Tegul de Spinoza, Benedictas arba Baruchas, ar koks jis ten, savo tulpes ir geometrijas mums po kojų kloja, šikt eik, sakysim, Spinoza tu, stipena tu, panašus esi į rato stipiną, kur ant ašies braškėdams sukasi sunkiai, tai ir sukis sau, netrukdyk žmonėms poezija dalintis, dvasinę šilumą vienas kitam skleisti.

Staiga – skambutis. Neatsiliepsiu, raminu ganytoją, nors jis ir taip jau nurimęs, čia ne Jerichono triūbos, kad taip imčiau ir atsiliepčiau. Bet skambina į duris, o tai visuomet kebliau, neatidarysi, o ten vagys, žiūrėk, jau ir krapšto spyną, namie, vadinasi, nieko nėra, viskas galima. O jeigu pamatys čia mudu su ganytoju dvasinės šilumos sklidinus, kaip jie pasijus? Ne-

patogu bus jiems, ir man nepatogu, ką jau kalbėt apie ganytoją, tas tai juk dvasininkas, ką jam, biblija mosuoti ar prakeikti kaip tam vargšui Jonai. Bet kad plėšikai – ne banginiai, ir ne agurkiukai, nušauti gali, va ir bus dočys su plaučiūnu. Atidariau – o ten žmogus su maišu stovi ir žiūri į mane įtariai. Tai, sakau, jūs adresą supainiojot, picos mes neužsakėme.

– Bulvių turiu, – sako. – Nereikia?

– Bulvių, – išsigandau, pagalvojęs apie „čipsus". – O agurkiukų neturit?

– Agurkams dar anksti, – sako žinovo tonu.

– O ką, bulvėms jau pats metas? Žiema dar nesibaigė. O jos jau auga, veisiasi, keroja velnio sėkla.

Pamatęs mano nuoširdų susidomėjimą, žmogus irgi pūstelėjo į mane dvasinės šilumos gūsį.

– Žinai, – sako, – nesivalkiočiau aš čia su tom bulvėm, bet matai, trūksta.

– O ko joms trūksta? – mėginu išlaikyti kiaulišką inteligento toną, nors išeina išlaikyti tik „kiaulišką", nes man juk dabar nieko netrūksta, aš dabar toks tobulas, tobulesnis už patį Gajų Julijų, ne tik Rubikoną, pačią Nerį galėčiau peržengti kojų nesušlapęs!

– Kam trūksta? – dabar jau taip pat labai inteligentiškai susirūpina žmogus su maišu.

– Mums su ganytoju labiausiai agurkiukų trūksta, marinuotų, stangrių, tokių kaip Žanos d'Ark krūtys.

– Žanos nepažįstu, – nusimena. – Bet galiu Mariną atsivesti, o kartu gal ir agurkiukų...

– Ne, – griežtai protestuoju, – žinote, čia pas mane dvasininkas svečiuojasi, pamokslininkas, idėjinis ir dvasinis būrų vadas, Immanuelio Kanto pusbrolis ir sūnėnas. Netilpsime. O dar Marina! Jis jau du išgrūdo dėl raspustos, adomą su ieva – ne, nieko neišeis.

– Tai duok du litus...

Atsibudau, o pagalvė gumbuota, ašaromis sulaistyta, šiurkšti ir gumbuota. Yra tokių pagalvių, kurios prikištos gydančiųjų savybių, bet kas į pagalvę prikišo bulvių? Argi jos gali gydyti? Pro langą – saulelė atkopdama, įkyri kaip venerinė liga. Pakėliau galvą, vos vos pakėliau, bet ir tiek užteko suprasti – dingo ganytojas. Gal jo nė nebuvo. Bet iš kur tuomet sopagai vidury kambario ir nuo visų sienų į mane su užuojauta žvelgiantys prarakai, tarsi aš būčiau Šventoji Motina. Ne Motina aš, prarakai, bet žiūrėkit, žiūrėkit, parazitai, mano širdis taip pat perverta septyniais sielvarto kalavijais, žiūrėkit ir verkit, kol jums akys nuo ašarų išpus.

1999 m.

Belaukiant Santechniko

Nutiesti tiltą per prarają tarp idealybės ir tikrovės – ontologinė grožio funkcija.
H.G. Gadamer

O aš sėdžiu ir laukiu santechniko. Mano laikinajame būste, – o kad visi mūsų būstai laikini, nesunku įsitikinti patyrinėjus patį jaukiausią iš jų – savo kūną, jo grėsmingai augančias negalias, grėsmingai besidauginančius senatvės požymius etc. – taigi minėtame būste pradėjo dėtis keisti dalykai. Atsukus šalto vandens čiaupą iš ten pasipila šiltas, o kartais netgi karštas vanduo. Gal tai susiję su visuotiniu planetos klimato atšilimu, gal ledynai tirpsta kur kas greičiau, nei spėja mąstyti kompiuteriai ir visagalis Internetas, tačiau tai faktas. Netgi nelabai malonus faktas. Todėl nė kiek nenustebino virš durų paprasčiausiais kanceliariniais smeigtukais prisegtas lapelis su tokio pobūdžio informacija: „Gerb. tokio ir tokio buto gyventojai, prašome jus š.m. tokią ir tokią dieną nuo 19 iki 20 val. būti namuose. Bus tikrinamas šalto ir karšto vandens tiekimas. Tokia ir tokia ‚valda'". Kadangi tokie lapukai prismeigti prie kiekvienų durų visame aukšte, beveik tikiu šios informacijos rimtumu ir teisėtumu. Nors. Kažkada į mano kabinetą redakcijoje buvo atėjęs

Viešpaties Angelas. Nežinau, ar tikras, bet jis sakėsi toks esąs. Didelis, kreivanosis, riebaluotais plaukais ir purvina striuke, – žodžiu, baisus kaip ir visi angelai. Pranešė, kad po poros savaičių bus pasaulio galas, dar prišnekėjo visokių apokaliptinių nešvankybių ir, griežtai paliepęs susirūpinti savo nuodėmių protokolais, išsidangino. Ne, išėjo jis vis dėlto tik po to, kai jam pasiūliau aplankyti mane jau po pasaulio galo. Kadangi atėjus „galui" Angelas nebepasirodė, po šio nutikimo pradėjau skeptiškai vertinti bet kokią informaciją.

Tačiau santechniko laukiu sąžiningai, netgi anksčiau nurodyto laiko. Santechnikų, kaip ir tarakonų, kilmė galutinai neaiški, tačiau jie tiesiog neatskiriama mūsų daugiabučių, daugiaaukščių smirdinčių kūnų sąvartynų dalis. Tiesa, santechnikai yra kur kas mistiškesni subjektai nei bet kokie kiti gyviai. Vien jau dalelytė „san" ką reiškia. Tam tikra prasme jie yra dvasininkai, kunigai mūsų skurdžiuose kasdienybės rūmuose. Daug panašumų: ką nors dirbdami visuomet savo veiklą ritualizuoja, savo portatiliuose, t.y. nešiojamuose altoriuose, visuomet turi kokį nors neaiškios spalvos „tabernakulį", iš kurio, kaip ir iš burnos, sklinda kasdienių „sakramentų" kvapas – juk ir kunigai nori nenori privalo kasdien išgerinėti. O santechnikai paskirties prasme kartais netgi būtinesni nei kunigai – ypač kai vietoje šalto vandens kliokia tik karštas. Be to, santechnikai taip pat bene vienintelė komunalininkų rūšis, kurios atstovai visuomet moralizuoja, t.y. pamokslauja, o paprasčiau – keikiasi.

H.G. Gadameriui rūpi tiltas per prarają – tarp idealybės ir tikrovės, o man rūpi, ką pasakys santechnikas, kad jau po to galėčiau galvoti ne apie kasdienybę, o apie tiltą. Sėdžiu ir laukiu. Ir galvoju: kaip pastaruoju metu išaugo specializacija mūsų visuomenėje. Anksčiau, pavyzdžiui, rašytojai geriausiai nusimanė ir apie žemės ūkį, ir politiką, lengvąją ir sunkiąją pra-

monę, žvejybą, paukštininkystę ir kt. Ir meno sritys jiems buvo be ypatingų paslapčių. Nesvarbu, kad dangstydamiesi metaforomis ir palyginimais priskiesdavo nesąmonių. Dabar – nedrįsk lįsti ne į savo sritį. Statistika kur kas pranašesnė už išmonę. Viskas teisinga, bet kaip nuobodu. Vis mažiau, vis skurdžiau šiame pasaulyje vaizduotės, o juk būtent ji, „vaizduotė, žmogaus galia įsivaizduoti sau vaizdą, – štai į ką visų pirma nukreipti estetiniai apmąstymai". (Labai išmintingas H.G. Gadameris.) O aš? Užuot tiesęs tiltą per prarają tarp idealybės ir tikrovės, t.y. užuot kūręs grožį, sėdžiu ir įsivaizduoju santechniką. Ir dar nevykusiai lyginu jo veiklą su kunigo misija. Skurdas.

Deja, santechnikas – ne pasaulio galas ir net ne Kristus, kurio ateinant laukė S. Becketto ubagai. Jis aplankė mane netgi anksčiau nurodyto laiko. Išvaizda sunkiai nusakoma, amžius taip pat. Neapgauna tik kvapas iš burnos (losjonas? pilstukas? koks skirtumas) ir rankų padėtis. Labai primena stuburą susitrenkusį, o gal lengvai kontūzytą pingviną – rankos alkūnių srityje, atrodo, linkusios lankstytis į nugaros pusę, ne į priekį. Landžioja po mano būsto santechninius agregatus, lyg ieškodamas kokio nors įtaiso, kuriuo aš tyčia visam namui šildau šaltą vandenį. Neradęs – stebisi: jptvm, nieka nipadaryta? Nieko, sakau. Ir man taip nesmagu žiūrėti į nuostabos ir pilko liūdesio semiamas akis. Nors dantimis vamzdį graušk. Gal ir graužčiau, bet tikrai žinau, kad tuomet man iškris protezai, ir toks neestetiškas burnos vaizdas santechniką tikrai tik papiktins. O jis ir taip jau liūdnas. Dar sykį pasukinėja čiaupus, po to man liepia pasukinėti, įtariai sekdamas mano judesius – gal aš kaip nors ypatingai pasuku ir visą sistemą išvedu iš rikiuotės? Ne, mano judesiai standartiniai, ir jis beviltiškai mostelì ranka: kai iglute pramūšta, tadu sukas abi skaitikli. Ir išeina. Palikęs mane ir karšto vandens srovę iš šaltojo čiaupo. Tiesa,

taip ir nesupratau paskutinių jo žodžių – mano „eglutė" pramušta ar ne. Asmeninių bandymų rezultatai rodo, kad viskas gerai, bet prakeikta specializacija neleidžia užsitikrinti ramios ateities. Bent jau iki Kalėdų. Taigi – tebelaukiu santechniko. O jis tikrai ateis, aš ką nors padarysiu ne taip, ir tuomet jau jis mane išsives. Į kokios nors UAB „Kirmėlės ir Co" valdą.

H.G. Gadameris teisus; kad ir kokia sumauta tikrovė būtų, idealybė – grožio ir tiesos pavidalais – eina mūsų pasitikti. Virš vamzdynų ir dvokiančių konteinerių prarajos.

1998 m.

Pažadėtoji žemė

I

Vilniaus oro uosto ganyklos tuščios, suprask, paukščiai jau išskrido, ruduo. Kad ir kiek stengčiausi būti šaltakraujis, racionaliai vertinantis situaciją, kontrolės punkto moteris pareigūnė vis tiek išmuša iš vėžių – kiek valiutos išvežate iš Lietuvos? Taip, aš jau kelioninio transo būsenoje, siaubas persmelkia sąnarius. Iš tiesų, kiek aš išvežu, nes išlemenęs „dvidešimt markių" jaučiuosi taip, tarsi prisipažinęs, jog išvežu dvidešimt milijonų. Praleidžia, bet koks įtarus jos žvilgsnis...

Artinantis pakilimo laikui būsimieji keleiviai ima vis labiau juokauti, ir tie juokeliai darosi vis nervingesni, susiję, be abejo, su nepatiklumu, nepasitikėjimu technikos tobulybe. Lipdamas SAAB'o, mažyčio dvimotorio, trapu, įsispoksau į propelerio mentes, ir galvoje šmėkšteli: kodėl ant jų nesimato susidūrimo metu ištaškytų paukščių kraujo? Skrendant keturių kilometrų aukštyje, kai už iliuminatoriaus šešiolika laipsnių šalčio – paukščiai?

Nemalonų žemės po kojomis praradimo jausmą pamažu nustumia pigus prancūzų vynas ir lietuviška „Jotvingių" dešra. Atrodo, keleiviai lėktuve maitinami tik dėl to, kad turėtų ką veikti, mažiau galvotų apie kraują ant propelerio menčių.

Debesys po lėktuvo sparnu panašūs į dieviškąją spermą. Užtektų apvaisinti dar vienai pamišusios žvaigždės sistemai. Aš ten gyvenčiau vienas su savo pašlijusiais nervais.

Pirmą sykį mačiau Oskarą tokį rūstų. Akimirksnį man net pasirodė, kad jis panašus į Mozę, dykumoje mokantį žydus monoteizmo. Raguotas monstras, žengiantis nuo Sinajaus kalno su dešimčia įsakymų akmens lentelėse. Iš tiesų – „P.S. Bylai O.K." Berlyno festivalis tam tikra prasme yra pažadėtoji žemė, pirmosios gastrolės Vakaruose, ir dar vienoje iš pagrindinių Berlyno scenų – „Volksbühne" teatre. Oskaras akmeniniu balsu visos spektaklio trupės akivaizdoje pažada duoti į liulį kiekvienam, jeigu gastrolės dėl kokio nors aplaidumo (etc.) nepavyktų. Negalėčiau būti režisierius. Visiška nesąmonė, esą teatras prasideda nuo rūbinės. Teatras prasideda ir baigiasi režisieriumi.

Beje, raguoto Mozės vaizdavimo tradicija atsiradusi dėl neteisingo vertimo vulgatoje: vietoje švytinčio veido pasidarė raguotas veidas. Informaciją radau rusiško J.J. *Ulysses'o* komentaruose.

Negalėčiau būti režisierius. Nors Oskaro rimtis ir rūstybė kelia ne tik šiurpą, bet ir šypseną, vis tiek likęs vienas man skirtame viešbučio kambaryje valandėlę žaviuosi jo valia būti Moze. Tikrai – Oskaras vienas didžiausių lietuvių teatro pranašų.

Neturiu kas veikti, todėl išsiskalbiau marškinius ir pakabinęs juos ant kabyklės tualeto apartamentuose džiovinu įjungęs plaukų džiovintuvą, feną, favonijų, šiltą vakarų vėją, pučiantį ne nuo kalnų, o iš parazitinio elektros prietaiso. *Hotel pension* „Kastanienhof", vienvietis kambarys, vienai parai kainuojantis 170 DM, gerbia vokiečiai lietuvių Nacionalinį teatrą, visa „P.S. Byla O.K." komanda čia gyvena. Tik štai kambarinės kaž-

kodėl labai taisyklingai kalba rusiškai ir aš iš karto matau *Stasi* (Štazi) buvusio šnipinėjimo tinklo liekanas. Ir argumentas, kad jos atvažiavusios iš Rusijos uždarbiauti, man neatrodo patikimas. Manasis *homo sovieticus* labai įtarus ir budrus. Išeidamas iš dušo kabinos savo gėdą prisidengiu delnu – kažin ar slaptosios kameros jau išmontuotos čia, Rytų Berlyne.

Marškiniai, beje, neišdžiūvo, o plaukų aš nebeturiu. Ką man džiovinti?

Bandymas aprašyti kambarį baigiasi nuostaba – lovos galvūgalio kraštuose įtaisyta po veidrodėlį. Ne lova, o „Formulės-1" automobilis. Gal M. Schumacherio garbei? O jeigu – aš ir ji, jeigu aš „misionieriaus" poza, spoksantis į veidrodėlį, į savo nuo geismo apsidrumstusias akis... „Užsimerk / žmogus nuoga būtybė". Bet juk tai vienvietis kambarys.

Kažkokiais neaiškiais keliais (penkiese) patenkame į Pinos Bausch, garsiausios vokiečių modernaus šokio kūrėjos, spektaklius. Martynas – važinėjimo požeminiais traukiniais maniakas, praėjusiame gyvenime buvęs mažiausiai Hadas, po keleto persėdimų (turime nemokamus *fahrausweisus*) išveda mus į Vakarų zoną, prie Schillerio teatro. Pastatas apgultas, bilietų nėra, bet Oskaras pareikalauja surasti jam Torsteną Massą, teatrinės festivalio dalies sudarytoją, kurio dėka „Byla" atvažiavo į Berlyną, ir mes jau viduje.

Šokių atžvilgiu esu baisus skeptikas. Nepatinka man ši meno rūšis, nors užmušk. Bet kenčiu. Pina Bausch, įžymybė!

Mano nuogąstavimai pasitvirtino. Pirmasis spektaklis „Cafe Müller" klaikiai nuobodus, nors jo vadinamoji „dvasia" priimtina: į sienas nuolat trankosi akla moteris (mūsų vilties simbolika), karštligiškai lakstydamas jai iš kelio kėdes traukia biurgeris (aiškiai sklidinas materialaus prado tipas), po to atsiranda meilės trikampio kolizija, kampe nuolat sėdi (gal prieš

veidrodį) apsinuoginusi ekshibicionistė (jausmų apnuoginimas), žodžiu, nykuma, „tastende Sehnsucht nach Nähe und Geborgenheit", žmonės šiame pasaulyje klaidžioja pusakliai, apgraibomis, ilgėdamiesi artumo ir saugumo, bet atsitrenkia tik į sienas. Tiesą sakant, tik iš nuobodumo „verčiu" sceninį veiksmą į literatūrinių banalybių kalbą, bet vėliau sužinojau, kad nedaug klydau. Vokiečiai mėgsta viską paaiškinti, viską motyvuoti, jiems kiekvienas epizodas turi ką nors reikšti. Metafizinių skylių jie nemėgsta. (Beje, abu spektakliai pastatyti daugiau nei prieš dvidešimtį metų, ir jų modernumas jau šiek tiek apipešiotas epigonų – savojo skepticizmo pateisinimui.)

Antrasis spektaklis „Das Frühlingsopfer" (po pertraukos) visai kitokio pobūdžio. Klasikinis baletas visiškai sumaitotas ir man pradeda patikti modernusis šokis. Scena užpilta kažkokia puria medžiaga – lyg pjuvenos, lyg durpės. Siužeto nežinau, bet galima spėlioti: individo ir bendruomenės konfliktas, ji pamilsta jį, bet jis iš kitos aplinkos, todėl savieji ją atstumia. Bet šokis tikrai emocingas, galinga energija išgaunama iš archaika dvelkiančio ritualinio figūrų kartojimo, apeiginio ritmo aistra ir kūnų masės žiaurumas. Sutinku, kūnas gali kalbėti, švelniai ir baisiai, ir taip atvirai, kaip spektaklio finale pro palaikį drabužėlį išsprūdusi „solistės" šokėjos krūtis – maža, bejėgiškai spurdanti, užspeista kregždė.

Spektakliai Berlyne gali neįvykti – nėra dalies scenografijos, trūksta erdvę užpildančių virvių. Kažkas neįdėjo, visi šneka apie kažkokį Bolką, kuris yra slaptas liaudies menininkas, labai mėgsta pynimo meną ir dalį „P.S. Bylos O.K." scenografijos yra jau supynęs savo sodo namelyje.

Oskaras vėl mane gąsdina – skambina į Vilnių ir grasina: rytoj nebus virvių – spektaklio nebus. Tonas – šiurpus, vėl Mozės šešėlis. Kadangi virvių Nacionaliniame teatre nėra (jos so-

do namelyje, Bolka mėgsta pinti kunigaikščius), vokiečiai nuperka Berlyne. Be abejo, už Nacionalinio teatro pinigus.

Prieš spaudos konferenciją, kurioje turiu dalyvauti kartu su Oskaru ir Žilvinu, vėl ėmiau galvoti apie spektaklio tekstą, rašytą prieš trejetą metų. Nesutinku su interpretatoriais, kurie „Byloje" įžvelgia tik norą nužudyti tėvą ar išdulkinti motiną, niekai visa tai, tik aklas gali nematyti, kad šis paviršinis siužetas tėra psichologinių (drauge ir literatūrinių bei teatrinių) klišių parodija. Man įdomiausia (net sau pačiam kiek netikėtai) – Švenčiausiosios Trejybės modelis, tiesa, prisipažįstu ir jį sudarkęs: šalia Tėvo ir Sūnaus, tiksliau, iš vadinamosios hipostatinės Tėvo ir Sūnaus meilės, išauga ne Šventoji Dvasia, bet Motina, Mylimoji, Moteris. Ir jeigu Tėvo ir Sūnaus santykis grindžiamas ne meile, bet neapykanta, kas iš šios hipostazės išauga? Koks pasaulis, koks paveikslas? Tas tarybinis siurrealizmas būtent ir atsirado iš šios žiaurios disharmonijos, mūsų Tėvas (ir Dievas) anuomet buvo šiek tiek prisitaikėlis, šiek tiek bailys, šmėkla, kuri ir kursto kerštui, ir to kurstymo pati bijo, drungnybė, kurią reikia išspjauti.

Atpirkimas? Be abejo, tik per moterį. Katalikų Kristus labai jau moteriškas, vien pažiūrėjus į daugelį kunigų matyti, kad jie – labiau moterims ar iš moterų. Gal todėl Lietuvoj beveik nebeliko vyrų. Pagaliau ir pati katalikų religija – labiau moterims ir iš moterų.

Vyras stato namus, bet juose niekados negyvena, vyras stato bažnyčią, bet pats joje niekados nesimeldžia. Vyras negali neturėti namų, bet gyventi juose jam per maža. Odisėjas – tipiška vyriškos psichikos klišė. Turi būti namai, turi būti giminės pratęsėjas, turi būti namai, kad būtų tikslas sugrįžti ar bent jau numirti dėl to tikslo, bet įaugt į namus reiškia mirtį. Ir tik moters meile laikosi namai, tik jos meilė gali atpirkti nuolatos

klaidžiojančio vyro tuštumą. Galbūt tai vyro-kario tipas, galbūt. O gal net ir bailio, aš jau imu painiotis, papjaus mane vienąsyk sentimentai.

Viso to per spaudos konferenciją pasakyt negalėjau, nes Oskaras beveik valandą pasakojo apie savo kūrybos kelią ir politines bei socialines Lietuvos peripetijas. Oskaras puikiai išmokęs kalbėti žurnalistams, aš vėl juo truputį žaviuosi, nors šį kartą nevengiu (mintyse) ir sarkazmo, pavadindamas jo monologą „Lietuvos naujausiųjų laikų istorijos atspindžiai Oskaro kūrybos kontekste".

Kai gaunu žodį ir aš (Žilvinas, beje, iš viso nepravėrė burnos ir išliko solidžiausias), matyt, išprovokuotas tokio nejaukaus sėdėjimo prieš žurnalistus būsenos, iš karto lepteliu nei šį, nei tą. Mat iš klausančiųjų atsirado žmogus, kuris paklausė, kokį tardytoją (vienas iš spektaklio personažų) aš turėjau galvoje. Ėmiau pasakoti apie savo tarnybą Kotbuse, buvusioje VDR, apie tai, kaip mane buvo išsikvietęs saugumo majoras ir klausinėjo, ar nevadina manęs bendražygiai fašistu. Vadinti vadino, bet aš neprisipažinau ir taip toliau. O po to – dar labiau lepteléjau – vokiečiai mane vadino okupantu ir komunistu, nors aš nebuvau nei tas, nei anas, pats buvau okupuotas, tarnavau okupantų kariuomenėje, bet drauge dar buvau ir okupantas. Su spektakliu gal ir nelabai susiję, bet ta „be kaltės kalto" patirtis yra vienas iš pagrindinių „P.S. Bylos O.K." leitmotyvų.

Jau įpusėjęs savo genialiuosius memuarus supratau, kad kalbu ne vietoj ir ne laiku. Vėl manyje prabudo nuskriaustas vaikas, kuris nori kokiu nors būdu padaryti kiaulystę. Kad nebūtų viskas per gerai. Vokiečiams – apie fašistus! Ir dar – kad jie mane įžeidinėjo, juk tai gali būti suprasta kaip priekaištas visai tautai! Maniau, kad nuskambės kaip pokštas, kaip linksmi prisiminimai, bet žurnalistų veidai kitokios nuomonės. O

dar tos kankinančios pauzės, kol vertėja verčia tavo mintį, visiškas košmaras. Galvoju apie lovą viešbutyje, apie veidrodėlius galvūgalyje, ir jeigu dabar galėčiau į juos pažvelgti, pamatyčiau mėlyniausias pasaulyje asilo ausis. Kita vertus – būkim atviri iki galo, begėdiška būtų istorijos kraują dangstyti mandagumo servetėlėmis.

Ir vis dėlto – asilas.

Žmogus, klausęs apie tardytoją, pasirodė esąs ne šiaip sau žmogus. Pasibaigus spaudos inkvizicijai (beje, žurnalistai klausimų neuždavinėjo, juos turbūt visiškai pribloškė Oskaras Možė), jis priėjo prie manęs ir tiesiai paklausė: jis pats rengiasi rašyti pjesę apie lietuvius žydšaudžius, ar aš, lietuvis, galėčiau tokį veikalą parašyt? Man kažkada labai patiko Dariaus Kuolio formuluotė: jis, tvirtinamas į kultūros ministro postą ir paklaustas, kas jį sieja su žydų tauta, atsakė – niekas, išskyrus dideles simpatijas jų kultūrai. Jaučiu dideles simpatijas žydų kultūrai, lenkiu galvą prieš šios tautos tragišką istoriją, bet kodėl turėčiau viešai nusimauti kelnes ir atkišti užpakalį?

Bet esu sklidinas nepasitenkinimo savo išsišokimu per spaudos konferenciją, todėl stengiuosi būti kiek įmanoma „vakarietiškai" taktiškas. Taip, atsakau, gal ir galėčiau, bet būtų labai nelengva rasti meninę formą, kadangi ši problema... ir dabar jau neatsimenu, bet išvėmiau kažkokį poetizmą, kažkokią banalybę apie kraujuojančią žaizdą ar kažką panašaus.

Taip taip, sako žmogus, problema sudėtinga, suprantu, kad jums apie tai sunku dabar kalbėti, bet aš dar prieisiu po spektaklio. Ir matau, kad nė velnio jis nesupranta, kad jis baisiausiai nepatenkintas, nes nepabučiavau jam rankos ir neatsiprašiau visos tautos vardu. Aš negaliu, man niekas nesuteikė tokių įgaliojimų, bet jeigu rašau apie žmogaus kančią, apie žmogaus pažeminimą ar ilgesį, tai aš rašau ne tik apie savo išgyvenimus,

tai ne nacionalinė kančia, tai žmogaus kančia, tai ir žydo, ir albano, ir čečėno, ir Čikagos negro kančia. Rašydamas apie lietuvius žydšaudžius jausčiausi įžūliai pataikaująs konjunktūrai, bet ne istorinei tiesai, jausčiausi paprasčiausias prostitutas, kadangi aš nesubrendęs šios temos meninei formai.

Tiesą sakant, man šlykštūs žmonės, kurie didžiuojasi savo lietuvybe taip, tarsi jie patys būtų ją sukūrę. Esu lietuvis ir tai man patinka. Būčiau žydas arba rusas – man taip pat patiktų. Net jeigu būčiau žiurkė arba tarakonas – sutikčiau. Krikščionybės įdiegtas mano būties vienkartiškumas man neleidžia puikuotis priklausomybe kažkokiai konkrečiai nacijai, bet visą šį trumpą laikotarpį, kuris man skirtas, jaustis žydšaudžiu! Viešpaties buhalterija neatleistų man už tokį lėšų švaistymą.

Šios suveltos mintys taip ir liko mano galvoj, nes tas žmogus jau nepriėjo prie manęs.

II

Scenos iliuzija. Salėje dega šviesos, po sceną šmirinėja darbininkai, kyla ir leidžiasi štangos, matomas visas teatro butaforiškumas, jis toks dirbtinis, kad žmogui, pirmą kartą tai reginčiam, atrodo net nejaukus – kurgi toji teatrui būtina paslaptis, mistika. Vertėja Jūratė beveik pasibaisėjusi tokiu iš arti matomu scenos natūralizmu. Elsinoro rūmų sienos sugriuvo, tarp scenos ir salės – išnykęs skirtumas. Galima žiūrėti į darbininkus kaip į tam tikrą ritualą vykdančius aktorius, žinoma, galima. Bet jeigu tik jie sužinotų, kad juos stebi bilietus į spektaklį nusipirkę žiūrovai, jie iš karto imtų vaidinti, viską sugadintų. Nors tai būtų labai radikalus teatras. Tradicinis – panašus į moterį, su kuria susipažįsti prieblandoje, grojant muzikai, šiek tiek apsvaigęs, šiek tiek įsimylėjęs savo paties ir aplinkos kuriamą iliuziją. Jeigu nenori iliuzijos žlugimo – nežiūrėk į ją dienos šviesoje, palubėj zyziant musei, be makiažo, su kar-

tėliu, likusiu po vakarykščio apkvaitimo... Žinoma, kalbu apie teatrą, apie sceną, apie jos virtuvę ir darinėjamas žarnas.

Vis dėlto, kad ir kaip gerai žinočiau „medžiagą", iš kurios sukurtas spektaklis (dekoracijos, aktoriai, muzika, šviesų sustatymas – viską galiu paliesti rankomis ir įsitikinti, kad nėra jokio meno), geras teatras vis tiek apgauna ir ši apgavystė būna maloniausia akimirka. Jeigu, žinoma, ji būna.

Jau aišku, kad jokios generalinės repeticijos nebus, Oskaras varo „progoną" nuolatos stabdydamas spektaklį, ir Jūratei, pirmą kartą gyvenime susidūrusiai su titrų leidimu, ima virpėti pirštai. Titrai padaromi dar prieš spektaklį, bet juos daręs pjesės į vokiečių kalbą vertėjas atliko tai mechaniškai, dvi eilutės po penkis žodžius (panašiai tiek telpa į virš scenos kabančio tablo ekraną), visiškai neatsižvelgdamas į spektaklio ritmiką, į pauzes, į loginius, prasminius, pagaliau esminius spektaklio akcentus. Kas kaltas? Posovietinėje Lietuvoje iki šiol sunku tai išsiaiškinti, kadangi didžioji dalis žmonių vis dar dirba darbus, apie kuriuos mažai išmano, ir atsakomybė dėl darbo kokybės nustumiama į ateitį, „kai atsistosime ant kojų". Net ir juodaplaukė, apvalių ir minkštų kontūrų vokietaitė, filosofiją studijuojanti, bet laisvalaikiu teatre uždarbiaujanti Rebeca, kuriai Heideggeris yra per daug poetas, o sociologas Foucault – filosofijos viršūnė, kuri iš manęs išmoko vienintelį lietuvišką žodį „košmaras", nors jai atrodo, kad aš kalbu prancūziškai, nieko negali padėti – titrai bus šūdini.

Kitą dieną Torstenas mane tiesiog persekios, pasakos, kad jo žmona du mėnesius rengė titrus kanadiečių spektakliui, rengė labai kruopščiai, naudodamasi spektaklio videoįrašu ir t.t. Baigsis viskas tuo, kad aš supyksiu ir gana nemandagiai paaiškinsiu, jog į Berlyną atvažiavau kaip turistas, apie titravimo problemas išgirdau tik čia, kad tai pagaliau ne mano darbas.

Košmaras, kaip nemėgstu prisiimti svetimų nuodėmių, kaip nemėgstu, o juk galėčiau.

Šešių šimtų vietų „Volksbühne" salėje apie keturis šimtus žiūrovų. Spektaklis eina gerai, aktoriai vaidina (man taip atrodo) dilginami premjerinio nervo, o vokiškas pjesės tekstas titrų pavidalu klaidžioja kaip strėlė tarp šaltų žvaigždynų: ilgiausio monologo metu pasirodo tik dvi eilutės, scenoje intensyvus dialogas – ir titrai lekia iš paskos pamišėlio tempu, atsilikdami, kitoj vietoj – užbėgdami į priekį. Klaikus vaizdas. Apšvietėjų kabinoje, iš kur leidžiami titrai, tvanku, aš strypčioju Rebecai ir Jūratei už nugarų, stengdamasis padėti derinti tekstą su veiksmu scenoje, kalbu įvairius negražius žodžius ir kartais labiau trukdau nei gelbėju. Už mūsų visų nugarų (kairiajame flange šviesų meistrė Marija prie pulto su vokiečiu kameradu) blaškosi Oskaras Možė, vis pripuldamas prie manęs – ar tekstas atitinka veiksmą?! Bet tuo metu, kai Žebrauskas scenoje sako žodžius „aš dar negimęs, dangus jau kruvinas", už jo nugaros neįsižiebia kruvinai raudona šviesa (užlūžo kompiuteris), ir Oskaras suriaumoja – „Marija, kur tavo dangus?!" Šiurpas slysteli nugara, prisimenu Arsenijaus Tarkovskio eilutes iš sūnaus filmo „Veidrodis": „kogda sudba po sliedu šla za nami / kak sumašedšij s liezvijiem v rukie".

Marija, kur tavo dangus...

Stoviu patalpoje, kurioje stačiomis telpa kokie šeši žmonės, stoviu prie baro, kurį sunku būtų pavadinti baru, todėl tiesiog stoviu prie plataus lentgalio, atstojančio barą, stoviu ir geriu aitrų „Havana Club" romą. Oskaras, Žilvinas ir Ervinas kitoje šios puertorikiečių ir kubiečių landynės patalpoje, ten griaudėja Lotynų Amerikos melodijos (modernizuotas samba

variantas?), jie šoka, šoka sustoję rateliu, nes čia niekas nešoka poromis, tiesiog įsispraudžia į minią ir atsiduoda. Aš neatsiduodu, nors Oskaras ir šaiposi, esą aš negaliu peržengti savojo vyriškumo, bet nesigilinu į ego problemas, tiesiog stoviu linguodamas į ritmą prie plataus rudo lentgalio ir geriu aitrų romą. Negaliu aš vienas šokti, nenoriu, neveža tai manęs. Esu patinas, ir šokiui man reikalinga patelė, net jeigu tai ir visiškas atavizmas, net jeigu tai tik nieko verta simbolika.

Kitoj lentos pusėj stripinėja pagal ritmą barmenas turkas, kurio kasos aparatas – jo paties stora piniginė. Aš jam parodau tarpelį tarp nykščio ir smiliaus, jis man įpila romo ir parodo keturis pirštus, muzika griaudėja, juodi, gelsvi, šviesūs veidai linguoja, blizga nuo prakaito, visiems labai gerai, ir man gerai. Dar pakartoju romo ir jau beveik noriu būti tokios landynės savininkas, tokios, tarpkontinentinės, kur visiems į viską nusispjaut, kur sienos apkabinėtos senais nutriušusiais pledais, kur tualete vietoj durų irgi kabo sena antklodė, kur nėra kabinų nei vyrams, nei moterims, vienintelis klozetas, prikrautas žmogšūdžio, nes vanduo čia nenusileidžia, bet kvapas – oro gaiviklio...

Prieš tai, tuojau pat po pirmojo spektaklio, įvyko vadinamasis priėmimas, kur gausiai nukrauto stalo centrinis valgis buvo puikus kiaulienos kumpis su troškintais kopūstais. Netiesa, kad vokiečiai – nesvetinga tauta. Vėliau, kai teatro valgyklos patalpa gerokai ištuštėjo, prie mūsų stalo prisėdo mįslingas žmogus. Teko girdėti, kad „Volksbühne“ teatras globoja valkatas, nemokamai juos maitina ir netgi stato su jais spektaklius. Kartais spektakliai neįvyksta, kadangi aktoriai prisigeria, ir tuomet jau menas jiems nusišvilpt. Prie mūsų prisėdęs žmogus – tikriausiai vienas iš jų. Valgė jis daug, ir per trumpą laiką net keletą sykių. Valgė, tauzijo kažkokius niekus ir vis žiūrėjo į Žilviną. Žilvinas – gražus vyras, taip įsivaizduoju tipišką ariją.

Pavalgęs žmogus išsitraukė tabako pakelį, į tabaką įbėrė žiupsnį „žolės“ ir, susukęs riebų „kasiaką“, pirmojo užsitraukimo teisę padovanojo Žilvinui. Sėdim susijungusioje Vokietijoje, nugriautos sienos Berlyne, geriam vokišką alų, ryjam kumpį su troškintais kopūstais, leidžiame ratu marihuanos suktinę – indėnų ir baltųjų kolonizatorių „taikos pypkė“. H. K. (toks pamišęs rašytojas) pasakytų susižavėjimo sklidinu balsu – dieviška, dieviška, dieviška.

Teatro ir apskritai meno taikinys – visuomet žmogus: žmogus kūnas, žmogus daiktas, žmogus abstrakcija, žmogus šešėlis ar žmogus gyvulys. Mano, konkretaus žmogaus, gyvenimas taip pat gali būti objektas, lygiai taip pat svarbus kaip ir Madonos portretas ar Malevičiaus „Juodas kvadratas baltame fone“. Dar svarbesnis milijoną kartų. Ir netgi nedarant iš jo jokio meno, tiesiog stebint, fiksuojant jį, gyvenimą. Tai, kas iš jo lieka. „Pats objektas gali būti grubus ir atstumiantis. Jo vaizdavimas meniškai apskaičiuotas ir subalansuotas. Tai ir yra stilius. Tai ir yra menas. Tiktai tai knygose ir svarbu.“ (V. Nabokovas apie Flaubert'o Emą Bovari).

Vis dar stoviu prie baro – lentgalio, vis dar rodau turkui barmenui paslaptingą tuštumą tarp nykščio ir smiliaus, vis dar negaliu nuplauti ne itin vykusių titrų kartėlio, nors žinau, kad rytoj spektaklio titrai bus kur kas geresni, nes dabar jau aišku, kur trumpinti, kur praplėsti (taip, beje, ir buvo), Oskaras, Žilvinas ir Ervinas vis dar šoka, o manęs vis dar niekaip negali okupuoti aitriadvasis romas.

Niekad nesijaučiau esąs labai patrauklios išvaizdos, niekad nejaučiau savyje biseksualumo, potraukio vyrams, todėl man pasidaro keista, kai pasijuntu jau kurį laiką stebimas dailaus vaikino, stovinčio nuo manęs per porą žingsnių. Jis tik šypsosi, truputį linguoja į ritmą, žiūri į mane ir šypsosi. Užsiverčiu

romo ir, keista, nejaučiu jokio pasibjaurėjimo, netgi kažkokio dėkingumo šiluma tam vaikinui užlieja mano vis romėjančias smegenis. Na ir kas, kad aš jam netinku į partnerius, bet vis tiek – jis vienintelis atkreipė dėmesį į mane, vienišą, sielvartaujantį monstrą prie baro – lentos, kaip niekad stipriai jaučiantį sielos ir Dievo vienybę, taip, Meistre Eckhartai, bejėgiai dabar tavo cherubinai ir serafimai, teisus tu, sakydamas, kad kur jie paliečia Dievą, paliečia sielą, ir kur jie paliečia sielą, paliečia Dievą. Sielos ir kūno vienumas, sudarantis žmogų, bejėgis prieš sielos ir Dievo vienybę, kuria laikosi visas pasaulis. Taip, prisigėriau kaip pirmasis krikščionis, reikia nešdintis lauk iš šitų katakombų, kol nepradėjau giedot.

Beveik dešimtį metų gyvenu nepriklausomoj, visam pasaulio gaivalui atviroj Lietuvoj, o mane vis dar trikdo vyro potraukis kitam vyrui. Neperžengsiu šio kūno.

Iš ryto pagirios tokios švelnios ir šventos, kad noriu užeit į bažnyčią, stovinčią visai netoli viešbučio. Prie pat durų neišdrįstu eit į vidų. Uždarų patalpų baimę tuojau pat pateisinu konfesinėmis ambicijomis – katalikui nedera eiti į liuteronų valdas. Jų ryšys su Dievu toks tiesioginis, kad šįryt galiu ir neatlaikyt. Einu patyliukais tuščiomis sekmadieninio Berlyno gatvėmis ir jaučiu, kad nesu visiškai apleistas: girdžiu, kaip krenta lapai ir slenka plaukai. Be Dievo valios nenukrenta nė vienas plaukas. Mane vis dar lydi valia. Aukštesnė.

Vienose vitrinose pūpso nauji automobiliai, kitose – nauji karstai. Kažkodėl prisimenu Raimundą B., kuris prieš porą metų užsakė parašyti jam P. Cvirkos *Frank Kruko*, garsiausio Amerikos ir Lietuvos *underteikerio*, inscenizaciją, bet taip iki šiol jos ir nepastatė. Gal be reikalo, o gal. Keista šio festivalio patirtis:

spektaklius atvežę rodė bulgarai, makedonai, vengrai, lenkai, bet lietuviai, anot festivalio rengėjų ir kritikų, pasirodė šiek tiek įdomesni. Nes mūsų kaimynai iš buvusio soclagerio naudojo jau įsitvirtinusius, senus ir patikimus teatrinius ženklus: Sofoklį, T. Manno, Goethe's faustus, o lietuviai – su sava, nežinoma, painia, bet intriguojančia patirtim. Be abejo, tai reta išimtis, nes jeigu režisierius nori keliaut po pasaulį, jis privalo statyt tik teatrinei bendruomenei žinomus autorius ir veikalus, kitaip jo niekas net nekvies. Tai ne meniškumo, tai festivalinės, gastrolinės komercijos dalykai.

Žiūriu į karstus – juos gaminanti ir prekiaujanti firma įkurta 1880 metais, vadinasi, patikima, saugu. Lyginu automobilius ir karstus – pirmieji kupini tuštybės ir butaforijos, antrieji – rimties ir svorio. Tik kainos begėdiškai skiriasi karstų nenaudai. Man atrodo, turėtų būti atvirkščiai – juk karstas taip pat transporto priemonė, bet su ja mes važiuojam amžinybės autostradomis, ir važiuosim važiuosim važiuosim, kol sudils visos pakabos, prakiurs sparnai ir išblės žibintai, kol susidėvės paskutinieji mūsų apdarai, bruožai, kvapai, – ar mūsų kaulai pasieks Pažadėtąją žemę?

1999 m.

Balsas

Nežinau, ar tu egzistuoji.

Neturiu jokių su tavimi susijusių fetišų, kuriuos galėčiau paslapčia garbinti, kelti ant altorėlio, aplink kurį ropinėja pamišę narkomanai tarakonai ir kas vakarą skraido kažkokie neatpažįstami objektai, peršviečiami, maži ir įkyrūs vabzdžiai, kurių lavonais iš ryto būna nuklotos grindys po šviestuvu.

Tiesa, nėra jokio altorėlio, tarakonai ir vabzdžiai tikri.

Nežinau, ar tu tikra ir kuo tavo tikrumą galėčiau patvirtinti.

Australų mitologijoje yra tokios keistos būtybės, jau ne pirmuonys, bet dar ne žmonės, sulipusiais pirštais ir dantimis, akli ir kurti, gyvenantys vandenyje, laukiantys ateinančio didvyrio, kuris prapjaus visa tai, kas sulipę... Aš laukiu tavo skambučio, nors ir žinau, kad tu – ne mitinis herojus ir kad sausuma neatsiras po mano kojomis, kai išgirsiu tavo balsą. Ir netikiu, kad praregėsiu, kad galėsiu savo pirštus sunerti su tavaisiais, nors vis tiek noriu apkabinti tave savo drėgnais, juokingais pelekais...

Nežinau, ar tu iš tikrųjų esi taip, kaip mano pavargusi sąmonė nusilipdė tave, – iš kažkokių šiaudelių, virvelių, šešėlių šukių, iš visų moterų, kurias kažkada pažinojau, blausių ir

tolimų atspindžių, iš šukių, kurios jau nežeidžia. Esu panašus į aborigeną, lipdantį molio indelį savo sielai, aborigenas, nieko nežinantis nei apie prigimtinę nuodėmę, nei apie atpirkimą, ir vienintelis jaudinantis dalykas – kaip nors, pirštais, pajusti indelio realumą. Kad tik jis neiškristų iš rankų, bet jis vis iškrenta, ir dūžtančio indo garsas kartojasi kaip nenuilstantis aidas... „Tavo skambanti ausis – / Mėlynas koralo rifas..."

Anksčiau jausdavau gilų skausmą ir manydavau, kad tai siela. Atrodo, klydau. Žinau, kad begėdiška, žinau, kad įžūlu, žinau, kad prakeikta norėti, jog siela būtų daugiau nei egoizmas.

Atsiminiau W. Blake'o piešinį, žinoma, tik prastos kokybės reprodukciją, Dantės „Pragaro" iliustraciją, kurioje vaizduojami Paolas ir Frančeska, nuodėmingi įsimylėjėliai. Frančeska buvo vyresniojo Paolo brolio žmona, bet abu neatsispyrė nuodėmingai aistrai. Didžiausias visų laikų poetas sadistas Dante juos uždarė antrajame savo pragaro rate, tai dar ne taip blogai, turint galvoje italo rūstavimus moralės temomis. Palaiminti vyrai, kurių žmonos ir jų meilužiai nepaliekami ramybėje net po mirties. Įsivaizduoju tave, klausiančią savo vyro, kokios bausmės jis norėtų mudviem. O šių įsimylėjėlių prakeikimas – bent jau Blake'o paveikslo reprodukcijoje – jie nuolatos nešami vėjo, du mylintieji vėjo sūkuryje, siekiantys, vejantys vienas kitą ir niekaip negalintys net pirštais paliesti vienas kito. Nežinau, kaip ten pragare su jausmų pastovumu, bet jeigu, pavyzdžiui, *status quo* dingsta, ir jų jausmai vienas kitam baigiasi. Tuomet ir kančia, kad negali pasiekti vienas kito, tampa beprasmė. Sukasi vėjo sūkuriuose, ir sukasi. Ne, siela negali būti vien tik jausmai, nes jausmai – pati silpniausia statybinė medžiaga. Tai kur slypi sielos prakeikimas, kaip galima žmogų nubausti? Jeigu net praradimo skausmas išblėsta? O gal jis neblėsta, tik perauga į kitą stadiją, įgauna kitokią formą, keliauja iki žmogiškos begalybės, lydi žmogų iki pat paskutinio neurono krustelėjimo.

Nežinau, ar tu tikresnė už savo balsą telefono aparate. Tu man egzistuoji dažniausiai tik laike, tu esi tik trukmė, ir tai labai keista – kai kalbuosi su tavimi telefonu, tu trunki dešimt, dvidešimt minučių, bet tai tik tavo balsas, kuriam aš turiu sugalvoti visa kita: tarsi įsižeidusias lūpas, nuolatos nustebusius antakius, atsargius, lyg bijančius nudegti pirštus, kreivuliuojančiomis gyslelėmis ištapytas nuogas pėdas, užkeltas ant stalo, ryškių, bet šešėlyje vos įžiūrimų raktikaulių kontūrus... bijau smulkmenų, o gal turėčiau prisipažinti – štai ir viskas, mano rankos, mano akys paprasčiausiai nepažįsta tavo kūno, kadangi tu man labiau esi laike nei erdvėje. Matai, greitai tave lyginsiu su muzika. Telefoninė muzika – man netgi kažkuo patinka tokia pikta banalybė – telefoninė muzika. Mes netgi bučiuojamės telefoniškai – ausimis.

Tavo nerealumas kažkuo primena mirties bausmės pakeitimą mirtininkui kalėjimu iki gyvos galvos. Tik tai, prie ko neprisiliečiu, ko nesupurvinu, galiu išsaugoti, galiu branginti, nesibjaurėdamas savo paties kūniškumu, kuris agresyvus, dažnai niekšiškas, veidmainiškas, vyraujantis. Galvodamas apie tave kaip niekados lengvai išvengiu erotinių fantazijų, ir tai taip pat keista, nebūdinga seksualiai dar įgaliam vyrui, galvojančiam apie moterį. Be abejo, tai vargu ar susiję su mano padorumu tavo atžvilgiu. Kadangi tu esi labiau balsas nei kūnas, kaip aš galiu paleist nuo grandinių savo gašlumo šunis, būtų juokinga, paaugliška, toks naivus būti jau neįstengčiau.

Nors, truputį meluoju... Kartais jaučiuosi esąs būtent Akteonas, žvelgiantis iš unksmės į nuogą besimaudančią Artemidę, už tai paverčiamas elniu ir sudraskomas savo paties skalikų. Yra dar ir klastingesnė versija – esą Akteonas norėjęs paimti dievaitę jėga. Tave – jėga? Ar aš galėčiau taip pasielgti su tavimi? Galbūt, nežinau, gal girtas, ties sąmonės netekimo riba,

kai manyje nebelieka nieko, ką galėčiau gerbti, netgi būdamas labai atlaidus sau kaip ligoniui.

Taip, galėčiau. Neprisileisk manęs, Artemide, tegul šunys visuomet budi šalia, pasirengę, ir tegul jie mane sudrasko, kimba į gerklę, vos tik pajutę mano bejėgiškumą, apsinuoginimą, pamatę mane be skydo, be šarvų ir todėl gašlų ir žiaurų...

Nebesuprantu, užmiršau, ką norėjau pasakyti kalbėdamas apie bausmės pakeitimą – galbūt tai, kad būtent tavo nerealumas ir neleidžia išmesti tavęs iš galvos? Kad prisiminimai, kurie paremti tikrais faktais, yra daug lengviau ištrinami, kur kas labiau pasiduodantys laiko korozijai, o fantazija – ten niekas nekinta? Kadangi „tikrus“ faktus labai lengva interpretuoti, keisti, papildyti, iškreipti, o nerealumas pastovus, prie nieko neprikabintas, tiesa, balsas, bet „balsas kartais pergyvena širdį“.

Arba eilutės, kurios manęs neapleidžia nuo pat tos akimirkos, kai mano gyvenime atsirado realybe patvirtinta moters sąvoka – „šešiskart išduosiu tave, o paskui viską prisipažinsiu žiūrėdamas tiesiai tau į akis...“ Dukart daugiau, nei buvo išsižadėta Kristaus. Aš tave išdaviau kur kas daugiau, išdaviau ir išduodu kaskart, ir kas kartą labiau ir labiau, padėdamas prakeiktą telefono ragelį, nukirpdamas gležną tavo balso gyvybę, neapsaugotą, nepridengtą – išsižadu.

Mane apsėdo marazmas – „akimirkos“, „gležną“, – krenta tokie žodžiai, kuriuos tu išgirdusi gali pagalvoti, kad rašau apsiseilėjęs, ašarodamas, gailėdamas savęs... Ne, rašau nebijodamas klysti, rašau žinodamas, kad aistros balsas nuolat šnabžda žodį „visada“, o aš jau žinau, kuo tai baigsis, ir baigsis kaip visada „niekados“, jau pačioje pradžioje galvoju apie pabaigą, taip ją erdvėje ir laike priartindamas prie pradžios, prie nulio. Ir dabar rašau nebijodamas savo aistros, begalinės – kokia ironija – ir todėl nulinės savo aistros, rašau nebijodamas ką nors praleisti, kad ir menkiausią mane staiga apėmusią silpnumo aki-

mirką aš po to panaikinsiu, ištrinsiu iš atminties. Rašau ne jausmais, rašau kompiuteriu.

Vėl knaisiojausi enciklopedijose. Ieškojau Judo, ieškojau išdavystės simbolio, norėjau sužinoti, iš kokios žemės išauga išdavystė. Judas – labai nelaimingas, ir tik dėl to, kad jį kažkas ten, viršuje, pasirinko, bedė pirštu ir sugriaudėjo: „jis". Viduramžių apokrifinių legendų kūrėjai sugalvojo Judą paversti siaubūnu ir priklijavo jam visą Edipo istoriją – tėvai jo atsisako dar negimusio, po to atsitiktinė tėvažudystė, atsitiktinė kraujomaiša ir t.t. Bet vienuoliai, norėję Judą sumaišyti su žemėmis, padarė jam paslaugą – Judas įgavo priešistorę, jo istorija ateina iš Edipo tragedijos, tik Edipas, nors ir tėvažudys, nors ir motinos sangulautojas, šiek tiek herojus, mums jo gaila, mes kenčiame, mes patiriame katarsį, mes ašarojame matydami aklą karalių, kurio kova su lemtim baigėsi pralaimėjimu, ir mes jaučiame, kuo mums patiems ši kova baigsis, žinome, kad daug banaliau, kad apie mus niekas nerašys ir nestatys tragedijų, ir todėl mes beveik didžiuojamės šiuo tėvažudžiu ir motinos patalo niekintoju, nes jis įkūnija mūsų slapčiausius geismus – būti tragiškai nemirtingais.

Judą mes niekinam, nes jis išdavikas. Dar baisiau būti nemirtingu išdaviku, su kuriuo niekas nenori tapatintis, nors visi ar beveik visi vienokiu ar kitokiu pavidalu yra ką nors išdavę, ir todėl Judo vardas tampa dar labiau atstumiantis, dar labiau nutvilkantis... Bet, tarkime, patikime jo istorija iki evangelinių nuotykių, baisia edipiška istorija... Kai Judas sužinojo, kas su juo atsitikę, bėgo pas Jėzų Kristų prašyti pagalbos, nuodėmių atleidimo. Ir toliau evangelinės istorijos aiškiai liudija, kad Kristus jam neatleido, nors ir skelbėsi atleisiąs visiems, kurie juo įtikėjo, kurie seks paskui jį. Pats Kristus buvo bejėgis, šiek tiek dramatiškasis aktorius, šiek tiek marionetė... Tas, kuris mus siuntė gyventi čia, tas, kuris gyvena mumyse ir galbūt yra tik

mes patys, tas, kuris yra visur ir niekur, – jis taip stipriai myli mus, kad lygiai taip pat ir neapkenčia, jo žiaurumas toks pat beribis kaip ir meilė.

Kankinu tave kvailomis istorijomis, ir man beveik patinka kankinti, seku pasakas lyg vaikui prieš miegą ir noriu pasakoti labai įtikinamai, gundančiai, noriu tave užmigdyti, noriu tave nuskausminti, tai Morfėjas iš mano lūpų plūsta tau tiesiog į akis, nes ruošiu tave išdavystei, lieju po lašą į tavo ausį išdavystės nuodus, noriu, kad tau mažiau skaudėtų, kad jau net nepabustum, kai išduosiu tave negrąžinamai.

Tu neskambini, neturiu netgi tavo balso įrašo, negaliu patikrinti netgi vienintelio tavo egzistavimo įrodymo – balso. Sėdžiu atviras, toks atviras, kad net koktu, atviras kaip vaškinių figūrų muziejus, aš – Judo iškamša, pelenai blokinio namo urnoje.

Suskamba telefonas, suurzgia kvailas nulėpausis gyvulys. Dar kartą, dar, ir dar. Tai tu, tikriausiai tu, būtinai tu. Ne, netiesa, tu niekad neskambinai šiuo numeriu, tu jo net nežinai. Bet dabar tai nesvarbu. Niekas nepakelia ragelio, niekas tau neatsako. Iškamšos negali atsiliepti, pelenai neturi balso.

1999 m.

Palėpėse sklandanti dvasia

Vieno pokalbio metu iš kažkur, iš labai giliai iškrito dvi palėpės, didelės nelyg du paties Einsteino smegenų pusrutuliai, prikimštos visokio žmonių užgyvento šlamšto ir prisiminimų, su kuriais reikia ką nors daryti, kol jie su mumis ko nors nepadarė. Jeigu neklystu, žmonių pasileidimo priežastis tyręs S. Freudas palėpės įvaizdį siejo su žmogaus pasąmone (o gal taip darė C.G. Jungas, ne taip jau ir svarbu).

Pirmoji palėpė buvo Rytų Aukštaitijoje, sename kumetyne ir, be abejo, labai seniai (taip sakantys žmonės apeliuoja į laiko amnestiją). Labai gerai atsimenu vieną jaukų ir tolimą tos palėpės kampą, kuriame stovėjo senas rašomasis stalas su daugybe stalčiukų, be vienos kojos, bet lygiu ir švelniu, paties laiko nuglostytu paviršiumi. Palėpė buvo beveik be langų, bet pro nenumaldomai kiurstantį stogą smelkėsi pakankamai šviesos, kad mes, 6–8-erių metų berniūkščiai, jaustumėsi esą lyg banginio pilve, lyg piratų laive, bet labai neblogai ir netgi dažniausiai gerai. Ir ką gi mes veikdavome, dviese, trise, kartais net keturiese susibūrę prie minėtojo stalo? Ne, ne, mes neskaitydavome knygų, nesvajojome apie kosmonautų ar gaisrininkų karjeras, nekūrėme tėvynės išlaisvinimo programų, – mes tiesiog

žaisdavome su savo dar visai žaliomis virkštelėmis: ant to paties lygaus, švelnaus seno stalo paviršiaus. Buvome jaunieji kolumbai, labai nedrąsiai mėginantys prisiliesti prie paslaptingo, bauginančio ir masinančio erotikos žemyno, – vyro gyvenime pirmoji erekcija turėtų būti lyginama su Gagarino skrydžiu į kosmosą... . Visa tai, be abejo, tęsėsi trumpai, nes bjaurios mergos įskundė mus kažkieno motinai, ir mes sužinojome, jog tai turi būti gėda, jog mums išdžius stuburai ir dar kažkas atsitiks nepadoraus. Ir helenistinė palėpės dvasia išgaravo negrįžtamai – ėmėme jausti su natūralia žmogaus prigimtimi nesuderinamą gėdą.

Antroji palėpė, kuri tarsi pratęsia ir papildo pirmąją, buvo Rytų Vokietijoje, vadinamoje VDR, kur teko tarnauti okupacinėje sovietų kariuomenėje. Mūsų desantinė brigada buvo įsikūrusi senose fašistų kareivinėse, kur SS vyrukai rezgė savo kruvinus planus apie Europą ir Afriką. Šių kareivinių palėpė buvo tokio dydžio, kad blogam orui esant visa kuopa (apie 70 žmonių) galėjo čia pasitiesti ir susipakuoti savo parašiutus (kiekvienam parašiutui reikia apie 5 m ilgio ir 1 m pločio erdvės). Štai kokios būta palėpės.

Grįžkime prie pasąmonės reikalų – toje palėpėje buvo mažas kambarėlis, kuriame mes, pusantrų metų ištarnavę „diedai" (maždaug dvidešimtmečiai), vakarais kepdavome bulves, gerdavome arbatą ir vartinėdavome vieną knygą... Tiesa, apie arbatą. Sklido kalbos, kuriomis aš beveik tikiu iki šiol, jog kareiviams į arbatą (ar šiaip į maistą) dedama bromo ar dar kažkokių medžiagų, kad vamzdelis niekados nestangrėtų ir dvejus metus nekeltų nereikalingų rūpesčių. Pusantrų metų taip ir buvo, – patikėkit, jokių rūpesčių, jokių „pasidaryk pats" nuodėmių.

Bet kai pradėjau lankytis minėtame palėpės kambarėlyje, kai ėmiau maitintis „civiliniu", o ne valgykliniu maistu... Ne, ne, mes visiškai neužsiimdavome tuo, ką jūs dabar pagalvojo-

te. Mes tiesiog vartydavome (arba vienas iš mūsų, dažniausiai visų pasaulio našlelių geidžiantis didžiažiaunis Fazė iš Uralo, skaitydavo garsiai) kažkokiu mistiniu būdu kareivinėse atsiradusį ir testamento principu per kartas keliaujantį akušerijos vadovėlį. Žinoma, mus labai domino moterų organizmo (ypač tam tikrų sričių) sandara, bet svarbiausia tokių dekameroniškų vakarų dalis būdavo pasakojimai apie žygius ir pergales „laisvėje", vadinamoje „graždankoje". Jeigu atsitiktinai šiuos pasakojimus būtų nugirdusi nesuinteresuota pašaliečio ausis, visa tai būtų atrodę mažų mažiausiai kaip kazanovų ir donžuanų susirinkimas: tiek daug pikantiškų, tiesiog vadovėlinių smulkmenų apie moterų erogenines zonas, apie orgazmo ir akto trukmę, apie... na, ir taip toliau. Ir fantazijos, aistros keliamo drovumo tose šnekose buvo kur kas daugiau nei patirties teikiamo gašlumo.

Ar aš pasiilgstu šių palėpių, jų nepakartojamos, nebeatkuriamos atmosferos, jose sklandžiusios erotinės poezijos dvasios? O gal dar toliau – kuriems velniams jas apskritai prisiminiau... Matyt, dėl visko kaltas ankstyvas ir begėdiškas lakštingalos apsimetėlės balsas tarp stangrių žilvičio kūnų.

Štai, tiesą sakant, ir viskas.

2000 m.

Apie vienatvę – be pagiežos

Tai atsitiko Kaukazo kalnuose, kur mudu su bičiuliu kone savaitę klaidžiojome mėgėjiškais turistiniais maršrutais. Vienoje perėjoje, rodos, pavadintoje Čeper Azau, mus staiga užklupo tirštas rūkas, keliautojų vadinamas pienu – jis toks pat baltas, klampus ir neperregimas. Mes, žinoma, nuklydome nuo įprastinio saugaus maršruto ir po kurio laiko atsidūrėme ant ledyno – tūkstančiai tonų ledo po kojomis, o virš galvos – dangus, kuriame tik abejinga, rūką pamažu tirpdanti saulė.

Visuomet galvojau, kad Dievas turėtų gyventi kalnuose, bet jo tąsyk nesutikome. Tačiau vienatvė, kuria mus pasitiko ledynas, buvo tikrai dieviška. Žmogus su savo žemėtomis šaknimis čia atrodo apgailėtinas atsitiktinumas, o akinantys amžiams sustingę ledo raumenynai dar labiau pabrėžia mūsų iškvepiamo oro trapumą ir gležnumą.

Kai ėmiau žiūrėti sau po kojų, – iš pradžių stovėdamas, paskui priklaupęs ir galop jau atsigulęs, – ten, giliai ledo viduriuose, pamačiau neryškius siluetus, labai primenančius gulinčių žmonių figūras. Taip ir gulėjome kurį laiką ten, kelių kilometrų aukštyje virš jūros lygio: aš, trisdešimt šešių laipsnių šilumos sklidinas, nors pamažu šiurpstantis kūnas, ir jie, vokiečių ka-

reiviai, Alpių šauliai, miegantys skaidriu ledo miegu vienišiausiose pasaulio kapinėse, arčiausiai dangaus.

Iš vieno turisto atsiminimų: aplankęs Indijoje muziejų tas turistas pastebėjo, kad iš Pietų Indijos atvykę valstiečiai sukalba maldą prie kiekvieno čia stovinčio stabo. Bet kai pamatė, jog vienas valstietis meldžiasi ir prie kažkada valdžiusio valdovo statulos, neiškentė ir paklausė:

– Kodėl jūs jam meldžiatės, čia juk ne dievas?

– Na ir kas, – atsakė tyrų akių valstietis, – aš meldžiuosi grožiui.

Ir paprašė jam netrukdyti.

Visi dievybių stabai, nesvarbu, ar jie stovėtų muziejuose, ar šventyklose, – siaubingai vieniši. Valdovų stabų vienatvė dar tragiškesnė, nes jie atsimena savo prototipą – žmogų. Ir būtent iš šios vienatvės kyla visų stabų grožis, kuriam išties verta melstis.

Melstis tam, kas žmogui nepakeliama, bet švyti tobulumu.

Lenino vienatvės istorija. Kaip tik tuo metu, kai visuomenėje pasklido kalbos, jog reikia iš Lukiškių aikštės išgrūsti sovietų valdžios simbolį Vladimirą Iljičių, sėdėjau proletariato vado paminklo šešėlyje ir skaičiau knygą. Nė vienas praeivis, kertantis aikštę, nė nepristabdė žingsnio prie revoliucijos stabo, nė nežvilgtelėjo, tarsi jis visai neegzistuotų. Prie paminklų juk priprantama kaip ir prie artimųjų, jie paprasčiausiai nepastebimi, įsiėdę į kasdienybės raukšles. Tačiau du rusų armijos kareiviai stabtelėjo, du nusmuktkelniai tamsaus gymio vaikinukai. Sustojo, užsirūkė, ir vienas staiga sako kitam:

– Kamu on miešajiet, puskai stajit... krasivyj takoj...

Ir nuėjo savais keliais.

O man liko kareivio akys, tiksliau, žvilgsnis, – nostalgiškas, liūdnas, sklidinas niekuo neužpildomos tuštumos. Ir iš šio

žvilgsnio supratau, koks iš tikrųjų vienišas Leninas Lietuvoje, kaip jam čia nejauku – kaip ir tam kareiviui iš Kazachijos ar Kalmukijos stepių. Ir mano vienatvė susigūžė milžiniškos Lenino vienatvės šešėlyje.

Šnekama, jog numirėliams dar kurį laiką auga nagai ir plaukai. Kai pasijuntu vienišas, kai norisi staugti dėl nesuprantamo ilgesio ir savo egzistavimo beprasmybės siaubo, man tuojau pat ima augti nagai ir plaukai. Šiaip tai jie jau menkai auga, bet kai tik ištinka vienatvė – auga kaip šiltnamyje. Man krenta iš rankų daiktai ir mintys, nes nagai nepripažįsta jokių daiktų giminystės, jiems taip puikiai užtenka savęs, jie taip gerai ir jaukiai jaučiasi rago ir kaulo pasaulyje, tiesiog dramblio kaulo bokštas! Mano žvilgsnį nuolat temdo tirštas plaukų uždangos šydas. Plaukai stiebiasi ir šliaužia į atkampiausius mano kūno užkaborius, lyg būtų mąstančios būtybės ar bent jau, kambaryje uždegus šviesą, po visus plyšius išsyk išsilakstantys tarakonai.

Ar jau sakiau, kad vienatvė yra mirties pakaitalas gyviesiems?

Vis dėlto norėčiau žinoti, kokiam žodžiui sustingusios Alpių šaulių lūpos ten aukštai, Kaukaze, ką jie šaukia per storą ledo plutą iš ten, iš amžinybės, negendančios ir nedvokiančios kūnų amžinybės, iš giliai, iš Dantės pragaro dugno, arčiausiai dangaus.

Nieko jie nešaukia, pravėrę burnas ledinei vienatvės komunijai, nieko – galutinai.

2000 m.

Niekad nebuvau tavęs dar nepalikęs

Klausi, kaip paliekamos moterys? Jos paliekamos labai iš tolo, labai iš pradžios, dar net nesutiktos ir nepamiltos, – jos jau truputį paliktos, truputį išduotos, ir daugiau ar mažiau vienišos. Įsivaizduok, jog aš palikau tave. Tai juk ištisa istorija, net jei ji truktų mėnesį, savaitę ar tik tris dienas – vis dėlto tai epopėja, įgavusi dvasinio, drauge ir intelektualinio nuotykio formą.

Pirmiausia mes abu turime susitikti ir nors truputį įsimylėti vienas kitą. Gal tai net ne meilė, šiaip jausmai, simpatijos, proskynos ar properšos, kurių mes visą laiką ieškojom minioje. Tai pirmasis etapas, bet jau tuo metu, kai tau kalbu visokiausius žodžius, stengdamasis būti sąmojingas, dėmesingas tavo kūnui (sumanūs vyrai stengiasi pastebėti kuo daugiau smulkmenų moters kūne ir netgi mažus netobulumus paversti neginčijamais privalumais), kai tau, šiurkščiai tariant, „kabinu makaronus", jau tuomet tave pradedu palikti, jau tuomet tave pradeda nustelbti manyje vis kylantis – koks aš vyras! – puikybės auglys ir drauge – neįmanomybės „būti kartu amžinai" nuojauta.

Antrasis moters palikimo etapas yra gražiausias. Mes pamažu įgyjame bendrų išgyvenimų patirties, tai yra vadinamųjų

bendrų „atminties vietų": tai gali būti nesunkiai įsimenama, bet nebūtinai sentimentali melodija, koks nors mus abu švelnumui ir intuityvių galių atodangai provokuojantis tekstas (net jeigu tai tik paprasčiausias kalendoriaus lapelis ar nedidelė sąskaitos skiautė iš prišnerkšto priemiesčio restoranėlio); gali tai būti ir beveik romantiška kelionė dviese, kurios metu (tai būtų idealiausia) mes abu išgyventume kokį nors įvykį, ir tie, netikėtai ištikę išgyvenimai mums abiem būtų svarbūs. Antrasis etapas galėtų būti pavadintas prisirišimo stadija. Žmogus nuo pat pirmųjų savojo gyvenimo akimirkų jaučia žemės trauką ir vėliau, net nesusimąstydamas, tą trauką paverčia savo nesiliaujančiu įpročiu prie ko nors kuo tvirčiau prisirišti, būti traukiamas ar pats traukti prie savęs.

Trečiasis etapas taip pat patrauklus, bet jau dvelkteli dekadansu, nes mes turėtume šiek tiek smuktelti, žengtelti vieną žingsnį žemyn, t.y. link kūno, atviro geidulingumo kryptimi. Bet ir po to visa tai, be abejo, dar kurį laiką turi tęstis (kalendorinis laikas čia neturi didelės reikšmės, viskas priklauso nuo bendrų išgyvenimų intensyvumo), kad vienas kitam taptume kažkuo panašiu į nekaltą, bet mielą, nors ir žalingą įprotį. Nieko nėra sunkiau, kaip atsikratyti mielų žalingų įpročių. Jau nekalbu apie didelį įprotį, turintį balsą ir sielą.

Apie ketvirtąjį etapą man jau sunku kalbėti, nes šis kelionės ruožas pasižymi abipuse rezignacija ir nepakenčiama ėdria melancholija, kadangi vienam iš mūsų visa tai jau ima nusibosti. O jeigu kalbame apie vyrus, vadinasi, man. Taigi pradedu ieškoti kvailiausių priežasčių būti užsiėmęs, kad išvengčiau susitikimų su tavimi, imu teisintis bloga nuotaika, depresija, staiga užgriuvusiais neatidėliotinais darbais ar negalavimais ir pamažu iš tikrųjų imu jaustis šlykščiai, nes man akivaizdus mano paties melas. Melas blogiau nei neištikimybė, nors su tuo gal ir ne visi sutiktų, ypač vyrai. Bet kaipgi su įpročiu, kuriuo tu man

tapai, ką daryti su juo? Jis man mielas, aš negaliu jo atsisakyti iš karto, staiga, todėl vėl veliuosi ir veliuosi į savo paties melo voratinklius, ir šį neryžtingumą mano pasąmonė, be abejo, sieja su baime prarasti žemės traukos pojūtį – nesvarumo būklei priešinasi visa žmogaus prigimtis. Pats gėdingiausias, labiausiai žeminantis (svarbiausia, kad abi puses) išsiskyrimo etapas.

Penktasis. Ar reikia apie jį apskritai ką nors sakyti. Ašaros, prakeiksmai, vigilijos ir giesmės iš atstumtųjų katakombų, – kvaila visa tai, paaugliška, infantilu. Čekų rašytojas Milanas Kundera viename savo romane pasako įdomią mintį, kuri paskutiniajam etapui galėtų suteikti asketiško atspalvio: anot jo, suvedžioti moterį gali kiekvienas kvailys, bet iš to, kaip su moterimi išsiskiriama, atpažįstamas vyro brandumas. Be abejo, tai vyriškojo šovinizmo pozicija – suvedžioti ir palikti, nepraradant orumo. Taikant šią čeko formulę, manasis moters palikimo variantas yra apgailėtinas, silpnadvasis, neorus. Aš nesistengiau tavęs įtikinti, kad išsiskyrimas visais atžvilgiais naudingas abiem, kad tai naujas ir kokybiškai kur kas geresnis etapas tavo gyvenime. Negalėdamas atsiverti tiesai, renkuosi mažesnį, bet vargu ar patrauklesnį melą.

Nuojauta kužda man, kad visa ši „mendelejevo lentelė“ griūva dėl vienintelės paprastos priežasties – dėl patirties, kuri patvirtina, jog moters (jeigu su ja buvo rastas dvasinis ryšys) palikti apskritai neįmanoma. Gravitacijos dėsnis šiuo atveju neatšaukiamas.

2000 m.

Eliksyras burnos ertmei skalauti, arba Seno žmogaus komentarai

Virtuvėje apsigyveno pelė, jos įpročiai... Aš negaliu išsiaiškinti jos įpročių, nes vos tik ji išgirsta mano tykinančius artyn žingsnius, tuojau pat liaujasi graužusi. Ką ji graužia, taip pat nežinau. Kažką svarbaus, o tai ne visuomet būna skanu.

Prieš savaitę į duris skambino moteris. Ji atrodė ligota, vis stengėsi pasistiebti ir pažvelgti man per petį. Ir klausė, ar pas mane nėra pelių. Nejaučiau jokio potraukio jai meluoti, o tiesa būtų kėlusi tik pasibjaurėjimą, bet vis tiek sumelavau, pasakydamas ne. Nors tuo metu dar nežinojau, jog mano virtuvėje gyvena pelė. Aš ir dabar nežinau jos vardo. Tai kankinanti nežinomybė, tokia pat, kaip laukti mirties nuosprendžio įvykdymo. Ar aš kada nors laukiau? Melagis ir marazmatikas. Mirties nuosprendžio tokie laukia visą sąmoningą gyvenimą. Eilėse prie daktarų durų nežinomybė dar baisesnė ir šlykštesnė. Visas šis namas – mirties nuosprendis. Jame gyvena baigusios karjerą nuskurdusios kekšės, jų benkartai vaikai, alkoholikai, geriantys eliksyrą burnos ertmei skalauti, ir seneliai, kuriuos solidūs palikuonys čia suveža ir palieka, kad jie vieni greičiau nudvėstų.

Vaikystėje, jeigu, žinoma, prisimenu *savo* vaikystę, užmušiau lauko pelę. Nežinojau, jog žudyti taip malonu ir baisu. Jaudulys, susijaudinimas, kylantis iš baimės. Ir baimė, kad taip jaudina. Tvojau alksniniu pagaliu per žolėje šmirinėjančią lauko pelę ir užmušiau. Motina prieblandoje tupėjo prie karvės ir tvarkė savo kaimietiškus reikalus. Galima numanyti, kad ji melžė karvę. Taip, tikrai, motina klūpėjo prie karvės mėšlino altoriaus ir meldėsi pienui. Aš gėriau šiltą pieną ką tik užmušęs lauko pelę, gėriau ir apsivėmiau.

Mane vaikai taip pat atvežė į šitą namą. Kad nudvėsčiau. Kad kas nors užvožtų alksniniu pagaliu. Visos tradicijos nei geros, nei blogos, bet visos išsigimsta... Jeigu nori būti tikras patriotas, neturėk vaikų, nes ir jie išsigimsta... Aš, tavo sūnus, Telemachas... Trečiajame aukšte, – nė vieno patrioto, tik idiotai. Kokia kompanija buvo Dantės trečiajame rate? Smulkių miesčioniškų nuodėmių rinkinys...

Eliksyras burnos ertmei skalauti, pavadinimas „Leda", antikinė boba su kiaušiniais, gaminamas kažkodėl Ukrainoje... Stovi dviese ant aukšto upės šlaito, drabužiai iš vietinio skuduryno, netekusio sąmonės dangaus spalvos kelnės, numautos nuo kokio nors afrobelgo ar afroolando lavono, bet veidai susikaupę, signatarų veidai! Ir veiksmai jų ritualiniai, jeigu prisiminčiau... panašu į Nikolauso Augusto Otto sukurtą vidaus degimo variklio keturtaktį ciklą: užsiverčia buteliuką su eliksyru – įpurškimas, vožtuvai užsidaro, suspaudimas, akys išsprogsta, bet lūpos stipriai sučiauptos (signatarai!), uždegimas, – snukis parausta, bet lūpos, lūpos net baltos nuo įtampos, ir paskutinis ciklo etapas – išleidimas, lūpos atsiveria, pasigirsta riaugtelėjimas, šiaip ar taip, eliksyras burnos ertmei skalauti. Jiems iš burnos nedvokia.

Kol kaista vanduo arbatai, nuslenku iki pašto dėžutės. Laiškų man seniai niekas neberašo, ir visai ne dėl to, jog aš niekam

seniai neberašau. Niekam niekada jų ir nerašiau. Pašto dėžutėje dažnai randu kokių nors popierių. Iš pradžių tai buvo šlykštu, dabar pripratau. Tą šlamštą nešiojantys reklamos agentai nežino, kad jų dėka bendrauju su vadinamąja išore. Vidus... vidaus visai nebeliko, mano asmeninė vidaus reikalų ministerija išmirusi. Skrepliai, blogas kvapas, kelio nerandančios dujos... chyyy... dujos... bezdalai... Ypač rytais, ilgame niūriame koridoriuje pro praviras duris griūvantis sumiegotų patalų tvaikas, slogus prakaitas, virstantis pūvančius svogūnus primenančiu salsvu šleikštuliu.

Daug aš jų sukaupiau, labai daug... Bet į visus atsakyti nespėsiu. Yra tokių, į kuriuos ir atsakyti nereikia, – jie tušti kaip idioto akys. Tai dažniausiai per prievartą brukamas ėdalas: dešros, konservai, uogienės, vynas, ir viskas pigiau. Už ką pigiau? Pirk „Ekonomijoje" ir važiuok į Londoną... Santa Maria... enčilada įdaryta faršu... Reklamos, įdarytos žmogaus smegenimis... Nepirksiu, nenoriu į sumautą Londoną, nusispjaut man į jų Big B...

Visas mano būstas nubarstytas šitais prakeiktais lapeliais: ant stalo, ant grindų, virtuvėje... Ant jų galiu miegoti... Net pasilenkti nereikia, jie guli visuomet šalia, ant palangės. „Asmenybės analizės testą... yra žmogus, su kuriuo jūs turite susipažinti – tas žmogus esate jūs..." Šventasis naivume, žmogus viską gyvenime daro, kad tik nesusipažintų su savimi. Ar gali būti kas nors nuobodžiau nei žinojimas iki smulkmenų, koks tu esi... dauginimasis, virškinimas, tuštinimasis... aguonos grūdo dydžio intelektas, kompleksų, prietarų ir pretenzijų mišrainė... Išmatuokit mano pasibjaurėjimo jumis ilgį, išgraužkit, neatlaikys jūsų aparatai... Beje, jie kažką negero nujaučia, nes testas nemokamas. Viskas, kas nemokama, verta šūdo. Užuojauta, gailestis – taip pat. Gal net labiau nei nemokama kulka į pakaušį.

Ir vėl pro duris lenda ta prakeikta ligonė, ieško pelių. Ir stiebiasi, norėdama pažvelgti per petį, lyg man už nugaros sto-

vėtų didžiakrūtė apsinuoginusi žiurkė. Pelių dievas siuntinėja savo apaštalus, visiems nusispjaut į jų pranašystes.

Nušaučiau tą prakeiktą pelę, bet neturiu ginklo. Tokiems kaip aš ginklų nebeduoda. Bijo, jog nusižudysiu. Arba išsikraustysiu iš proto ir imsiu šaudyti prekybos centre. Tai būtų tikra prabanga. Šita šalis pirmauja pasaulyje savižudybių skaičiumi. Dar liko vagystės, prievartavimai, sukčiavimas, venerinės ligos, homoseksualistai... Dar daug sričių, kur galima pirmauti. Skyrybos...

„Tyros meilės priesaika“, – kas čia... Tai to tipo Moono, kuris masturbuojasi danguje ir barsto savo klastingą sėklą iš lėktuvo... „Tyri meilės santykiai tarp vyro ir moters yra Dievo dovana...“

Bjaurūs ir purvini santykiai taip pat Dievo dovana. Jobas, apkrėtęs visą šeimą sifiliu, visa tai vadino Dievo išbandymu ir meile. Tiek dovanų, kad paspringti gali.

„Gerbiamieji gyventojai“... „Dainuojame Freddie Mercury“... „Optikos pasaulis“... „Automobilių remonto ir padangų...“... „Jeigu jums aktualu“... „Parduodame siuvimo mašinas“... „Moterų kirpimas“... „Kviečiame apsilankyti... su Šv. Velykomis... didelėmis nuolaidomis“... „Žaliuzės roletai“... „Svajonių sodas“...

Svajonių sodas? Ar čia užuomina į rojaus sodą? „Beribės moters grožio erdvės“ – apatinis trikotažas? Iš tiesų ten grožio yra, bet ar tikrai jis toks beribis? Visagalė skylės ir kaiščio filosofija, net ir akinių rėmelius reklamuoja išdažyta kekšė, gašliai sukandusi juos tarp „colgate“ dantų... Be abejo, dantų rėmelių forma labai primena liemenėlės formą, galėtų būti akiniai tiesiog ant nuogų krūtų, – pusaklių vyrų skaičius pastebimai išaugtų...

Kūdikių drenažo priemonės, – motina su vaiku. Vaikas kaip dešrigalis, nesveikai rausvas, pirkite mažylius, šiandien kūdikio kilogramas pigiau! Kokios jos plėšrios, vaikus dievinančios

motinos... urvinio žmogaus sąmonės lygmuo, visi civilizacijos pasiekimai – po velnių, vaikas – vienintelis stabas, kuriam meldžiamasi be jokios atodairos, kuriam aukojamas asmeninis gyvenimas, individualybė, talentas... Iš meilės pamišusios madonos, žvilgsniu žudančios visus, kurie išdrįsta nedievinti jų rausvašiknių dievukų.

Iš esmės aš galėčiau prisijaukinti ją. Pirma reiktų sugauti, bet neužmušdamas jos nesugausiu. O jeigu sugausiu gyvą, vis tiek pasibjaurėsiu ir užmušiu. Aš ir ji, puikioji pora blokiniame devynių aukštų krematoriume, Filemonas ir Baukidė.

Kvapai – kokie šlykštūs kvapai slankioja šio namo koridoriais, – ligoninės, virinto pieno, avižinės košės, vaistų ir negalios kvapas, besibraunantis pro ventiliacijos angas virtuvėje. O gal tai mano paties kvapas, įsisenėjusio prakaito, dulkių, pelijančių skudurų ir myžalų mišinys. Aplipinantis bronchų medžius, atskylantis gabalais, žalsvai gelsvais krešuliais.

Dar vienas lapelis, reklaminis laiškas, tiek daug žodžių, tokie labiausiai vargina: *„ir ši vienatvė, mačiusi jo mirtį... būna tokių rytų, jie baisesni už tokius pat vakarus, ir jie kartojasi su šveicarišku tikslumu, – sukasi prieš akis tai, ką turėčiau vadinti buvusiu savo gyvenimu, visai neseniai buvusiu, negailestingai ir neteisingai buvusiu, ir nerandu jokio pateisinimo griaunančiajai jėgai, mane užvaldžiusiai ir išoriškai taip staigiai viską pakeitusiai..."* Kliedesys kažkoks, kurgi reklama, kokios paslaugos? *„Pasąmoningai tikėjau, jog reikia kažką keisti, keistis pačiam, nes kitaip viskas virs melu, viskas virs melo ir veidmainystės tradicija, norėjau, kad tiesa mane išlaisvintų, taip, tam tikra prasme aš patyriau ir tiesos, ir jos teikiamos laisvės pojūtį, tuos paribius, kur žmogus pajunta visų savo susikurtų schemų beviltiškumą, kur supratimo apie save klišės subyra, o naujos dar nespėja susikurti... panašu į „žolės" poveikį... bet po to turėjau daug bjauraus ir bergždžio laiko įsitikinti, jog savęs*

negali įveikti tiesa, jog tiesa nėra absoliutas, o tik dar viena kankinimo priemonė budelio arsenale; ir laisvė, kylanti iš tiesos, neišvaduoja žmogaus iš jo paties nelaisvės..." Viešpatie, kokia demagogija, kokie nors sektantai įkišo, ir viskas baigsis vapaliojimais apie būtinybę pažinti ir praryti gyvąjį Dievą! „*Nes kančios priežastis slypi ne sąlygose, ne aplinkybėse, ne artimųjų ir mylimųjų charakteriuose bei įpročiuose, o visa tai pakeisti norinčiame žmoguje... pakeisti... autentiškumo prasme žmogus laisvesnis kalėjimo vienutėje nei vadinamojoje laisvoje bendruomenėje... Visi malonumai, – seksas, pinigai, darbas, tinginystė, Dievas, – taip pat tik priemonės atitolinti nuo savęs kančios priežastį, atidėti kelio kančiai įveikti ieškojimą... banalybės pjauna baisiau nei evangelinės tiesos, nes jos nepriklauso jokiai filosofinei, etinei ar religinei sistemai, jos nepripažįsta etiketo, kerta iš pasalų, banalybės dievas kasdien pakyla virš horizonto, virš planetos, jam, banalybės dievui, meldžiamasi visais komunikacijų kanalais... Guostis, kad yra bent jau suvokimas, jog yra kančios priežastis, slypinti manyje? Aš gerai žinau, jog toliau neisiu, net nemėginsiu eiti nė vienu keliu, kad surasčiau kančios įveikimo būdą, nes tai nėra malonu, tai nuobodu, tai dvokia savęs apribojimu, asketizmu, visų iliuzijų ir visų malonumų atsisakymu... bijau vienatvės, mazochistiškai mėgstu vienatvę, – kai tik pajuntu, jog peržengiau jos vos juntamu skustuvu apibrėžtas ribas, tuojau pasuku atgal, moteris, kurios visą gyvenimą geidžiau, bet negalėjau, bijojau išleisti iš savęs ir sutapatinti su kokiu nors gyvu kūnu... sugrįšiu iš visur numirti vienas...*"

Apėmė bjaurus įtarimas, jog tai ne reklaminis... tiksliau, reklaminis, bet skirtas šis laiškas ne man. Iš kur jis čia atsirado? Suglamžytas ir pageltęs, aptaškytas rudom kavos dėmėm... Praeitis, gelsvu nagu bilsnojanti į krūtinkaulį? Neįtikėtinas įžūlumas. Štai kodėl aš neturiu veidrodžio, išskyrus tą, į kurį telpa tik smakras.

Turbūt akimirką buvau praradęs sąmonę, – ji taip mane išgąsdino. Prakeiktas graužikas. Kaip tik ruošiausi tūptis, nusileidęs kelnes, ir staiga – ji, išsproginusi porcelianines akis. Turbūt kritau aukštielninkas, klozeto vandens bakelis sutrupėjo į šipulius, mano užpakalis, po velnių, koks mano užpakalis, vienos žaizdos, mėšlas ir kraujas... aprūdijusi, statmenom rudom nuotekom išmarginta pusvonė pamažu prisipildo rausvo skysčio... kūnų apmazgojimas... Trečdalis mano kūno jaučiasi patekęs į morgą... argi galima taip, dalimis... po klozeto sprogimo...

Negaliu sėdėti, negaliu gulėti, nebent ant pilvo... dusina... dar vienas lapelis iš krūvos... „Laidojimo paslaugos visą parą... jeigu esate vienišas ir nežinote, kas palydės jus į paskutinę kelionę... Tokią sutartį sudaręs žmogus jaučiasi ramus ir orus... bus palaidotas lygiai taip, kaip ir gyveno... Laidojimo paslaugos buvo, yra ir bus reikalingos." Štai šį tekstą galima pastudijuoti atidžiau, iš lavonų pinigus kalantys cinikai visiškai praranda humoro jausmą. Palaidotas taip, kaip gyveno. Gerai skamba. Būtų ne laidotuvės, o Sodoma ir Gomora... Tačiau pirmiausia, – nežinau, kaip tai padarysiu, bet aš dar nesijaučiu romus ir orus, – pirmiausia užmušiu ją.

O po to gersiu pieną, baltą, riebų, dvokiantį žole ir mėšlu, pavakario prieblanda ir pakrūme, apjuosta siauros upeliūkščio vagos, vieškeliu, be garso smengančiu į kruviną horizonto tvarstį...

2000 m.

Pelenų prisikėlimas

Spektaklio „Meistras ir Margarita" repeticijų paraštės

I

Bandymas ribotoje erdvėje ir laike žiūrovo juslėms sukurti kuo daugiau kliūčių, kad jis negalėtų arba – kad kuo sunkiau prasibrautų iki tuštumos, kuri slypi ten, gilumoje už scenos. Įmanomas ir toks teatro apibrėžimas. Gal jis ateina iš puošniųjų, sudėtingais ir daugiapakopiais, hierarchiniais vaizdiniais putojančių religijų? Iš ten – pirmiausia. Erdvės užpildymas, jos sakralumo iliuzijos sukūrimas, pastangos uždangstyti tuštumą, – ir erdvinę, ir egzistencinę, – teatro religija, religijos teatras. Pagaliau net ir genialaus meno, įkalinusio patį, koks tik įmanoma, didingiausią žmogiškumą, jo esmę, dugne taip pat – ta pati tuštuma.

Dekoracijos – tik menka dalis šiame erdvės užkariavimo ir suvaldymo plane, juk teatre tuštumą galima dengti ta pačia, tik įprasminta tuštuma, nors geriausiai erdvės pasipriešinimas juntamas būtent pradžioje, – repeticijų patalpoje, kai dar nėra dekoracijų, kai daiktai ir dulkės reiškia tik daiktus ir dulkes, kurių akivaizdoje blaškosi pats savęs nesuvokiantis aktoriaus skaitomas tekstas.

***

Bandymas aprašyti patalpas. Vilniaus Paupio rajonas, gamykla „Skaiteks", labai patogi jos ontologinės geografijos padėtis: pietvakarių kryptimi Vizitiečių ir Misionierių bažnyčios, šiaurės rytuose, kitapus Vilnelės – Bernardinų kapinės. Gamyklos teritorija milžiniška, pastatai apleisti, apiplėštos buvusios didžiulės valgyklos patalpos (o kad čia būta triukšmingo minios šurmulio, liudija užrašai „I kompleksas", „II kompleksas"), konteineriai, nebeveikiantys krovinių keltuvai, tuščių elektros laidų ričių pilnos dėžės, šen bei ten išlikę medžiai, dar labiau pabrėžiantys nykų industrinį peizažą. Negyvų mechaninių įrengimų vienatvės zona. Ir tepaluotomis kelnėmis po jos teritoriją slankiojantys liūdnaakiai stalkeriai.

Žinoma, ir vietiniai „kultūros rūmai", pasitinkantys rūsio vėsa, su „marmuro" laiptais, kurių viena pakopa žemesnė, todėl didžiulėje, „operhauzą" parodijuojančioje, su siaubingu kažkokių apokaliptinių triūbų sietynu ir neskoningu vitražu fojė nuolatos nuaidi ant tos prakeiktos pakopos kluptelėjusiojo keiksmas, kartais galbūt net tas pats, vėliau patekęs į spektaklio audinį, – „ajop!"

Repeticijų aikštelė – nuo žiūrovų kėdžių išvalyta salės dalis, lubos, primenančios į ledą sušalusią bangų mūšą pajūryje, iškaltos „suomiškos pirties" tipo lentelėmis, raudonas atlenkiamų kėdžių purvas, nuolatos purvinas parketas, dulkių sielvarto prisisunkusios sunkiasvorės tamsios užuolaidos, pora darbinių prožektorių, – nuolatinė pakampių prieblanda, nuolatinis kūrybiniu temperamentu dar neužpildytos erdvės nykulys.

***

Tikras numirėlių viešbutis – nieko švelnesnio neateina į galvą pirmą sykį čia apsilankius. O lankytis čia teks daug. Ir aš neišlaikysiu distancijos, būtinos pašaliečiui, stebinčiam spektaklio gi-

mimo procesą, jis mane įtrauks, apvels emocijomis ir santykiais, kurie atsiranda tarp kūrybinės grupės narių, o tai jau kenkia pasišovusiajam aprašyti visa tai tarsi iš šalies. Kita vertus, ar galėjo būti kitaip – juk dirbdamas su inscenizacijos tekstu tiesiog neturėjau pasirinkimo, man be jokių išlygų teko tapti „vienu iš jų", ir dabar, kai mėginu atplėšti tą savęs dalį, kuri buvo tik pašalietis lankytojas, jaučiu, kaip stipriai ji priaugusi prie „komandos", ir daugelis mano užrašų – visiškai nieko verti tiems, kurie nedalyvavo procese. Todėl šios nuotrupos – tai pastanga vis dėlto prisiminti tarsi iš šalies, kova su tuo įsijautusiu ir drauge su visais išgyvenančiu proceso žavumus ir negandas.

***

Akimirkos atmosfera, būdinga repeticijos pauzei: Petras kliankina pianinu, Anuška smuiko stryku smaugia dvirankį pjūklą, Gintaras būgnų lazdele bilsnoja kibirų dugnus, stengdamasis juos suderinti, Benamis mokosi tekstą, Poncijus Pilotas kaip metronomas švytuoja priešais akis į kairę ir į dešinę, Latunskis snaudžia kažkur salės tamsiausiame kampe, Berliozas su Režisieriumi aiškinasi savojo personažo santykį su savimi ir su kitais personažais, kostiumų dailininkė Vida piešia personažų šaržus, Begemotas kitame salės gale mobiliuoju telefonu aiškinasi santechnikos ir kitus smulkiosios buities reikalus, Nataša su kibiru ant galvos repetuoja šokį, Volandas pasakoja anekdotą Fagotui, Frida rūko, grakščiai atmetusi galvą, Margarita šalia, užkėlusi nuogas, išraiškingas pėdas ant kėdės atlošo, – kažkokia aksominė beprotybės nuojauta įsigauna į smegenis, ir šalia visų kitų pastabų užsirašau nei šį, nei tą: „galima, truputį pasimelsiu tavo grožiui... pasimeldžiau..."

Mano intymus gyvenimas visiškai nulinis, visas aktyvusis laikas – teatrui, sapnai – tas pats teatras, sapnuoju dialogus, mizanscenas, tiesa, aktoriai kažkodėl virsta vandens augalais...

bet tai irgi iš Ivano „krikšto" mizanscenos. Beje, mane taip pat kažkas sapnavo, ir jo sapne aš buvau samdomas žudikas. Kažkokia sapnų komuna... Sapnų teikiama laisvė, paženklinta siaubo ir žiaurumo... Košmaras!!!

Spektaklis, kurio režisierius šią akimirką – banalus, bet ne beprasmis nuovargis.

***

Menas visuomet linkęs vengti kartojimo, visuomet bijo klišės. Kartojimo ne kaip stilistinės priemonės, bet pasikartojimo estetinių sprendimų plotmėje. Jeigu imsime tik vieno spektaklio, ar dar geriau, vienos mizanscenos genealogiją, negretindami su kitomis mizanscenomis iš kitų spektaklių, pamatysime žiaurų teatrinės kasdienybės faktą – čia viskas yra pasikartojimas, čia viskas sutelkta į tai, kad pagaliau atsirastų klišė! Ir žiūrovui iš esmės yra rodoma ši sustabarėjusi, apmirusi, vos kažkokius menkučius ryšius su kūryba, su atradimo džiaugsmu teturinti klišė. Iš čia – režisierių noras paprasto teatro, paprastumo teatre, neapgludintų kampų, klaidos, kuri savo gyvybingumu atpirktų visą spektaklio „teisingumą", pernelyg teatrališkumą.

Gražiausia, kai mizanscenos koralas dar tik pradeda augti – nuo kažkokių kruopelių, smiltelių, akmenėlių, kažkokių skudurų, kibirų iki pamažu ryškėjančių judesių, gestų rinkinio, režisieriaus spraudžiamo į sistemą. Ir kai pasigirsta režisieriaus nuosprendis – „viskas, tvirtinam", koralo šakelė graži, bet jau nebeauga, ji jau mirusi. Žinoma, teatro užduotis tą šakelę žiūrovo vaizduotėje padėti į tokią lentyną, kad ji atrodytų kaip gyva, bet aš šiuo atveju – ne žiūrovas.

***

Vienoje iš dramatiškiausių spektaklio mizanscenų dar tik jos atsiradimo, tik užuomazgos pradžioje Margarita staiga pra-

bilo tokio dramatizmo intonacijomis, kad šiurpas nubėgo per stuburą ir ėmė įkyriai kutenti gomurį. Be abejo, aktoriai repeticijų metu ne visuomet dirba visu pajėgumu, ypač scenose, reikalaujančiose emocionalios saviprovokacijos. Žinoma, žiūrovui, pirmą sykį išvysiančiam spektaklį, tai galbūt irgi kels panašių išgyvenimų, bet jis niekados nepatirs tokio netikėtumo, tokio išpuolio, kuris gąsdina ne teatrališkai, o natūraliai, nes yra visiškai nepridengtas, nuogas, pats iš savęs – ant purvino parketo, šalia kažkokių apverstų kibirų, pusiau išardyto pianino, pakankamai buitiškoje, nė iš tolo sceninės magijos nepriminančioje šviesoje – galingas moters nevilties protrūkis. Nes tai ką tik atsirado, to dar nebuvo ieškota, ir staiga – išniro, sprogo į paviršių. Vėliau tai bus tik pakartojama, suvaidinama, bet jau neieškoma.

Iš naujo atrasti, kas paties jau atrasta? Tikėtina, bet labai reta.

Sudėliojus trapų koliažą iš repeticijų nuolaužų – puikus spektaklis. Tas, kuris scenoje, jau sustyguotas – gražus daiktas, bet daikto formavimasis, jo virsmo netobulos stadijos – gyvesnės. Formos užuomazgos, sapnuojančios savąjį išsipildymą.

***

„Poncijus Pilotas išėjo namo be rankų – grįžo pasiimti..." Nežinau, ką tai galėtų reikšti, nėra jokių paaiškinimų???

***

Apsilankėme Naujosios Vilnios „psichuškėje", tikėdamiesi papildomos medžiagos spektakliui. Puiki vieta pasijusti neišprotėjusiu ir drauge, – kokia niekingai menka riba skiria sveiką psichiką nuo ligotos. Miela psichiatrė, tokia maloni, kokie malonūs savo aukoms būna rafinuoti budeliai sadistai, paklausta, kokia būtų Meistro ligos diagnozė, nė nesusimąsčiusi atsako – autizmas. Bėgimas nuo realybės į savo minčių, į vidaus pasaulį.

Aš patenkintas, nes diagnozė neprieštarauja Meistro personažo mūsų spektaklyje koncepcijai. Menininkų ir šventųjų atsiskyrėlių liga. Puikybė ir asketizmas, nesugebėjimo prisitaikyti pasaulyje vertimas privalumu, panieka tuštybių tuštybei ir drauge – reikalavimas šią panieką laikyti nepranokstama vertybe.

Apleidžiu šiuos sielvarto namus gavęs psichiatrės pažadą, jog dar sugrįšiu čia. Įdomu, kaip menininkas ar kaip šventasis? Niekas nenori būti eiliniu bepročiu!!!

***

Paviršutiniška simbolio archeologija. Individualus šv. Agotos atributas – padėklas su nupjautomis krūtimis ir replės. Žavi padavėja „Neringos" restorane: ar jūs užsakėte krūtinėlės? Šv. Jono Krikštytojo – nendrinis kryžius, ilgu plonu stiebeliu, kartais – dar ir krikšto dubenėlis. Reiktų deformuoti ikonografiją – šv. Jono Krikštytojo atributas galėtų būti padėklas su jo paties galva, o dubenėlį pakeisti paprasčiausiu kibiru.

Tramvajaus nupjauta Berliozo, ateistinio Ivano Benamio krikštytojo, galva kibire. Ivanas spektaklyje – dar viena Kristaus reinkarnacija, pakankamai drastiška, pakankamai komiška, bet labiausiai – žmogiška.

***

Didžiulėje gamykloje dar išlikęs mažas bufetukas, dabar atliekantis ir valgyklos funkcijas. Spektaklio kūrybinės grupės atstovai čia sutinkami kaip karališkosios šeimos personos – darbininkai negauna atlyginimų ir valgyti metė. Ateinu čia, kad kiekvieną sykį patirčiau gėdą ir nejaukumą, jog dar turiu už ką nusipirkti sriubos ir kotletą. Jeigu papildomai perku cigarečių pakelį – išsyk tampu mylimiausias šeimininkės sūnus.

Už lango pelenais tolydžio virstantis lietus taip pat propaguoja skurdą.

II

Niekad nemaniau, kad ir talentingiems, mąstantiems aktoriams būtina detali, iki smulkiausių niuansų išsiplečianti vaidmens teksto psichologinė analizė. Koršunovo teatras – be jokios abejonės, ne psichologinis, labiausiai gal – konstruktyvistinis teatras, kur personažo individualumą keičia jo tipiškumas, pretenduojąs į universalesnį gyvenimo skerspjūvį. Ir vis tiek – viskas pradedama nuo elementariausios psichologijos, nuo tokių savaime suprantamų dalykų, kurie, ilgėliau analizuojami, ima darytis painūs, reikalingi vis didesnių, vis komplikuotesnių paaiškinimų – lengva iš degtuko priskaldyti vežimą, kur kas sunkiau vežimą supresuoti atgal į degtuką. Siaubingas darbas. Ir vėl baisiuosi teatru, žaviuosi čia dirbančiais žmonėmis, vėl nė už ką nenorėčiau būti nei aktoriumi, nei režisieriumi.

Nemėgstu ką tik parašyto rankraščio duoti kam nors skaityti ir pats būti šalia – jaučiuosi lyg be kelnių, man būtina distancija, kurią sukuria laikraštis, žurnalas, knyga, tarpininkas, niekaip nesusijęs su mano asmeniškumu... O aktorius – juk jis visą laiką „be kelnių", ypač repeticijoje, kur visi gali žiūrėti į jo juodraščius. Gal ir prie to priprantama? Ar galima priprasti prie gėdos, ar atpratęs nesmagiai jaustis žmogus yra tobulas, žmogus be kompleksų? Arba – būtent dėl to į repeticijas įleidžiami tik savi, jokių pašalinių.

„O velniai tuo metu suka Margaritos likimą", – sako Oskaras. Velniai, t.y. Fagotas, Azazelo ir Begemotas, guli ant nugarų po stalu ir suka jį kojomis. Ant stalo apskritimo bėganti Margo, ji apimta keistos nuojautos, jog tuojau kažkas atsitiks, ji pasirengusi velniui sielą parduoti, kad tik sužinotų, ar gyvas jos meilužis, Meistras.

Pasirinkti apskritimą, apskritą stalą kaip centrinę scenos rekvizito detalę – dar kartą mėginti išrasti ratą. Kita vertus, gelbsti tai, koks yra rekvizito įprasminimas ir pateisinimas meninės kalbos priemonėmis. Šioje Margaritos ir Azazelo scenoje besisukantis po kojomis ratas – Margo mandala, pirmiausia suvoktina kaip aukos simbolis. Margo rengiasi aukai, tiksliau, saviaukai. Stalo-altoriaus, aukojimo vietos simbolis.

Skylė stale, iš kur pasirodo velnio tarnas, apskritimui suteikia dar vieną erdvinę dimensiją – erdvę imame suvokti padalintą į tris dalis: žemė (požemis), oras, dangus, projekcija į pasaulio medžio struktūrą. Bet kur dangus?

T. Kantoras apie K. Malevičiaus „Juodą kvadratą baltame fone": „Religijos kalba tas kvadratas yra Dievas." Suprematistų idėjos aiškiai pastebimos ir ankstesniuose Oskaro spektakliuose. Dangus arba Dievas „Meistro ir Margaritos" erdvėje – baltas stačiakampio fonas. Dievas visuomet yra labiau gyvenimo fonas nei kontūras. R.M. Rilke mėgino piešti Dievą, – ne, neleido, trenkė per pirštus: „Was irren meine Hände in den Pinseln? / Wenn ich dich male, Gott, du merkst es kaum".

Baltas stačiakampio ekranas – Dievo akis, aptraukta giedravalkio, šešėliai anapus suteikia galimybę pasijusti abipus Dievo, arba – „Dievas tarp mūsų". Ir labai dažnai Dievas į mus žiūri šėtoniška pragaro akimi.

„Tavo straipsnis manęs nepatenkino", – sako ji. Turėčiau jaustis lyg po nevykusio lytinio akto. Meilės formų įvairovė ir skurdi pasiūla. Ieškoti vienintelės, ieškoti taip, kaip ieško Margarita savosios tapatybės Meistro pavidalu, *anima* geidžia susijungti su *animus* kiekviename iš mūsų. Kada įvyksta alcheminės Karaliaus ir Karalienės jungtuvės spektaklyje – kai Margarita atsiduoda Volandui? Siekiant savosios tapatybės – jungtuvės su

velniu? Ar taip patvirtinama šėtoniškoji aksioma – gėris negali egzistuoti be blogio, kaip daiktas be šešėlio? Šešėlių teatras spektaklio audinyje – taip pat iš velniškosios paradigmos?

Aš nekaltinu, aš tik klausiu.

Kavos tirščiai, pridžiūvę prie klozeto krašto, – pamėgink ką nors įtikinti, jog tai ne žmogšūdžio fragmentas.

Rankraštis. Kad ir kaip vengtum šios iki skylių nuvalkiotos frazės „rankraščiai nedega", beje, ištartos paties šėtono, – ji giliau nei tekstinėje plokštumoje.

Vis galingesnė tampa pirmoji (po introdukcinės) scena, ratu siunčiamų lapų scena. Ivanas paduoda lapus, kurie keliauja nesustodami ratu. Ritminės užuomazgos, lemsiančios viso spektaklio judėjimą pirmyn, į kulminaciją. Kas jis, popieriaus dalintojas, – Bulgakovas, Rašytojas, Kristus, dalijantis komuniją, nes pagaliau rankraščio atsikandama kaip kūno. Viskas ir niekas kartu. Nes ritualas ištrina individualybės požymius, ir Kristaus kančios kelio atributika – plakimas popieriaus lapais, spjaudymas ta pačia, ką tik priimta komunija, galop mėtymas akmenimi virtusiais popieriaus lapais, – universalus genijaus ir jį supančių vidutinybių kolizijos modelis. Iš A. Tarkovskio „Stalkerio" įsimintinas Rašytojo monologas: šiandien surijo mane, rytoj suris kitą, jiems juk nusispjauti, ką ryti!

Kai žodis tampa kūnu, jis paprasčiausiai suryjamas. Štai kodėl rankraščiai nedega. Virš meno kūrinio plastanti dvasia, žmogiškumo esencija – tai nedega. Vis dėlto dvasingumo reikalais turėtų labiau užsiimti religija, ne menas. Kai menas supainiojamas su religija, jis paprasčiausiai virsta dar viena ideologija – kažkodėl esi verčiamas juo tikėti. Nė velnio.

Akmeniniai rankraščio puslapiai, pranašai visuomet užmušami savo pačių įrankiais.

A. Tarkovskis mūsų „kartai“ vis dėlto reiškė daugiau nei gerą kiną – Oskaras taip pat siūlo Meistrui savojo personažo prototipo ieškoti „Stalkeryje“ ir „Andrejuje Rubliove“.

Meistras erzina. Meistras visiškai priešingas romantizuotam herojui, ir tai, ko gero, vienas iš būsimo spektaklio laimėjimų. Duoti ne tai, ko laukia žiūrovas, laužyti klišę. Tai, kas meno kūrinyje erzina, dažnai nemalonu, bet negalima skubėti nusivilti – tai gali būti ženklas, jog mūsų estetinis skonis tapo mums patogus, mes nebesistengiame patirti malonumo iš neatitikimo, prasilenkimo su įprastine logika, mes tapome savųjų įpročių belaisviais.

Aktorių Meistro vaidmeniui režisierius pasirinko galbūt intuityviai, bet labai tiksliai. Vadinasi, jis ne atsitiktinis, o sukurtas. Sukurtas galbūt anksčiau, nei pasirodė scenoje.

Meistro ir Margaritos poroje aiškiai dominuoja moteriškasis, gyvybingasis, arba gaivališkasis, pradas. Man patinka – ne kartą esu įsitikinęs, jog vyro atpirkimas – per moterį. Meistro „liurbiškumas“ – vyro nesugebėjimas kam nors atsiduoti iki galo, aklai, stichiškai, visa prigimtimi, visomis juslėmis. Jis, pajutęs, jog negali valdyti pasaulio, griebiasi savęs gailėjimo taktikos, šiuo atveju – autizmo. Jis tai vadina išmintingu pasirinkimu, mažesne blogybe iš dviejų galimų. Moteris dažniausiai atmeta racionalias pasirinkimo galimybes, visų pirma ji nori būti moterimi, kai tuo metu vyras – dar „kuo nors“. Meistras – tipiškas vyras kūrėjas, kuriam nepasisekė.

Jaučiu, kad mano tonas nevykėlių atžvilgiu pakvipo genocidu. Bet kaip gera jaustis nevykėliu, o visus kitus laikyti mulkiais.

Didžiausia „Meistro ir Margaritos“ inscenizacijos problema, – varjetė epizodas ir visi su ja susiję personažai (jų labai

daug) bei įvykiai (jų taip pat ne mažiau). Filosofinis religinis romano sluoksnis daugiau mažiau ryškėja, be to, jis lengviau įspraudžiamas į metaforą ar metonimiją, jį galima koncentruoti, atsisakant epiškumo, fabulinio dėstymo. Bufonadinis satyrinis sluoksnis kur kas paviršutiniškesnis, situacinis, ir jo perkėlimas į sceną grėstų siaubingu ištęstumu bei išsiplėtimu.

Vis dėlto ir ši kebli problema pamažu išsprendžiama. Nors pamažu, bet neatšaukiamai ir tiksliai: Anuškos, Berliozo, Begemoto, Azazelo ir Fagoto talentinga klounada, kartais virstanti farsu, pamažu tampa to, trūkstamojo romano sluoksnio, atitikmeniu. Yra klaikiai juokingų vietų. Ne, nieko nebetrūksta. O dar vargšas Latunskis... Bijau, kad nusibos juoktis, kad juokas neužslinktų ant kitų svarbių šio spektaklio aspektų.

Basos moters pėdos erotika. Nuoga moteris neerotiška, jos tiesiog per daug, nuoga ji gali būti seksuali arba ne, gali būti geidžiama arba atstumianti, bet vis tiek – tai tik dar vienas, tegul ir labai trapus bei mielas, tačiau – mechanizmas. Vis labiau suprantu metonimijos demiurgišką galią – chaosą supresuoti į mažą lopinėlį. Taip pasaulis telpa į dilgėlės lapą.

Basos moters pėdos visata.

Mizantropiška vienatvės antinomija – kito žmogaus neišvengiamas buvimas šalia.

Erdvė už „ekrano“, apgyvendinta chimeriškomis būtybėmis, atsirandanti tik įžiebus „užnugario“ prožektorius, – pojūtis, jog personažai gyvena ne tik į scenos, bet ir į egzistencijos gylį.

Skylės transcendencija. Ilgą laiką sėdėdamas užtemdytoje salėje, prieblandoje, imu jaustis tarsi esąs milžiniškoje gimdoje, ir beprotiškas embriono poreikis ką nors čiulpti, nuolatos būti

prijungtam prie „maitinančios sistemos". Sistema šiuo atveju – cigaretės, šimtai cigarečių – ne maitinanti, o naikinanti.

Kai naktį išeinu iš repeticijos, kai mane velniop išgimdo repeticijų salė, suprantu, jog teatras skelia pasaulį pusiau. Menas kaip kalnai – vieną sykį patyręs jo stebuklą, nori vėl sugrįžti. Bet manęs visai netraukia grįžti į kalnus, nė kiek netraukia. Vadinasi, melas, kaip visada. Kiek sugalvota keisčiausių ir kvailiausių priežasčių malonumams pateisinti.

Sugrįžti į įsčias? Vaginos transcendencija!

Literatūriškumo (inscenizuojamas vis dėlto literatūros kūrinys), teksto iliustravimo pavojus. Oskaras laikosi griežtos nuostatos – veiksmas tik patvirtina tekstą, bet ne iliustruoja. Atrodo, jam tai pavyksta, nes kuo toliau, tuo labiau dingsta teksto literatūriškumas ir ryškėja teatrinio, sceninio teksto intonacijos. Ypač tai tampa pastebima, kai imami sinchronizuoti ir fiksuoti judesiai, rankos pakėlimas, galvos pasukimas, judėjimas scenoje nuo vieno objekto prie kito; tokia precizika dažnai praslysta pro neprofesionalaus žiūrovo akis, bet kiekvienos mizanscenos „topografijai" ji labai svarbi, jeigu jos nėra, nusimuša judėjimo ritmas ir tai iš karto griauna verbalinio lygmens ritmiką.

Arba: ilgi, išsitęsę dialogai (monologai taip pat) suintensyvinami negailestingu frazių moduliavimu, panaudojamas rečitatyvinis kalbėjimo būdas, spektaklio kompozitorius Gintaras su gilia paslaptimi balse tai vadina „repavimu".

Tokios smulkmenos – nė kiek ne mažiau svarbios nei „didžiosios" idėjos. Jos apgyvendina scenoje skambančią kalbą keisčiausiomis gyvybės formomis (skaitydami romaną tai galime justi tik intuityviai arba, pasitelkę fantaziją, susikurti jas patys).

Kiekvienas rašytojas, kurdamas knygas, daugindamas ženklais primargintą popierių, drauge kaupia ir savojo likimo pelenus, pelenų įkapes fiziniam savo pavidalui. Siela? Siela turėtų atsispindėti mylinčio skaitytojo akyse. Dievo paraštėse.

Dangaus dievas Uranas buvo labai veislus, bet jo palikuonys buvo labai klaikūs ir net pats tėvas jų nekentė. Tuomet jaunesnysis jo sūnus pjautuvu iškastravo tėvą, kad baigtųsi išsigimėlių dauginimas. Urano kraujo lašas nukrito į jūrą ir jos paviršiuje atsirado puta, o iš jos – Afroditė, graikų meilės ir grožio deivė.

Tikiu, jog spektaklio „Meistras ir Margarita" laukia toks pats likimas: iš dulkių, purvo, prieblandos, nuovargio ir nevilties putų į didžiąsias teatrų scenas žengs dar viena deivė. Paprasčiau – talentingas spektaklis. Meilė ir grožis? Spektaklyje, virtusiame meno kūriniu, yra viskas.

2000 m.

Laiškas Gintarui

Jeigu tikėsime tavo laiko (apie XX a. pabaigą ir XXI a. pradžią) istorikais, tu gyvenai tolimiausioje Vilniaus imperijos provincijoje, prie Baltijos jūros. Neturiu laiko tinkamiau gilintis į tavosios geografijos ekonomines ir socialines aplinkybes, tik žinau, kad gyvenai uostamiestyje, o tai jau reikšmingas faktas kiekvieno poeto biografijoje: kur, jei ne uostamiestyje traukia stipriausi prostitucijos, narkomafijos, kontrabandos skersvėjai, o ši medžiaga – puikiausia materija kurti formas, mėginančias įvardyti žmogaus prigimties įvairovę, ir, deja, kaip matome iš istorinių šaltinių, tos pačios prigimties skurdą.

Tavo *Kaulinę dūdelę* radau archyvuose, užkritusią už storų to meto poetų raštų tomų, kurių atsiversti man nekyla ranka (tiesą pasakius, visados labiau mėgau pelenų poeziją negu poezijos pelenus), ir buvau beveik nustebintas jos fizinio ir stilistinio lengvumo, – matyt, turėjai lengvą ranką. Gaila, kad knygelėje nėra tavo nuotraukos, – juk žmogaus veide atsispindi ne tik jo asmeninis, bet ir šalia jo gyvenusiųjų laikas. Beje, taip pat ir poezijoje – individas savo tvirtovę statosi iš bendruomenei priklausančių plytų, t.y. reikalaudamas arba gindamas savąją autonomiją, jis gina ir visų kitų, net nesąmoningų bendruome-

nės narių interesus. Tiek to, nedaug turiu laiko tokiems nukrypimams.

Ar tiesa, kad tavo laikais Baltijos jūra vadinta „gintarine"? Jeigu tiesa, tuomet tavo jautrią klausą turėjo šiek tiek žeisti vardo ir jūros trintyje slypinti tautologija. O gal tu čia įžvelgdavai ontologinį niuansą: kas gali būti bejėgiškiau ir nereikalingiau už gintarą arba žmogų, išmestus ant to paties, tiksliau, ant tokio paties kranto...

Keista, bet tavojoje knygoje beveik nieko neradau apie jūrą, – matyt, tavo laikais gyvenant prie jūros dar ir rašyti apie ją buvo laikoma blogo skonio požymiu. Bet nemažai apie vargonus arba – iš vargonų. Tiesa, man šiek tiek keblu suprasti tavosios knygos kompozicinę idėją, kadangi skyrius pavadinai vargonų registrų vardais, – mano laikais apie tokį muzikos instrumentą galima tik pasiskaityti, o vargonus, kiek supratau, reikia išgirsti. Kaip, pavyzdžiui, tokį garsą:

iš kregždės kaulelio
kokia plona būtų muzika

galima būtų mirtį
priskvirbti

Kuo lengvesnė, kuo plonesnė melodija, ypač poezijoj, tuo labiau ji kalba apie mirtį, tuo ji arčiau nekaltybės plėvelės, vadinamos žmogaus egzistencija, krikščionybės paskelbta prarastąja nuo pat gimimo... Jeigu taip ir toliau tęsis, nenustebsiu, jeigu retoriškai paklausiu, ar tu katalikas... Šiuo atveju tai neturi jokios reikšmės. Kaip sakė vienas mano bičiulis, „kalbėkis su dievu taip, tarsi žmonės tave girdėtų".

Be abejo, be Romos imperijos žlugimo krikščionybė nė nebūtų atsiradusi (nors J. Brodskis manė, jog būtent krikščionys sunaikino helenistinį pasaulį), bet tu eilėraštyje „Imperijos žūtis"

kalbi turbūt ne apie tai; ko gero, tai vadinamosios antikinės topikos vartojimas, itin būdingas XX a. modernistams, prasidėjęs dar XIX a. turbūt su K. Kavafiu, lietuvių poetikoj labiausiai atsiskleidęs K. Platelio tekstuose. Taigi aš kalbu ne apie principą, bet apie vieną tavo teksto ypatybę, kuri daug pasako apie tavo gyvento laiko nuotaikas ir paradoksus:

> [...] rūkė, viena ausim tų karingų kalbų
> besiklausydamas, šypsojosi, balto metalo dantys
> žvilgėjo lyg naujas nežinomas ginklas, pilni
> pasiutimo ašmenys, nuodo migla apvilkti, kitu
> laiku būtų mirtina tokia šypsena
> [...]

Jeigu teisingai supratau, eilėraštyje kalba sukasi apie to meto Lietuvos gyventojų ryžtą priešintis naujam rusų-totorių-mongolų antplūdžiui (išties Lietuva tuomet buvo ginkluota labiau žodžiais ir patetika nei militaristiniu arsenalu); ir štai tarp tų naivųjų gynėjų tu išskiri tipišką „zeką", didžiąją gyvenimo dalį praleidusį kalėjime (randai ir metaliniai dantys), tikrąjį imperijos augintinį ir natūralų produktą. Vadinasi, jeigu net jis pasiryžęs kelti ranką prieš savo „motiną", tuomet imperijai galas. Vertinu tavo smulkmenų nesureikšmintą (arba nesuinteresuotą) reikšmingumą.

Jeigu dar sykį atsigręšime į krikščionybę (turiu galvoje tavo eilėraštį „Paskutinis kryžiaus žygis. 1995"), tai teks tave dar sykį pagirti už stilių suplakimą ir neblogą gaunamo kokteilio skonį. Kryžiaus žygis, be abejo, priklauso aukštajam stiliui, bet šią kilnią formą tu užpildai kur kas žemesnio stiliaus turiniu: rašai apie kryžiaus žygin susirengusią roko grupę. Remiantis tavojo laiko istorikais, rokas iš žmogaus pasąmonės iškeldavo toli gražu ne sakralines nuotaikas, ką jau kalbėti apie Kristaus karsto vadavimą, kita vertus, viduramžių riterių maršrutai taip

pat nupėduoti ne šventųjų sandalais, nes iki šiol šviečia kraujo brydės. Tavo ironija šiuo atveju yra kilnesnė žmogaus kančios atžvilgiu nei popiežiaus atsiprašinėjimai. Pastarąjį teiginį jau sieju su tekstu, kurį dabar pacituosiu, nes man atrodo, jog jis būdingas tavo amžiui ir tavo bendraamžiams (kai jį rašei, tau turbūt buvo apie trisdešimtį metų, o gal aš klystu):

Be laikrodžio

Jis vaikščiojo po barus
ir gėrė, vieną po kito,
ir laukė, kas bus

vienas su savo
laiku ir laiku svetimųjų

(labas kaip gyveni eikš
prie mūsų ilgai nesimatėm)

slapčia vylėsi naujos,
išganingos pažinties,
naujojo intymumo

nei daugiau, nei mažiau: pasimatymo
su Viešpačiu Dievu.

Naujasis intymumas, – gerai pasakyta. Rodos, jog tavo eilėraščiuose tai ir yra svarbiausia – pastanga kurti naująjį intymumą. Archyvuose radau kino filmą, sukurtą būtent tavo gyventu laikotarpiu, vadinosi, rodos, „Acid House", ten vienas nevykėlis ir sutinka Dievą būtent bare (tiesa, jam blogai baigėsi, nes buvo paverstas muse, bet tai jau kita istorija). Lietuvių poezija jeigu ir eidavo į barus, tai tik paerzinti miesčionių arba dėl to, kad numalšintų kančią, nes Dievo ieškojimas gamtoje, filosofijoje ar istorijoje neduodavo jokių apčiuopiamų rezultatų. Tau, man rodos, buvo atsivėrusios geros perspektyvos, ypač minėto naujojo intymumo zonoje, deja,

negaliu tuo įsitikinti, nes vėliau tavo parašytų knygų mano archyve nėra.

Savo laike turėjai būti vadinamas „dabartyje kalbančiu" poetu, – vien jau dėl natūralių, kone šnekamosios kalbos intonacijų ir visiško patetikos (drauge ir metaforų) atsisakymo. Tikriausias tokio kalbėjimo pavyzdys – eilėraštis „Kaip viskas buvo".

Rašyk viską, kaip buvo.
(Policininkas)

einu sau vakar per miestą, šiaip sau,
kad ir pasivaikščiot, gi nieko blogo

ką jau čia slėpti, kartais mėgstu
patinginiauti, ar kaip

tiesiog eiti gatvėmis, šiaip sau,
jokių menų, jokių parduotuvių

gali su kuo nors pasisveikint, kad ir
visai nepažįstamu, dėl įdomumo

taigi taip einu sau vakar, ir į kažką
užsižiūrėjau, ir sustojau prie kampo

o jie ir sako man: nejudėk nejudėk,
mes tuoj tave pataisysim.

Patvirtinti banalybę gali kiekvienas, o išgelbėti ją (nors akimirksniui, nors tiek, kiek poezijai ir skirta laike vietos) gali tik turintis klausą poetas.

Kelias, apie kurį kalbėjau, nenaujas, netgi pavojingas neoklasicizmo gerbėjų požiūriu, bet jeigu skaitytojas eina šiuo keliu, o poetas jį įtikina, kad tai teisingai pasirinktas kelias, – kodėl ne? Juolab kad tavo paties pavyzdys gali būti pakankamas argumentas, jog rimuotos eilučių galūnės dar ne visuomet reiškia griežtai organizuotos kalbos grožį.

Švelni pašaipa iš pasaulio tvarkos ir žmogaus veiklos šiame pasaulyje absurdiškumo tavo poezijoje panaši į lenkų T. Rozewicziaus ar W. Szymborskos kūryboje esančią ironiją, bet dabar atstumo, kuris mus skiria erdvėje ir laike, dėka tai nebeturi jokios reikšmės, nebent kas nors trečias (taip, be abejo, dažniausiai ir būna) tą reikšmę susikurtų.

Gaila, kad nesusitikome, atrodo, būtume radę bendros kalbos ir netgi – naujojo intymumo, bet dabar, kaip tavo eilėraštyje „Playstation", tuoj būsiu perkeltas į kitą lygmenį, o gal mane apskritai išjungs, ir nėra tavęs, nėra manęs, nėra netgi leidinio, kuriame šis padrikas mano laiškas tau galėtų būti paskelbtas, o po to rastas archyvuose ir po skiautelę restauruotas kaip nesiliaujančio, nors ir beprasmiško žmonių tarpusavio ryšių ieškojimo dokumentas.

2000 m.

Apsinuodijęs žemės maistu

Artėja Vėlinės. Ne, tai aš prie jų artėju, ir taip skubėdamas, taip nerdamasis iš kailio, kartais net dundančiais smilkiniais, aistros gyventi greičiau ir greičiau gniaužiama gerkle, – ką aš noriu pasivyti, ką aplenkti? Pabėgti nuo vadinamosios banalybės, nuo buities? Ar susitikti su protėviais, atsisėst dausose prie baltų skobnių? Nenoriu susitikti su protėviais, nenoriu, kad jie mane lankytų, jie šalti ir nemalonūs, jie baisūs, nes jų nebėra, galutinai, neatšaukiamai, nepaguodžiamai, ir drauge, – jų pilna pasąmonė su visom negandom, kompleksais, neišsipildymais, nusikaltimais, suirusiais kūnais.

Geriau buitis – ji tokia konkreti, apčiuopiama, netranscendentinė, tokia subtili ir taip lengvai nepakeliama – visi čiaupai laša, iš visų pakampių priekaištingai spokso sutraiškytų tarakonų kūneliai. Man jie šlykštūs kaip pati mirtis. Užmušu juos, traiškau kojomis, susuktais į tūteles laikraščiais, knygų viršeliais, kartais, kai matau, jog paspruks, tiesiog pirštais – sutraiškau ir žiaukčioju. Negalėčiau būti samdomas žudikas, nes visuomet apvemčiau auką.

Aš priklausau žmonijai, vadinasi, mirtingųjų arba lėtai mirštančiųjų, mirtį savyje nokinančiųjų bendruomenei, jie – naiki-

namųjų. Ir tokie įvairūs: vieni tamsiai rudi, pailgi, kiti trumpi ir stori, juodom nugarom, dar kiti kone perregimi, labiau į gelsvumą, krisdami nuo lubų išskleidžia sparnelius, kanalizacijų visatos angelai. Ir elgiasi nevienodai: skuba, lekia, susimąstę judina antenas, medituoja ar šiaip neskubėdami ropinėja, apeina valdas. Bendruomenė. Tik necivilizuota, nes neturi piniginių-prekinių santykių sistemos. Miršta kaip žmonės – nei prasmingai, nei beprasmiškai, tiesiog pagal abejingos gamtos dėsnius, ratu arba spirale. Bet nebendrauja su žeme, nes neturi kapinių. Ar žmonės, tikintys reinkarnacija, žudo tarakonus? Be paliovos iš visų plyšių plūstančius savo protėvius?

Vakar mokėjau už butą, man į ausį įkyriai šnopavo senis, panašus į tuos, kokių nemėgo D. Ch. Nors prie kasos langelio mes stovėjome tik dviese, jam būtinai reikėjo glaustytis prie manęs, stumčioti, visokiais būdais patirti kontaktą. Jam vieniša, jis nebegali kitaip, jam baisu senti vienam. Tiesa, ir to buvo per maža – jis penkių sekundžių intervalu vis riaugėjo man į ausį, vis gargaliavo ir pūtėsi. Bijojau, kad tuojau susprogs ir aptaškys visą Taupomojo banko filialą supuvusia žalia koše. Jis toks nepatenkintas, kad reikia mokėti už gyvenimo paslaugas. Ir aš nepatenkintas. Bet man dar viskas prieš akis – ligos, pažeminimas, užmarštis, – todėl privalau nepatenkintas būti išmintingai. O jam – viskas jau baigiasi, ir jis net dūsta iš pykčio, kad valstybės lavoną turi šerti ir jis. Senatvė, švokščianti į ausį bejėgiškumo grėsmę, ledo liežuviai, laižantys šiurpstančius pečius. Ar aš jaučiuosi pranašesnis, ar mūsų amžiaus skirtumas – man palankus argumentas? Ne, mes niekuo nesiskiriam, Viešpatie, juk tai, kas mus skiria, tėra tik pirštų atspaudai, tik niekingas odos gabalėlis, mūsų autentiškumo įrodymas, mūsų kosminis pasas. Aš netgi pripažįstu jį, kitą, man visiškai svetimą, pripažįstu, vadinasi, gerbiu. Bet gerbiu tik todėl, kad taip liepia Kantas su savo imperatyvų dėsniais. Jeigu ne Kantas (aš

netgi apsidairiau – ar nestovi kur nors banko filialo patalpos kampe jo kilni šmėkla) – negerbčiau. Tik tuo ir skiriuosi nuo tarakono. Ir taip skaudžiai kvailai suprantu, kokie mudu, aš ir tas senis, nepanašūs į Ronsevalio slėnyje herojiškai mirštantį Rolandą, ir kad man su juo, su švokščiančiu ir riaugėjančiu, o ne su Rolandu teks stumdytis eilėje prie amžinybės vartų kur nors Karveliškių ar dar kokių -iškių kapinėse. Ne, tai ne kūno baimė, seniai žinojau, kad mano kūnas išnyks, bet juk netapau balzamuotoju.

Artėja Vėlinės, aš negaliu pasijudint, aš netekęs visko, ką turėjau viduriuose, aš nuogas ir bejėgis kaip ruduo. Matyt, apsinuodijau maistu, šaldytu, tuo, kuris tinka vartoti iki...

Neisiu į kapines ir nesmaigstysiu žvakučių į dieviškojo cinizmo kūną, į vėstančią ir standėjančią kaip skerdiena žemę. Vaiką mane traukė ant kapų plastančios žvakelės gyvybės trapumas, minios žmonių, nežinia ko plaukiančios siaurais kapinių takeliais pirmyn atgal, tamsūs beveidžiai šešėliai, kurių kontūrus išryškina tik daugybės žvakių šviesa, šešėliai sustojantys ir spoksantys į svetimus kapus, tarsi rinktų gražiausią sodybą, geriausiai papuoštą amžinybę, tinkamiausiai numirusį Misterį ar Mis. Gera ir šiurpu tuomet būdavo nebūti.

Dabar šis vaizdas beveik nepakeliamas – milžiniški kapinių tortai liepsnoja per visą Lietuvą. Ką jie švenčia? Adomo ir Ievos jungtuves? Savo baimę. Mano baimę. Mūsų apsinuodijimą žeme. Mūsų virtimą žemės maistu, netinkamu vartoti iki...

Galiu nebijoti mirties, bet rūpintis ja, rūpintis mirusiųjų tauta – kai negaliu pasirūpinti net gyvaisiais, net vienu gyvuoju, pusgyviu. Mirusieji neteisingi gyvųjų atžvilgiu – minta jų baime, parazituoja atsiminimais, gailesčiu, širdgėla, geria springdami jų skausmą. Bijau senatvės, tos jos dalies, kurią sudaro vienišėjantis, tarakonėjantis kūnas, kuriam nusispjaut – prijaukinta, romi, išmintinga mirtis ar gašli, laukinė, sadistinė.

Žiūriu į stalą, bet negaliu apčiuopti jo kontūrų, nematau šviesos, kuri juos išryškintų arba atvirkščiai – tarsi stalas būtų susiliejęs su šviesa, besisunkiančia pro užuolaidas. Nesuprantu jo aukščio, pločio, stebiu jį pusiaugula, užsitraukęs antklodę iki smakro. Ir drauge – matau stalą, bet ne jo tūrį šitoj mirties erdvėj, matau jo esmę, jo stališkumą, nors ir negaliu suformuluoti, kas tai yra. Matau ir kitų daiktų esmes, atrodo, kad galiu su jais kalbėtis, mintimis ar tik kažkokiais neuronų impulsais. Akimirksnį atrodo, kad ir aš esu tik daiktas kitų daiktų gretoje, skaičius skaičių sekoje, raidė abėcėlės raidžių virtinėje. Baisu ir patrauklu, bet emocijos irgi virtusios daiktais, jos šalia, aš matau jų esmę, bet nejaučiu jų ir nereaguoju į jas. Suprantu, kad esu koldūnas, kuriuo apsinuodijau.

Viską sugadina balsas. Amerikiečių lakūno, Vietnamo karo veterano balsas, nors dar nelabai suprantu, ar jis sklinda iš televizoriaus, ar skamba mano galvos patalpoj. Jis pasakoja apie bombardavimus, pasakoja apie lėktuvų, kuriais skraidė virš džiunglių, privalumus ir trūkumus, pasakoja apie tūkstančius bombų, numestų ant taikinių žemėje, bet jo rūpestis susijęs tik su techniniais dalykais, jam visiškai nusispjaut, kad bombos ištaškydavo gyvų žmonių kūnus. Jam svarbiausia – jis gerai ar nelabai gerai įvykdė užduotis, lengvai ar sunkiai sekėsi pasprukti nuo priešo naikintuvų, išsisukti zenitinės ugnies. Nė žodžio apie gyvuosius bombų taikinius, nė šešėlio abejonės savo teisumu žudyti.

Gyvieji nė kiek ne geresni už mirusiuosius, maitinasi jų šlove, pinigais, nesimoko iš jų klaidų, veidmainiauja jų sąskaita, pasiima iš jų tik tai, kas naudinga, ką galima pritaikyti ir parduoti.

Visiškai atsipeikėju tik tuomet, kai pajuntu nuogu savo pilvu ropojant kažkokį gyvį.

Pasibjaurėtinas žmogaus nejautrumas kitoms, kitokioms gyvybės Žemėje formoms. Aš turėjau būti dėkingas tarakonui,

kuris galbūt vienintelis ir tegalėjo mane išvesti iš tarpinės būsenos, iš būsenos, kuri įsprausta tarp gyvųjų ir mirusiųjų. Bet aš pasišlykštėjau juo, mano jau, matyt, įveikusio apsinuodijimą organizmo instinktai spjovė į būtiškąją etiką ir tarakonas baigė dar vieną sansaros etapą. O aš kėliausi ir išėjau.

1999 m.

Aštundienis

Mažo miestelio kapinaitėms labai tinka lietinga lapkričio diena, plakama įžūliu vėjo šuoru. Jeigu šviestų saulė ir ramiai virpentų nuo Vėlinių užsilikusi žvakės liepsna, būtų nepakenčiamai melancholiška, teatrališkam grauduliui parengta scena. Saulė visuomet įvaro nuobodulį, o kapinėse ji apskritai nesusipratimas – nereikia žiūrovams rodyti užkulisių, tai juos blaško, gadina nuotaiką, griauna šventės įspūdį.

Emigrantams iš mažųjų miestelių neišvengiamai reikia taikstytis su paradoksu: gyvųjų pažįstamų ratas mažėja, o kapinėse atvirkščiai – plečiasi. Ir ne dėl to, jog pažįstamieji taip sparčiai kraustytųsi už kapinaičių tvoros – tiesiog jų siužetai man jau nebeįdomūs arba nebepasiekiami, net nebesuprantami, išsiskaidę buityje, šeimose, darbuose ar geografijoje, o štai mirtis siužetą visuomet sukoncentruoja, lokalizuoja iki minimumo vietos prasme ir iki maksimumo – įjungdama atmintį – laiko prasme.

Didmiestyje mirties reikia ieškoti, ji slapstosi televizijoje, laikraščiuose, ritualinių paslaugų pastatuose, čia ji unifikuota, be charakterio. Mažame miestelyje, – bent jau taip vykdavo prieš dešimtį penkiolika metų, – mirtis būdavo sklidina individualių

bruožų, nuotykis ar net tam tikra pramoga reginių stokojančiai negausiai bendruomenei. Jau vien ką reiškia procesija per visą miestelį – daugiau žiūrovų surinkdavo tiktai subolševikinti Užgavėnių karnavalai, rengiami prieš žirgų lenktynes ant Obelių ežero. Miesčioniškos gerovės lygis būdavo demonstruojamas vestuvių palydoje važiuojančių automobilių skaičiumi, o velionio visuomeninį statusą geriausiai išreikšdavo prieš karstą nešamų vainikų kiekis ir gedulingų pietų metų pamaitintų žmonių skaičius. Karstą vežantis automobilis – anksčiau tiesiog sunkvežimis nuleistais kėbulo bortais, vėliau atsirado specialūs bukasnukiai katafalkai – būdavo papuošiamas jaunais, ką tik nukirstais berželiais, procesijos priekyje velionio nuotrauką, perrištą juodu kaspinu, nešdavo berniukas ir mergaitė, jeigu mirusysis ateistas, jį lydėdavo dūdų orkestras, pučiantis ką nors graudaus iš Chopino repertuaro, jeigu tikintysis – be muzikos, bet „su bažnyčia", – žodžiu, reginys, sklidinas estetinių ir transcendentinių ženklų bei išgyvenimų.

Bažnytiniame kalendoriuje – net nežinau, gal tai tik liaudiškas variantas – yra tokia sąvoka „aštundienis", nuo lapkričio pirmosios iki aštuntosios dera eiti išpažinties, priimti Švenčiausiąjį Sakramentą, lankyti kapus ir melstis už mirusius.

Išvengęs kai kurių minėtųjų procedūrų ir pasiramsčiuodamas perfrazuota austro eilute „man kapinės – knyga" šlaistausi tolydžio žliungančiomis kapinaičių alėjomis. Tiesą sakant, tiktai kai kur išlikę eilėmis sodinti beržai palei siaurus takus tarp kapų dar gali priminti alėjas. Primadona mirtis ir nuolankūs jos statistai – antkapiai. Pusbrolis, išlikęs Afganistane, uždusęs nuosavam garaže; agronomas, kiek jam buvo metų – trisdešimt ketveri, o atrodė jau toks senas, kai nei iš šio, nei iš to vieną dieną pasikabino, dabar jis jau jaunesnis už mane; mokytoja, pakirsta vėžio, antkapyje tik mirties metai, provincialai šiurkštūs žmonės, vis tiek vadino senmerge – daugelio užkam-

pin patekusių mokytojų likimas; dešimtmetis berniukas, štai prie jo karsto pirmą sykį stovėjau garbės sargyboje, jis, rodos, pakėlė nuo elektros stulpo atitrūkusį laidą – smalsumo auka? Pasaulio pažinimo kaina? Klasioko tėvo kapas, jį laidojo „su bažnyčia", o mums tuo metu kaip tik turėjo būti TSKP istorijos pamoka, mūsų neleido į laidotuves, keliese pabėgom, jautėmės esą disidentai, mažų mažiausiai *Kronikos* platintojai, nors nieko nei apie disidentus, nei apie kronikų egzistavimą nežinojome, vis tiek tai buvo apsisprendimo, o ne kvailiojimo suponuotas veiksmas. Visuomet žavėjausi antkapiu, kuriame iškalta galva su jūrininko kepure, o kojūgaly pasviręs miniatiūrinis inkaras, nors žuvo jis ne jūroje, o važiuodamas motociklu. Vaikystėje atrodė, kad tas inkaras neleidžia jo sielai atsiplėšti nuo žemės, ir prie jo kapo visuomet jutau gyvųjų neteisybę mirusiųjų atžvilgiu. Tiesą sakant, man ir dabar taip atrodo – sparnai, nors ir banalūs, vis tiek labiau į dangų.

Visuomet sustoju ir prie tų antkapių, kuriuose po pavarde įrašyta gimimo data, o mirties dar nėra. Vienoje iš šeimyninių nuotraukų amžiną atilsį mano senelis išdidžiai stovi šalia močiutės, savo žmonos, kapo – ten, Vakaruose, Žemaitijoj, – o antkapyje aiškiai matyti ir jo pavardė su dar nežinoma mirties data.

Šventa tiesa – lietuviai yra žemės metafizika persunkta tauta.

Nežinau, ar bus įskaityta tokia maldos forma, maldos už mirusiuosius, kuriuos vienaip ar kitaip pažinojau, kurių niekad gyvenime nebuvau sutikęs, apie kurių egzistavimą net neįtariau, ir net nežinau, kas tą maldą turėtų priimti – lapkričio niūrus lietus ir vėjas, vis įžūliau genantys mane nuo kapinių – nešdinkis, mišios baigtos.

2000 m.

Albinas

Kai miršta pažįstamas... Kas skatina apie jį ką nors parašyti? Faktas, kad sumažėjo teritorija, kurią esi okupavęs savo atminties patirtimi? Ar sumažėjimas toks nežymus, jog manaisi šią skylę užkišiąs tekstpalaikiu? Užuojauta numirėliui nereikalinga, o artimiesiems – ką gali pasakyti artimiesiems, jeigu sustabarėjęs posakis „gerai arba nieko" yra kur kas gyvybingesnis, nei atrodo. Vadinasi, kalbos apie mirusiuosius tėra egoistiniai išpuoliai, slaptas, tauria kančios kauke pridengtas pranašumo manifestavimas? Kad ir kaip būtų, vienintelis bendravimo būdas su išėjusiuoju lieka kalba, o ji niekad nebūna gera ar bloga.

Vardas labai tiko ir jo veidui, ir manieroms, – Albinas, kažkoks sodietiškas, nevėkšliškas, periferinis, nederantis prie Vilniaus senamiesčio, ypač prie senųjų Universiteto rūmų, kuriuose mus, fuksus, inauguracijos proga pasveikino Filologijos fakulteto dekanas Balkevičius, iškilmingai, galantiškai, tiesiog su anglų lordo kilmingumo intonacijomis, pasveikino vienu, pirmuoju savo kalbos žodžiu, pakartotu retoriškai subtiliai du kartus: Laimingieji! Laimingieji!

Bet tuomet, kai su Albinu susitikome šešiolikaaukščio bendrabučio koridoriuose, vadinamajame Niujorke, Saulėtekio aštuo-

ni, pastate, skirtame tik filologams, mes dar nežinojome, ar tikrai esame tie laimingieji, patekę į išganingus studentų sąrašus.

Buvome išlaikę visus egzaminus, bet nepakankamai surinkę balų, kad iš karto gautume palaiminimą. Visi nelaimingieji, o ypač laimingieji išsivažinėjo iki rudens, kad išgirstų jau minėtąją dekano frazę, o mudu su Albinu likome tūnoti bendrabutyje, laukti „paguodos" turnyro. Priims–nepriims – abu dar nežinojome, todėl nusprendėme vienatvės problemą spręsti vyriškai – važiuoti į tais laikais (1983 metai) garsų ir taurų „Tauro Rago" alubarį.

Vos spėjom išgerti po porą bokalų, o Albinas jau ėmė muistytis, stvarstytis už skruosto, esą jam dantį gelia šaltas alus. Važiuojam geriau į bendrabutį, sako Albinas nei iš šio, nei iš to. Važiuojam, sakau, nors nelabai suprantu jo ryžtingumą. Juk mums, provincialams, „Tauro Rago" aplinka iš pradžių pasirodė tokia egzotiška, tokia demokratiška ir laisva, – mes supratome didmiesčio magiją iš karto, tą pačią akimirką, vos įžengę pro aludės duris, pasijutome ragaują laisvę pačiu tikriausiu jos pavidalu. Bet iš Albino kankinio išraiškos ir tiesiog gyvuliško muistymosi buvo aišku, kad jis čia jaučiasi siaubingai nejaukiai.

Pakeliui nusipirkome alaus buteliuose, Albinas atkuto ir paskui visą vakarą negalėjo atsidžiaugti tuo, jog mums, su alaus butelių glėbiais, duris atidarė pats bendryno komendantas, ištaręs sakralinę frazę: tai švenčiat, pirmakursiai!

Gurkšnodami alų įsišnekėjome – jis atvažiavo iš Varnių, visas apkibęs savo tautosaka, tiesiog maniakiškai ginantis kadugio teises, kurių, beje, aš ir nesirengiau kaip nors apriboti. Aš iš Aukštaitijos, du juokingi provincijos bernigaliai, du mužikai Žemaičių ir Lietuvos. Mudu spoksojome pro temstantį berods dvylikto ar penkiolikto aukšto langą į tolumoje švytintį Vilnių, ir abu jautėmės taip, tarsi šią akimirką turėtume prisiekti kažkuo didingesniu nei mūsų pačių gyvybės. Įsišnekėjom, atsivėrėm

vienas kitam kaip Spartako jaunučiai gladiatoriai – jis atvažiavo į Vilnių tikėdamasis parašyti didelį darbą apie kadugį lietuvių mitologijoje, laimėjęs respublikiniame moksleivių konkurse kažkokią vietą už rašinį šia tema. Aš, paveiktas tokios idealizmo didybės, taip pat leptelėjau nei šį, nei tą – atvažiavau į Vilnių knygelės išleisti, nes kažkodėl jaučiuosi poetas. Nežinau kodėl, bet valandėlę abu tylėjome – gal mus nustebino abiejų grandioziniai planai, dviejų kaimiečių, atsibeldusių iš velniai žino kur, nepasvertos ambicijos, o gal šiaip nebebuvo apie ką kalbėti. Kad nutraukčiau nejaukią tylą, burbtelėjau poeto eilutes: „Strazdas Vilniun važiavo, kad knygelę išleistų." Nežinau, ar jis suprato tokį elipsišką, tokį netiesioginį mano filologijos mokslo troškimo pasiteisinimą, bet nušvito, išsitiesė visas, – taigi ir aš, kaip Daukantas!

Mes žiūrėjom į tolumoje liepsnojantį Vilnių, ir tokia broliška vienatvė, tokia savo šventos misijos supratimo jėga mudu jungė, kad prisigėrėm kaip paskutiniai asilai.

Ak, Albinas: retų dantų šypsena, šleivos kojos juokingai, tipiškai filologiškai nepataikančios į futbolo kamuolį, begalinis žemaičiavimas, nuolatinės kalbos apie kadugį, – jis apie šį augalą kalbėjo kaip apie mesiją, kuris tuoj tuoj pasirodys, ir visiems viskas pasidarys aišku.

Vėliau, jau studijuodamas, Albinas gyveno su Alvydu, visiškai aklu poetu, buvo jam ne tik kambariokas, bet dažnu atveju – vedlys, skaitovas, padėjėjas. „Ak, mūsų amžius nelaimingas, pamišėlis aklajam rodo kelią", – kartais ironizuodavau, matydamas Albiną ir į jo ranką įsikibusį Alvydą, einančius tamsiais filologyno koridoriais. Kadangi Albinas nenorėjo eiti į kariuomenę, tai jau iš anksto treniravosi būti psichas, ir Shakespeare'o žodžių melodramatizmas šiai porai puikiai tiko.

Po to aš, baigęs pirmąjį kursą, išėjau į rusų kariuomenę, Albinas neišėjo, gal išsisuko per beprotnamį, gal dar kaip nors,

ir mūsų brolystė tuo beveik baigėsi. Tiesa, mes susitikdavome, išgerdavome, – filologyno bendrabutyje ne tiek jau daug vyrų, kad nepažinotum visų iki vieno, – bet artima draugyste to nepavadinsi.

Dar vėliau, gal kokiais 1994 metais, sutikau Albiną Lukiškių aikštėje, vėl nejaukiai besižvalgantį, pasimetusį kaip anomis pirmosiomis mūsų Vilniaus dienomis. Jis atvažiavęs iš provincijos, gal iš Žemaitijos, ten ir gyvenąs, lankė kažkokius teisininkų kursus, būsiąs lyg kažkoks tardytojas ar panašiai. Mitologo karjera nesusiklostė, – net nežinau, dėl kokių aplinkybių. Būna juk taip. Sudirba žmogų smulkūs žemės reikalai ir tiek. Daugiau jo ir nebemačiau.

Neseniai sužinojau, kad Albinas numirė. Atrodo, išseko jo širdies laikas. Iš nuotrupų, kurios liko, net sunku pasakyti – buvo Albinas, nebuvo, o jeigu buvo (vis dėlto juk buvo) – kokį pėdsaką paliko jį pažinojusiųjų galvose, ir kas kaltas, jeigu pėdsakas vos matomas arba kreivai atsispaudęs, susiliejęs su milijonais kitų. Kadugys turbūt.

2000 m.

Solitude

Visą dieną nieko negaliu valgyti, sėdžiu netoliese Štutgarto „Staatstheater" pastato ant akmeninio luito, kurį kažkodėl tenka vadinti suoliuku, ir spoksau į nusipenėjusią gulbę, kuri slampinėja palei betonuotą tvenkinio pakraštį niekaip neapsispręsdama – eiti papešioti pradedančios kaltis žolės stiebelių ar drėbtis į seklų, bet perregimai skaidrų tvenkinio vandenį. Gulbė tokių patenkintų formų, kad prašyte prašosi kieno nors pirštų ant savojo kaklo. Tipiška šių laikų menininkė – minta iš svetimų rankų, vaidina esanti neįtikėtinai svarbi, savo buvimu puošianti aplinką, netgi savo išmatomis.

Kitoj pusėj tvenkinio Diana numušta nosimi, o Niobei kažkas nurovė abi rankas, jos atrodo nevokiškai netvarkingos, gipsas patamsėjęs, linijos praradusios bet kokį erotiškumą, užtat ant stogų karnizų ištisos virtinės figūrų, pederastiškai atkišusių užpakalius ankstyvai, bet jau pakankamai šildančiai kovo saulei.

Manyčiau, lyginimas yra skirtas ne atrasti vienos ar kitos pusės pranašumų, o tik trūkumų, – nė viena tauta negali turėti pranašumų kitos atžvilgiu, kaip ir žmonės, gamtos reiškiniai ar ontologinės sąvokos. Mėšlas, pagamintas iš krevečių ar lazani-

jos, savo esme niekuo nesiskiria nuo mėšlo, pagaminto iš kefyro su bulvėmis. Sėdžiu ant akmens luito Štutgarto viduryje ir suprantu kažkokią šėtonišką žmonių svetimumo taisyklę – ne tik neprivalau su jais bendrauti, tapti panašus į juos, perprasti jų mentalitetą, kuo artimiau ir įvairiau pažinti juos (vokietis – sentimentalus esesininkas, pakaitomis klausantis Wagnerio ir skerdžiantis žmones, anot klišės), aš netgi neprivalau čia lankytis, nes kiekviena kelionė žudo mane labiau nei alkoholis, man nereikia pasaulio, man nereikia Europos, jos kultūros, jos pinigų, aš nenoriu jos mėgdžioti, man pakanka jos knygų, jos civilizacijos mito, o ne jos pačios, gyvos ir klaikiai svetimos. Anksčiau maniau, jog tai provincialo kompleksas, kalbos barjeras ar dar kas nors, bet dabar aiškiausiai suprantu – fobijos, nepasitikėjimas, nerimas, visą šią puokštę aš nešiojuosi savyje, tai mane gena per gyvenimą kaip pamišusį Hölderliną laukais, ir jokia aplinka (tiesa, jos pakeitimas visa tai paaštrina) negali to atšaukti.

Gyvenimas žmogų nuolatos prikamšo kvailų iliuzijų, kad yra antras kartas, dar vienas šansas, pasitaisymo galimybė, mirtis tobula tuo, jog nepripažįsta iliuzijų ir smogia per kaukolę vėzdu „niekada". Niekada nebūsiu vokietis (anglas, prancūzas) ir tai neatšaukiama, neprijaukinama kaip pati mirtis. Akimirksnį jaučiuosi paguostas, nors ir toks pat vienišas bei nereikalingas kaip Schilleris, kuris stovi netoliese Altes Schloss toks visas žalias, lyg būtų mažiausiai šimtą metų vėmęs ant savęs vien tik skrandžio sultimis. Ir kokios gyvos, palyginti su juo, šeštadienio rytą į aikštę priešais paminklą parduoti atvežtos gėlės. Paminklas jų fone tiesiog pasityčiojimas iš dvasios, kurią kūrėjai skelbiasi skleidžią.

Esu kiauliškai nedėkingas svečias, visiškai nevykęs „kultūros komivojažierius", man visiškai nusispjauti į savosios kultūros, ką ten kultūros – savosios kūrybos integravimą Europon

(kam tokia nesąmonė apskritai galėtų šauti į galvą, niekam nereikalinga mūsų kultūra, jeigu mes ir reikalingi, tai tik pinigų plovimui ar – rėmimo forma – mokesčių sumažinimui).

Sėsliai gyvenantis žmogus natūralesnis, net gal žmogiškesnis. Turizmą išradę barbaras, hunų vadas Attila, garbėtroška Makedonijos karalius Alexander Magnus ar didžiausias geografinis nevykėlis Cristoforo Colombo, – juos ginė ne pažinimo, o turtų alkis, jie – tvirtas argumentas, jog nieko vertos kelionės žeme, oru, vandeniu, vienintelis įmanomas žemėlapis, kuriuo verta domėtis – viduje, vienas yra tik pasaulis, vidinis, mieloji, cituoju iš atminties Rainerį Mariją, o po to, oro duobių sukeltoje tuštumoje pasakoju jai apie savo guolį, kuriame rytais atsibudęs jaučiuosi lyg ką tik iš dangaus išvarytas angelas – tiek plunksnų aplink mano pečius ir galvą, nemyžk į batą, sako ji, tavo pagalvė kiaura, niekad neteko bendrauti su supistu poetu, sako ji, bet jos ironija švelni, be pagiežos...

Kai matai, jog tekstas ima švinkti, tučtuojau panaudok moters temą – moteris gali išgelbėti banalybę, lygiai kaip ir sulėkštinti rafinuotas pajautas. Mane traukia moteryje slypintis šiurkštumas ties vulgarumo ir cinizmo riba, ypač kai jis sumišęs su melancholija ir vos numanomu egoistiniu lepumu, – šios savybės būdingos senojo kirpimo bufetininkėms ir emancipuotoms menininkėms. Ji mane vedė Frankfurto prie Maino oro uosto labirintais, o aš ją vadinau Beatriče, atveriančia erdvę į didesnę šviesą, nemyžk į batą, ramino ji mane (kur ji prisirankiojo tokių pasibaisėtinų posakių?), rasim tavo traukinį, nors dabar, sėdėdamas prie tvenkinio ir spoksodamas į gulbę, suprantu, kad svarbiausia buvo rasti ne traukinį, ir net ne žodžius tuomet ir vėliau, kai sėdėjome po milžinišku stiklo kupolu, gėrėm alų, o virš mūsų galvų, ištiestos rankos atstumu per stiklą sroveno riebi lietaus arterija, jungianti mus, skirianti, visai taip pat, kaip atrodytų vienatvė dviese.

Beje, taip vadinasi ir pjesė, kurios ištraukas pristatė du vokiečių aktoriai Kammertheater vestibiulyje, „Einsamkeit zu Zweit“; vokiškai šis pavadinimas skamba agresyviai, kaip ir kalba, kuria šnekėjosi tarpusavyje aktoriai mano parašytais žodžiais, atrodė, jog riejasi du sutuoktiniai komunalinio buto virtuvėje, nors tekstas visai ne apie tai. Ir vargu ar visa tai turėjo ką nors bendra su programos pavadinimu „Šiuolaikinis teatras iš Estijos, Latvijos ir Lietuvos“, – nei aš šiuolaikinis, nei teatras. Vyras ir moteris – taip banalu, jog net amžina.

Gal dar ir dėl to mano sėdėjimas prie tvenkinio yra toks tuščias, jaučiuosi ne geriau nei pjesės personažas – kaip urna, iš kurios vėjas ką tik išpustė numirėlio pelenus.

Netoliese spinduliuoja „daimlerchryslermercedesbenz“ pastatai su reklaminiais skydais, pasiūlyčiau jiems pasikarti su visu savo prabangos žavesiu, bet žinau, kad nesikars, nors jiems ir nepatinka mano abejingumas, vis tiek nesikars. Tiesa, vokiečiai, pietų vokiečiai, ne tik bankininkai ir komersantai – jie dar ir valstiečiai: ant miestą supančių šlaitų nesibaigiančios vynuogynų kaskados, rudeniop pasrūvančios vyno tvanu. O važiuojant traukiniu – laukai, sklidini žemdirbystės pėdsakų.

Anglų lakūnai baigiantis karui pasistengė – iš senojo Štutgarto liko tik menkutis kvartaliūkštis, keletas senų pastatų, būtent tame kvartale įsikūrę ir „raudonieji žibintai“ – seniausios profesijos žmones traukia seniausi pastatai, tradicijos jėga, fundamentalumas. Tačiau užuot leidęs pinigus prostitutėms, pasielgiu kaip snobas ir nuslenku į dailės galeriją, ten ką tik atvežta klasikinio siurrealisto Yves Tanguy retrospektyvinė paroda. Latvė dramaturgė Inga sakė, jog baisus ir ligonis, o man atrodo itin švelnus, vaikiškas, paremtas dabar jau pabodusia ir nuvalkiota „sapno“, „pasąmonės“ technika. Lyginu mintyse su Šarūnu Sauka: Tanguy figūros tarsi stengiasi įgauti kūniškumo, bet nedrįsta peržengti apčiuopiamesnės (kūno) formos

ribos, Sauka – išeiti iš kūno, atsikratyti kūno masės, jo tapyboje vyrauja kūniškumo, „mėsos" perdozavimas, peršantis mintį, jog yra kitas polius, priešinga kūniškumui substancija. Nežinau, kuris eina teisingesniu keliu, bet renkuosi Sauką – jis labiau siužetinis, jo kūryboje yra nuotykių ir avantiūros, Tanguy – pavojingai abstraktus struktūruoti mėgstančiai sąmonei.

Gulbei nusispjauti į mano bukaprotiško žvilgsnio jėgą – ji taip ir nepriėjo prie manęs, išsiskyrėme nepasidaliję savo plunksnų puikybe, o korėjietė (gal vietnamietė), stovinti „McDonald's" kitoj pusėj prekystalio, visiškai nepanaši į gulbę, juoda kaip varna, maža kaip hamburgeris, kurį užsisakiau grįždamas į viešbutį, nes turkų pardavinėjamomis „babomis" nepasitikiu, jos juk iš maltų kačių mėsos, geriau amerikietiška plastmasė, dievinu nenatūralų maistą, Coca Colą, susvetimėjimą ir amžinąjį abejingumą tikrovei.

Jau praėjęs paskutinį kontrolės punktą oro uoste, laukdamas sodinimo į skraidančią skalbimo mašiną, gaunu progą dar kartą patirti meilę lietuviams, – jis turi mobilųjį telefoną, o tas telefonas – pakankamai numerių atmintyje, kad būtų galima dvidešimt minučių kalbėtis su Lietuvoje esančiais draugais. Teisingą gėdos jausmą turintis žmogus, girdint trisdešimčiai žmonių, greitąją pagalbą gėdytųsi išsikviesti, o jis – ne, jis šiuolaikinis, jis rėkia, kaip jam „faina", kaip viskas „kruta", kaip gerai su „babkėmis" sekasi ir t.t. Ir negaliu net palinkėti, kad jo lėktuvą pagrobtų talibai.

Boeingui 747 kylant į viršų, jau pakankamai įveikus gravitacijos jėgą, būna tokia akimirka, kai reaktyvinės turbinos tarsi prityla ir visas lėktuvo korpusas lyg smukteli atgal ir žemyn. Tuomet netenki žado ir tyli sukandęs dantis, kad nepaspringtum savo paties mėšlu.

2001 m.

2000-čiai pas Šarūną ir Nomedą

Sausio pirmąją dieną, akimis, pavirtusiomis nuliais, – trečiasis nulis švietė ant kaktos kaip žvaigždė virš Egipto, – grįždamas į Vilnių iš Šarūnų, stebėjau niekados žiemą dar nematytą rūką, gal miglą, paprasčiausiai – pusiau mistinį reiškinį. Danguje per sprindį virš horizonto žiojėjo nukirstos Saulės skylė, ir galvoje kaip disonansas per betoninio kelio sandūras tratantiems ratams beldė Radausko eilutės: du tūkstančius metų negęsta gaisrai / Homeras hegzametru rašė gerai. Du tūkstančius metų snaudusi krikščioniškoji siela kilo iš po sniego, kilo be garso, rūsčiai abejinga, neblaškoma vėjo, ir buvo baisesnė nei visa knyginė amžinybė.

Dirbtuvė

Kambaryje, kurį Šarūnas pavertė dirbtuve, labai jauku. Atrodo, kad čia kažkur, tarp pusiau išspaustų dažų tūbelių ir sukrešėjusių teptukų, už susivyniojusių į Jerichono trimitus drobių slapstosi pats Menas. Prie pietvakarinės sienos visados stovi koks nors pradėtas paveikslas, kurį nepailsdamas laimina ant priešingos sienos kabantis Atpirkėjo modelis – jo skeletas išlankstytas iš aliuminio vielos, ant kurios užmautos vaikiškos

pėdkelnės, suformuojančios galūnių simboliką, gaubiamą užuolaidos skiautės, kurios raudona spalva ir čia reiškia meilę ir aistrą, atmieštą krauju ir neapykanta. Vietoj plaštakų į priekį atkištos vaikiškos pėdutės tokios taikios ir romios, kad bet kokios ironiškos mintys Jėzaus atžvilgiu atrodo tiesiog šventvagiškos. Ir Naujieji metai, kurie nustebę jau keletą metų iš eilės sutinka mane čia, visiškai niekuo dėti, jie šioje dirbtuvėje tik eilinis laikas, pareigingai papildantis vietos ir veiksmo vienovę. Boileau patenkintas, aš taip pat.

Varinis stogas

Į pietus nuo Dusetų miestelio telkšo nemažai vandens telkinių, kurių nepavadinsi ežerais. Dažniausiai tai dirbtinės kilmės vandenys, vadinamieji tvenkiniai. Šarūnas labai mėgsta vasarą prie jų važiuoti ir gaudyti įvairias žuvis, dažniausiai nedideles.

Kitoje pusėje vieno tokio tvenkinio stovi didžiulė ferma, dengta varine skarda, milžiniškas statinys, tarybinių kolūkių Titanikas, tik dugnu į viršų. Net nežinia, ar dar yra išlikusios kokios nors žemės ūkio struktūros tose apylinkėse, bet kažkoks viršininkas vietiniams gyventojams, idant jie nemirtų iš bado, leido nusiplėšti varinį fermos stogą. Visi gyventojai sulipo ant stogo ir jau plėš, tik vienas vaikščioja žemėje ir visaip priekaištauja aniems, nes jis bijo aukščio, o mato, kad tuojau liksiąs be skardos, – visi taip stropiai plėšia. Tuomet gyventojai nulipo žemėn, sugirdė priekaištautojui degtinės puslitrį, ir vėl visi drauge užsiropštė gėrybėmis džiaugtis. Aukščio žmogus nebebijojo, bet kiek per daug – ėmė ir nukrito nuo stogo. Dvi blaiviausios merginos įsimetė jį į automobilį ir taip skubėjo ligoninėn, kad posūkyje apsivertė, krituolis išlėkė iš mašinos ir visai numirė.

Dabar ferma atrodo kaip nudvėsusio mamuto griuvėsiai.

Tuščiaviduriai žmonės

Naujametinis *party* įgauna dar vieną konotaciją, kai pamatau Šarūnų sūnaus Mykolo papuoštą eglutę. Ji visa nukabinėta sprindžio dydžio popierinėmis tūtelėmis ir kiekvienai tūtelei priklijuotas kokio nors žymaus politinio ar visuomeninio veikėjo veidas, iškirptas iš periodikos. Juokingesnio ir šiurpesnio vaizdo šią akimirką negaliu rasti atmintyje. Koks apgailėjimas. Tuščiaviduriai žmonės:

Kas nesvyruodamas
Žengė į kitą mirties Karalystę
Atsimins gal ne mūsų nuodėmes
O geriausiu atveju minią
Sutrūnijusių
Tuščiavidurių žmonių.

Vaiko lūpomis byloja tiesa, nuogi karaliai.

Mykolo senelis, literatūros profesorius, savo inteligentiškumu ir keistumu primenantis prieškario mitologinėmis figūromis virtusius profesorius, anūkui pranašauja didelę ateitį, nes jo rašiniai siurrealistinėmis temomis, senelio galva, jau dabar pranoksta daugelio šiuolaikinių „žymiais“ vadinamų Lietuvos kūrėjų darbus.

Batai ant kelio

Vidurnaktis labai sunkiai skinasi kelią per šaudančią Lietuvą, – iš viršaus, iš labai aukštai visa tai turbūt panašu į Čečėniją. Jei nėra galimybių nudėt savo artimo, tai bent į nakties pilvą, tiesiu taikymu – dangui į akį. O manęs vis nepaleidžia Šarūno istorija apie žmogų krituolį, ypač finalas.

Jo pavardė buvo, rodos, Matiekus. Tėvai vedybų proga padovanojo naujus „Žigulius“, po to – žinia, kad žmona pagimdė sūnų. Lietuvoje labai gilios tradicijos – jeigu linksma,

reikia prisigerti degtinės ir važinėti automobiliu. Važiavo keturiese, ir vertėsi ne mažiau kaip keturis kartus, bet žuvo tik jis, Matiekus, švenčiantis sūnaus gimimą (buvo žiema, bet ar tikrai po Kalėdų?), – iškrito iš automobilio. Išropoję iš griovio sugėrovai iš pradžių net nerado žuvusiojo kūno, – ant kelio stovėjo tik batai ir pamišęs van Goghas.

Monika

Dar gerokai prieš dvyliktą į dirbtuvę įlekia Monika, aukšta liekna penkiolikmetė. Paauglystei ankšta namuose, paauglystę traukte traukia pasaulis ten, kažkur, už langų, kur bendraamžiai, kur galima pasinerti į tirštą, į protėjišką tikrovę, stagnatoriams tėvams jau nebesuprantamą ir nepažinią... Apkabinusi tėvą, šnabžda jam gražiausius žodžius ir pažadus, – Šarūnas muistosi, bet koks tėvas gali atsilaikyti prieš viduržiemy prasiskleidusią mergystę, prieš paauglystės aistrą – patirti.

Šarūnas užsirūko ir tarsi atsitiktinai žvilgteli akies krašteliu per petį į lango stačiakampį, kur akimirksnį šmėkšteli dukra, graži kaip dievaitė Leda. Kaip mes senstame, senasis mūsų Viešpatie. Štai Šarūnas jau greitai taps uošviu, ir net džiaugtis bijau, kad mano dukra dar maža.

Žmonės

Dusetose, kaip ir kituose tokio dydžio Lietuvos miesteliuose, naktinė prekyba vyksta „langelio" principu: paduodi pinigų, gauni prekę. Klydau, manydamas, kad prekių paklausa Naujųjų išvakarėse, jau prieš vidurnaktį, bus labai neįvairi. Iš sidabro spalvos aštuoniasdešimtosios „audinės" išlipa du vyrai, moteris ir berniūkštis. Ir kiekvienas reikalauja savo: vaikui – raketą, moteriai šampano, vyrams degtinės. Kai vyrai suabejoja, ar vieno užteks, norėdamas pasirodyti, jog visai nebijau žmonių, kad taip pat esu savas ir ne šiaip sau stoviu

prie gėrybes dalijančio langelio, įkišu trigrašį, – iš tiesų, pirkite, paskui juk važiuot negalėsit. Galėsim galėsim, vyrai patenkinti, radę supratingą pašnekovą, mes ir dabar jau gerai apšilę, o kas čia – penkis kilometrus atmaut. Aukštaičių tarmė ištirpdo mano atsargumą, – iš tiesų, kas tie penki kilometrai. Po to moteris langelio paprašo fotojuostos „Polaroid", bet langelis jai paduoda „Kodak", ir vėl visiems gerai, tik štai dar moteriai plonų „batareikių" trūksta. Kokio plonumo, klausia langelis, tokio, sako moteris, kad į aparatą įlįstų. Kad visokių plonumų yra, užsispyręs langelis, ir tuomet jau vyrai įsiterpia, parodyk, sako, tą aparatą žmogui, žinos. Ir moteris paduoda langeliui aparatą. Tai fotografuositės ir raketas laidysit, vėl rodau niekam nereikalingą draugiškumą. Šaudysim, sako vyrai, ir dar kaip šaudysim, Nauji metai, kaipgi kitaip. Ir išvažiuoja.

O mane vėl apninka abejonės savo egzistavimo autentiškumu, aš ir vėl fotografuoju save iš šalies, lyg būčiau policijos nuovadoj; štai ką tik mačiau tikrus žmones, su kūnu ir krauju, kalbančius, juokaujančius, švenčiančius, įsitikinusius savo poelgių tikslingumu, o aš kažkodėl netikras, atsilikęs nuo savęs kaip vakarykštė orų prognozė, popierinė tūtelė su priklijuotu veidu ant Mykolo eglutės. Palinkstu prie langelio.

Kulinarinė transcendencija

Mano pusbroliai iš motinos pusės Augis ir Rima vaikystėje ne itin sutardavo. Ir vieną sykį konfliktas pasiekė tokį lygmenį, kad buvo griebtasi šaltųjų ginklų: pusseserė stvėrė stalo šakutę ir smeigė keletą metų jaunesniam broliui į šlaunį. Brolis suklykė karo šūksnį ir pasičiupęs duonriekį metėsi vytis seserį, – su peiliu rankoje ir šakute šlaunyje. Nežiūriu per televiziją rodomų kulinarinių šou, nes nieko gražesnio ten niekados nepamatysiu.

Ką pasakytų Jonas Damaskietis, traktato „Apie Dievo atvaizdą žmoguje“ autorius, pamatęs Šarūno dabar tapomą paveikslą? Tiksliau – gulinčią centre figūrą, kurios veidas visiems gerai pažįstamas, kurios galvą su meilę kerta moteris. Kita moteris (siaubas, kiek ten moterų ir visos nuogos) adoruoja pamaldžiai sudėjusi rankas, o šalia jos tupi moteris, kuri nieko neadoruoja, bet, matyt, yra labai pavydi, todėl adoruojančiajai į šlaunį suvariusi šakutę. Giotto freska, Kristaus apraudojimas, tik viskas išversta – kaip rankovė. Į kulinarinę kalbą, į kanibalų tautosakos dainas, Šarūno paveiksluose žmogus – dažnai grįžtantis: jis grįžta atgal į savo suvalgytą maistą, į savo jaustus jausmus ir vartotus įpročius. Tai ne siurrealistinės vizijos ir ne metamorfozės, tai dvelkia baisia archaika, – žmogus varomas atgal, verčiamas atrajoti savo surytą gyvenimą, visas jo net ir ne itin valgomas formas. Jeigu Šarūnas ir toliau laikysis tokios krypties, jo tapomas žmogus virs vandeniu, ugnimi, oru ir žeme, o gal apskritai – atomistų džiaugsmui – tik klajojančiais atomų būreliais.

Auksas ir pelenai

Nomeda turi brangenybių dėžutę. Tikiu, kad tai labai graži dėžutė, tokia, kokias galime išvysti tik rytietiškose senovinėse miniatiūrose, galbūt ji papuošta augaliniu arba astrologiniu ornamentu, o gal net inkrustuota, ir jos dangtis uždaromas netarkšteli bjauriai, o skleidžia minkštą lyg katino žingsnelis garsą. Niekad nemačiau Nomedos brangenybių dėžutės, nežinia, koks jos turinys, bet nujaučiu – tenebus tai netaktiškas paslapties atskleidimas – kad dėžutėje esančios brangenybės gali labiausiai dominti tik šarkas ir vaikus. Kadangi Mykolas dar gali laisvai atstovauti abiem šių rūšių populiacijoms, kartais paprašo mamos pažaisti su jos brangenybėmis.

Po vienos tokios dėžutės turinio apžiūros Nomeda, tvarkydama stalą, kažkokį popieriaus gniužuliuką įmetė į įsismagi-

nusią krosnį. Ir tik po to prisiminė, kad į laikraščio skiautę buvo įvyniojusi savo auksinį dantį. Teko kantriai laukti, kol sudegs malkos, tiksliau, kol jos pavirs pelenais. Ir tuomet Nomeda, kaip paskutinioji aplink Sartų ežerą plytinčių pelkių ragana, ėmėsi burtų, – su arbatiniu sieteliu sijojo dar šiltus į nieką pavirtusius medžių kaulus. Kiek ten to aukso, bet jis jau buvo ne šiaip metalas, jam jau buvo suteikta civilizuota danties, t.y. antropomorfinė, forma.

Lietuvių liaudies patarlė „Auksas ir pelenuose žiba“ – niekam tikusi. Galbūt patarlių kūrėjai gerai išmanė etinį liaudies kodeksą, mikro- ir makrokosmoso sandaros subtilybes, bet ne apie metalų lydymosi temperatūrą.

Nomedai prie kojų murkia riebus rudas katinas, ir brangenybių dėžutės dangtelis minkštai užsidaro.

Skumbrės ir strimelės

Naujametinio ryto melancholija, lipni ir troški kaip aliejus. Kuo ją atskiesti, ar įmanoma ją su kuo nors maišyti, net „Tėve mūsų“ klumpantys žodžiai limpa prie jos kaip prie musgaudžio tamsiai gelsvos juostos, išdavystės ir apgaulės juostos.

Su Kler sėdime ant kanapos priešais Šarūno įpusėtą paveikslą. Kler ranka šalta, o širdis labai giliai, po šonkauliais. Kler – iš I. Pomerancevo radijo pjesės „Liubov na karotkich valnach“. Nieko liūdniau, nieko.

Vienintelis būdas gintis nuo melancholijos aliejaus – aliejiniais dažais, aliejiniais kirviais, peiliais, šakutėmis. Žiūrime į paveikslą, kur viso to – per akis. Kler atrodo, kad dešiniajame apatiniame drobės kampe nutapyta skumbrė. O aš įsitikinęs, kad tai karšto rūkymo strimelė. Ne, Kler nepermaldaujama – skumbrė, ir dar šalto rūkymo. Nejauki tyla, kurioje mes kiekvienas atskirai mirštame už savo estetinius idealus.

Šarūnas išėjęs paklausyti, kaip jo miniatiūrinėje kūdroje miega mažieji karosai ir vienas apydidis karpis.

Strimelės šonas šviečia blausiu geltoniu, sieros geltoniu – mano, amžino žydo, spalva.

Migla

Automobilis važiavo tiesiai į rūką, į miglos įkapes, ir kuo didesnė ji buvo, – ta, iš gelmių per sniego filtrus besisunkianti dvasia, – tuo labiau traukėsi mano siela, kartais atrodė, kad jos visai nebeturiu. Žmogus, neturintis sielos, nebegali tikėti į Šventąją Dvasią, į Šventąją visuotinę Bažnyčią, šventųjų bendravimą, nuodėmių atleidimą, kūno iš mirusiųjų prisikėlimą ir amžinąjį gyvenimą. Ar įmanoma geisti dar didesnės vienatvės, ir ar iš tikrųjų tokia vienatvės forma galutinė, jeigu ji vis dėlto – dar pakeliama.

2000 m.

Iš vėjo dienoraščio

Kai kas turime ambicijų, kiti tik stumiame dienas.
Tačiau laukiame kažko, kas atitiktų geresnių dienų jausmą,
tikime, kad kažkas atsitiks.
Ir ne vienas norėtume pridurti: nesvarbu kas.
Peter Sloterdijk. *Ciniškojo proto kritika*

Laiko gundymai

Vis dar esu paklausus, vis dar sulaukiu skambučių, pasiūlymų, gundymų pinigais ir šlove. Negaliu teigti, jog nemalonu būti ieškoma preke. Bent akimirksnį jautiesi svarbus, pasaulis sukasi aplink tave, tau suteikiama galimybė pasirinkti, po velnių, sukinėti jeigu ne likimo, tai bent jau savos biografijos kreivę. Tuštybės mugė, kurios pasiilgdamas jautiesi kretinas, kurios netekęs vaidini kankinį ir atsiskyrėlį.

Ir kuo dažniau atsisakau, tuo stipriau jaučiu, kad labai greitai ateis laikas, kai būsiu neįdomus net *ad se ipsum*. Ir kuo gi aš galėsiu argumentuoti pagarsėjusiam laiko cinizmui? Asketišku verkšlenimu? Nieko nėra šlykščiau, kaip vėl tapę madingi, restauruoti pensininkai. Feniksai iš vėmalų.

Dar viena forma

Jeigu sąžinė egzistuoja, tai ji – sapno formos.

Pirmoji pranašystė apie kančią ir prisikėlimą

Ant grindų stovintis ventiliatorius „FAN super", į abi puses blaškantis nežinia iš kur atneštus į kambarį pienių pūkelius, kartkartėmis sušnarina ir ant kėdės gulinčios atverstos knygos lapus. Nepakeliamas karštis, o primena rudenį, ir bent šiek tiek dvelkteli ankstyvo, saulėto spalio ryto vėsa.

Jau nežinau, kiek metų nemačiau pavasario. Štai ir šiemet norėjau stebėti, kaip jis lenda iš po žemės, kaip lipa žolynais ir medžių šakom į žydėjimo beprotybę, – nepastebėjau. Gulėjau keturias dienas... ne, kūnas blaškėsi ir žygiavo įvairiausiomis elipsėmis bei kreivėmis, bet siela, – štai siela gulėjo ir vaitojo, o kai išėjau pagaliau į gamtą, kai numaldžiau sielovartas burokėlių sultimis su citrina, pamačiau, jog viskas – prarastas akimirksnis, kai dar galima pamatyti pavasarį.

Visa tai – pavasarį, nors dabar už langų ir durų jau dieviškasis ruduo, H_2O įmirkę dangaus siūlės, pasaulis miršta silpnas ir gražus... Rudeninė sąžinė kur kas ryškesnė nei pavasarinė, kaip ir žemė, jos kvapas kitoks, pavasarį net ir kapo duobė dvelkia šaknų geismais, o rudenį ir sodinukui paruošta duobė – kokčiai saldžiarūgščiu, gotikiniu niūrumu...

Tik rudenį gali suprasti, kaip jaučiasi iš kiaukuto iškrapštyta sraigė. Nulupto kaštono jautrumas.

Žydų auksas

Auksinis ruduo... Medžiai kratosi karaliaus Mido delnų, poetai, pasipuošę asilo ausimis, garbina puvimą ir gamtos dekadansą, iš begėdiškai išsiskėtusios žemės įsčių verčiasi radioaktyvus derlius... Aš nejautrus grožiui ir numirėliams. Aš jų bijau. O aukso negaliu pakęsti.

Šalies, kurioje iki šiol gyvenu, šiaurės rytuose yra miestelis, kuriame gimiau ir augau, o miestelio pakraštyje buvo baisiai apleistos, apaugusios medžiais ir krūmais žydų kapinės –

bene vienintelis įrodymas, jog kažkada, bent jau iki Antrojo pasaulinio karo, žydai taip pat mirdavo savo mirtimi.

Daugelis pažįstamų vaikų vertėsi pakankamai skurdžiai, iš tėvų tekdavo kaulyti net dešimt kapeikų, o už tiek galėjai nusipirkti tik limonado butelį, negana to, turėdavai jį čia pat, ant apspjaudytų parduotuvės laiptų ir išgerti smirdinčių, alų maukiančių traktorininkų ir valstiečių draugijoj, nes tarą reikdavo tučtuojau grąžinti – tuščias butelis kainavo daugiau nei pats limonadas.

Visi suaugę žmonės vaikystėje yra turėję draugą, kuris juos vesdavo iš doros kelio, kuris keikdavosi, rūkydavo, galabydavo nekaltus gyvūnėlius ir kitokiais būdais piktindavo jautrias kaimynų širdis. Nežinau, ar tokiu būdu išlenda savosios vaikystės ir su ja susijusios prarastos nekaltybės ilgesys bei idealizavimas, bet negaliu pažeisti šios tradicijos – tokį draugą turėjau ir aš.

Štai su juo mes ir nutarėm, kad skurdo problemą reikia kaip nors spręsti, o geriausia – kastuvo ir laužtuvėlio pagalba, t.y. pakasinėti žydų kapines. Žydai visuomet garsėjo savo turtais, o kam numirėliams auksas bei sidabras, – svarstėme mes, jau rudeniop, jau vakarop traukdami į apleistąsias kapinaites. Medžių auksu mes jau tuomet nė velnio netikėjom, o kadangi buvom aršūs septynerių ar aštuonerių metų amžiaus sulaukę katalikai, tikėjome, kad Kristus mus supras. Du riteriai, ginkluoti Lanseloto kaukėmis, kastuvu, laužtuvu ir žibintuvėliu. Ir aukso karštine.

Išsirinkom stambiausią kapą, didelės senoviškos skrynios pavidalo, nes vieniši, dažniausiai pasvirę, viršutinėje dalyje puslankiu aptašyti ir titulinėje pusėje hieroglifais iškalinėti paminkliniai akmenys nekėlė įspūdžio, kad jų šeimininkai ten, apačioje, buvo pakankamai pasiturintys.

Nuplėšus storą velėną, kasti jau nėra taip sunku, nors žemė pakankamai sudėtinga ir akmenuota. Ko norėti, – šiaurė,

čia akmenys auga greičiau negu bulvės. Dirbome sparčiai, pakaitomis, čia laužtuvėliu, čia kastuvu, ir kai buvome pasikasę jau kokį metrą į gylį, atsitiko tai, kas paprastai tokiuose pasakojimuose ir atsitinka, – žemė po mano kojomis staiga smuktelėjo žemyn, bet labiau gal į šalį, pajutau, jog su žeme į apačią slysta ir mano koja, žvygtelėjau klaikiausiu balsu ir nieko daugiau neprisimenu, tik siaubingai šalto, priplėkusio oro gūsį, trenkusį man į sėdmenis, ypatingą ir labai retai sutinkamą vėją, kuris pūsdamas traukia į save, ir trauka buvo tokia didžiulė, kad mudu su draugu bėgome beveik iki namų.

Vargu ar kas nors šios gėdingos dvikovos vietoje pastatys paminklinį akmenį. Nebent vėjas, tas, kuris tvoksdamas traukia į save, kuris persekioja visą gyvenimą, ir jau niekad nepaleis, įsikirtęs nagais, trascendentinis skenduolis.

Žavingi įpročiai

Prasmingiausias ir nuobodulio nekeliantis įprotis, kuriuo žmogus gali didžiuotis, – mirties baimės įprotis. Visi kiti: dantų valymasis, nagų kramtymas, kleptomanija, perdimas prie stalo, suvaidintas orgazmas etc. – visa tai anksčiau ar vėliau įgrysta, kelia žiovulį, tampa pajuokos, tyčiojimosi iš miesčionijos ar buržuazijos priežastimi ir objektu. Mirties baimės įprotis turi dar vieną savybę – jis yra giliau nei sąžinė, sapnas ar pasąmonė. Jis apsaugotas nuo psichoanalitikų ir kunigų. Tai pats dieviškiausias įprotis, kokį tik įgali žmogus įsigyti. Be jokių pastangų, be jokio mokesčio.

Tiesa, jis žalingas, bet juk visi malonumą teikiantys įpročiai tokie.

Antroji pranašystė apie kančią ir prisikėlimą

Ne viskas buvo taip sklandu anuomet, pavasarį. Aš ne tik nepamačiau gamtos, t.y. pavasario atėjimo, aš dar... Gal tai ši-

zofrenija, viena jos atmainų, lengvutė smegenų šalna? Vienu metu jaustis ir Loto iš Sodomos, ir Lozoriaus iš Betanijos kailyje?

Keturias dienas aš gulėjau kapo rūsyje, – Viešpatie, jau dvokia, sakė apie mane artimieji, jau keturios dienos, kaip jis miręs, – keturias dienas – šalia Marijos ir Mortos, kurios mazgojo man kojas aliejais, kurios neraudojo gedulingomis akimis, – juokėsi jos ir linksminosi, ir gundė mane savo jaunyste, savo sveikais ir stangriais kūnais ir svaigiaisiais jų vaisių aromatais, ir buvau aš Lotas su savo dukterimis, viena man sėdėjo ant kelių, o kita pylė vyno į taurę, tai koks dar pavasaris man galėjo rūpėti, koks prisikėlimas? Tiesa, kartais aš atsikeldavau, bet tik kad neprišlapinčiau lovos arba kad atneščiau dar linksmųjų gėrimų ar šaldytų žuvies pirštelių, – viena iš jų galėjo vienu ypu suvalgyti dešimtį pašildytų žuvų pirštelių, štai kokia jaunystė mane buvo įsukusi, štai koks gyvybės apetitas... Ir dar kėliausi – kad nueičiau su kita iš jų prie upės, kad pasakyčiau – viskas, po velnių, teka, taip teka, kad net žandikaulius mėšlungis traukia, tai kam čia filosofijos, kam tuščiai aušinti burną, būkime vyrais ir moterimis, būkime vertais vienas kito šunsnukiais, ir stvėriau lazdyno lazdą, ir sušukau karo šūksnį, ir paleidau tą lazdą į dangų, ir klajoja ji ten, tarp šaltų žvaigždynų, nedrįsdama sugrįžt...

Aleksandras Sergejevičius Puškinas, garsusis rusų bardas su negro bakenbardais, kartą prisigėręs kaip gyvulys į savo sugėrovą ėmė mėtyti biliardo rutuliais, o sugėrovas už tai jį išmetė pro langą. Klasikas buvo nedidukas, maždaug rutulio dydžio. Man blogiau nei Puškinui, nes aš labai mėgstu mėtyti ne biliardo rutulius, o ietį, koks aš vyras jaučiuosi, kai šalia moteris, o mano rankoje ietis, na, tegul tik imitacija, tegul tik dviejų metrų ilgio lazdyno lazda, vis tiek, koks aš atletas, koks graikas ir lotynas, Orfėjas, Odisėjas ir Heraklis viename asmenyje...

Ką aš atsimenu po to... Mylimosios akis? Rožių žiedlapius ant palangės? Ne, nieko panašaus... Lazdyno ietis nubrėžė kreivę

ore ir bakstelėjo į sėdmenis iš kažkur paupio krūmuose atsiradusiai pamaldžiai moteriškei, nes grūmojo ji prisikėlusio ar dar tik besikeliančio Viešpaties vardu, nes buvo Velykų rytas, nes aš jaučiau, kaip viskas aplinkui mane prisikelia ir stiebiasi į viršų, ir jaučiau, kad vis mažiau ir mažiau man lieka vietos šioje besistojančios gamtos liturgijoje, kaip aš vis smunku, rituosi, sklaidausi ore kaip irstantis atomas, visas nuodingas, visas nelaimingas, be ieties, be moters, be sąmonės...

Širdies balsas

Širdis man kažką norėjo pasakyti. Kai kėliausi susmirdęs, po keturių dienų, po Kristaus, vis dėlto ištarusio „nuriskite akmenį", kai krito man nuo rankų ir kojų aprišalai, o nuo veido tamsiom dėmėm išmušta drobulė, kai kėliausi ir ėjau... Į vaistinę ėjau, nes širdis man kažką norėjo pasakyti, bet ji, vargšė širdis, yra gamtos dalis, o gamta neturi žodžių, tai ir širdis – ji be žodžių stengėsi man kažką pasakyti, spaudė ir gręžė mane, ir vertė eiti. Į vaistinę, kur aš, *homo sapiens*, sutelkęs likusį intelektą, sukūriau plaučiuose oro srautą, virtusį garsais, o pastarieji virto žodžiais „vaistų nuo spaudimo". O ką gėrėt, klausia moterišku balsu angelas su akiniais. Aš nuoširdus žmogus, cinizmas, ironija, piktžodžiavimas – šūdas visa tai, tik kaukės, po kuriomis slepiu savo siaubingą jautrumą ir pykinantį nuoširdumą, ir atvėriau angelui savo nuopuolio bedugnes – alų gėriau, vyną, degtinę gėriau. Žiūrėjo į mane angelas su akiniais priekaištingai, be gailesčio žiūrėjo, – aš klausiu, kokius vaistus anksčiau gėrėte, pasakė angelas.

Jeigu jau angelai piktdžiugiškai naudojasi mūsų nuoširdumu ir atvirumu, tai ko galime laukti iš Paskutinio Teismo? Juk ten susirinkusi kompanija dėvės ne akinius, o baisias akiduobių kiaurymes...

Banalybė

Jeigu Dievas yra ateitis, tai bet kokia ateitis visiems ir kiekvienam atskirai reiškia mirtį. Tikrasis išganymas yra mirtis ir tik tiek. Nemirtingumas įmanomas tik čia, bent jau meno pavidalu, šią akimirką. Bet tai nereiškia, jog meną reikia paversti religija, atvirkščiai, kuo mažiau jį garbini, kuo mažiau jo akivaizdoje esi aklas ir nuolankus, tuo didesnį malonumą jis teikia.

Dievas yra skausminga banalybė, bet taip malonu ja mėgautis, samprotauti apie Dievą kaip apie nuolatos spaudžiančius amžinybės batus, ne neigti ir ne atmesti jo, bet pažeminti, suvulgarinti peržengiant bet kokias padorumo ribas, dar daugiau – išgrūsti jį net už autoironijos, savikritikos ribų, o paskui, atsirėmus į egzistencinį vakuumą, krūptelėti visu gyvenimu, prisipažinti pralaimėjus... Bet prieš ką? Prieš mirusiuosius, prieš vėją, prieš miglotus pažadus? Ir argi įmanoma pasiekti kokį nors saviniekos dugną? Žmogaus bukaprotybė neišsemiama. Aš žmogus.

Utėlės po angelo sparnais

Ir mano sieloj atsispindi žemė, didelė vaškinio rudens imperija, užtvindyta laukuose ropinėjančių alkanų barbarų, užlieta liguistos, mirtinai blyškios dangaus šviesos ir vis labiau tamprėjančių šešėlių, apraizgyta baltų plevėsuojančių voratinklių vėliavų, kurios reiškia ne kapituliaciją, ne susitaikymą, bet pinkles ir klastą patikėjusiam šiuo šiurpiu spengiančiu grožiu.

2000 m.

Kai aš gulėjau puikybės patale

Tai pasibaisėtina, tai visiškas pralaimėjimas ir menkumo išgyvenimas, puikybės, įveikusios mane taip lengvai, taip primityviai, triumfas, – aš norėjau valdyti savo pasąmonę! (Nekenčiu šauktukų!) Juk aš nesugebėčiau valdyti netgi paprasčiausio lėktuvo, o jis, palyginti su pasąmonės aparatu, – vaikiškas žaislas.

Aš norėjau valdyti Kristų, jo vaizdinį, tūnantį giliai manyje du tūkstančius metų, norėjau taip paprastai, pasitelkęs romėnišką kryžiaus simbolį, suvokti Kristaus erdvę ir laiką, kančios horizontą ir atpirkimo vertikalę, norėjau pasirinkti vienintelę tiesą, taip paneigdamas Céline'o cinizmą – „tiesa yra nesibaigianti agonija", – tačiau noras yra pernelyg žmogiška medžiaga, jis nulipdytas iš emocijų ir loginių kombinacijų, kad ir koks kvailas bei alogiškas atrodytų. Noras – banalus, bet neišvengiamas kuras, maitinantis sąmonę, teikiantis jai gyvybinių jėgų, energijos. Netgi norėti šlapintis jau yra šis tas palyginti su absoliučiu norų praradimu. Nieko neteko girdėti apie numirėlių norus, kad ir kiek apie tai kalbėtų poetai.

Literatūra gali apsaugoti nuo skausmingų banalybių, kai mes, jos padedami, mėginame analizuoti savo patirtį, bet nuo skausmingos patirties literatūra apsaugoti bejėgė. Tiesa, Kristus su savo tekstais įgalina suspausti žodžio energiją beveik iki begalybės švytėjimo, Kristus ir kiti pranašai, bet juk būna tokių akimirkų, užsitęsusių, užstrigusių laike ir sieloje, kai nėra nė vieno pranašo šalia, kai nėra jų žodžių atmintyje, o akmenys seniai nušlifuoti ir paversti bejėgiškai tvirtomis sienomis arba antkapiais, ir tuomet geriausia griebtis knygos, kurioje gali atsiremti į kokią nors, bent menkiausią struktūrą, paprasčiau tariant, į tvarkos iliuziją.

Gandai, esą užsienio viešbučiuose visuomet gali rasti Šventąjį Raštą, yra beviltiški. Taip, tai atsitiko vieną beveik saulėtą pavasarį, rodos, vis dar tęsėsi vėsi šiaurietiška gegužė, Stokholme siautėjo nepermaldaujamas Borėjas, blaškantis skystus, pro iškorijusius debesis trykščiojančius vakarėjančios saulės fragmentus. Pro viešbučio langą matėsi amžinai žalia (žinoma, tikra), taisyklingai ir kruopščiai tarsi valdininko smakras nuskusta veja, karūnuotos degalinės kampas ir aukštas švediško gyvenimo lygis. Prislėgtas konferencijų bei seminarų beprasmybės, – ten juk niekas nesidalija savo patirtimi, visi tik puikuojasi savo pasiektais rezultatais, o rezultatai su kūryba, tuo labiau – su patirties dalijimusi, neturi nieko bendro, nėra pasaulyje didesnio šykštuolio ir bjauresnio godumo įsikūnijimo nei menininkas, – slampiojau po temstančią viešbučio celę, ieškodamas Šventojo Rašto, ieškodamas, į ką galėčiau nors trumpam atremti didelę, bet tuščią sielą. Prisipažinsiu, buvau sąžiningas – net dušo patalpoje kilnojau rankšluosčius. Nieko panašaus – tik kvaili reklaminiai žurnalai, Skandinavijos kalbomis primarginti lankstinukai, susvetimėjęs telefonas, tualetinis popierius, vienkartinis muilas ir televizorius.

Neradau Biblijos, įsijungiau pornografijos kanalą. Ir jeigu dabar man kas nors ims tvirtinti, jog taip šėtonas gundo ir išbando žmogų, mano veidą iškreips bjauriausia grimasa – nebuvo ten jokio velnio! (Kaip aš nekenčiu prakeiktų šauktukų!) Žmonės savo komercinius triukus nori kaip nors paslėpti ir tuomet pasitelkia mitologiją, teologiją ar dar kokias nors nekaltas būtybes iš kosmoso. Be abejo, principas, kuriuo naudojamasi norint suvilioti vienišą vyrą tuščiame viešbučio kambaryje, kur nėra Biblijos, o tik televizorius, gali būti pavadintas velnišku, bet kartoju – nebuvo jo ten, per daug kruopščiai viską apieškojau. Pornografinis kanalas (o jų buvo net du) nėra kaip nors užkoduotas, jį gali įsijungti, bet maždaug po poros minučių jis išsijungia. Ką gali suspėti per tokį laiką? Tik įsitaisyti skrandžio opą, ne daugiau. O jeigu atliksi keletą kombinacijų distancinio valdymo pulteliu (įrašysi savo kambario numerį), tuomet kanalas nebeišsijungs, bet parai tai kainuos aštuoniasdešimt kronų. Ir kaišioti man panosėn trisdešimt sidabrinių čia visai ne vieta.

Visuose pasaulio viešbučiuose visi pasaulio vyrai likę vieni užsiima onanizmu, ir ne dėl to, kad negalėtų išsikviesti prostitutės arba būtų pernelyg kompleksuoti. Vienatvė ir onanizmas neatskiriami kaip *animus* ir *anima*, kaip Marxas ir marksizmas. O didžiausia vienatvė laukia ne dykumoje, ne vienuolynuose, netgi ne blaivykloje – vienviečiame viešbučio kambaryje.

Štai tokia situacija ir susiklostė Stokholmo pakrašty, kur gaudžiant vėjui skandinavų dievas Odinas už langų gėrė poezijos midų, o aš virpančiom rankom laikiau virš kaktos iškėlęs karčią vienatvės taurę, ir nebuvo nieko, kas galėtų ją atitolinti nuo mano lūpų. Jau vienišų vyrų globėjas Onanas suprato siaubingą žmogaus lemtį – kad pasaulis viso labo tėra milžiniškas viešbutis, į kurį be didelio džiaugsmo įsikraustai

ir iš kurio be jokio gailesčio esi išmetamas. Todėl tebūnie jis kuo mažiau apgyventas, tetrykšta sėkla, kone vienintelė žmogaus gaminama substancija, pajėgianti nors akimirkai įveikti gravitacijos jėgas, tekrenta ji į bergždžias paklodžių įščias ir tebūnie palaimintas pornografijos kanalas, suteikiantis blėstančiai senstančio kūno vaizduotei gašlių, nors ir suvaidintų reginių, tetrykšta ne kančios ir gėdos, bet dėkingumo ašarų palydima, ir palaimingu, šventu liūdesiu tešvyti vienišo vyro, besionanizuojančio viešbučio kambaryje, veidas, o sopulingieji šventieji su savo atributais tegul nusisuka iš pasibjaurėjimo, tegul kankina juos kaltės jausmas, kad jų nuopelnai tokie blankūs viešbučio vienatvės akivaizdoje, tegul nulenkia savo liepsnojančias galvas prieš bejėgiška viltimi rusenantį žmogaus siekį apvaisinti tuštumą, sielos tuštumą, kurioje pasiklydo visi pranašai su pačiu Baruchu priešakyje...

Net iš ryto viskas man kalbėjo apie vienatvę – ir pagyvenęs taksistas, ir tuščia geležinkelio stotis, ir kretinai vokiečiai, šeštą ryto tuščiame, į oro uostą lekiančiame eksprese geriantys alų ir žvengiantys kaip fašistai, net kontrolierė akmeniniu kaip Stokholmas veidu – viskas čia maitinosi vienatve...

Dievas gyvena sieloje, ne bažnyčioje, o mano sieloje gyveno vėjas. Net ir prakeiktai mažame lėktuve, kur *business class* persvara prieš likusius keleivius įgauna karštų dešrelių pavidalą, – net ir virš skandinaviškų fiordų pakilęs, ėsdamas karštas dešreles, užgerdamas jas likusiu viskio šlakeliu iš plastmasinio butelio aš negalėjau užkimšti atsivėrusios tuštumos paširdžiuose, neturėjau jėgų pašlovinti kūrinijos grožio ir neatšaukiamo tragizmo negalėjau, – man paprasčiausiai buvo gera bijoti mirties, ir tik tiek.

Net ir dabar, gulėdamas guolyje šalia sergančios moters, kuri man nei motina, nei sesuo, nei dukra, nei meilužė, net ir

gulėdamas šalia jos jaučiu nepakeliamą tuštumą, kurią vis mėginu užpildyti įkaitintu žodžių oru, bet jie taip greitai vėsta, bet jie tokie bevaisiai šalia sergančios moters, kuri patyrė kraujoplūdį ir kuri bus nešvari septynias dienas, o aš, prisilietęs jos guolio, turėsiu išsiskalbti drabužius, išsimaudyti vandenyje (nė nemanau maudytis! ir nemanau liautis nekęsti šauktukų!) ir būsiu nešvarus iki vakaro... O jeigu sugulsiu su ja, būsiu nešvarus septynias dienas, vadinasi, laiko turiu begalybę, ir todėl pasakoju jai istorijas, o Meistras Johannas įsiterpia tarp mūsų, bet mes nekreipiame dėmesio, mes nepavydūs, tegul ir jis pasako, pavyzdžiui, „galvoju apie rožę vidury žiemos, kai nėra jokių rožių, būtent šios galios dėka siela kuria nebūtyję", gerai, Meistre Johannai, aš irgi pasakoju moteriai vidury žiemos apie vandens lelijas, kurių pienelį – iš čia tas pamišęs jų žydėjimo baltumas, – sumuštą į sviestą, laižydavom vaikystėje, apie lelijas, kurių nėra, nes mano siela kuria nebūtyje, ir per septynias dienas ji ne tik lelijas gali sukurti, o ji glosto mano pilvą, pasidengusį nediskretišku riebalų sluoksniu, nejau tau kitos mano kūno dalys svetimos, klausiu jos kankinamas smulkutės gėdos, pavyzdžiui, taip galingai besikilnojanti krūtinė, o ji šnabžda man į ausį – jis toks mielas, ir kai moteris sako „mielas", Kanto moralinis imperatyvas netenka žado...

O aš negaliu pasiduoti, pasakoju jai apie prisirišimą prie daiktų, – susirinkęs visas po ranka pakliuvusias virves, net batų raištelius panaudojęs šiam tikslui, aš prisiraišiojau prie daiktų: televizoriaus, rašomojo stalo, kėdės, kompiuterio, šaldytuvo ir dujų viryklės, prisiraišiojau bijodamas, kad neįtrauktų manęs vis labiau besiplečiantis tuštumos akivaras manyje, bet kai norėjau išeiti pro duris, griuvau visu ūgiu, prasikirtau apatinę lūpą, išgąsdinau invalidą kaimyną, – neišlaikė manęs

daiktai, nutrūko visi mazgai, ir išlėkiau aš kaip negyvas kosmonautas į Visatos vakuumą, į žiemą, kurioje nėra vandens lelijų, kurioje gyvybė miega gerai užvakuotuose požemiuose ir pasąmonės rezervuaruose...

Ausies geldelė vis dar sklidina tavo kvapo
Negaliu pasiekti
Mano širdis per trumpa.

2001 m.

Aukojimas

Čia susirenka visi mano pamėgti personažai, visi transcendentiniai ir imanentiniai potyriai bei išgyvenimai: Jėzus Kristus, Tėvas, Motina, Sūnus, nekaltybė ir nuodėmė, meilė ir jos tuštuma, jos tuštybė, ir ne vulgariąja šio žodžio prasme, tuštumos, pirmiausia tik jos, visiško ištuštėjimo prasme, kūniškumas ir jo priešingybė, galimybė užčiuopti dvasinį pradą, bent jau ženklą, kad jo esama nepasakomoje erdvėje, šalia, kaip mirtis ir atšauktas prisikėlimas. Ritualas, kurio prasmės iki galo niekad nesuvoksiu, kurio reikšmė skendi kasdienėse smulkmenose ir drauge ne menkesnė nei gamtos cikliškumas, tegul ir akimirksniui šmėkštelėjantis pasaulio sąrangos suvokimas, visko, kas nuolatos prarandama, ilgesys, ilgesys, persekiojantis ir alinantis sąmonę iki neįmanomo švytėjimo, – ištrinantis vaizdinių hierarchiją, apskritai tvarką ir patikimumą švytėjimas.

Nenoriu, net ir norėdamas – negaliu sakralizuoti, nors tėvas su senu aprūdijusiu peiliu ir broga iš vietinio bravoro bei tvarto mėšlu išsitepusiomis virvėmis rankose man primena Senojo Testamento veikėją, galbūt net patį Abraomą, o aš, einantis į kiaulės, pasmerkto gyvulio, gardą, jaučiuosi esąs Izaokas, ir kol tėvas riša kiaulei prie kojų virves, kad galėtume ją

pargriauti, esu veikiamas, tiesiog kaustomas didesnės jėgos, jėgos, per tūkstančius metų reikalaujančios jai aukoti. Ir šios jėgos akivaizdoje ne taip jau svarbu, jog visados papjaunama kiaulė, lygiai taip pat galėčiau būti papjautas aš arba paaukotas tėvas, šiame, tradicijos ir papročių žiaurumo kupiname, aukojimo trikampyje mes visi trys lygūs.

Tėvų namuose visuomet jaučiuosi svečias, gal net kiek svetimas, prašalaitis, atvažiavęs trumpam ir ilgam išvažiuojantis, ir, ko gero, tik kreipiniai – į tėvą, į motiną, – tik kreipiniai padaro mane sūnumi šių žmonių, kuriuos vadinu tėvu ir motina. Kraujas – milžiniška jėga, bet negi tik kraujas mus sieja. Kiaulės kraujas? Namų kraujas? Motinos? Pusnuogės moters praskelta galva kraujas, lašantis ant sniego, – kokį akinamą baltumą prisimena sniegas, paragavęs kraujo, – o vėliau neįtikėtinu greičiu užpildantis didelį dubenį su šaltu šulinio vandeniu – kraujas, jo tiek daug, jog atrodo, kad vanduo virto krauju, greitai jis ims veržtis per kraštus, nebesustabdomas, pilnas dubuo motinos kraujo, ji pasilenkusi virš jo, lyg aukotų, ir jokios nekaltos ašaros negali nuplauti šio reginio, joks ritualas – pateisinti. Pirmapradės nuodėmės aidas, nuodėmės, įgyjamos su gimdančios motinos krauju. Per anksti tampama Kristaus mokiniu, bet tradicijos gyvuliai neturi pasirinkimo.

Tėvai sensta, jų senėjimą sunku pastebėti, sunku juos palyginti su jais pačiais, buvusiais prieš tiek ir tiek metų, bet kiekvieną sykį skerdžiamos kiaulės agonija ilgėja, ir pagal šią užsitęsusią agoniją – siaubingas gyvulio atsisveikinimas su gyvybe, lydimas žviegimo pliūpsnių, – suprantu, – paseno tėvas, rankas apleido jėgos, jis jau nebegali pasiekti kiaulės širdies, o aš, aš galiu žudyti tik žodžiais.

Nieko, tikrai nieko sakralaus: mama krapinėja po šviežiai apsnigtą kiemą su dubenimis ir kibirais, į kuriuos bus dedami kiaulės organai: garuojančios, melsvai pilkėjančios žarnos, ke-

penys, plaučiai, inkstai... Anksčiau, kai dar žiemos būdavo turtingos sniego, nupjautą kiaulės galvą dėdavom tiesiai į pusnį – kad sniegas ištrauktų kraują ir skerdienos šilumą. Dabar, kai sniego vis menkiau ir menkiau, jį pakeičia didelis, tamsiai žalias emaliuotas dubuo su šaltu vandeniu, kuris, panėrus į jį galvą, akimoju virsta tamsiai kruvinu skysčiu.

Vis dėlto tai primena ritualą: tėvas kinko kumelę Širmąją, nes paskutiniąją kiaulę (daugiau jų jau nebus) nudobėm tiesiog garde ir išvilkti ją lauk reikia arklio jėgos; po to tėvas ropščiasi į šieninę ant tvarto ir paduoda man senas duris, – jos bus altoriaus stalas, ant kurio aukojama skerdiena – svilinama, mazgojama, gramdoma peiliu iki gelsvo odos baltumo, o po to išdarinėjama. Ir net sunku pasakyti, kada ritualą primenantys veiksmai įgauna sakralumo dimensijos: gal tuo metu, kai užverčiam kiaulės kūną ant durų ir su tėvu užsirūkom, ar tuo metu, kai po kiemą pasklinda degančių šerių smarvė, o gal po tradicinių mamos žodžių „vargšas gyvulėlis". Arba tuomet, kai dangaus sužadėtinė, negrė Marija, juodut juodutėlė nusvilinta kiaulė guli kojomis į viršų, ir tėvo karštame vandenyje pamirkytas peilis palieka pirmąjį gelsvai baltą dryžį ties apsvilusiais, nuo karščio susitraukusiais speneliais, niekados nepatyrusiais motinystės džiaugsmingo virpulio. O man vis dar virpa rankos – nuo įtampos laikant parverstą ant šono kiaulę prie kojų pririštomis virvėmis, kol tėvas peiliu ieško širdies. Žinoma, ir nuo agonijos riksmo.

Žinojimo griuvėsių pilna ir intelekto pagundų ištvirkinta mano sąmonė – štai kas labiausiai kaltas, kad paprastas kiaulės pjovimas keliauja fantasmagoriškais asociacijų tinklais. Štai tėvas kaitina kiaulės nagus, jie žėruoja kaip anglys, ir kai tėvas juos, dar beveik degančius (man tai visiškai nesuprantama – kaip jis nenusidegina rankų?), profesionaliu riešo judesiu nusuka ir staigiai numeta šalin, visuomet prisimenu Matthias'o

Grünewaldo „Nukryžiavimą", baisiai į viršų styrančius mirštančio Kristaus pirštus, taip bejėgiškai ir drauge priekaištingai atsuktus į dangų – kažkodėl, nepaisant Koperniko heliocentrinės sistemos, vis tiek manau Dievą esant viršuje, net jeigu tas „viršus" ir visai šalia.

O kai tėvas, baigęs kiaulės nuotakos (ji šiandien tuokiasi su mirtimi, tą gali patvirtinti ir Širmosios – apokaliptinio žirgo žvengimas tvarte) skutimo ir apmazgojimo ritualą, nupjauna jai galvą (begalvis Jonas Krikštytojas kiekvieną sykį surenka žvejus ant šalimais plonu ledu apsitraukusio ežero apaštalavimo misijai), pasirodo ir pirmieji krikščionys, alkani Atpirkėjo kraujo – tuntas kačių, godžiai lakančių iš po sniegą pamažu, bet atkakliai plintančios tamsiai raudonos balutės; vienam kačiukui kraujas kapsi ir kapsi tiesiog ant galvos, o jis taip juokingai kiekvieną sykį ją kresteli, tarsi norėdamas atsikratyti kaltės jausmo. Kratosi, bet neatsitraukia.

Kur aš ir kokį jie, mano gimdytojai, mane regi, ar aš egzistuoju jiems tose erdvės ir laiko spragose tarp retų telefono skambučių ar dar retesnių apsilankymų jų namuose, arba atvirkščiai – kur jie yra man, ar galima tas laiko ir erdvės proskynas užpildyti banaliomis frazėmis „pasiilgau jūsų", „galvojau apie jus". Ar verta kelti tokius mazochistinius klausimus?

Bet kodėl tuomet tokios baisios būna skerstuvių (ir apskritai viešnagės pas tėvus) popietės, kai prie tvarto lieka tik kruvina sniego ir purvo košė, po kurią slampinėja valkataujantis šuo ir keletas įžūlesnių varnų, o prie savo būsto pririštas pusiau seteris, pusiau velniai žino kas Spragtukas kraustosi iš proto, kad negali pasiekti į klevą sutūpusių kuosų, o gal ir tų pačių vaiduokliškai krankiančių varnų, nes tamsa taip greitai auga pati iš savęs, ir taip greitai nutrina rūšinius pasaulio daiktų ir reiškinių skirtumus, – atrodo, jog net šuns balsas ima strigti ir pagaliau galutinai įsipainioja, pranyksta jos nejaukiose įkapėse.

Ir tuomet labiausiai norisi bėgti – nuo aukos kvapo ir kraujo, nuo nuovargio ir virškinamos skerdienos pilnų popietės valandų tėvų namuose, tarsi kažkur egzistuotų kitoks, kokybiškai kitas gyvenimas, jaukios ir išsiilgtos valandos. Jeigu ir galiu mylėti tėvus, tai tik žiauria atstūmimo meile, nes nėra to „kitur", o vis tiek noriu bėgti, ir bėgu nuo žaizdotų, tiesiog gyvam pūvančių tėvo kojų, nuo rūgšties išėstų, iki kraujo pleišėjančių motinos rankų, nuo jų neįkyraus, bet paties tikriausio rūpesčio manimi, kad nebūtų šalta miegoti, kad skaniai ir sočiai pavalgyčiau, kad mano gyvenime būtų viskas gerai.

Bėgti ne todėl, kad man būtų bjauru jų ligos, jų senatvės ženklai, jų smulkmeniškos ydos ar kartais kiek vaikiškas tarpusavio aikštingumas – aš negaliu jų mylėti iš arti, man reikalinga prakeikta distancija, vaizduotės teritorija, kurioje gyvena mirę simboliai ir vyksta nuolatinis, beprasmis aukojimo ritualas ant sumauto altoriaus, stovinčio tarp tikrovės ir idealybės. Freudas? Niekados netapatinau motinos su Švč. Marija, bet niekados ir nepatyriau siaubo, kad mano motina – viso labo tik mano tėvo kekšė, anot filosofo. Ir net juodžiausiais mūsų šeimos istorijos laikotarpiais nenorėjau užmušti tėvo, netgi atvirkščiai – mylėjau jį ir ilgėjausi jo dar labiau, ten, toje nerealioje, prakeiktų simbolių ir nenutrūkstančių, bergždžių aukojimų erdvėje. Gal net per daug – nes ir pats savo namus, savo šventyklas stačiau ant smėlio, ir baisus buvo jų griuvimas.

O durys į kitą pasaulį – motina jas nuplovė, mudu su tėvu užkėlėme ant tvarto, į palėpę, kur amžinybė kvepia suplėkusiu pernykščiu šienu.

Vieną sykį aš juos nufilmavau: tėvą, pjaustinėjantį kiaulę, mechaniniu separatoriumi atskiriantį grietinėlę, motiną, raganaujančią prie viryklės, gaminančią varškę, po to naminius sūrius; valgančius prie stalo, barančius šunį Spragtuką, žodžiu kitu persimetančius tarpusavyje. Jie nesuprato, kas yra video-

kamera, žodis „filmuoti" jiems susijęs su kinu, televizija, su tuo, kas vyksta kažkur, kitapus ekrano, bet ne čia, ne su jais pačiais.

Niekad nemačiau ir turbūt jau nebepamatysiu tokių savo tėvų, kai vėliau nusivežiau videomagnetofoną ir parodžiau jiems juos pačius: jiedu juokėsi, šūkčiojo, kumščiavosi kaip vaikai, piktinosi ir vėl juokėsi, šaipėsi vienas iš kito ir vis rodė man, pažiūrėk, čia gi mes, mus rodo! Tikiu, kad tuo metu, tą vieną apgailėtiną videolaiko valandą, jie vėl mylėjo vienas kitą taip, kaip kažkada jaunystėje, kai norėjo gyventi kartu, kai geidė vienas kito, svajojo turėti vaikų, sūnų.

Paskutinis planas toje juostoje (filmavau jau prieš išvažiuodamas, ir – kaipgi be simbolikos – iš kambario, pro stiklą): prie daržinėlės tėvas kirviu kapoja kiaulės šonkaulius, o mama, priklaupusi prie kaladės, prilaiko juos, kad nenukristų ant žemės. O juk iš tikrųjų ant tos kaladės turėtų gulėti mano galva.

2001 m.

Šiaurinė kronika

Vasario 22

Vakar mirė tėvas. Prieš porą dienų autoatsakiklyje radau vyro balsą, kuris keletą sykių pakartojo mano vardą, lyg šaukdamas, lyg apgailestaudamas. Balsas buvo visiškai nepažįstamas – ištryniau drauge su kitais nereikšmingais pranešimais. Dabar ėmė smelktis priekaištinga nuojauta: tarsi žinočiau, kam tas balsas galėjo priklausyti.

Vienatvė mėgsta mirtį. Kaimynė, gyvenanti viršuje, tvirtina girdėjusi riksmą. Dabar tėvas guli savo guolyje, apatinis žandikaulis parištas marlės tvarsčio atraiža. Vis tiek išsižiojęs. Atrodo, lyg miegotų. Jis ir miegodavo išsižiojęs, tik nebegirdėt knarkimo, veidas mėlynas, per lūpų kraštą – šviesiai rausvo skysčio nuoteka. Plyšo širdis.

Šuo išsigandęs. Jeigu tikrai suprastų, kas atsitiko jo šeimininkui, ir jeigu savo ištikimybę išgyventų kaip instinktą – turėtų nusižudyti. Žvalgosi neramiai, vizgina uodegą. Nekilmingas šuo.

Su seserim važiuojam į rajono centrą pirkti karsto ir dar kažkokių būtinų smulkmenų: batų tėvui, marškinių, vainiko, – kažkodėl išrenku papuoštą kalijų žiedais, turbūt plastmasiniai,

tikrų eglišakių fone. Klaikus *deathshopas*: vainikai, kryželiai, gedulingos juostos su banaliausiais užrašais, bet taip daro visi, žmogus čia miršta ne sau, o kaimynams, tris dienas trunkanti muilo opera, pikta banalybė.

Pirkom karstą, – jie sukrauti šalia gedulingų reikmenų parduotuvės esančiame garaže, paskutinioji transporto priemonė. Jaunystėje tėvas vienas pirmųjų apylinkėje įsigijo raudoną čekišką „Jawą", mėgo ja didžiuotis net ir vėliau, kai vairavo tik arklį.

Pirkom ne patį pigiausią, vidutinį. Tėvas buvo vidutinio ūgio. Dabar atrodo sumažėjęs, dar labiau sulysęs, tik krūtinė išsišovusi. Moterys perrenginėja tėvą, sustingusios rankos nelenda į rankoves, kai norėdamas padėti paimu jį už rankos, išsigąstu, kad nulaušiu – lyg ne ranką laikyčiau, o varveklį. Vėliau, kai pakeliu kūną už pažastų, jau perkeliant iš guolio į karstą – vėl nemalonus pojūtis, atrodo, jog tėvo pažastys permirkusios šaltu prakaitu. Miręs kūnas skleidžia šaltį. Nėra šaltas savaime, bet spinduliuoja šaltį į aplinką. Paliečiu melsvą tėvo ausį – deginantis, lipnus šaltis.

Su pusbroliu, miestelio seniūnu, vaikščiojom po kapines. Čia visi kovoja dėl vietos: kad ant kalnelio, padoresnių kaimynų kompanijoj – matyti nemažai rezervuotų vietų, o vietos jau visiškai mažai, čia daugiau mirštama, nei gimstama. Mums beveik pasisekė, nors ir ne ant kalnelio, ir tvora netoli, bet tėvo galvūgalyje bus eglė, greitai ji visiškai užstos tvorą, ir kol saulė kybos Rytuose, mes ant tėvo kapo šešėlį. Ir pageltusius spyglius.

Tiek visokių taisyklių, – visi žino, kaip turi būti papuoštas karstas, kiek žvakių, kokia muzika, koks katafalkas, kokie gedulingi pietūs. Gerai, kad žino, nes aš, vienintelis likęs vyras šeimoje, nė velnio nežinau. Bent jau fotografo atsisakėme, pilni stalčiai nuotraukų su karstais ir vainikais, bet šios rūšies ne-

krofilija niekas nesidomi. Beje, fotografuojamasi irgi ne dėl nuotraukų, ne dėl atminimo, dėl to, kad taip reikia, įprasta.

Motinai vieta taip pat atrodo nebloga, sako, bus šalia vietos ir jai. Man patinka senosios kartos racionalumas savo ateities atžvilgiu. Jaunas retas kuris pagalvoja, kad jam gali atsitikti tokia nesąmonė kaip mirtis, kapinės, nulis.

Vos miręs tėvas buvo išsižiojęs, dabar lūpos susičiaupė, lyg būtų susitaikiusios su neatšaukiamu nuosprendžiu, ir atrodo, kad jis šypsosi. Prisivalgęs kažkokio melsvai dažančio maisto.

Rašydamas šiuos žodžius, pagaunu save galvojantį, – ar ne per mažai kenčiu. Jeigu dar galiu rašyti ir net – ironizuoti. Kartoju sau kaip mantrą – tik nepradėk gailėti savęs, tik nepradėk gailėti savęs, nieko nėra šlykščiau, kaip pasiduoti patetikai tokią akimirką. Padeda, nors kiek pagundų išskysti, susileisti. Tėvas dar nespėjo atšalti, o sūnus jau kala tekstą apie jo mirtį.

Ne, tėvas jau pakankamai atšalo. Mes jį nakčiai palikome vienut vienutėlį didelėje tuščioje salėje, priklausančioje lyg ir Šaulių sąjungai, lyg ir Bažnyčiai. Anksčiau čia buvo Kultūros namai, tris ar keturis kartus per savaitę rodydavo kiną, atvažiuodavo koncertuoti netgi respublikinio dydžio žvaigždės. Vėliau viskas baigėsi, grąžino turtą buvusiems šeimininkams, o šaulių šiame miestelyje gal trys, iš neprižiūrimo pastato liko apgailėtinas vaiduoklis užkaltais langais – stiklus išvogė arba išdaužė. Vaikščiodamas aplink karstą, žiūrėdamas į nusitrynusias pragaro spalvos grindis prisimenu, kaip šokdamas čia glamžydavau mergas, o į išgąstingą klausimą – koks ten daiktas apačioje, prie šlaunies – išdidžiai atsakydavau: peilis kelnių kišenėj. Kaip ir visi keturiolikamečiai.

Nakčiai patarė nepalikti neuždengto karsto – kad iš ryto nerastume tėvo apgraužtu veidu, nors ir abejotina, kad čia veistųsi pelės. Šalta ir tuščia. Vežamas tėvas, matyt, pasislinko karste – batų galai spiriasi į dangtį, neužsidaro. Pakišu ranką

po galva, kita ranka suimu už atlapų – vėl bijau, kad nuplėšiu galvą, toks plonas ledo kaklas.

Norėčiau sušukuoti jo plaukus, bet neturiu šukų. Esu keletą sykių jį apkirpęs – pats paprašydavo, gal tai galėtų kažką reikšti (M. Foucault būtinai čia atrastų ką nors savo seksualumo istorijai), nes kaip kitaip paaiškinti tėvo norą atkišti galvą visiškai nemokančiam kirpti sūnui? Ieškau tėvo meilės ženklų? Ant plauko kabantis intymumas.

Vėl netyčia prisiliečiau tėvo ausies – tuščia jo ausies geldelė, visiškai tuščia.

Kaip jam turėtų būti ten šalta, vienu kostiumu, tuščioje salėje.

Naktį žadėjo iki dvidešimties šalčio.

Vasario 23

Užvakar mirė tėvas. Turėčiau prisiminti ką nors svarbaus, ką nors skaudaus – kokia proga draskyti šašus, – apkaltinti tėvą ir tuojau pat atleisti, ir mėgautis savo, atleidžiančiojo, kilnumu. Arba – ką nors malonaus, po to leistis į sentimentus ir apverkti netektį.

O prisimenu kažkokį kvailą epizodą: tėvas nuo aukštai sukrauto vežimo meta šieną žemyn, kur aš prie oro pūtiko žiočių (toks keistas aparatas, užpučiantis ilgu vamzdžiu šieną į fermų palėpę) reguliuoju srautą, kad neužsikimštų. Tėvas dar stiprus, stipresnis už mane. Kartais nespėju su juo, vamzdis užsikemša, ir man, kankinamam klaustrofobijos, tenka lįsti į ankštą vamzdį krapštyti kamščio.

Didaktas Hieronymus Boschas van Akenas, paišęs patarles ant medinių skydų.

Tėvas iš savojo šieno vežimo jau išpešė viską, kas įmanoma.

Aš dar laikausi įsikibęs kuokšto šiaudų. Manantis, jog pasaulis prasmingas tiek, kiek nespėju jo užrašyti.

Romėnų filosofai tiesiog liguistai domėjosi savimi, vėliau paaiškėjo, jog tai naudinga ir kitiems.

Salėje taip šalta, kad lankytojai ilgai neištveria, ir šeima liekame su tėvu. Moterys linkusios graudintis, mano galva pilna nuožmaus absurdo gūsių, pasiūlau sulaužyti taisyklę „apie mirusius gerai arba nieko“, ir atmosferoje tvyrojęs stroncio švytėjimas kiek apmalšta. Visi šie budėjimo prie mirusiojo ritualai atėję iš bendruomeninių įsijautimų. Nebėra bendruomenės, ritualai tušti, salė tuščia, tėvas guli valtyje, o valtis ant kranto, kuris jam visiškai svetimas ir nebereikalingas. Bet papročiai, net ir mirę, vis dar alsuoja.

Kartais, priėjęs arčiau karsto, lyg išgirstu garsą, lyg alsuotų. Aš bijočiau pasilikti su juo vienas naktį. Bijau numirėlių, jie nepripažįsta giminystės saitų, jų giminė – visa po žeme. Šaltoje salėje šaltas kūnas, šalčio generatorius – buvusi tėvo vieta, kevalo luotas, lukštas. Ir taip užsimanau jo paklausti – kaip vis dėlto ten buvo su Stalino paminklais, kuriuos jis pasakojo matęs velkamus tuščiomis ankstyvo Vilniaus gatvėmis, kada tai buvo? Kai jis tarnavo kariuomenėj, Šiaurės miestelyje? Nieko nebegaliu pasitikslinti, perklausti – tėvo ausis pilna lavoninių nuodų tylos.

Buvo atvažiavęs Šarūnas, pasiūlė „Xanax'o“. Nepasitiki mano nervais, nors jam aiškinu, jog mano rašymai apie mirtį (Viešpatie, kiek apie ją esu pripaistęs) nenuėjo veltui – ji jau ne tokia laukinė, ji jau šiek tiek prijaukinta, ji nedarko mano veido pasišlykštėtinomis grimasomis. Šarūnui mano kalbos, matyt, nekelia didelio įspūdžio, pataria praryti piliulę „X“. Boschas savo jautrumą pasauliui bandė pridengti ištapytais medžio gabalais, Šarūnas – drobės. Siurrealistai, pasąmonės astronautai, nieko nepadarysi, bet kartais jie labai padeda.

Stebėjau savo veidą veidrodyje: paakiai kiek juostelėję, tačiau nieko įspūdingo, dar nepanašu į pandą, kinų valstiečių

sugautą ryžių laukuose. Neskustas smakras taip pat be jokio tragiškumo kontūro, labiau primena nešvarią, susiglamžiusią nosinę. Jokio kančios archetipo bukai į save spoksančiose akyse. Absurdo veidas bedugnis. Dievas sukūrė mane ir atidavė mane man pačiam – elkis kaip išmanai. Kuris iš mūsų didesnis cinikas? Kita vertus, galima jį suprasti – su motina buvom užsukę į bažnyčią žvakių. Būčiau Dievas, nė už ką negyvenčiau tokiame klaikiai negyvame, nejaukiame, tokiame butaforiniame būste. Čia – tik mirusiųjų Dievui.

Niekaip negaliu sutapatinti tėvo su tuo, kas iš jo liko, su lavonu. Jeigu jis sujudėtų, duotų kokį nors ženklą, net jeigu vos vos krustelėtų jo krūtinė, pučiama ne mirties dujų, o prisipildančių plaučių – pripažinčiau tapatybę. Išsigąsčiau, pašiurpčiau, bet pripažinčiau. Žiūriu į tolydžio vaškėjančias rankas ir veidą ir niekaip negaliu sutapatinti. Štai mirtį su mirtimi – sutapatinau, anksčiau buvusi kiek abstraktoka, metaforiška, dabar ji nusikratė literatūriškumo, identifikacija įvyko, o tėvo su numirėliu – niekaip. Ne tėvas – kažkoks atspaudas, kaukė, lėlė, kopija ir, beje, ne itin talentingai pagaminta kopija.

Mirtis galėtų būt genialesnė.

Norėčiau būti negailestingai dokumentalus, bet negailestingumas sau pačiam sunkiai įveikiamas, žinau, jog yra riba, kurios neperžengsiu, kurios negaliu įveikti, ir dar esu įsitikinęs, kad būtinai ją peržengčiau, tik kur, po velnių, ta riba manyje slypi. Kad ir kiek jų įveikčiau, atsiranda dar ir dar – begalinis barjerų ratas, judėjimas ratu, vainiku, į tą patį tašką. Gal tai sąmonės ar pasąmonės kompozicija, sauganti žmogų nuo išprotėjimo? O gal man paprasčiausiai trūksta talento būti drąsiam arba atvirkščiai – drąsos būti talentingam, iki galo, iki aptemimo.

Sukasi ir sukasi gedulingos muzikos kasetė, nyki muzika, bet kai ji skamba, ne taip šalta. Solistas rečitatyvu (toks saldus

bažnytinis progiesmis) pranešinėja: „Trečioji paslaptis... ir pasiuntė į pasaulį apaštalus..." Galėtų troleibusuose pranešinėti stotelių pavadinimus. Giedotojai ima nesiliaudami kartoti: Viešpatie, atleisk nusidėjėliams, atleisk... atleisk... atleisk... Tuščioje salėje pasigirsta ištartas pusbalsiu – „Neatleisiu". Sesuo dėbteli priekaištingai. Sakau motinai: baisu būtų, jeigu pats Viešpats iš aukštybių rikteltų „Neatleisiu!" Mama supratingai linkteli galvą ir, lyg pajutusi baisumo tūrį, pritaria: „Baisu". Dar kiek, ir imsiu įžeidinėti Dievą, tai yra savo skystus ir visai nebeaiškius religinius jausmus. Tėvas buvo absoliutus ateistas.

Lyg ir turėčiau būti savimi šioje tragikomiškoje laidotuvių misterijoje, bet savimi galėčiau būti tik savo paties laidotuvėse. Irgi netiesa – tai jau bus mirtis kitiems, ne man, ne mano.

Duobkasiai paprašė nupirkti druskos pakelį – pašalui švelninti, o gal – kad žemė būtų biresnė. Mes galėtumėm pasiūlyti sąžinės. Graužiančios tris likusius gyvuosius dėl to, jog ketvirtasis pasitraukė.

Kaltės jausmas – dopingas auginti patetikos raumenims. Koks raumeningas sielvartas.

Vasario 24

Tėvas nuplaukė puraus, tamsiai gelsvo smėlio upe, ir jo valties šonus braukė eglišakės.

***

Galėtų būti beveik sapnas: kiek daugiau nei prieš ketvirtį amžiaus sniegas iškrito anksti, spalio mėnesį, o bulvės dar nenukastos. Mudu su motina stovim galulaukėj įsitvėrę pintus krepšius, o nuo mūsų balto, apsnigto lauko viduriu verčiasi juoda garuojanti vaga, kurią aria tolstantis, mažėjantis tėvas.

2001 m.

Kvapas

Bet juk tos istorijos ne tik apie mane. Jos apie mūsų visų aš.
Apie vargangą mažytę mūsų Aš karalystę,
tokią juokingą su jos sosto mene ir įtvirtintu pylimu.
R. Gary

Informaciją, kad turiu parašyti apie kvapą, gavau kompiuteriu (elektroniniu paštu, lakonišką spėjimą „supratau, kad sekantis ese bus apie kvapa"), ir tai mane sutrikdė, nes knygų dulkės visai nepanašios į kompiuterį nugulusias dulkes, ypač kai jo monitorius įkaista ir skleidžia pašildytų dulkių kvapą, primindamas lempinio radijo „Dauguva 406" (skaičius prasimanytas, nors gražus ir reikalingas – aparatas be skaičiaus atrodo netikras, pasimetantis tarp banalių buities rakandų) vidurius, kuriuos, nuėmęs kartoninę nugarėlę, studijuodavau ilgomis vienatvės popietėmis prieš tris dešimtis metų. Laiko tuomet turėdavau begales, bet iš visų pasaulio pažinimo pratybų kažkodėl išliko tiktai su dulkėmis sumišęs įkaitusių lempų kvapas. Ir būtent kvapas, tolydžio artinantis nakčiai, sustiprina vis magiškiau švytinčių radijo lempų prisiminimą, kuris ir tuomet, ir dabar galėtų būti lyginamas tik su niekad astronomų neatrastu, kambario kampe, šalia lango su jame įstrigusiu senos obe-

lies siluetu, ranka pasiekiamu ir neišmatuojamai nutolusiu draugiškai mirksinčiu žvaigždynu.

Sunku būtų pasakyti, jog tai pirmasis ir svarbiausias gyvenime kvapas; iškėlęs didelę savo nosį prieš laiko vėją galiu užuosti daugybę jų, kvapų, kurie iki šiol pasiekia net kiek per jautrią uoslę, ir visi jie galėtų pretenduoti į pirmumo ar bent jau į didžiausio, svarbiausio reikšmingumo teisę: rūkstančios žibalinės lempos kvapas, ožkos pieno, žuvų taukų, geležinkelio, kuriuo pralėkdavo „Maskva–Kaliningrad" traukinys, pabėgių, dvokiančių derva ir keleivių išmatomis, kvapas, pavasarinio potvynio apsemtų pievų kvapas, tiesa, jis susijęs su ką tik pusbrolio žeberklu nudurtos lydekos kvapu, tirpstančio sniego su baisiais, tamsiais erdvę skrodžiančiais varnų balsais, garuojančių kiaulės vidurių, pernykščio šieno, sumišusio su slogiu tvarto oru, kvapas, eglišakių, vedančių į velionio namus ir ką tik iš miško parneštos kalėdinės eglės kvapai, – visi jie gali vesti neįtikėtinai toli, visi jie gali būti vertikalūs, transcendentalūs, ir net pats nežinau ką – nusivylimą ar paguodą, skaudžią netektį ar melancholišką atminties solidarumą – galėčiau surasti eidamas siūlomais šių kvapų maršrutais. Dabar man pakanka to, kad jie yra, kad jie neužmirštami, jie tikri, nes galiu juos iš tikrųjų užuosti, kadangi daugybę kvapų prisimenu, žinau juos esant, bet tai žinojimo, o ne išgyvenimo kvapai.

Keista, kaip metonimiškai kvapai atstovauja atminčiai, kartais vos menku krašteliu susiję su tiesiogine savo funkcija – kvepėti, – o iš tikrųjų traukiantys paskui save ilgiausią ir tarpusavyje beveik nesusijusią vaizdinių virtinę. Iš vaikystės pasiekiantis mirties kvapas siejasi ne su gedimu, puvėsiais, stalo šakute nusmeigtomis varlėmis, suvažinėtais mylimais katinais, net ne su krauju (neprisimenu, kaip kvepia kraujas, nors žinau) ar numirėliais, bet su penkių kapeikų, kurias buvau prarijęs, kvapu (šleikštus metalo kvapas, viduriuose be gailesčio pjaustantis ma-

no persigandusias žarnas) arba su kiek didesniu nei žirnis, bet tokiu pat apvaliu, saldžiu ir spalvotu dražė saldainiu, kurį kažkodėl įsikišau į dešinę nosies šnervę ir negalėdamas jo iškrapštyti liejau bejėgiškas ašaras, susitaikęs su mintimi, jog dabar jau galas – mirsiu nespėjęs sulaukti mamos pareinant iš darbo. Taip man apmąstant savo trumpo ir pakankamai garbingo (per šešetą metų nebuvau spėjęs prikrėsti nedovanotinų šunybių) gyvenimo pabaigą, spalvotasis žirnelis nosyje ištirpo ir ištekėjo, sumišęs su ašaromis ir pavirtęs nepakartojamai bjauriu „jūros mišiniu". Iki šiol manau, jog spalvoti žirneliai yra itin neskanūs ir niekad jų nerekomenduoju pirkti vaikams – bet kuris gali sumanyti pakartoti mano eksperimentą su nosimi.

Būtent kvapas yra visam laikui sugadinęs ir romantišką jūros įvaizdį. Trylikos metų drauge su ekskursija nukeliavau į Lietuvos pajūrį ir pirmiausia pamačiau ne vaizduotėje įsikūrusius mėlynus, baltomis keteromis lūžtančius vandenų laukus, o aprūdijusį, remonto dokuose stovintį žvejybinį tralerį, kuriame būnant neapleido pojūtis, jog esi didžiulėje silkių skardinėje, kurią kažkas seniai ištuštino ir numetė į šiukšlyną. Baisiausia, kad viską supainiojau, ir tas bjaurus silkių kvapas man buvo visų pirma jūros kvapas. Vėliau, jau nuo Birutės kalno spoksodamas į realybe virtusią svajonę, iš paskutiniųjų stengiausi surasti savyje maironiško įkvėpimo, bet viskas buvo veltui – iki šiol žiūrėdamas į jūrą jaučiu smegenis paralyžiuojančią pastovėjusios žuvies smarvę. O kai išgirstu ką nors jūrą lyginant su moterimi, mano jau ir taip pakankamai asimetrišką apatinę veido dalį iškreipia pasibaisėtina grimasa – jeigu moteris kuo nors ir panaši į jūrą, tai tik dėl kvapo, kurį skleidžia visiems gerai žinoma vieta. O jūra... Jeigu dar prisiminsime jūrą tais laikotarpiais, kai ji tiesiog dvokia vėmalais ir apipuvusia arkliena, tai su moterimi jos lyginti jau niekados nekils net menkiausia pagunda.

Moters kvapas yra ypatinga tema, ji verta kur kas didesnės apimties darbo nei viena pastraipa, bet mane domina kvapai, kurie tiesiogiai tarsi nesusiję su atstovaujamu objektu. Pirmoji mano meilė, fatališka ir nelaiminga, kvepia dichlofosu. Žinoma, reiktų patikslinti – nėra ir nebuvo tokios meilės, ypač vyro meilės moteriai, kuri baigtųsi laimingai, bet gali būti ir taip, kad jos visos, pradedant pirmąja, baigiant paskutiniąja, niekados nesibaigia, ir kartais netgi mazochistiškai malonu vartyti save kaip nelaimingų įsimylėjimų albumą ir jausti, kaip visos tos buvusios daugiau ar mažiau juokingų aistrų istorijos tebesitęsia tavyje, teka tavo rambėjančiomis venomis ir arterijomis, trumpam užsukdamos į raumenų stotelę, vadinamą širdimi, ir vėl keliauja toliau arba atgal į pasąmonės požemius. Tokiomis reminiscencijų valandėlėmis negali nepasijusti sentimentaliai ir kvailokai, bet visiškas savo jausmingumo ignoravimas irgi kvepia nykia tuštuma. Panuolaidžiaukim sau kartais, vien jau dėl savo tragikomiško laikinumo esame to nusipelnę.

Buvau penktoje ar šeštoje klasėje, perskaičiau kažkokią iš atminties visai iškritusią, bet tuo metu mane pervėrusią knygą apie paauglių meilę ir tuojau pat įsimylėjau dar net nežinodamas ką. Ilgai laukti nereikėjo, ji buvo klasiokė didelėmis, išraiškingai papūstomis lūpomis ir kaktą dengiančiais kirpčiukais. Įsimylėjau taip ūmai ir beprotiškai, kad net pasiprašiau auklėtojos pasodinamas su ja į vieną suolą. Aišku, tai neprilygsta serenadų dainavimui po mylimosios balkonu ar mirčiai dvikovoje ginant įžeistos damos garbę, bet turint galvoje, jog su mergaitėmis berniukus sodindavo tik bausmės sumetimais, mano poelgis irgi šio to vertas. Nebeatsimenu, kiek tęsėsi ši sekinanti pirmosios aistros istorija, bet baigėsi ji siaubingai – mano mylimoji turėjo utėlių, taigi greitai jų turėjau ir aš. „Ir varge, ir džiaugsme..." – rodos, yra tokia formulė tuoktuvių rituale. Kadangi tėvai buvo ką tik išsiskyrę, leidau sau daryti

atsargią prielaidą, jog utėlės mano galvoje atsirado iš ilgesio. Slapta vyliausi, kad ilgesys pamažu aprims, o drauge su juo išnyks ir utėlės, tačiau ilgesys nesiliovė siautėjęs, o mama apskritai nepripažino tokių naivių hipotezių ir nutarė išnaikinti jau tuo metu retai sutinkamus parazitus radikaliomis priemonėmis – išpurškė mano galvą dichlofosu, nuodais musėms naikinti, užmaukšlino ant galvos megztą kepurę ir liepė keletą valandų jos nenusiimti.

Utėlės apleido galvą visam laikui, o dichlofoso kvapas visam laikui joje apsigyveno. Dabar, kai kokiu nors „Super COBRA nuodai ropojantiems" retinu tarakonų prieauglį virtuvėje, prisimenu papūstas lūpas ir akis beveik siekiančius kirpčiukus, tik negaliu tiksliai pasakyti, kuriam objektui priklauso kvapą lydintis ilgesys – ar pirmajai nelaimingai meilei, ar tai sunkiai mirusios mano vaikystės siela vis dar prašosi užtariama šiurkščiame, bukame, fantaziją praradusiame suaugusiųjų pasaulyje.

Mano kvapų galerijoje trūksta kokio nors šviesaus, su vilties ir ramybės pažadu susijusio kvapo, bet, tokį suradęs, tuojau pat atmetu jo kandidatūrą – žinau tokį kvapą esant, bet negaliu jo prikelti, kad ir kiek pūsčiau ir traukčiau šnervėmis. Tokiu atveju mane pasiekia salsvai aitrus sėklos, aplipusios šlaunis ir pilvą kvapas, kai guli šalia moters gaudydamas kvapą (!), o taurieji, iš tavęs ką tik išplūdę skysčiai greitai kreša, ir tuomet jau iš tikrųjų tampi panašus į velykinį, tešloje išvoliotą karpį. Kvepia Rojaus sodu, pirmuoju žmonijos rytmečiu, kai Adomas susigėdo savo negrabaus nuogumo ir netikėtai jį ištikusio (vis dėlto – pirmas kartas istorijoje!) geismo, kai Adomą ėmė kankinti vėliau visus vyrus persekiosianti neviltis, – tiek tikėtasi, o atpildas – tuštuma, nieko apčiuopiamo, nieko, ką galėtum panaudoti tapimo žmogumi procese, tik Ieva begėdiškai iš jo šaipėsi, ji pirmoji suprato, jog malonumais reikia mėgautis intui-

tyviai... Argi galėtų tokį gyvybingumo dokumentą nurungti bažnyčios mišinys: besilydančio vaško, drėgmės, senų maldaknygių, naftalinu iš tolo trenkiančių senučių skarų ir gipsinės kančios kvapai?

Ir kuo labiau imu galvoti, koks gi kvapas būtų vertas vainikuoti visą piramidę, tuo labiau ima blaškytis sąmonė, siūlyti įvairiausius variantus (tarp jų ryškiausi kojų tarpupirščių ir kareivinių tualeto kvapai, nors ligoninės, ypač urologinio skyriaus kvapas labai norėtų tapti nemaloniausiu), bet nė vienas neatrodo geresnis ar blogesnis už kitus, jie paprasčiausiai neturi juos įamžinti vertos istorijos, teksto, kuris būtų svarbesnis už konkrečius biografijos faktus ir manąjį aš įlietų į kitų Aš patirties talpyklas.

Ką gi, telieka laukti, juk laukimas taip pat sklidinas autobusų, traukinių stočių, oro uostų, poliklinikų priimamųjų kvapo, o kartais – net Kaukazo kalnų, į kuriuos pasikėlęs nekantriai laukiau kokio nors ženklo, kuris paneigtų kosminės vienatvės pojūtį. Matyt, buvau pernelyg godus ir nekantrus, arba paprasčiausiai mano uoslė per menkai išlavinta užuosti metafizinio kvapo aromatą. Gali būti ir taip, jog metafizika nepakenčiamai dvokia, ir mes su ja prasilenkiame, tikėdamiesi prancūziškų kvepalų banalybės.

2001 m.

Sraigė

Ir paaiškėjo man, kad gera yra, kas genda...
Aurelijus Augustinas, *Išpažinimai*

Visos sraigės šiandien traukė nuo upės, daugybė vienišų gleivėtų maldininkų su menka mantele ant kupros, pilnas asfaltuotas takelis, kurį joms įveikti skersai užtrunka ne daugiau kaip dešimt penkiolika minučių žmogaus laiko. Kokios greitos šį rytą sraigės. Ir kuo ilgiau jas stebi, žiūri tik į jas, tarsi žvelgtum „sraigės akimis", paklusdamas jų tempui, tuo labiau jų pasaulis intensyvėja, darosi normalus.

Išlikusi silpnybė – trukdyti sraigėms, su visa savo dvikojiška kvaila didybe kištis į jų pasaulį ir gyvenimą: pakelti, prisikišti prie pat lūpų, šnabždėti: slemuk, slemuk, iškišk ragelius, jei neiškiši, užmušiu. Visuomet iškiša. Dabar, pasilenkęs prie jų, girdžiu ironišką ir drauge ilgesingą choro giesmę: *omnia mea me cum porto*. Mažos, gleivėtos lotynistės. Kosmopolitės, čigonės, vagabundiško gyvenimo propaguotojos, vynuoginės valkatos, amžinosios žydės. Ar turėčiau kantrybės štai taip pasilenkęs spoksoti į jas, sekti paskui jas, keliauti, kol pagaliau sužinočiau jų kelionės tikslą? Kiek laiko trunka jų lytinis aktas? Ar jos patiria malonumą? Kodėl jos, šitos snarglėtos pakrū-

mių pėstininkės, susijusios su gedimu? Negaliu sau atleisti kažkada matyto vaizdo: pilnas iš elektros laidams naudojamos vielos pintas krepšys negyvų, dvokiančių, kirminais apkibusių sraigių. Kažkas jas rinko ir užmiršo parduoti, o vaizdas liko, baisus kaip dokumentiniai kadrai iš koncentracijos stovyklų. Negaliu suprasti, atsekti, kada prasidėjo mano gedimas.

Kai karšta, prisimeni Afriką, kai šalta – irgi, sako Brodskis. Kai karšta, prisimenu lietų, kurį norėjau užgesinti ugnimi, tai buvo šventa nevilties liepsna, nes ta, kuriai ir buvo kūrenamas laužas – ne sausomis, iš tankumynų ištrauktomis eglių šakomis, o pačiais tikriausiais jausmais, – gulėjo palapinėje ir nė kiek nesidomėjo nei laužu, nei jame liepsnojančiu turiniu; apimtas švento pamišimo kūrenau ir kūrenau laužą lyjant lietui, ir dangus, matydamas mano dvasios didybę, negalėjo užgesinti liepsnos, nedrįso, galbūt vien iš pagarbos kovotojo ryžtui, kažkokiam užkampy, kažkokio ežero pusiasalyje, lyjant lietui, o ta, kuriai šis laužas liepsnojo, išlindo vakarop iš palapinės, mūvėdama geltonas, blauzdas vos vos tepridengiančias kelnes, iš kurių kyšančios kiek šleivokos basos pėdos atsargiai tikrino įmirkusių samanų tvirtumą, o ta, kurios ilga, bet su dailiu, vos pastebimu vingiu į viršų nosis vos kyšojo iš po gobtuvo, ta, kurios viršutinė lūpa visą laiką kiek pasipūtusi nuo išmintingų žodžių ir žemuogių, o po ta lūpa pats patraukliausias pasaulyje dantų tarpelis (Rojaus ir Pragaro vartai ant tų pačių vyrių), o ta, kuri taip šiltai, taip geidulingai ir drauge abejingai mieguista, – kokia pasibaisėtina kvailystė lietui lyjant laužą kūrenti, pasakė ji ir vėl, atsargiausiai statydama savo gražias, kiek į vidų pasisukusias pėdas, grįžo atgal į palapinę... Ir dangus, pamatęs, kaip neatšaukiamai bliūkšta mano tvirtybė, kaip krenta aukštielninka į samanas mano dvasia, tuojau pat negailestingai pribaigė vos alsuojančią laužo gyvybę. Nuo karščio ir lietaus paburkusiom rankom žarsčiau pelenus, apgailėtinas Giordano

Bruno, beje, taip pat kaip ir jis, sudegęs dėl idėjos, kuria dabar nebenustebinsi net degradavusios, į alkoholinį obskurantizmą panirusios asmenybės.

Apie didžiausias mums sukeltas kančias mūsų kankintojai dažniausiai niekada nesužino. Tai slaptasis mūsų keršto džiaugsmas. Būti auka, jaustis pažemintam, kai apie šią būseną niekas net neįtaria, – argi tai ne pasigėrėjimo ir puoselėjimo verta veikla? Būti auka ir mėgautis savo statusu, jo slaptumu, kančios konspiracija, kas krikščionims beveik nebūdinga, nes jiems savo tikėjimą būtina parodyti miniai, ir kuo didesnė minia, tuo didesnis pasitenkinimas, didysis sielos orgazmas. Aš krikščionis, galbūt net kažkur greta Aurelijaus Augustino, ne bažnytinėje, ne mąstytojų hierarchijoje, tiesiog vyrų – kaip jis vargo su moterimis, vienai net užtaisė vaiką, o paskui pabėgo, ir gulinėjo su kuo pakliūva, vis kankindamasis, kad daro kažką ne taip. Didingi šventųjų darbai. O mano kažkodėl – niekingi. Štai nusimesiu apgailėtinus skarmalus, štai imsiu ir parodysiu, o paskui paaiškės, kad visai ne tą parodžiau arba pamatyta buvo visai kas kita, vietoj akinančios sielos nuogybės kažkoks pūlinių ir krapštomų šašų ekshibicionizmas.

Beveik žinau, kada prasidėjo didysis mano gedimas, prieš dvidešimt septynias vasaras, vasarą, viešpataujant pagoniškajai saulės inkvizicijai, du vyrai, mokyklos, kurioje tuomet mokiausi (Viešpatie, juk ten ir buvo tik viena mokykla), pedagogai sustojo kieme ir išlipę iš automobilio ėmė kaltinti mane vagyste – iš mokytojų kambario dingo kažkokie optiniai prietaisai, lyg ir mokomieji mikroskopai. Jaučiausi kaip utėlė po didinamuoju stiklu, pro kurį į mane žvelgė savo teisumu įsitikinusių suaugusių vyrų rūstybė – pavogei! Prisipažink! Visi anksčiau ar vėliau kokiu nors būdu praranda tiesos nekaltybę, bet abstulbimas, kurį tuomet patyriau, neapleidžia iki šiol. Tiesą sakant, tiems dviem moraliniams pedofilams negaliu atleisti iki

šiol, nors vienas jų jau miręs. Tiksliau, aš, dabartinis, galiu atleisti, nusispjauti dabar man į tai, bet kaip atleis tas devynerių metų vaikas, kuris šventai tikėjo, jog pasakęs tiesą visuomet bus teisingai suprastas. Tai, kad sakyti tiesą visiškai nieko nereiškia, ko gero, didžiausias sukrėtimas, ištikęs Vakarų civilizaciją per du tūkstančius metų. Juolab kad vėliau, kai tikrasis vagišius buvo surastas, to vaiko niekas neatsiprašė. Netikiu atsiprašymais, netikiu atleidimo gestais, – koktūs hamburgeriai sentimentaliems idiotams. Atleidimas tokia neįkainojama, mūsų sielą apvalanti vertybė, tai ko vertos visos biblinės keršto, ir ne bet kokio, o dieviško keršto istorijos, sodomos ir gomoros, tvanai bei gąsdinimai apokaliptiniais šou? Iš ko mokytis atlaidumo, jeigu tas, pagal kurio atvaizdą aš nulipdytas, toksai keršingas ir sklidinas perrūgusios pagiežos. Siutinti save ir žiūrovus nusenusio kūdikėlio naivumu, – vis dar paguoda.

Nuo to laiko aš nepaliaujamai gendu: gendu sužinodamas vis daugiau kiaulysčių, būdingų ir netgi privalomų šiam pasauliui ir jį gausiai apgyvenusiems žmonėms, genda skrandis, burnos kvapas, dantys, akys, grybai, santechnika ir šventoji kanalizacija, skleidžianti bedieviškus kvapus iš tupyklos, šaldytuvas, maistas, spausdintuvas, nuotaika, dviratis, genda tekstas, kurio negaliu suvaldyti, siūbuoja, mėto mane į šalis kaip girtą matrosą ant šlapio denio – viskas, po velnių, genda. Tik siela vis tokia pat – nedvokia. Nors ji ir nėra aukščiausia gera, kas visai negali gesti, nors ji nėra ne gera, kas negali gesti, nes nėra kam genda. Ji vis dar yra kažkas tarp, ir kaip gerai, kad niekas jos negali atimti, netgi siūlymai mainyti į nemirtingumą... Viešpatie, koks mielas demagogas Augustinas, tačiau tas visas šventasis muilas, kurio pilni jo *Išpažinimai*, vis dėlto įtikina, yra tikras, galingas, literatūra gerąja prasme.

Vaizdinys, išplaukęs iš ežero, kuriame maudžiausi po audros: tas pats Kristus, tik prikaltas veidu į kryžių, nugarą atsukęs

man... Negalėčiau rasti tikslesnio savo tikėjimo simbolio apibūdinimo, nors tai ir šiurpu. Ir griaustinis, tarsi mirusieji vartytųsi karstuose.

Mano asmeninis Dievas šiandien milžiniška sraigė, bejėgiškai velkanti Visatą su visomis jos būtimis ant kupros, o man niekad neužteks nei jėgų, nei kantrybės, nei paprasčiausiai laiko sužinoti, koks jos kelionės tikslas. Ko gero, sraigėms nebūdingas atsakomybės jausmas.

2001 m.

Dulkėmis ir pelenais

... ir žinok, kad tai, ko trokšti, ryjamas geidulių ugnies, yra dulkės ir pelenai; kai tu imi į glėbį moters kūną, pagalvok apie kruvinus pūlius ir nepakenčiamą dvoką, kuriais ji netrukus pavirs, idant to būsimo puvėsio vaizdas leistų tau išmintingai niekinti maskaradinius teatrinio grožio apdarus.

Petras Damianas, gyvenęs 1007–1072 m.

Pro atvirą langą įskridusi 7,65 mm kalibro vapsva elgiasi kaip ir dera necivilizuotos, bet savo nosį visur kaišiojančios gamtos atstovui – įjungusi visas gyvybines galias stengiasi galva pramušti stiklą. Atrodo, jog ji sąmoningai (po velnių, su kokiu pasitikėjimu ir žvalgybinės orientacijos triumfu ji ką tik įlėkė pro praviro lango plyšį!) žaidžia egzistencinės aklavietės situaciją – kelias į laisvę čia pat, bet ji, ignoruodama visus savo intuityviosios navigacijos įgūdžius, įnirtingai atakuoja stiklą. Po kelių minučių bergždžių, bet ontologiniu požiūriu prometėjiškų pastangų, susigėdusi, kad yra stebima *homo sapienso*, tai yra manęs, ima ropinėti pilkšvu palangės paviršiumi. Nieko netrėdamas po ranka, stveriu taip pat ant palangės stovėjusią didelę konjakinę taurę (ant jos pūsto stiklinio šono nupiešta simpatiška pora – vyras stovi keturpėsčias, o moteris užsimojusi

milžinišku lytiniu vyriškosios giminės organu, nutapytu aliejiniais dažais) ir šia taure mėginu vapsvą kaip nors iškrapštyti iš savo teritorijos. Ji, be abejo, elgiasi kaip vištos ir moterys, staiga išbėgusios į kelią priešais automobilį, varosi visai į priešingą, nei aš pageidaučiau, pusę. Jos sparnai dirba tokiu intensyvumu, jog ant palangės pasiklojusios dulkės net ima blaškytis. Prakeiktas bioventiliatorius. Ir už tai aš ją galėčiau sunaikinti.

Pagaliau iškrapštęs vapsvą pro langą, taurę atsargiai pastatau į tą pačią vietą, ten, kur jos apvali kojelė buvo apsupta taisyklingu pilkšvu apskritimu. Apžiūrinėju vapsvos padarytą žalą – vietomis dulkių sluoksnis nuneštas, kitur atsiradę mažyčiai, vos įžiūrimi vėpūtiniai, matyti silpnos, bet pakankamai bjaurios vapsvos kojelių šliūžės. Nieko baisaus, po keleto dienų šios žaizdos užsitrauks, bet juk vapsva ir vėl gali atskristi, gali atskristi ir išpampusi kamanė, net dvi, trys. Man gaila naikinamų Brazilijos miškų, žudomų mėlynųjų banginių gaila, ir vapsvos nėra šlykščiausia gyvybės forma žemėje, bet dulkių man gaila labiausiai.

Andrejus Tarkovskis, statydamas „Stalkerį", iš garso operatoriaus reikalavo, jog šis įrašytų plyštančio voratinklio garsą. Noras įžūlus ir begėdiškas, braunasi už fizinių žmogaus galimybių ribų, net jei superjautri aparatūra ir užfiksuotų tokį garsą, ausis jo niekad neišgirstų. Ir nereikia. Visas „Stalkeris" – plyštančios sielos garsas, nors tikėti siela šiais laikais – neabejotinas sentimentalumo ir senamadiškumo požymis. Ir vis dėlto – plyštanti dulkių odelė man skauda nė kiek ne mažiau nei voratinklis. Pastarasis, beje, taip pat lengvai sūpuojasi kampe prie lubų, tiesiai virš pagalvės, ir atsigulęs aš jį galiu stebėti kiek tiktai noriu, tačiau ten yra šeimininkas, susiraukęs juodas Otelas, dienų dienas kantriai laukiantis nerūpestingai zyziančios, klastos neįtariančios Dezdemonos. Pavydus veidmainis ir kraugerys, todėl dalintis voratinkliu su juo neketinu.

Dulkes tenka auginti, ilgai ir kantriai, tik tuomet jos pradeda skleistis ir nedrąsiai rodyti savo žiedus, taip pat droviai ir nekaltai, kaip gėlės apsinuogina jaunam vėjui. Dulkės yra baisiai ėdrios, ir tai man kelia šiokių tokių nepatogumų. Pasibaigusį, tuščią „kaip vakarykštis laikraštis" žiebtuvėlį nunešu į virtuvę ir atsargiai padedu ant palangės. Ir padedu jį ne dėl to, jog gailėčiau mielo, savo pirštų ir delnų oda prijaukinto daikto... Tai visų pirma maistas dulkėms. Tiesa, kartais savyje aptinku keistą gailestį sunaudotiems, nebereikalingiems daiktams: pilni stalčiai išrašytų tušinukų, spausdintuvo kasečių, tarybinių monetų, akmenukų su skylutėmis, aprūdijusių vinių, kreivų medvaržčių, neįskaitomai prikeverzotų rankraščių, medalių, atsiskaitymo su banku kvitų, bukaprotiškų ženklelių, raktų, kurių spynos seniai nebeegzistuoja, yra netgi tokių daiktų, kuriems negaliu sugalvoti pavadinimo, tiesiog daiktai, velniai žino, iš kur atsiradę, be konteksto, be atminties, – žodžiu, pilna šlamšto, bet nekyla ranka išmesti.

Bijau išmesti kažkokį prisiminimą, kažkokį sentimentą, ženklą, jungiantį mane su praeitimi, su lyg ir buvusiu, bet be to prakeikto ženklo (net nežinau, koks jis) sunkiai įrodomu mano gyvenimu. Nors jeigu išrašyto šratinuko lavonas – gyvenimo liudijimas, kaip keistai gyventa, kaip juokingai būta... Po močiutės Agotos mirties knaisiojausi jos daržinėlėje. Man, paaugliui, buvo baisiai įdomu, mirusio žmogaus daiktai tokiame amžiuje – lobynas, tiesiog Main Ridas. Ir ten viskas buvo nereikalinga, viskas apipelijęs, suplėkę, sunešiota, sudėvėta, bet (močiutė prieš mirtį ir buvo kiek panaši į šarką pamuštu sparnu) viskas stropiai susukta į mazgelius, sukaišiota į dėžutes, į skrynutes, niekas neišmesta. Ir kai kvailoku, nuostabos ir nesupratimo trikdomu žvilgsniu spoksau į mane dabar supantį šlamštą, suprantu, kad anuomet, močiutės daržinėlėje, manęs jau laukė šie visokių niekų prigrūsti rašomojo stalo stalčiai ir apskritai visas

gyvenimas, pilnas sudėvėtų, nebereikalingų daiktų, jausmų, būsenų, kuriuos tučtuojau reiktų mesti į sąvartynus, o negaliu. Gal tai kolektyvinės valstietiškos pasąmonės archetipinis atavizmas – rūpintis rytojumi, nes rytoj gali būti blogiau, ir visa tai pravers, – gal.

O tuo metu, kol čia mėginu susigrąžinti iššvaistytą laiką, gyventi atgal prisiminimų sąskaita, dulkės, trapus ir mistinis augalas, imasi ką tik padėto maisto, minėto žiebtuvėlio. Iki bažnytinių indų blizgesio nutrintas jo metalas po keleto dienų ima niauktis, pilkėti, nebeatspindi šviesos, o po savaitės (žinoma, geriau po dviejų), net jeigu jį ir paimčiau į delną, jis būtų toks svetimas, toks nebepažįstamas mano delnui ir pirštų linijoms, jog nieko kito, kaip padėti tuojau pat atgal, jau nebesinorėtų. Jis visas priklauso dulkėms, jos išsunkė iš jo paviršiaus visus buvusios civilizacijos syvus, nutrynė pažįstamas įbrėžas, sulygino jį su savo paviršiumi, jis man miręs, o aš jam – tuo labiau.

Dulkės priklauso paviršiaus kategorijai, o gal atvirkščiai – paviršius priklauso dulkėms, tačiau kad ir kiek mėginau rasti jų panašumo su plunksnomis, o per jas, be abejo, su angelais, tai yra su vertikale, vis tiek jos man nuolat teigia, kad yra horizontalumo liudijimas, atlieka kryžiaus skersinio funkciją. Bet štai sieti dulkes su apsileidimu, nešvara – tai jau dvasinio žmogaus nebrandumo požymis, ir kai matau iškalbingai į viršų iškeltą moters pirštą, kurio galiukas dailiai lyžteltas dulkių, iš karto suprantu, jog sutikau dar vieną, kurios kaukolėje jaukiai susisukęs skudurėlis dulkėms šluostyti.

Mūsų muzikos mokytojo pirštai buvo trumpi ir stori, ir kokių siaubingų pastangų jam reikėdavo spaudžiant pianino klavišus, kad tik vienu pirštu nenuspaustų išsyk dviejų – jo kakta nuolat blizgėdavo nuo prakaito, kai jis mėgindavo akompanuoti nedarniam mūsų chorui, rėkiančiam apie „strazdą strazdelį". Tiesą sakant, jis retai grodavo, daug dažniau reikalaudavo

pasakoti operų libretus ir kompozitorių gyvenimus iš vadovėlio, nors kaip tokie niekai gali būti susiję su muzika? O kai susirgusį jį trumpam pavadavo muzikos mokytoja, jauna – nors mums ji jau atrodė senmergė – moteris, kai ji, sėdusi prie to paties vos gyvo pianino, uždainavo „Dieve, ką aš padariau, aš vaiką pardaviau", man atrodė, jog dabar turi kažkas atsitikti – arba grius tarybų valdžia, arba ją tuojau pat suims – prieš visą klasę dainuoti apie Dievą! Tarybų valdžia sugriuvo šiek tiek daugiau nei po dešimties metų, tik apie mokytojos likimą nieko nežinau. Turbūt ištekėjo už milicininko, kuris vakarais keikia visas valdžias, o kad palengvėtų, muša ir ją, ir jos vaikus.

Beviltiškas muzikos mokytojas trumpais storais pirštais ar senmergė, kankinama muzikinių sublimacijų, – kažkas virš manęs gyvena, nes kai tik, ant durų pakabinęs lentelę „Vienatvės krematoriumas", susiruošiu pasiklausyti dulkių, visiškoje tyloje ir pasiduodamas prietemai, kai imu jausti, jog esu jų, dulkių, mąstomas ir gal net apkalbinėjamas, kai beveik matau, kaip iš manęs išeina vidinis žmogus, mažiukas toks žmogeliukas, visas kompleksuotas, virpančiais keliais, drėgnomis nuo bejėgiškumo akimis, kai jis basomis pėdutėmis ima tapnoti per dulkių kailiuką, padengusį erdvę, kurioje man lemta kęsti didelį išorinį žmogų, senstantį, intensyviai besidėvintį kūną, – būtinai iš viršaus pasigirsta prakeikti pianino garsai. Nieko pasaulyje nėra blogiau kaip mėgėjiškai kliankinantis pianistas. Dulkių santykiai, nors ir su paviršiais – tobuli, jos nepakenčia diletantizmo.

Kartais mane ištinka žiaurumo priepuoliai, aš įjungiu dulkių siurblį ir sunaikinu visus ant grindų išryškėjusius buitinių kelionių maršrutus, visus tarp knygų, stovinčių lentynose, susiformavusius dulkinius ryšius, o po to šlapiu skuduru kaip skerdiko peiliu nudiriu dulkių odą visiems pasiekiamiems paviršiams, ir mano pergalė baigus švaros darbus būna baisesnė už

pralaimėjimą – lyg būčiau pasaulio kūrimo pradžioje, visiškoje tuštumoje, nežinantis, kas aš ir ką čia veikiu. Neįmanoma gyventi įsikibus tik vertikalės, nes jeigu taip, tai krikščionių simbolis būtų kuolas ir ant jo pamautas Kristus.

Jos kantrios, jos ėdrios kaip kalkės, išsunkiančios audinių drėgmę ir paverčiančios kūnus mumijomis, jos labai greitai vėl atsikovoja turėtas paviršių teritorijas, vėl atkuria erdvinę harmoniją, ir kartais ima atrodyti, jog mano judesiai retėja, išoriniai veiksmai lėtėja iki minimumo, o dulkės į mane jau žvelgia kaip į tuščią, išeikvotą žiebtuvėlį ant palangės ir, nepaisydamos įkyraus vapsvos bilsnojimo į stiklą, pasirengusios pripažinti mane savo maistu, prilyginti eiliniam nebenaudojamam daiktui, grąžinti į džiūstančio, trupančio, virstančio dulkėmis ir pelenais abejingo molio pasaulį.

Kuo didesnė vienatvė, tuo didesnis malonumas su niekuo ja nesidalinti.

2001 m.

Tuščiaviduris

Ko gero, nesusivaldžiau. Nemanau, jog buvau nepatenkintas kavinės aplinka ar aptarnavimu, ir oras buvo rudeniškai švelnus, pro liguistas debesų draiskanas prasiplėšusi spalio saulė atskiedė drėgnų šaligatvių pilkumą naivoku šviesos optimizmu, – taip plėšriai ir atkakliai į šį pasaulį žvelgia tik mirtis, – bet vis dėlto kalbėjau pakėlęs balsą, kuris skambėjo kone kaip banalus kliento kaltinimas:

– Kaip jūs drįstate, būdama tokia graži, dirbti tokioje sumautoje skylėje!

Didelės juodos akys žvelgia nemirksėdamos, didelės juodos akys, priklausančios merginai, norėtų būti nešališkos, objektyvios, išlaikyti distanciją bendraujant su klientu, bet kažkas jas sutrikdė, – jos nežino, kad trikdyti – mano manija, kad flirtuoti su padavėjomis ir barmenėmis – mano pašaukimas. Mergina trumpu, padavėjoms būdingu mini sijonėliu ir ilgomis kojomis, o rankos, apnuogintos jos rankos kvepia aguonų žiedlapiais, šios rankos – absoliuti priešingybė gydytojo endoskopuotojo rankoms, kurios prieš pusvalandį grūdo man į gerklę klaikią žarnos gyvatę su šviečiančia antgalio akimi, norėčiau įkąsti į šias geranoriškas, gydančias rankas, bet negaliu, nes turiu laikyti sukandęs

savo baimę, savo šlykštulį, savo vaizduotę, kuri gamina Mėnulio paviršiaus vaizdinius, ėmusius veikti kraterius, jų dugne kunkuliuoja piktdžiugiška ligos magma, mažų mažiausiai klaikios skylės ar net vėžio pavidalu, o žarnos gyvatė šliaužia vis gilyn ir gilyn, į dvylikapirštę (koks nepakartojamai nemalonus jausmas, kai esi liečiamas iš vidaus, staiga tampi pats sau toks svetimas, dvigubas, netenki savo vientisumo erdvėje, tuščias, tuščias, tuščias), dar kiek ir ji pateks į pasąmonę, į sielos teritoriją, išgąsdins ją baisiu, šaltu savo juodumu ir negailestingai spoksančia, demaskuojančia akimi.

Jos vardas Tania, Tatjana, niekados ruduo man nesisieja su Puškinu, greičiau, labiau, stipriausiai – su R.M. Rilke, su Herbsttag, su „Herr: es ist Zeit. Der Sommer war sehr gross." Ir dar labiau: „Wer jetzt kein Haus hat, baut sich keines mehr. Wer jetzt allein, wird es lange bleiben." Rilke buvo truputį daltonikas, painiojo rudenį su Dievu, o Dievą – su vienatve. Benamis nepasistatys namų, o vienišas liks vienas... Studijų metais trys keturi žmonės, mes tai kartojom kaip užkeikimą, svaiginomės degėsiais aromatizuota kava, romantizuota vienatvės vizija, nesuvokdami, kad poezijos dėsniai realybėje veikia atvirkščiai, kerštingai, pavydžiai, kad intensyvi, pakylėta emocinė patirtis vėliau gali virsti brutalia praktine, buitine patirtimi.

Kavinėse nėra staliukų vienam žmogui, kodėl tokia vienišųjų diskriminacija iki šiol toleruojama, net sėdėdamas vienas jauti potencialią poros galimybę tuščios kėdės pavidalu, visuomenė negali atsikratyti gyvuliško instinkto versti individus poruotis, mąstyti ir gyventi poromis, priekaištauju mintyse merginai, vardu Tania, kol ji kantriai man aiškina, kuo skiriasi omletas nuo kiaušinienės su šonine (nieko riebaus, nieko aštraus, tik arbata ir piliulės, pagamintos iš kiaulės kasos); aš žinau, kuo skiriasi omletas nuo kiaušinienės, kuo skiriasi vasara nuo rudens ir kad Dievas nuo laiko niekuo nesiskiria, bet noriu,

kad ji kuo ilgiau užtruktų prie mano staliuko, kad kalbėtų savo nesudėtingus, mandagius žodžius truputį nustebusi, slėpdama pamažu kylantį susierzinimą, nesupratimo (ko jis, po velnių, nori?) žadinamą diskomfortą, nes noriu gerti jos jauną balsą, švelniais pūkučiais padengtas jos rankas, ji galėtų būti man dukra, ji galėtų būti mano vaikų motina, priperėtų mažyčių taniukų, turbūt juodaakių, nes jos rainelės pigmentas tikrai stipresnis nei manasis, blausi itališka žydrynė neatsilaikytų prieš stepių erdvę ir virš jos juoduojančią klajokliško dangaus prarają.

Tariamoji nuosaka, būsimojo laiko formos tekste visuomet kelia įtarimą, jog autorius mėgina išvengti gyvenamo laiko atsakomybės, stengiasi pabėgti nuo tapatybės, kuo labiau į ateitį, tuo labiau nuo savęs, asiliškos pastangos atitolinti savo būtį, savo mirtį.

Oooo, koks sklidinas mirties, teisingiau, mirties baimės pėdsakų šį rytą, šalta juoda žarna paliko mano viduriuose, mano gyvybės rojuje neatšaukiamą tamsos brydę... Kūnas visuomet elgiasi negarbingai, mums už akių sudarydamas kiauliškus sandorius su gydytojais, kuriems lėtas ir ilgas mūsų merdėjimas yra užtikrintas pajamų šaltinis. Visu savo kūnu, keistu elgesiu ir velniai žino iš kur kylančiu makaroniniu žodynu stengiuosi tai parodyti, įteigti aštuoniolikmetei mergaitei, kurios rankose užsakymo bloknotas jau ima pamažu virpėti, ak, nekantrioji jaunyste, tavo baimė didesnė nei tavo jėga...

Perleisti per save jaunystę, patikrinti, išprievartauti save, pažeminti save nebrandumu... Ne, man tai per sunku, per daug energijos, laiko, per daug rizikos, per daug pavojaus miglotai, bet kažkur gilumoje vis tiek tvinkčiojančiai vyriškajai vertei. Padavėjos ir taksistai savo funkcija prilygsta poezijai – juos galima vartoti, bet jokiu būdu nevalia paversti savo gyvenimu, konstitucija, kasdienybe. Niujorke, indų restoranėlyje netoli Kolumbijos universiteto, buvusiame Rytų Berlyne, šalia karstų

parduotuvės, keletas kvartalų iki „Volksbühne“ teatro, Varšuvoje, netoli turgaus ir požeminio traukinuko, Stokholmo oro uosto kavinėje, Prahos senamiestyje su absento vizijomis, pagaliau čia, Vilniuje, itališkoje picerijoje, – padavėjos visur vienodos, visur šiek tiek pavargusios, šiek tiek koketiškai besišypsančios, seksualiai patrauklios (jų seksualumas kūniškas, bet drauge – metafizinis, nes geismą jos kelia visų pirma kaip tarpininkės, o ne kaip moterys) ir drauge nepasiekiamos, apsišarvavusios pareigų distancija, piniginiais-prekiniais santykiais, pro maisto (slegiantis pridegusių riebalų kvapas) ir alkoholio garus neįžvelgiama asmeninio gyvenimo paslaptimi. Į jas atsitrenkia iliados ir odisėjos, dieviškosios ir žmogiškosios komedijos, milijonai akių, minčių, likimų, o jos išlieka tokios pačios, – šiek tiek abejingos, šiek tiek provokuojančios, šiek tiek geidžiamos, bet drauge ir šiek tiek vengiamos ar net niekinamos, su prakeiktomis monoliziškomis šypsenomis, po kuriomis slypi galbūt tik išgedę dantys.

Mano bandymas gyventi su barmene sulaukė tokio paties galo, kaip ir komunistų mėginimas žemėje sukurti lygybės rojų. Todėl kita svajonė – tapti taksistu – telieka giliausiuose nevartojamų patirčių rezervuaruose. Nors šitie prakeikti charonai, savo švytinčiais laiveliais nardantys po juodus, sklidinus užmaršties ir nežinomybės nakties vandenis, keliantys mus nuo vieno kranto į kitą ir atgal, gabenantys mus be sąmonės, be raktų, kartais net be adreso ir be pinigų – pasitikėjimas taksistais kur kas didesnis nei kunigais ir gydytojais – šie velnio išperos, mistiškieji tarpininkai tarp dviejų būties krantų, jie negali nekelti susižavėjimo, jau nekalbant apie jų pasakojamas istorijas (Afrikoje už muilo gabalą galima gauti gražiausią pasaulyje negriukę visai nakčiai; pensininkė moteris išsikviečia taksi, nuleidžia iš penkto aukšto krepšelį su pinigais, o mainais į tai gauna litrą degtinės, nes artimieji jos neišleidžia iš namų, kad neužgertų; o kiek intymaus,

žiauraus gyvenimo smulkmenų jie prisisunkia iš naktimi keliaujančių keleivių! be vulgaraus, begėdiško žodyno (be abejo, rusiško) to net neįmanoma papasakoti...).

– Kaip jūs drįstate... – jau kone šnabždu gražiai juodaakei Taniai, ir vis tiek, net ir toks prislopintas, silpstantis mano išleidžiamas garsas atsimuša viduje ironiškai, ciniškai dundančiu aidu, aš – tuščiaviduris, ir jokiais komplimentais, jokiomis grimasomis nebegaliu to nuslėpti, nebegaliu atšaukti augančio pasibaisėjimo jos akyse. Viešpatie, aš dundu kaip tuščias rudens dangus... T.S. Eliotas su savo „Tuščiaviduriais žmonėmis" pabaigė tai, ką pradėjo graikų skulptorius: Fidijo garsioji, galingoji, baisioji pelėdaakė Atėnė Partenone buvo tuščiavidurė, pilna pelių, žiurkių, jų lavonų ir mėšlo. Tuščiaviduriai dievai pagal savo pavidalą ir esmę pasigamino mus, tuščiavidurius žmones.

Ir dabar, kai savo gražia plaštaka mėginu atsargiai bilsnoti sau į krūtinę, tyliai šnabždėdamas „mea culpa", girdžiu, kaip iš mano kūno bažnyčios sprunka pulkai persigandusių žiurkių...

2001 m.

UAB „Baltų lankų“ leidyba
Mėsinių g. 4, 2001 Vilnius
http://www.baltoslankos.lt
baltos.lankos@post.omnitel.net
Spausdino AB „Vilspa“,
Viršuliškių sk. 80, 2056 Vilnius
Užsakymas 40

t 2000 10,-